

অসমৰ লোক-সংস্কৃতি

শ্ৰীবিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা

পৰিবেশক

লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল

গুৱাহাটী : অসম

ASAMAR LOKA SAMSKRITI by Shri Birinchi Kumar Barua : a study on the popular Culture of Assam incorporating the folklore of fish, serpents, fowls, betel-chewing, food and medicine, oaths and curses, ceremonial dances and festivals, house-building, dress, ornaments and handicrafts ; also includes chapter on folk-literature of Assam.

প্ৰকাশিকা :
শ্ৰীমতী শান্তিছায়া বৰুৱা
গুৱাহাটী, অসম

প্ৰথম প্ৰকাশ
মাৰ্চ ১৯৬১

মূল্য : বাৰ টকা

মুদ্ৰক :
শ্ৰীকালীচৰণ পাল
নবজীৱন প্ৰেছ
৬৬ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতিৰ চৰ্চ্চাত
যি জনৰ ওচৰত দীক্ষিত হৈছিলোঁ।
যি জনৰ অকৃত্ৰিম স্নেহ, অসীম প্ৰেৰণা
লাভৰ সৌভাগ্য ঘটিছিল
সেই ৺বাণীকান্ত কাকতিলৈ
শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

সূচী

আগকথা

Popular Culture of Assam নামে ইংৰাজীত এখনি গ্ৰন্থ যুগুত কৰা হৈছে। অসমৰ লোক-সংস্কৃতি সেই পুথিৰে অসমীয়া তাঙৰণ।

'অসমৰ লোক-সংস্কৃতি'ৰ ৰচনাত শ্ৰীকেশৱ মহন্ত, শ্ৰীমতী প্ৰীতি বৰুৱা আৰু শ্ৰীমতী মঞ্জুমালা ৰাজখোৱাই সহায় কৰিছে।

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ শ্ৰীযোগেন চেতীয়া, শ্ৰীকেশৱানন্দ গোস্বামী আৰু শ্ৰীমুকুন্দ চন্দ্ৰ শৰ্ম্মাই নানা তথ্য-পাতি গোটাই দিছে। 'গৃহ-নিৰ্ম্মাণ' আধ্যাৰ কথাখিনি শ্ৰীকেশৱানন্দ গোস্বামীয়ে সংগ্ৰহ কৰা।

এই পুথিত ভালেমান ইংৰাজী গ্ৰন্থৰ সহায় লোৱা হৈছে; কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত হুবহু অনুবাদো কৰা হৈছে। ইংৰাজী সংস্কৰণৰ যথাস্থানত তাক স্বীকাৰ কৰা হব।

আলোক-চিত্ৰ সংগ্ৰহত ডক্টৰ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী, অধ্যাপক শ্ৰীমাধৱ চন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু অধ্যাপক শ্ৰীতৰুণ চন্দ্ৰ শৰ্ম্মাই লাগি ভাগি দিছে। শ্ৰীপ্ৰেমধৰ চৌধুৰী, শ্ৰীমুৰাৰীমোহন দাস আৰু গুৱাহাটী বয়ন বিভাগৰ বিষয়াসকলেও আলোক-চিত্ৰ গ্ৰহণত সহায় কৰিছে।

কলিকতাৰ শ্ৰীনৰেন্দ্ৰনাথ গাঙ্গুলীৰপৰা হাতীধৰা বিষয়ক আলোক-চিত্ৰ পোৱা গৈছে।

শ্ৰীজীৱন ঘোষালে ভালেকেইখন আলোক-চিত্ৰ তুলি দিছে।

স্বৰ্গীয় কাণুৰাম দাসে পুৰণি পুথিৰপৰা কেইবাখনো চিত্ৰ আঁকি দিছে।

'অসমবাণী'ৰ সম্পাদক শ্ৰীসতীশচন্দ্ৰ কাকতিয়ে কেইবাটাও ব্লক প্ৰকাশ কৰিবলৈ দিছে। কবলৈ গলে শ্ৰীকাকতিৰ উৎসাহতহে 'অসমৰ লোক-সংস্কৃতি'ৰ ৰচনাৰ সূচনা। এই পুথিৰ প্ৰথম আধ্যাৰ প্ৰৱন্ধ ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰথমতে 'অসমবাণী'ত প্ৰকাশ হৈছিল। 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা', 'নতুন অসমীয়া', 'আৱাহন' আৰু 'প্ৰতিনিধি'তো এই পুথিৰ প্ৰৱন্ধ প্ৰকাশ হৈছিল। অৱশ্যে বৰ্ত্তমান গ্ৰন্থত সেই প্ৰৱন্ধসমূহৰ বঢ়া টুটা কৰা হৈছে।

এইখিনিতে এই সকলোলৈকে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আগ বঢ়ালোঁ। 'অসমৰ লোক-সংস্কৃতি'ৰ লগত তেওঁলোকৰ সহায়-সহযোগ, উৎসাহ-প্ৰেৰণা অক্ষয় হৈ থাকিব।

প্ৰায় ছকুৰি চিত্ৰ-সংযুক্ত পুথি এখনি সম্পূৰ্ণ নিজৰ ধন ভাঙি ছপোৱা সহজসাধ্য নহয়। অসম প্ৰকাশন পৰিষদে কিঞ্চিৎ কৰি বঞ্চিত নকৰি ঋণ দিয়াতহে অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ প্ৰকাশ সম্ভৱ হ'ল। তাৰ বাবে অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ ওচৰত লিখক যথাৰ্থতে ঋণী।

এই পুথি ছপাওঁতে শ্ৰীকালীচৰণ পালৰ ওপৰত কি অত্যাচাৰ কৰা হৈছে, সেই কথা তেওঁ জানে আৰু লিখকে জানে। ভৱিষ্যতেও গ্ৰন্থকাৰৰ এনে অত্যাচাৰ সহিবলৈ ভগৱানে শ্ৰীপালক শক্তি দিয়ে যেন।

অসমীয়া পাঠকৰ মৰম-চেনেহৰপৰা কেতিয়াও বঞ্চিত হোৱা নাই; ভৱিষ্যতেও নহম—এয়ে প্ৰাৰ্থনা।

গুৱাহাটী
মাৰ্চ্চ, ১৯৬১

শ্ৰীবিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা

অসমৰ লোক-সংস্কৃতি

সাধাৰণ আলোচনা

জাতিৰ লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ লোক-সাহিত্যত আৰু লোক-বিশ্বাস-সমূহত প্ৰকাশ পায়। অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰিবলৈ সেইকাৰণে প্ৰথমে অসমৰ এই অলিখিত অমূল্য সাহিত্য-ৰাজিৰ সংগ্ৰহ আৰু বিশ্লেষণ প্ৰয়োজন। জাতিৰ আদিম অৱস্থাৰ পৰা সভ্য স্তৰলৈকে সোঁত নিছিগাকৈ চলি অহা জনশ্ৰুতিয়েই হল লোক-সাহিত্য। ই গদ্য আৰু গীত দুয়ো ৰূপতেই যুগ যুগ ধৰি সমাজৰ মুখে মুখে সৃষ্ট আৰু সংৰক্ষিত। ধৰ্ম্ম-অনুষ্ঠান, পূজা-পাতল, লোক বিশ্বাস, নিয়ম-কানুন, সাধু-উপাখ্যান, পুৰা-কাহিনী, প্ৰকৃতিৰ ব্যাখ্যা, নৃত্য-নাট, অভিনয়, ক্ৰীড়া-কৌতুক—এই সকলোৰে সমাহাৰত লোক-সংস্কৃতি সম্পূৰ্ণ। লোক-সাহিত্য আৰু লোক-বিশ্বাস জনসাধাৰণ সম্পৰ্কীয় বিজ্ঞান নহয়; ই পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা লোক-বিজ্ঞানহে। মানৱ জাতিয়ে যুগ যুগ ধৰি যি অভিজ্ঞতা লাভ কৰিলে, যি যি কথা শিকিলে, যি সমূহ বিষয় চৰ্চা কৰিলে—সেই সকলোৰে সঞ্চয়-ভাণ্ডাৰ হল লোক-সাহিত্য আৰু লোক-বিশ্বাস। লোক-সাহিত্য আৰু লোক-বিশ্বাসৰ মাজতেই জাতিৰ মনোজগত আৰু জীৱন-যাপন-আদৰ্শৰ পৰিচয় ওলায়। জাতিৰ

ধাৰ্মিক, সামাজিক, মনস্তাত্বিক বিষয়সমূহৰ উপলব্ধিত লোক-সাহিত্যই মূল উপাদান। জাতীয় চৰিত্ৰ বিশ্লেষণ কৰিবলৈ সেই কাৰণেই লোক-কথাবিদ্সকলে জাতিৰ এই অলিখিত সাংস্কৃতিক তথ্যসমূহ সংগ্ৰহ কৰে।

লোক-সংস্কৃতি আৰু লোক-বিশ্বাস অনুসন্ধানকাৰীসকলক বৰ্ত্তমান তিনি শ্ৰেণীত ভাগ কৰা হয়। প্ৰথম হৈছে, ভাৰতীয় শ্ৰেণী ; এওঁলোকৰ ভিতৰত ম'ৰিচ ব্লুমফিল্ডৰ স্থান প্ৰধান। ম'ৰিচ ব্লুমফিল্ডৰ প্ৰণালী মতে চৰ্চা কৰাসকলে সংস্কৃত আৰু সেই গোষ্ঠীৰ ভাষাসমূহ (গ্ৰীক, জাৰ্মান) অধ্যয়ন কৰি ঘাইকৈ ভাষাৰ দৃষ্টিৰপৰা ভাৰতৰ আৰু ইউৰোপৰ লোক-সংস্কৃতিৰ গৱেষণা আৰম্ভ কৰে। তেওঁলোকে ভাষা-উপভাষাৰ জন্ম, পৰিৱৰ্তন, বিকৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা চলাইছে ; শব্দ বাক্যাংশৰ অৰ্থৰ মূল আৰু পৰিণতিৰ কাৰণ নিৰ্ণয় কৰিছে ; মানুহৰ মুখে মুখে প্ৰচলিত শব্দৰাজি আৰু ধ্বনি সংগ্ৰহ কৰিছে। ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীও এওঁলোকৰ আলোচনাৰ সহায়ক। ভাষাৰ লগত সেই ভাষা কোৱা মানুহৰ অঙ্গাঙ্গী সম্বন্ধ ; গতিকে ভাষা-উপভাষাৰ চৰ্চাৰ লগত এই শ্ৰেণীৰ পণ্ডিতসকলে জাতীয় জীৱন আৰু ইতিহাসৰো প্ৰাসঙ্গিক চৰ্চা কৰে।

দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ সৰহভাগ হল নৃতত্ববিদ আৰু সমাজ-বিজ্ঞানী ; ইয়াৰে ভিতৰত প্ৰধান হ'ল ফ্ৰেঞ্চ্ বোৱাচ। এওঁলোকে ঘাইকৈ আমেৰিকাৰ প্ৰাচীন জাতিসমূহৰ লোক-সংস্কৃতিৰ বিষয়ে গৱেষণা কৰিছে। ভাৰতীয় শ্ৰেণীটোৰ দৰে তেওঁলোকেও ভাষা-উপভাষা অধ্যয়ন কৰিছে। কিন্তু ভাৰতীয় শ্ৰেণীটোৱে প্ৰধানতে লিখিত ভাষাৰ আলমত (অৰ্থাৎ সংস্কৃত আদিত ৰচিত প্ৰাচীন গ্ৰন্থ) লোক-সংস্কৃতিৰ বিচাৰ কৰিছে। আমেৰিকাৰ পণ্ডিতসকলৰ অৱশ্যে এই সুবিধা নাই ; তেওঁলোকে অলিখিত ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ওপৰতে ঘাইকৈ নিৰ্ভৰ কৰিব লগা হৈছে। এই বিষয়ে তেওঁলোকে নতুন নতুন পদ্ধতিও উলিয়াইছে। পৃথিৱীৰ বহু পণ্ডিতে তেওঁলোকৰ পদ্ধতি অনুসৰণ কৰি বিভিন্ন জাতিৰ অলিখিত সাহিত্য বিশ্লেষণ কৰি নতুন তথ্যত উপনীত হৈছে।

তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গৱেষকসকলৰ অগ্ৰণী হল আৰ্নে আৰু থমচন। আৰ্নে ফিনলেণ্ডৰ জনকথাবিদ আৰু ষ্টিথ থমচন যুক্তৰাজ্যৰ ইণ্ডিয়ানা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক। জনকথা গৱেষক এই দলটোৰ আন দুটা দলৰ লগত পাৰ্থক্য মন কৰিবলগীয়া। প্ৰধানতঃ ইউৰোপীয় সাধুকথা অধ্যয়ন কৰি এই শ্ৰেণীৰ পণ্ডিতসকলে স্বকীয়া এটা পদ্ধতি উলিয়াইছে। ইয়াৰ কৰ্মপন্থা মানৱতাবাদী। এওঁলোকৰ পদ্ধতি মুখে মুখে চলি অহা ঐতিহ্যৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত। এই শ্ৰেণীৰ গৱেষকসকলে জনকথাৰ মূল সংগ্ৰহ কৰি তাৰ শ্ৰেণী বিভাগ কৰাত অধিক প্ৰাধান্য দিছে। একেটা সাধুকে বিভিন্ন অঞ্চলৰ লোকে ভিন ভিন প্ৰকাৰে কয়। এওঁলোকে সেই ভিন ভিন ৰূপৰ সাধুকথা সংগ্ৰহ কৰাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। আমেৰিকা যুক্তৰাজ্য আৰু ইউৰোপ উভয়তে এওঁলোকৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। সম্প্ৰতি ভাৰতবৰ্ষতো এই পদ্ধতিত জনকথাৰ গৱেষণা হৈছে।

অসমত লোক-সংস্কৃতি এতিয়াও প্ৰাণময় আৰু জীৱন্ত হৈ আছে। প্ৰাচীন সামাজিক প্ৰথা, বিশ্বাস আৰু পূজা-পাতল, ক্ৰিয়া-কলাপৰ অজস্ৰ তথ্যপাতি অসমত আজিও আছে। অষ্ট্ৰিক, তিব্বত-বৰ্মী আৰু আৰ্য্য আদি বিভিন্ন ভাষাভাষী মানুহৰ সংমিশ্ৰণৰ ফলত ই অধিক জটিল আৰু ৰহস্যময় হৈ পৰিছে।

ধৰ্ম সম্বন্ধীয় লোকবিশ্বাস

সাধাৰণভাৱে অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ ভাৰতীয় লোক-সংস্কৃতিৰ লগত মিল দেখা যায়। কিন্তু আগতেই কৈ অহা হৈছে যে, অসমীয়া জাতিটো বিভিন্ন সংস্কৃতি আৰু বহু জাতি-উপজাতিৰ সংমিশ্ৰণত

গঠিত হৈছে। বৰ্তমান অধিবাসীসকলৰ উপৰিপুৰুষসকলে এৰি থৈ যোৱা পৃথক দানৰ ইয়াত মধুৰ সমন্বয় ঘটিছে। কিন্তু অসমৰ লোক-সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ওপৰত সকলো প্ৰভাৱৰ প্ৰধান হল চীনীয় বা তিব্বত-বৰ্মীয় প্ৰভাৱ। কিয়নো খ্ৰীষ্টীয় বহু শতাব্দীৰ পূৰ্বেই চীনৰ দক্ষিণাঞ্চলৰ দেশ আৰু দেশবাসীৰ লগত অসমৰ সম্বন্ধ ঘটিছিল। চীন, তিব্বত, ভোটান আৰু ব্ৰহ্মদেশৰ লগত অসমৰ এতিয়াও ঘনিষ্ঠ যাতায়ত আছে।

অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ প্ৰধান উপাদানসমূহৰ বিশ্লেষণত পোন প্ৰথমে বিচাৰ কৰিব লাগিব জনসাধাৰণৰ ধৰ্ম্ম সম্বন্ধীয় বিশ্বাস আৰু পূজা-পাতল অনুষ্ঠানসমূহ। এইবোৰৰ মূল হ'ল ভূত, প্ৰেত, যখ-যখিনী, পিশাচ, বুঢ়া-ডাঙৰীয়া, প্ৰেতাত্মা আদিৰ বিশ্বাস। গছ, পাহাৰ-পৰ্ব্বত, নদ-নদীৰ পূজা এতিয়াও বহু সম্প্ৰদায়ৰ মাজত প্ৰচলিত।

জনসাধাৰণৰ ধৰ্মৰ লগত পশু-পূজাও জড়িত আৰু পশুক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই বহুতো বিশ্বাস আৰু সামাজিক প্ৰথাৰ উৎপত্তি হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত গো-সেৱা হল প্ৰথম। সমাজত যেতিয়া পশু-পালনৰ প্ৰাধান্য আছিল, গো-সেৱাৰ উদ্ভৱ সেই যুগতেই। অতীত কালত ইজিপ্ত আৰু ভাৰতৰ সকলোতে গৰুক সন্মান জনোৱা হৈছিল। মহেনজোদাৰোত ষাঁড়ৰ চিত্ৰ পোৱা গৈছে। শিৱৰ অন্য নাম হ'ল পশুপতি; ষাঁড় তেওঁৰ বাহন। জীৱিকাৰ কাৰণে যি দেশত মানুহে গৰুৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে ত'তেই গৰু-পশুৰ স্বাস্থ্য আৰু শক্তি বৃদ্ধিৰ অৰ্থে নানা পূজা-পদ্ধতিৰ প্ৰচলন আছে। অসমীয়া সমাজত বিশেষকৈ বিহুত গৰুৰ শুশ্ৰূষা কৰা হয় আৰু তাৰ লগত নানা সামাজিক আচাৰ-আচৰণো পালন কৰা হয়। অসমৰ জনজাতীয় লোকসকলৰ ধৰ্মমূলক আৰু সামাজিক অনুষ্ঠান উভয়ে ক্ষেত্ৰত মেথোন বলি দিয়া অতি প্ৰয়োজনীয় প্ৰথা। গৰুৰ গোবৰ আৰু মূত যে ঔষধতেই ব্যৱহাৰ কৰা হয়, এনে নহয়—

ইয়াৰ ভূত-পিশাচ খেদিব পৰা শক্তি থকা বুলিও ভবা হয়। চোতালত শুকান গোবৰৰ জুই ধৰাৰ উদ্দেশ্যও আচলতে এয়েই। পঞ্চগব্য হিন্দুৰ পবিত্ৰ।

সাপ-পূজা অসমত প্ৰায় সকলো সম্প্ৰদায়ৰ মাজতে আছে। সাপক কেন্দ্ৰকৰি বহু প্ৰাচীন উপাখ্যান উপকথাৰো সৃষ্টি হৈছে। সাপৰ বিষ আৰু মোট আদি গাৱঁলীয়া ঔষধ-পাতিত আজিও ব্যৱহাৰ হয়। জেঠীক অদ্ভুত ৰহস্যময় জীৱ হিচাবে ধৰা হয়। জেঠীয়ে মঙ্গল অমঙ্গল সূচায় আৰু ভবিষ্যত সতৰ্ক কৰি দিয়ে। বুঢ়াক নবযৌৱন দিবলৈ জেঠী বা জেঠীৰ গাৰ কোনো অংশ দৰবত প্ৰয়োগ কৰি মন্ত্ৰ সাধন কৰা হয়। সাপৰ দৰে জেঠীও সন্তৰ মোট সলাই নতুন হয়। এই মোটটো মোহিনী মন্ত্ৰ, বেমাৰ ভাল কৰিবলৈ কৰা মন্ত্ৰ আৰু সৌভাগ্য লাভৰ কাৰণে কৰা মন্ত্ৰত ব্যৱহাৰ হয়। পুত্ৰ সন্তান হলে জেঠীয়ে ভূতক খবৰ দিয়াটো আৰু ফলত সেই নকৈ ওপজা কেচুৱাটিক নি ভূতে মাৰি পেলাই বুলি চেমা নগাসকলৰ মাজত এটা বিশ্বাস আছে। সেই কাৰণেই মুনিহ মানুহে জেঠী দেখিলেই মাৰি পেলায়। কিন্তু তিৰোতা-সকলে কোনো হানি-বিঘিনি নকৰাকৈ তাক এৰি দিয়ে; ছোৱালী উপজিলে ই লুকাই থাকে, গাঁতৰ পৰা নোলায়।

জীৱ-জন্তু সম্বন্ধীয় লোক-বিশ্বাস

ধৰ্ম্ম সম্বন্ধীয় বহুতো উৎসৱ পালনত কুকুৰা আৰু মাছৰ প্ৰয়োজন আছে; লোক-কলা আৰু লোক-সংস্কৃতিত এই দুয়োটাৰে প্ৰাধান্য অধিক। পশুৰ ভিতৰত বান্দৰ পূজা বহু সম্প্ৰদায়ে কৰে। বান্দৰ বধ কৰা পাপ বুলি বহুতৰ বিশ্বাস। কেতিয়াবা কেতিয়াবা কলা-মেকুৰীক ভূত-প্ৰেতৰ লগত সম্বন্ধ থকা বুলি ধৰা হয়। কোনো কোনো সময়ত ঘৰত মেকুৰীয়ে মেও-মেওকৈ ঘূৰি ফুৰা অমঙ্গলৰ চিন। কোনো কোনো নগাই শত্ৰুৰ ৰোগ বঢ়াবলৈ ক'লা-মেকুৰী

বলি দিয়ে। দুই শত্রুৰ মাজত মিলা-প্ৰীতিৰ কাৰণে মেকুৰী বলি দিয়ে। চোৰৰ মৃত্যু বাঞ্ছা কৰিলেও মেকুৰী মাৰে। নগাসকলৰ মাজত মেকুৰী সম্বন্ধীয় আৰু এটা বিশ্বাস আছে। কোনো এটা মেকুৰীৰ দাম-দৰ কৰি যদি বন্দোবস্ত মতে দাম দিয়া নহয়, তেন্তে সেই মানুহজনৰ বোৱা-ধান নষ্ট হয় আৰু তেওঁৰ মাতটো মেকুৰীৰ দৰে হুঁটা হয়। মেকুৰী হাবিলৈ পলাই গুচি যাব পাৰে ; সেইটো যাতে নঘটে তাৰ কাৰণে মেকুৰী কিনোতাঁজনে এটা ভোজ দিয়ে।

বাঘ সম্বন্ধে বহুতো বিশ্বাস প্ৰচলিত। বিশেষকৈ নগাসকলৰ মাজত ই বেছি বদ্ধমূল। চেমা নগাসকলে বাঘক 'টোটেম' (জাতীয় প্ৰতীক) বুলি স্বীকাৰ কৰে। বাঘ তেওঁলোকৰ উপৰি পুৰুষ। একেজনী মাকৰে তিনিটা সন্তানৰ এটা ভূত, এটা বাঘ আৰু এটা মানুহ। সেই বিশ্বাস মতে এওঁলোকৰে সতি-সন্ততি-সকলেই আজিও পৃথিবীত বাস কৰি আছে। বহুতো নগাৰ গাত পশু লম্ভে। তেওঁলোকে তেতিয়া নিজকে কুকুৰনেচীয়া বা ঢেকীয়াপতীয়া বাঘ বুলি জ্ঞান কৰে। গাত পশু লম্ভাৰ ক্ষেত্ৰত শিয়ালৰো ভূমিকা আছে। অসমীয়া সাধুকথাত শিয়ালৰ বিষয়ে অলেখ কাহিনী পোৱা যায়। এনে কাহিনী ভাৰতীয় ভাষাসমূহতো আছে। পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ 'শিয়াল-গোসাঁই' কাব্য মনোৰম। নিচুকনি গীতত শিয়াল সম্বন্ধে অনেক উল্লেখ আছে। শিয়ালৰ ধূৰ্ত্তালি, শিয়ালৰ সখি পতা আদি অসমীয়া ভাষাত থকা সাধু-কথাবোৰ আমোদজনক। হাঁতীক সদায়ে মঙ্গলৰ চিন বুলি ভবা হয়। হাঁতীৰ ওপৰত পৃথিৱীখন বৈ থকা বিশ্বাস নানা আদিম মানুহৰ মাজতো আছে। হাঁতী সম্বন্ধে বহু সাধুকথাও আছে। 'বগাহাঁতী' প্ৰবাদ বচনত পৰিণত হৈছে। সিদ্ধিদাতা আৰু বিঘ্নেশ্বৰ গণেশ হাঁতীৰে ৰূপান্তৰ। শিলত কটা গণেশৰ মূৰ্ত্তি অসম দেশৰ সৰ্ব্বত্ৰ সিঁচৰতি হৈ আছে।

গাহৰি আৰু কুকুৰ পোহনীয়া জন্তু হিচাপে ঘৰে ঘৰে। বড়ো

ভাষাভাষী লোকসকলৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত গাহৰি নিবিড় ভাৱে জড়িত। এওঁলোকৰ ধৰ্মমূলক আৰু সামাজিক প্ৰায়বিলাক উৎসৱতেই গাহৰি বলি দিব লাগে।

চৰাইৰ ভিতৰত বহুতো বিশ্বাসৰ উৎপত্তি কাউৰীৰ পৰাই হৈছে। কাউৰীৰ মাতৰ বহুত ধৰণৰ অৰ্থ কৰা হয়। ই অমঙ্গলৰ আগ-জাননী আৰু আলহী অহাৰ বাতৰিও দিয়ে। এঠাইলৈ যাত্ৰা কৰিলে কাউৰীয়ে মাতিলে অমঙ্গলৰ চিন। ফেঁচা লক্ষ্মীৰ বাহন বুলি এসময়ত মাঙ্গলিক চৰাই স্বৰূপে গণ্য কৰা হৈছিল। কিন্তু সাধাৰণতে ইয়াক কুলক্ষণীয়া চৰাই বুলিহে ধৰা হয়। ফেঁচাই নিউ-নিউ কৰিলে মৃত্যু হয় বুলি ধাৰণা। ঘৰত ফেঁচা সোমালে পৰিয়ালৰ অমঙ্গল। ফেঁচাৰ মঙহ আৰু পাখি কামোদ্দীপক ঔষধ। ম'ৰা চৰাইক শ্ৰদ্ধা কৰা হয়। ইয়াৰ পাখিক যে কেৱল ধুনীয়া বুলিয়ে ভবা হয় এনে নহয়, পৱিত্ৰ বুলিও গণ্য কৰা হয়। হিন্দুসকলৰ মতে ই কাৰ্তিকৰ বাহন। ইয়াৰ পাখি কৃষ্ণই মূৰত পিন্ধিছিল। ম'ৰাপাখীৰ বিচনী উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ৰোগ নিৰাময় কৰাত ম'ৰা পাখীৰ যাদুমন্ত্ৰৰ দৰে গুণ আছে বুলি বিশ্বাস। ম'ৰাক মাঙ্গলিক পক্ষী হিচাবে বিবেচনা কৰা হয়। ধুমুহা বৰষুণৰপৰা হাত সাৰিবলৈ ঘৰৰ মূধত ম'ৰা চৰাইৰ প্ৰতিকৃতি থোৱা হয়।

পখিলাৰ দৰে ধুনীয়া প্ৰাণী যে জনকথা আৰু লোক-বিশ্বাসৰ কেন্দ্ৰ হ'ব তাত আচৰিত হবলগীয়া একো নাই। গাত পখিলা পৰিলে বিৱাহ আগন্তক। পখিলা মৃতকৰ আত্মা বুলি নগাসকলৰ বিশ্বাস। পখিলা মৰাটো নগাসকলৰ মাজত নিষিদ্ধ।

মৌমাখি সম্বন্ধে কোনো কোনো ঠাইত এতিয়াও নানা লোক-বিশ্বাস আছে। আপোনা আপুনি মৌমাখি এবাহ ঘৰ সোমোৱাহি সৌভাগ্যৰ লক্ষণ। পোহনীয়া মৌবাহে ঘৰ এৰিলে দুৰ্ভাগ্যই দেখা দিয়াৰ সম্ভাৱনা।

শিল পূজা

শিল সম্বন্ধে বহুতো পুৰণি উপাখ্যান আৰু কিম্বদন্তী প্ৰচলিত। শিল দেৱতা আৰু অপদেৱতাৰ বাসস্থান বুলিও ভবা হয়। অপ্সৰী আৰু মানুহ গোটমাৰি শিলাহোৱা অনেক কাহিনী পুৰণি সাহিত্যত পোৱা যায়। এই কাহিনীবোৰৰ ভিতৰত বিখ্যাত কাহিনী হ'ল গৌতমৰ পত্নী অহল্যা সম্বন্ধে। শ্ৰীশৈলধৰ ৰাজখোৱাই তেখেতৰ মনোৰম কবিতা এটিত ফুলৰা আৰু চতলা দুজনী গাভৰু দুটি সৰু সৰু পাহাৰত পৰিণত হোৱাৰ কাহিনী বৰ্ণাইছে। মৃতকৰ পোতা ঠাইৰ ওপৰত জনজাতীয় লোকসকলে থিয় শিল পোতে। অসমীয়া বিবাহ, মৃত্যু আৰু শপত খোৱা অনুষ্ঠানত শিলৰ ব্যৱহাৰ আছে। অসমৰ শিলপূজা বিষয়ক ধৰ্ম সম্বন্ধীয় আৰু সামাজিক ভালেমান তথ্যপাতি উদ্ধাৰ হবলৈ বাট চাই আছে।

বৃক্ষ পূজা

জন লাব্বক, টেইলৰ, ফাৰ্গুছন আৰু মনিয়ৰ উইলিয়াম্‌ছৰ গ্ৰন্থৰপৰা গছ আৰু উদ্ভিদৰ পূজা গোটেই পৃথিৱীতে যে কৰা হয় আৰু ই যে এক প্ৰাচীন প্ৰথা, সেইকথা বঢ়িয়াকৈ জানিব পাৰি। গছপূজা একালত গ্ৰীছ, ফ্ৰান্স আৰু এচিৰিয়াত চলিছিল আৰু এতিয়াও আফ্ৰিকা, পলিনেচিয়া, আমেৰিকা আৰু ভাৰতৰ বিভিন্ন সমাজৰ মানুহৰ মাজত প্ৰচলিত। আদিম যুগত গছক স্বয়ং দেৱতাজ্ঞান কৰিয়েই পূজা কৰা হৈছিল। কিন্তু সময়ৰ লগে-লগে গছবোৰত ভূত-প্ৰেতহে থাকে বুলি বিশ্বাস কৰিবলৈ ধৰা হয়।

ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলিত গছ-পূজাৰ চিন পোৱা যায় মহেনজোদাৰো আৰু হৰপ্পাত। সিন্ধু উপত্যকাত বহুতো প্ৰাচীন মোহৰ আবিষ্কৃত

হৈছে। তাত বৃক্ষ দেৱদেৱী অঙ্কিত আছে আৰু এওঁলোকৰ সমুখত প্ৰাৰ্থনা কৰি থকা চিত্ৰ আছে। এটা সীল-মোহৰত দুটা ডালেৰে এজোপা আঁহত গছক বুজোৱা হৈছে আৰু এই ডাল দুটাৰ মাজত এগৰাকী দেৱী আছে। তেওঁ বিৱস্ত্ৰা, চুলিকোচা বৈ পৰা; তিনিটা শিং আৰু হাতত বাজু। গতিকে গছ-পূজা যে আৰ্য্যসকলৰ পূৰ্বৰ আৰু ভাৰতবৰ্ষত ই অতি প্ৰাচীন সি প্ৰমাণ-সিদ্ধ। আজিৰ হিন্দুসকলে বৰগছ, আঁহতগছ, কদমগছ, বেলগছ আৰু তুলসীগছৰ পূজা কৰে। বৌদ্ধসকলে বোধিদ্ৰুমক অতি শ্ৰদ্ধাৰে পূজা কৰে। শিলিখাগছ অসমৰ বৈষ্ণৱসকলৰ পৰম শ্ৰদ্ধাৰ বস্তু। এই শিলিখা গছৰ ছাঁতে শঙ্কৰদেৱে জিৰণি লৈছিল। পঞ্চপল্লৱ বহুতো ধৰ্ম অনুষ্ঠানত প্ৰয়োজন। তামিলসকলৰ মন্দিৰৰ কাষত নিম গছ ৰুই পূজা কৰা হয়। দক্ষিণ ভাৰতৰ প্ৰায়বিলাক কালী-মন্দিৰৰ চৌহদৰ ভিতৰত নিমগছ থাকেই। কালীগোসাঁনীৰ সেৱকসকলে হাতত নিমগছৰ ডাল লৈ ফুৰে। অসমত নিমগছৰ পাত ভূত খেদোৱাৰ দৰৱ। বিশেষকৈ আই ওলালে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বসন্ত ৰোগ সাধাৰণতে গোসাঁনীৰ অভিসম্পাত বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। বড়ো-কছাৰীসকলৰ কাৰণে সিজুগছ বিশেষ অৰ্থপূৰ্ণ। তেওঁলোকে সিজুগছ চোতালত ৰুই তাৰ পূজা কৰে। অসমীয়া হিন্দুসকলে জুই, বৰষুণ আৰু ধুমুহাৰপৰা ৰক্ষা পাবৰ আশাৰে ঘৰৰ মূধতে এজাতি সিজু (ছাল কুঁৱৰী) গছ ৰুই থয়। পথাৰৰ চাৰিসীমাত যি সিজুগছ ৰোৱা হয় তাৰ উদ্দেশ্য কেৱল গৰু-ম'হৰ অত্যাচাৰৰপৰা পথাৰ-বাৰী ৰক্ষা কৰাই নহয়—ভূত-পিশাচৰপৰা ৰক্ষা পৰাও। অসমীয়া বিশ্বাসমতে প্ৰসূতিৰ ঘৰৰ দুৱাৰ মুখত সিজু ৰুব লাগে। ডাকৰ ভণিতাত আছে—

সূতিকা নিকটে ৰাখিবা অস্ত্ৰ॥
গৃহ চাৰি চুকে দ্বাৰ মুখত।
বচ সিজু আনি ৰুইব শকত॥

নগাসকলৰ মানত সিজু গছেৰে বেৰা দিয়া বৰ ভয় লগা কথা। সিজুগছে ধুমুহা আনে বুলি তেওঁলোকৰ বিশ্বাস।[১]

অসমীয়া খাদ্যতালিকাত কচু ঢেকীয়া প্ৰধান। বিহলঙনি জৰ-ফুকাত লাগে। বিহলঙনিৰে জাৰিলে ভূত-পিশাচ ভয় খাই পলায় আৰু গাৰ বিষ ভাল হয়। এনে বিশ্বাস মধ্য ইউৰোপতো আছে। বহুতো ৰোগত ইয়াক দৰৱ ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হয় সৰিয়হ আৰু সৰিয়হৰ তেল অন্যান্য কামত প্ৰয়োগ কৰাৰ উপৰিও দৰৱ আদিত ব্যৱহৃত হয়। জুইত সৰিয়হ দি মুখ লগা ভঙা আৰু ভূত-প্ৰেত খেদোৱা হয়। সৰিয়হ প্ৰয়োগ কৰি ভূত খেদোৱা ভূতৰ গল্প অলেখ আছে। কামশাস্ত্ৰত সৰিয়হৰ গুণাৱলীৰ প্ৰশংসা পোৱা যায়। ছোৱালী ফুচুলাই আনিবলৈ বা স্ত্ৰীসংসৰ্গ উপভোগ কৰিবলৈ সৰিয়হ ব্যৱহাৰ কৰিবৰ কাৰণে পুৰণি অসমীয়া মন্ত্ৰত দিহা দিয়া আছে। তামোল-পাণে যাদুৰ কাম কৰে। অসমীয়া ধৰ্মমূলক আৰু সামাজিক জীৱনত তামোলৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান। ভাৰতবৰ্ষত বাঁহ হ'ল পবিত্ৰ ; অগ্নিৰ প্ৰতীক। কাৰণ মানুহে বিশ্বাস কৰে যে বাঁহে বাঁহে ঘঁহনি খাই হাবিত জুই লাগে। এই প্ৰসঙ্গত পুৰাণৰ মুৰলাৰ কাহিনী মন কৰিবলগীয়া। মুৰলা আছিল ব্ৰাহ্মণৰ

[১] সিজু-জাতীয় গছৰ আদি বাসস্থান মেক্সিকো দেশত। সেই দেশত এই গছক কিদৰে সন্মান কৰা হয়, সেই কথা তলৰ উদ্ধৃতিৰ পৰা জানি :—

The plants are considered as demi-gods and must be treated with reverence, only the priests may touch them and then only after washing their hands, and often sticks are used instead of fingers. Hikuli (a kind of cactus) is thought to give protection ; if a man carries hikuli in his belt, the bear cannot harm him and the deer becomes tamed so that it can be easily killed. . . . The Christian natives make sign of the cross when coming into the presence of the plant, and it is always saluted as if it were a man, and is supposed to reply. . . . Other cacti are also used in religious ceremonies, especially Epithelantha Micromeris, which is thought to make the eyes clear to see sorcerers.—*The Study of Cactus* by Vera Higgins, p. 63-54

ছোৱালী। মুৰলাক তাই নজনাকৈয়ে এজন শূদ্ৰত বিয়া দিয়া হৈছিল। এই প্ৰবঞ্চনা ধৰা পৰাত মুৰলা মৰিবলৈ ওলাল। বিষ্ণুক প্ৰাৰ্থনা কৰি তেওঁ চিতাত উঠিল। মুৰলাৰ ছাইৰ পৰাই জন্মিল বাঁহগছ। বাঁহগছত ভূত-পিশাচ থাকে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। অমাৱস্যা, একাদশী আৰু শনিবাৰে বাঁহ কাটিব নেপায় বুলি নিষেধ বচন আছে।

কৃষি সম্বন্ধীয় লোক-বিশ্বাস

শস্য যাতে লহপহকৈ বাঢ়ে তাৰ বাবেও বহুতো আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। কাতি বিহুত পথাৰত বন্তি দিয়া হয়। নগাসকলৰ বিশ্বাসমতে মানুহ এটা মাৰি তাৰ মঙহ খেতিৰ পথাৰত থলে খেতি নদন-বদন হয়।

চাউল মানুহৰ কেৱল প্ৰধান খাদ্যই নহয়, ইয়াক মন্ত্ৰতো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অসমীয়াৰ বিয়াত দৰা যেতিয়া কন্যাঘৰলৈ আহে তেতিয়া দৰাক মুহিবলৈ অথবা তেওঁৰ পৰা অপদেৱতা দূৰ কৰিবলৈ চাউল ছটিওৱাৰ বা চোবোৱাৰ প্ৰথা আছে। জনজাতীয় লোকসকলেও যাদুত আৰু দেও উঠি ভৱিষ্যদ্বাণী কৰা সময়ত চাউল ব্যৱহাৰ কৰে।

ভঁৰালত শস্য সঞ্চয় কৰা সম্বন্ধেও অনেক বিশ্বাস আছে। কোনো কোনো মাহ আৰু দিনত ভঁৰালৰ পৰা ধান উলিয়াব নাপায়। লঘোণ লগা সময়ত তিৰোতামানুহক ভঁৰালৰ কাষলৈকে যাবলৈ দিয়া নহয়। ভঁৰালক পূজাও কৰা হয়। কাতি বিহুত ভঁৰালৰ সন্মুখত বন্তি জ্বলোৱা হয়।

প্ৰধানতঃ খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা সমাজে পানীৰ কাৰণে প্ৰাকৃতিক শক্তি সমূহক প্ৰাৰ্থনা জনায়। এই শক্তি সমূহক যাদু আৰু ধৰ্মমূলক আচাৰ অনুষ্ঠানেৰে তুষ্ট কৰে। বৰষুণ নমাবলৈ আৰু বন্ধ কৰিবলৈ অসমীয়াৰ মাজত বহুতো আচাৰ অনুষ্ঠান আৰু মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন মন কৰিবলগীয়া। পানী বিচাৰি নাইবা মাজে মাজে

হোৱা বানপানী যাতে বন্ধ হয় তাৰ কাৰণে নিজৰা আৰু নদীক পূজা কৰে। এই ধৰণৰ সামাজিক প্ৰথা জনজাতীয় লোকৰ মাজতো আছে। নগাসকলৰ বৰষুণ অনোৱা উৎসৱত ডেকা আৰু লৰাহঁতে বৰষুণ আহিলে লৰা-ছোৱালীয়ে ধেমালি কৰাদি বাহিৰলৈ ওলাই গৈ নাচে আৰু গীত গায়।

খেতি চপাই আনি প্ৰথম প্ৰথম এমুঠি চাউল ৰাইজক লগোৱাটো এনেবোৰ বিশ্বাসৰ লগত জড়িত। ধান দোৱা শেষ হোৱাৰ ঠিক পিচতেই অসমীয়াই ন-খোৱা ভোজ পাতে। এই আনুষ্ঠানিক ভোজ হৈ যোৱাৰ পিচতহে ন-খেতিৰ চাউল নিজে খাব পাৰে। মাঘ বিহু হল খেতি চপোৱা উৎসৱ। ই আচলতে প্ৰথম শস্য গ্ৰহণৰ উৎসৱ। এই উৎসৱত তিল, চাউল, সৰিয়হ আদি ন-সশ্য উচৰ্গা কৰি অগ্নিদেৱতাক তুষ্ট কৰা হয়। সেইদৰেই গছত প্ৰথম ফল ধৰিলে তাৰে এটা ফল দেৱতালৈ উচৰ্গা কৰা হয়। আকৌ নতুনকৈ পোৱালি জগা গাইৰ গাখীৰ খীৰায়েই খেতৰ-খেতৰণীলৈ উচৰ্গা কৰা হয়। খেতৰ-খেতৰণী খেতিৰ পথাৰৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱ-দেৱী। এই সম্পৰ্কত ন-চাউলৰ পিঠা তৈয়াৰ কৰাৰ লগত জড়িত সামাজিক প্ৰথাসমূহ সংগ্ৰহ কৰা উচিত। ন-শস্যৰ পিঠা কৰোঁতে দেৱতা-তুষ্টিৰ কাৰণে কিছুমান নিয়ম পালন কৰা হয়। প্ৰথম পিঠাখন জুইত দিয়া হয়, বিহু-উৎসৱত আত্মীয় স্বজনক পিঠা খুওৱাও এই শ্ৰেণীৰেই এটি মাঙ্গলিক অনুষ্ঠান। ভিক্ষাৰীকো পিঠা দান কৰা হয় অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ। ভঁৰাল যাতে অগ্নি, বৰষুণ আৰু নিগনিৰপৰা নিৰাপদে থাকে আৰু পথাৰত খেতি যাতে ভালদৰে হয় তাৰ কাৰণে এই সকলোবোৰ অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। মাঘ বিহুত আনকি গৰুকো পিঠা খুওৱা হয়।

কৃষিৰ সা-সজুলি, বিশেষকৈ লোহাৰ আহিলা পাতিৰ লগত বহু বিশ্বাস জড়িত। লোহাত ঐন্দ্ৰজালিক গুণ আছে বুলি মানুহৰ ধাৰণা। গতিকে কটাৰী, দা, বেজী আৰু কৃষিকৰ্ম, মাছমৰা

আহিলা, তাঁতশাল আদিত ব্যৱহৃত অন্যান্য লোৰ চোকা আহিলা-পাতিৰ লগত মানুহৰ কিছুমান ধাৰণা আৰু অভ্যাস জড়িত আছে। পৰিয়ালৰ কোনো লোকৰ মৃত্যু হলে মৃতকৰ সংকাৰ আৰু শ্ৰাদ্ধাদি যি জন লোকে কৰে—তেওঁ হাতত এখন লোহাৰ কটাৰী বা অন্য তেনে কোনো লোহাৰ চোকা সঁজুলি অশৌচৰ দিন কেইটা লগত ৰাখিব লাগে ; নহলে মৃতকৰ আত্মাই তেওঁৰ অপকাৰ কৰিব পাৰে। সন্তান জন্মৰ পিচত, প্ৰসূতী আৰু সন্তানক ভূত-প্ৰেত ডাইনী আদিৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ প্ৰসূতীৰ পাটীৰ তলত এখন কটাৰী থৈ দিয়া হয়।

অসমীয়া বিৱাহোৎসৱৰ দিনবোৰত দৰা-কন্যাই একোখন কটাৰী সদায় লগত ৰাখিব লাগে। বিধি-কৰ্ম শেষ হৈ যোৱাৰ পিচত দৰা-কন্যাই 'টেমী-কটাৰী সলোৱা' কৌতুক-আচাৰ পালিব লাগে।

ভূত-প্ৰেতৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ সাধাৰণতে নিশা গাৱঁলীয়া মানুহে লগত কটাৰী লৈ ফুৰে। গাভৰুক কটাৰী উপহাৰ দিয়া প্ৰণয়ৰ চিন। বিহুগীতত ইয়াৰ উল্লেখ আছে।

দা সম্পৰ্কেও অনেক বিশ্বাস আছে। পূজাৰ বলিকটা দা মন্ত্ৰ মাতি পূজা কৰা হয় ; কালিকা পুৰাণত এনে মন্ত্ৰৰ উল্লেখ আছে। গাৰোসকলে খেতি-বাতি আৰম্ভৰ আগতে দা-কটাৰী নৃত্যগীতেৰে পূজা কৰে।

প্ৰকৃতি পূজা

প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন ৰূপৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু আশ্চৰ্য্য ক্ৰিয়া-কলাপত অভিভূত আৰু মুগ্ধ হৈ আদিম অৱস্থাৰপৰা মানুহে এইবোৰক পূজা কৰি আহিছে। ঋগ্‌বেদৰ প্ৰায়বোৰ মন্ত্ৰই প্ৰকৃতিৰ স্তৱ। চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, গ্ৰহ, নক্ষত্ৰ, তৰা (পগীয়া তৰা), আকাশ, মেঘ, ৰামধনু, বতাহ, ধুমুহা (বৰদৈচিলা), ভূমিকম্প, অতিবৃষ্টি, অনাবৃষ্টিৰ লগত অজস্ৰ পূজা-পাতল, ক্ৰিয়া-কৰ্ম, বিশ্বাস-আখ্যান জড়িত আছে।

প্ৰকৃতিৰ বিচিত্ৰ-ৰূপৰ অলেখ বন্দনা গীতেৰে আমাৰ লোক-সাহিত্য সমৃদ্ধ। ওপৰত উল্লেখ কৰা প্ৰকৃতি-পূজাৰ ভিতৰত অগ্নিপূজা প্ৰধান। মানুহৰ সভ্যতা বিকাশৰ লগত অগ্নি ওতঃপ্ৰোতভাৱে সংযুক্ত। অগ্নি কূটেষাই (Fire Complex) অসমৰ পাহাৰ ভৈয়ামৰ সকলো মানুহৰ মাজত অসীম প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আছে। ধৰ্ম আৰু সামাজিক অনুষ্ঠানত, সাধাৰণ বিশ্বাসত (দেও-ভূত দূৰ কৰা, অমঙ্গল আঁতৰোৱা, সতীত্ব আৰু সততাৰ পৰীক্ষাত, শাও-পাতত, ৰোগ নিৰাময়ত), কৃষিকৰ্মত (যেনে পথাৰত বন্তি জ্বলোৱা), উৎসৱ আৰু খেল-ধেমালিত অগ্নিৰ বিশেষ ব্যৱহাৰ আছে। এই পিনৰপৰা চাবলৈ গলে মাঘ বিহু প্ৰকৃততে অগ্নি-পূজাহে। পৰ্বত-ভৈয়ামৰ মানুহৰ মাজত থকা অগ্নি সম্বন্ধীয় জনশ্ৰুতি এতিয়াও উদ্ধাৰ হোৱা নাই। এইবোৰ সংগ্ৰহ হলে অসমত অগ্নি-পূজাৰ প্ৰাচীনত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ সুচল হব।

ভবিষ্যত গণনা

লোক-জীৱনৰ ভূত-ভবিষ্যত চিন্তাৰ লগত ভবিষ্যত গণনা ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত। ভবিষ্যতে ঘটিবলগীয়া বা কোনো দূৰণিত ঘটা ঘটনা আমাৰ অজ্ঞাত। সেই বিষয়ে জনা, বা কি হ'ব আগতে কৈ দিয়া কামটো আজিও অসমৰ পৰ্বতে-ভৈয়ামে থকা জনসাধাৰণৰ মাজত এক ব্যাপক অনুষ্ঠানৰ যোগেদি সমাধা কৰা হয়। জ্যোতিষ সম্বন্ধে সংস্কৃত আৰু অসমীয়া ভাষাত অৱশ্যে অজস্ৰ কিতাপ আছে। কিন্তু মুখে মুখে চলি থকা যিবোৰ কথা আছে—লিখিত পুথিতকৈ তাৰ পৰিমাণ বহুত বেছি। জনজাতিসকলৰ মাজতো এই বিষয়ে বিবিধ প্ৰথা আছে। কোনোৱে মাটিত চিত্ৰ আঁকি মঙল চায়, কোনোৱে কড়ি মাৰে, কোনোৱে ধান, তামোল আৰু কণী প্ৰয়োগ কৰে আৰু কেতবোৱে কুকুৰাৰে মঙল চায়। ভবিষ্যত গণনা সম্বন্ধে আমাৰ দেশত প্ৰচলিত ভিন ভিন প্ৰথাৰ সংগ্ৰহ মনোৰম অধ্যয়ন

হব। বেমাৰ হলে, এঠাইলৈ যাত্ৰা কৰিলে, নতুনকৈ ঘৰ-দুৱাৰ সাজিলে, নাও সাজিলে, গৰু কিনিলে আৰু বিয়া-বাৰুৰ দিন ঠিক কৰিলে মানুহে এতিয়াও কাৰ্য্যৰ শুভাশুভ গণনা কৰে।

মঙল চোৱাৰ লগত গাঁঠিৰ বিশেষ সম্বন্ধ। প্ৰতীকৰ ক্ষেত্ৰত ধৰ্ম-অনুষ্ঠানত (শাঁত নহলে কিহৰ গাঁঠি) ঐন্দ্ৰজালিক বিদ্যাত বেজৰ দৰৱত, গাঁঠিৰ আজিও প্ৰাধান্য। গাঁঠি বান্ধ দিয়া অৰ্থ হ'ল কোনো কাৰ্য্য দৃঢ় বা চিৰস্থায়ী কৰা, ধৰি ৰখা ; গাঁঠি দিয়া মানে বাধা দিয়া আৰু গতি ৰুদ্ধ কৰাও। গাঁঠি মেলা মানে কোনো কোনো বন্ধনৰপৰা মুকলি কৰা ইত্যাদি। গতিকে গাঁঠিয়ে মিলন ঘটায়, বান্ধিও পেলায়। প্ৰণয় আৰু পৰিণয়ক ই সুদৃঢ় কৰে। ই পাপক দূৰ কৰে আৰু পাপীক বান্ধি কোঙা কৰে। বিয়াত দৰা-কন্যাৰ চাদৰত গাঁঠি বন্ধা হয়, কুশবনৰ আঙঠি দৰা-কন্যাৰ আঙুলিত পিন্ধোৱা আদিৰ এয়ে সাংকেতিক অৰ্থ। প্ৰাচীন অসমীয়া মন্ত্ৰৰ পুথিত অনেক ভূত-জৰা মন্ত্ৰ আছে। সেই মন্ত্ৰবোৰত ভূতক বান্ধিবলৈ গাঁঠি দিয়াৰ আৰু মেলি দিবলৈ গাঁঠি খোলাৰ মন্ত্ৰ আছে। পুৰুষ বা স্ত্ৰীক পাবলৈ মোহিনী মন্ত্ৰৰ লগতো গাঁঠিৰ সম্বন্ধ আছে। এই পীৰিতি-গাঁঠি দিয়াৰ নিৰ্দ্দিষ্ট দিন আৰু সময় আছে।

বছৰৰ কেতবোৰ দিন গাৱঁলীয়া মানুহে মঙ্গলজনক আৰু কিছুমান আপদীয়া বা অমঙ্গলীয়া বুলি ভাবে। সচৰাচৰ কোৱা হয় ঃ

অমাবস্যা প্ৰতিপদ পূৰ্ণিমা তিথি।
মাকৰ ঘৰলৈ নেযায় যুৱতী।

পঞ্জিকাত এনে কিছু শুভ-অশুভ দিনৰ উল্লেখ আছে। কিন্তু জ্যোতিষৰ বিচাৰমতে বিচাৰ কৰি সিদ্ধান্ত কৰা দিন-বোৰৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক নথকা কিছুমান দিন আছে—যিবোৰ জন-সাধাৰণে নিজেই শুভ বা অমঙ্গলীয়া হিচাবে নিৰ্ণয় কৰি লৈছে। এনেধৰণৰ অমঙ্গলীয়া দিনবোৰত কিছুমান কাম কৰাৰপৰা বিৰত থাকিব লাগে। শনি আৰু মঙ্গলবাৰ অমঙ্গলীয়া দিন। এই

ছুদিন বাঁহ কাটিব নাপায়। আনকি গালি পাবোঁতেও মানুহে "শনিবাৰে হোৱা" বুলি কয়। মাছমৰা, মাটি চহোৱা, লখিমীৰ আগ অনা, লখিমী চপোৱা, ছিৱা কড়াই ভজা-খুন্দা আদি কাম কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো কিছুমান দিন অমঙ্গলীয়া বুলি জনসাধাৰণৰ ধাৰণা। শুভ দিনতকৈ অমঙ্গলীয়া দিনবোৰ সম্বন্ধে মানুহৰ সাৱধানতা অধিক।

জনসাধাৰণৰ ধাৰ্মিক সংস্কৃতিৰ লগত শাও-শপতৰ বিশেষ সম্বন্ধ। শাও-শপতে মন্ত্ৰৰ দৰে ক্ৰিয়া কৰে বুলি লোক-বিশ্বাস। এই বিষয়ে বহু বাক্য আৰু ৰীতি প্ৰচলিত আছে। সাধাৰণতে ঈশ্বৰক, প্ৰকৃতিৰ পদাৰ্থক (চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, অগ্নি, শিল, নদী) সাক্ষী কৰি অথবা পবিত্ৰ, মহান লোক আৰু গুৰু-গোসাঁইলৈ চাই শপত খোৱা হয়। ইয়াকে কৰোঁতে 'দান্তে তৃণ, হাতত পানী, মুখত গোবৰ বা মাটি লোৱা' বিবিধ নিয়ম আজিও অসমীয়া আৰু জনজাতিৰ মাজত প্ৰচলিত। হিন্দু সমাজত প্ৰচলিত এনে ধৰণৰ কিছুমান নিয়ম-অনুষ্ঠান জনজাতিসমূহৰপৰা আহিছে বুলি সমাজতাত্বিক সকলে অনুমান কৰে। এইবোৰৰ সংগ্ৰহ আৰু তুলনামূলক আলোচনাৰ পৰাও জাতিৰ চিন্তাধাৰাৰ পৰিচয় ওলায়।

ভিন ভিন সংস্কাৰ

দেহৰ এক অৱস্থাৰপৰা আন অৱস্থালৈ ৰূপান্তৰিত হওঁতে পালন কৰা সংস্কাৰ অনুষ্ঠানসমূহ নানাভাৱে অৰ্থপূৰ্ণ। কেতবোৰ সাধাৰণ বিশ্বাসৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত; অন্যবোৰ সামাজিক উৎসৱৰ লগত জড়িত। এনে উৎসৱ অনুষ্ঠানে মানুহক ভাৱাবেগৰ অশান্তি আৰু কষ্টৰপৰা সকাহ দিয়ে; আৰু সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিৰ মনত সামাজিক নিৰাপত্তাৰ ভাব জগায়। আন আন দেশৰ দৰে অসমতো জন্ম, প্ৰেম, বিবাহ আৰু মৃত্যু সম্বন্ধীয় নানা বিশ্বাস আছে; এইবোৰত বিভিন্ন ধৰণৰ অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, গৰ্ভৱতী তিৰোতা, বিশেষকৈ প্ৰথম সন্তান জন্ম হবৰ সময়ত মাকৰ ঘৰলৈ যোৱাটো অসমৰ এটা সামাজিক প্ৰথা। ভাৰতবৰ্ষতো অতীত কালত এই প্ৰথা আছিল। মাকৰ ঘৰলৈ যাওঁতে বাটতে প্ৰসৱ বেদনা হোৱাত লুম্বিনী গাৱঁত কেনেকৈ গৌতম বুদ্ধৰ জন্ম হৈছিল, সেই কথা ইতিহাস-প্ৰসিদ্ধ। সাধাৰণতে অসমত সন্তান জন্ম হোৱাৰ দিনাৰ-পৰা এমাহলৈকে মাকক অশুচি বুলি ধৰা হয় আৰু ঘৰৰ বস্তু-বেহানি একোকে তেওঁক চুব-মেলিবলৈ দিয়া নহয়। মাকৰ ওচৰত তুঁহ-জুই আৰু গোবৰ-খুটিৰ জুই একেৰাহে জ্বলাই থোৱা হয়। ডাকৰ বচনত এই বিষয়ে দীঘলীয়া নিৰ্দ্দেশ আছে। ইয়াৰ উদ্দেশ্য ভূতক ভয় খুৱাই খেদোৱা। বিচনাৰ কাষত কটাৰী এখনো থৈ দিয়া হয়। জুইত সৰিয়হ দিয়া, আৰু মাক আৰু সন্তান উভয়ৰে গাত নহৰু বাটি সানি দিয়া হয়। সন্তানৰ কাৰণে মাছ আৰু কুকুৰা উচৰ্গা কৰাটো জনজাতীয় সকলৰ সামাজিক প্ৰথা। সন্তানৰ নামাকৰণ, চূড়াকৰণ আৰু অন্নপ্ৰাসনৰ সময়ত ব্ৰাহ্মণসকলে শাস্ত্ৰীয় সংস্কাৰসমূহ যথাবিহিত ৰূপে পালন কৰে। এই শাস্ত্ৰীয় বিধিসমূহৰ লগত ভালেমান লৌকিক সংস্কাৰো পালন কৰা হয় আৰু প্ৰত্যেক শাস্ত্ৰীয় অনুষ্ঠানৰ লগত লগুণ দিয়াৰ গীত আদি বিবিধ ধৰণৰ গীত গোৱা হয়। এই গীতবোৰৰ মাজত লৌকিক আচাৰৰ উল্লেখ আছে; তাৰেপৰা হিন্দু সংস্কাৰৰ লগত অসমীয়া লোকাচাৰৰ ক'ত মিল-অমিল ধৰিব পাৰি। সংস্কৃতিৰ তুলনামূলক অধ্যয়নৰ কাৰণে এই গীতবোৰৰ সংকলন অতি প্ৰয়োজনীয়।

মিতিৰ-কুটুম সম্বন্ধেও নানা বিশ্বাস প্ৰচলিত আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, মোমাই-ভাগিন সম্বন্ধটো অসমীয়াৰ কাৰণে বৰ আদৰৰ সম্বন্ধ। কোনো সম্প্ৰদায়ৰ মাজত থকা কিছুমান সামাজিক প্ৰথা মতে বিশেষ এক ধৰণৰ সম্বন্ধীয় মানুহ দেখা কৰা, সি সকলৰ লগত কথা-বতৰা পতা বা আন কোনো কাম কৰা নিষিদ্ধ। এই বিশেষ

সম্বন্ধৰ মানুহ হ'ল শাহু-বোৱাৰী আদি (জোঁৱায়েকে শাহুৱেকৰ মুখ চাব নোৱাৰে ; ভাই-বোৱাৰী জেঠালৰ আগত ওলাব নোৱাৰে)।

আন এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ সম্বন্ধ হ'ল সখিৰ সম্বন্ধ। সমনীয়াই লগলাগি সখিপতা এটা জনপ্ৰিয় সামাজিক প্ৰথা। কিছুমান উৎসৱত ডেকালৰা আৰু গাভৰু ছোৱালী বন্ধু হিচাবে লগ খায়হি। এই ধৰণৰ আনুষ্ঠানিক বন্ধুত্বৰ প্ৰথা জনজাতীয় ৰাইজৰ মাজতো প্ৰচলিত। তেওঁলোকে বন্ধুত্বৰ উৎসৱ পাতি ভোজভাত খায়। নগাসকল এই উদ্দেশ্যে সামাজিকভাৱে এঠাইত সন্মিলিত হৈ নৃত্য-গীত কৰে। অসমীয়া বিয়া-অনুষ্ঠানত সখিৰো স্থান আছে আৰু সখি-সখিয়নীয়েও দৰা-কন্যাৰ দৰে বিবাহৰ সাজ-পোচাক পিন্ধে। অপদেৱতাক প্ৰতাৰণা কৰিবলৈকে এই নকল দৰা-কন্যাৰ ব্যৱস্থা। অপদেৱতাই ভুল কৰি আচল দৰা-কন্যাৰ গাত নলম্ভি কিজানিবা সখি-সখিয়নীৰ গাতে লম্ভে! দৰা-কন্যাক অপায়-অমঙ্গল অথবা অপদেৱতাৰপৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ বিৱাহৰ কেইদিন শুচি-সংযমত থৈ তেওঁলোকক দেৱতা জ্ঞান কৰা হয়। সেয়েহে বিয়া-নামত দৰা-কন্যাক হৰ-পাৰ্ব্বতী, বিষ্ণু-লক্ষ্মী, ৰাম-সীতা, কৃষ্ণ-ৰাধা আদি আখ্যা দিয়া হয়।

জন্মৰ পিছতেই দেহৰ প্ৰধান ৰূপান্তৰ যৌৱন। একালত ছোৱালী পুষ্পিতা হলে আনুষ্ঠানিক ভাৱে নোৱাই-তোলনি বিৱাহ পতা হৈছিল আৰু ৰং-ধেমালি কৰা হৈছিল। বিয়াত সচৰাচৰ পালন কৰা কিছুমান আনুষ্ঠানিক ক্ৰিয়া-কলাপ ছোৱালী যৌৱন হওঁতেই পালন কৰা হৈছিল। পুষ্পিতা হোৱাৰ কালছোৱাত ছোৱালীজনীক নিলগকৈ ৰখাটো আনকি আজিও সমাজত চলি আছে। ছোৱালীৰ গাভৰু কালত কৰা আন আন অনুষ্ঠান হ'ল কাণ বিন্ধোৱা, নাক ফুটোৱা আদি। এইবোৰ কথা আজিলৈকে লিপিবদ্ধ হোৱা নাই।

এই প্ৰসঙ্গতে নামৰ মাহাত্ম্যৰ বিষয়েও উল্লেখ কৰিব পাৰি। সাধাৰণ মানুহে নামৰ যাদুকৰী শক্তিত বিশ্বাস কৰে। অসমীয়া মানুহৰ নাম দুটা। এটা গোপন বা ৰাশিচক্ৰ চাই নিৰ্ণয় কৰা নাম; আনটো প্ৰকাশ্য নাম। প্ৰকাশ্য নামটোৰেই বন্ধু-বান্ধৱৰ মাজত আৰু সমাজত পৰিচিত। গোপন নামটো আচল নাম। ইয়াক কেৱল যিজনৰ নাম তেওঁ আৰু তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃয়েহে জানে। আচল নামটো প্ৰকাশ কৰাৰ বিৰুদ্ধে থকা বাধা-নিষেধবোৰৰ কাৰণ আছে। সাধাৰণৰ বিশ্বাস যে আচল নামটো নিজৰ সত্বাৰ অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয় অঙ্গ, আনে ইয়াক জানিলে বিপদৰ সম্ভাৱনা। আচল নামটো শত্ৰুৰ আগত প্ৰকাশ হলে সেই নামৰ ওপৰত মন্ত্ৰ মাতি শত্ৰুৱে অপকাৰ কৰিব পাৰে বুলি বিশ্বাস কৰি তাক গোপনে ৰক্ষা কৰা হয়। লৰা-ছোৱালীৰ নামকৰণ, প্ৰথম অশৌচীয়া চুলি কটা, অন্নপ্ৰাসন কাৰ্য্যাদি অনুষ্ঠান উৎসৱৰ যোগেদি পালন কৰা হয়। পোন প্ৰথম কেচুৱাৰ অশৌচীয়া চুলি কাটোতে নাপিতক সন্মান কৰি পাত্ৰ-বস্ত্ৰ দান কৰা হয়। অন্নপ্ৰাসনত লৰা-ছোৱালীৰ মুখত প্ৰথম ভাত মোমাই-দেৱেকে দিয়াটো সামাজিক প্ৰথা।

লৰা-ছোৱালীৰ নাম প্ৰায়েই কোনো দেৱ-দেৱী বা সাধু-সন্তৰ নামেৰে দিয়া হয়। যি দেৱ-দেৱীৰ নামেৰে নাম থোৱা হয় তেওঁ যাতে সততে বিপদ-আপদৰপৰা সন্তানক ৰক্ষা কৰে, সেয়ে উদ্দেশ্য। দেৱ-দেৱী বা সাধু-সন্তৰ সজ গুণসমূহ লৰা বা ছোৱালীৰেও যাতে পায় সিও আন এটা উদ্দেশ্য। বৈষ্ণৱে সন্তানৰ নাম স্বভাৱতেই কৃষ্ণ, ৰাম, বিষ্ণু, হৰি ইত্যাদি ৰাখে। কাৰণ সন্তানৰ নাম কাঢ়োতে নিজৰ ইষ্ট-দেৱতাৰো নাম উচ্চাৰণ কৰা হয় (অজামিল উপাখ্যান এটা উদাহৰণ)। পৰিয়ালত কোনো সন্তানৰ মৃত্যু হলে পিচৰ সন্তানৰ নাম কোনো কোনোৱে আকৰ্ষণীয় কৰি নিদিয়ে—যেনে তেনে নাম এটা দি থয়। কুৎচ নামৰ প্ৰতি অপদেৱতাৰ আকৰ্ষণ নেথাকে বুলি মানুহৰ বিশ্বাস।

স্বামী, ববজনা, বয়োজ্যেষ্ঠলোক আৰু মৃত-উপৰিপুৰুষৰ নাম কাঢ়িব নেপায়। মৃতকৰ নাম লিখোঁতে অপদেৱতাৰ দৃষ্টিৰপৰা হাত সাৰিবলৈ মৃতকৰ নামৰ আগত ৺ (ঈশ্বৰ) বহুওৱা হয়। ভয়লগা প্ৰাণীৰ নাম উচ্চাৰণ কৰা ক্ষেত্ৰতো বাধা-নিষেধ আছে। ৰাতি সাপৰ নাম উচ্চাৰণ কৰিবলগীয়া হ'লে মানুহে সাপ বুলি নকৈ দীঘল-ঠেঙীয়া বুলি কয়। নামৰ এনে প্ৰতীকবোৰৰ সম্বন্ধে আলোচনা বৰ কৌতূহলোদ্দীপক।

সকলো সংস্কাৰৰ ভিতৰত বিৱাহ প্ৰধান। শাস্ত্ৰীয় নিয়মানুসাৰে বিৱাহক ব্ৰাহ্মণ, দৈৱ, আৰ্য্য, প্ৰাজাপত্য, আসুৰ, গান্ধৰ্ব, ৰাক্ষস আৰু পৈশাচ—এই আঁঠ প্ৰকাৰত ভাগ কৰা হৈছে। ইয়াৰে কেইটামান আৰ্য্যৰ আৰু বাকীৰ আৰ্য্যীকৰণৰ ফলত জন্ম। অসমৰ বিভিন্ন সমাজত পলুৱাই অনা, চপনীয়া বা ঘৰ-জোঁৱাই চপা, ধন দি কিনা, চকলং আদি বেলেগ বেলেগ ধৰণৰ বিবাহ আদি এতিয়াও প্ৰচলিত। এইবোৰৰ লগত ভালেমান লোকাচাৰ আৰু স্ত্ৰীআচাৰ ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত আছে; অঞ্চল আৰু সমাজভেদে এই বিৱাহৰ আচাৰসমূহ বিভিন্ন। স্বৰ্গীয় হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ Assamese Marriage System নামৰ পুথি, ডক্টৰ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ সেই বিষয়ৰে ইংৰাজী প্ৰবন্ধ আৰু বিজয় চন্দ্ৰ অধিকাৰীৰ "আসামে বিবাহ-পদ্ধতি" গ্ৰন্থৰ বাহিৰে এই সম্বন্ধে বহল আলোচনা হোৱা নাই। অসমীয়া আৰু জনজাতীয় বিৱাহ-পদ্ধতিৰ তুলনামূলক আলোচনাও প্ৰয়োজন।

মৃতকৰ সৎকাৰ পৰিয়ালৰ কাৰণে গুৰুত্বপূৰ্ণ কাম। অন্তিম পৰত মৃতকক বেলেগ পাটীত শুৱাই বাহিৰলৈ উলিওৱা হয়। মৃতকক নতুন সাজ পিন্ধাই তেল-হালধি আদিৰে গা ধুওৱা হয়। মৰিশালীলৈ নিয়াৰ আগতে মৃতকক থোৱা ঠাই ডোখৰত বগৰীৰ জেং এঠাল থোৱা হয়। ভালেমান দিনলৈকে পৰিয়ালৰ লোক-সকল শোকত থাকে আৰু কিছুমান বস্তু তেওঁলোকক খাবলৈ দিয়া নহয়। বহুতো আচাৰ-অনুষ্ঠান নৈষ্ঠিক হিন্দু প্ৰথামতে কৰা হয়। যিজন লোকে মৃতকৰ শেষ সৎকাৰ কৰে, তেওঁ চুৱা নেখেদালৈকে লগত এখন কটাৰী লৈ ফুৰিব লাগে। শৱ-সৎকাৰ কৰি অহাৰ পিছত মানুহবিলাকে এটুকুৰা শিলৰ ওপৰত ভৰি থৈ জুইত হাতকেইটা সেকিহে ঘৰৰ ভিতৰ সোমাব পাৰে। যদি খৰি দি উভতি আহোঁতে ৰাতি হয়, তেন্তে ৰাতি নুপুৱালৈকে খৰি দিয়া লোকসকল ঘৰৰ ভিতৰত সোমাব নোৱাৰে। দহাকাজ নোযোৱালৈকে মৃতকৰ আত্মা গাৰঁৰপৰা আঁতৰ নহয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস।

জন্ম, বিৱাহ, মৃত্যু আৰু অন্যান্য ধৰ্মমূলক আৰু ধৰ্ম-নিৰপেক্ষ উৎসৱ অনুষ্ঠান আদিৰ লগত ৰাজহুৱাভাবে আহাৰ কৰা প্ৰথা সাঙোৰ খাই আছে। এনে দিনবোৰত একোটা ভোজপতা হয়। কেতিয়াবা ভোজৰ আগতে লঘোণ দিয়া হয় আৰু কিছুমান বিধি-বিহিত আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। বেলেগ বেলেগ উপলক্ষে পতা উৎসৱৰ আহাৰো বেলেগ বেলেগ। আকৌ খোৱা-মেলা কেতিয়াবা ৰাজহুৱাকৈ আৰু কেতিয়াবা গোপনীয়ভাৱে কৰে। ৰাজহুৱাকৈ খোৱা-মেলা কৰাৰ লগত কি কি বিশ্বাস জড়িত আছে আৰু এনে ভোজত কি কি বস্তু খোৱা হয় সেইবোৰ কোনোৱে সংগ্ৰহ কৰিব পাৰে। সমাজভেদে আহাৰ আৰু খোৱাৰ প্ৰথাও বেলেগ বেলেগ।

লোক-উৎসৱ আৰু লোক-নৃত্য

জাতিৰ সামাজিক জীৱন আৰু অৱসৰ বিনোদনৰ বিভিন্ন পদ্ধতি অধ্যয়ন নকৰিলে সেই জাতিৰ লোক-সংস্কৃতিৰ আলোচনা পূৰ্ণাঙ্গ হব নোৱাৰে। পঞ্জিকাত গাৱঁৰ ৰাইজৰ কাৰণে বহুতো অৱসৰ উপভোগৰ ধৰা-বন্ধা দিন আছে। ইয়াৰ বাহিৰেও অন্যান্য উৎসৱ আছে; যেনে, তিনি বিহুৰ উৎসৱ। প্ৰত্যেকটো বিহুৱেই আনন্দৰ উৎসৱ; ইয়াৰ লগত নৃত্য-গীতৰ সমাৰোহ। বহাগ বিহুত সমূহীয়া

লোক-নৃত্যই বিশেষত্ব। ডেকা-গাভৰুৱে জুম পাতি কৰা বিহু-নৃত্য এফালৰপৰা প্ৰেমৰ নৃত্য আৰু আনফালৰপৰা প্ৰজনন-নৃত্যও। কাৰণ ইয়াৰ যোগেদি পথাৰত লহ-পহকৈ শস্য গজি উঠিবৰ কাৰণে আৰু ধ্বংসকাৰী কুশক্তিবোৰক হুৰাই দিবৰ কাৰণে আই বসুমতীক প্ৰাৰ্থনা জনোৱা হয়।

বিহুৰপৰা আমি আমাৰ প্ৰাচীনতম্ গীতবোৰ পাওঁ। বিহুগীত বহুধৰণৰ। আখ্যান, কিম্বদন্তী, অতীতৰ সংকেতপূৰ্ণ কাব্যিক গীতৰ পৰা আৰম্ভ কৰি পোনপটীয়া, কামোদ্দীপক আৰু হাঁহি-বিদ্ৰূপ-মূলক গীতলৈকে অনেক ধৰণৰ বিহুগীত আছে। প্ৰেম নিবেদন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই বিহুগীতবোৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশ আছে আৰু ইবোৰৰ যোগেদি হাঁহি-ধেমালিৰ মাজেদি ডেকা-গাভৰুৱে প্ৰেম নিবেদন কৰে আৰু ৰং-ৰহইচ কৰে। আমাৰ কানন-কবিতাত থকা মধুৰতম সুৰৰ ভিতৰত বিহুগীতৰ সুঁৰদি সুৰ অন্যতম।

অসমীয়া গাৱঁত প্ৰচলিত অন্যান্য গীত-নৃত্যসমূহৰ ভিতৰত এটা হ'ল দেওধনি। এই নৃত্য সাধাৰণতে তিৰোতাৰ আৰু ইয়াত নাচি নাচি মানুহগৰাকী অলৌকিকভাৱে সমাধিস্থ হয়। ইয়াৰ উদ্দেশ্য প্ৰধানকৈ হ'ল ঐন্দ্ৰজালিক শক্তি লাভ কৰা। তাৰ পিচত আছে ওজাপালি নৃত্য আৰু মনসা পূজাৰ লগত জড়িত নৃত্য। জনজাতি-সকলৰ নিজা নিজা ধৰণৰ নাচ আছে। নগাসকলৰ চিকাৰী নৃত্য, মণিপুৰীৰ লোও-হাৰোবা নৃত্য, লুচাইৰ বাঁহ নৃত্য আৰু বড়োসকলৰ খেৰাই নৃত্য উল্লেখযোগ্য।

অসমৰ বিভিন্ন জাতি উপজাতিৰ মাজতে প্ৰচলিত আনুষ্ঠানিক সমদলীয় অথবা এজনীয়া নাচসমূহৰ প্ৰধানকৈ এইদৰে শ্ৰেণীবিভাগ কৰিব পাৰি (১) পূজা-পাতল আৰু ধৰ্ম অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত নাচ; (২) প্ৰকৃতিৰ সন্তুষ্টিৰ অৰ্থে কৰা নাচ; (৩) অলৌকিক শক্তিলাভৰ নাচ; (৪) প্ৰেম নিবেদন, বিৱাহ, উৎসৱৰ লগত সম্বন্ধ থকা নাচ; (৫) মৃত্যু, শোক, বিৰহ আৰু অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ নচা নাচ (যেনে মাৰি-মৰকৰ সময়ত কৰা নগৰ সংকীৰ্ত্তনৰ নাচ), (৬) কৃষি আৰু ঋতু উৎসৱৰ লগত জড়িত নাচ; (৭) চিকাৰ, মাছমৰা আদি খাদ্য সংগ্ৰহৰ নাচ; (৮) যুদ্ধ যাত্ৰা, যুদ্ধ জয়, শত্ৰু-নিধন, শক্তি পৰীক্ষা আদি হৰ্ষ-উল্লাসৰ নাচ।

ইয়াৰ উপৰিও ধান বোৱা, দোৱা, বনা আৰু আনকি নৈলৈ পানী আনিবলৈ যোৱা বিষয়ৰ যিবোৰ দৈনন্দিন কাম আছে তাৰ লগত জড়িত কিছুমান শ্ৰম-নৃত্য আছে। এই কামবোৰ কৰাৰ লগত অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ যি ছন্দময় ভঙ্গী আছে সি গীতৰ লগত লগ লাগি মধুৰিমাময় হৈ পৰে। এই গীতসমূহৰ যোগেদি কামৰ চেৱে চেৱে তাল ৰাখি, কামৰ গতি নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে অব্যাহত ৰাখি আৰু কাম কৰি থকা সময়ত লগা আমনি আঁতৰাই, কামৰ দক্ষতা বঢ়োৱা হয়। ধান বানোতে গোৱা ঢেঁকীৰ গীত, সূতা কাটোতে গোৱা যঁতৰৰ গীত, গৰখীয়াৰ গীত, নাৱৰীয়াৰ গীত, মাছমৰীয়াৰ গীত, আৰু টোকাৰী গীত আদি বহু বিষয়ৰ গীত আছে। যি কাম কৰা হয় সেই কামৰ লগত বজিতা খাই গীত আৰু নৃত্যই এক নতুন ৰূপ গ্ৰহণ কৰে।

এই নৃত্য-গীতবোৰৰ লগতে অন্য এবিধ সৰু গীতৰো উল্লেখ কৰিব পাৰি। লোক-সাহিত্যৰ অঙ্গহিচাবে ই বৰ সৰবৰহী। এই কবিতাবোৰ আওৰাওঁতে জিভাখন খুব দ্ৰুতগতিত ঘূৰাব লাগে। ইয়াৰ প্ৰত্যেক শব্দৰ ধ্বনি একে। এই কবিতাবোৰ এফাঁকিও হব পাৰে, নাইবা এশাৰীও হ'ব পাৰে। কিন্তু ডাঙৰ ডাঙৰকৈ কেইবাবাৰো আওৰাবলৈ এইবিধ কবিতা বৰ টান (যেনে—লাই পুলি লৰাই কলোঁ)। একেটা ব্যঞ্জন বৰ্ণ একেলেঠাৰিয়ে আওৰাব লগা হলে জিভাখন ঘূৰোৱা পকোৱা টান। জনবিশ্বাস মতে এনেকৈ জিভা ঘূৰাই শব্দ উচ্চাৰণ কৰি থাকিলে চুটি জিভা দীঘল হয়। ই কেৱল লৰা-ছোৱালীৰ ধেমালিৰ বস্তুৱেই নহয়; লৰা-ছোৱালীৰ উচ্চাৰণো ইয়াৰ ফলত স্পষ্ট হয়। এই বোৰ বহুপুৰুষ ধৰি মুখে মুখে চলি আহিছে। এতিয়া এইবোৰৰ সংগ্ৰহ প্ৰয়োজন।

খেল-ধেমালি

খেল-ধেমালিও আমোদপূর্ণ সামাজিক ব্যৱস্থা; কিয়নো খেলিবলৈ হলে এজনতকৈ বেছি লোকৰ প্ৰয়োজন। খেল-ধেমালি ক্ৰীড়া হিচাপে জনসাধাৰণৰ জীৱনৰ এক অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ। খেল-ধেমালিৰ ওপৰত আজিকালি যি ধৰণৰ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে সেই পিনৰপৰা বিচাৰ কৰিলে খেলেই আধুনিক জীৱন আৰু তাৰ সংস্কৃতিৰ এক বিশিষ্ট ৰূপৰ গঢ় দিয়ে। মূলতঃ খেল এখন নাটক। খেলুৱৈবোৰ ইয়াৰ ভাৱৰীয়া, ছন্দময় গতি ইয়াৰ নৃত্য। কিছুমান খেলত গীতো থাকে। খেলৰ ভিতৰত আৰু গোটাদিয়েক বিশিষ্ট লক্ষণ আছে। প্ৰত্যেক খেলৰে কিছুমান নিয়ম আছে। এই নিয়ম বিলাকৰ সৰহভাগেই জনসাধাৰণৰ বিশ্বাসৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। খেল-ধেমালিৰ সম্বন্ধেও কিছুমান পুৰণি বিশ্বাস আছে; খেল-বিলাক সকলো সময়তে স্ত্ৰী-পুৰুষ নিৰ্বিশেষে সকলোৱে সকলো ঠাইতে আৰু সকলো বয়সৰ মুনিহ-তিৰোতাই খেলিব নোৱাৰে। অসমত কড়ি সচৰাচৰ বহাগ বিহুৰ সময়তহে খেলা হয়; কাৰণ উৰ্বৰতাৰ লগত কড়িৰ সম্বন্ধ। বহু সমাজত খেল-ধেমালি পূজাৰ অঙ্গবিশেষ। কালিকা পুৰাণৰ মতে চণ্ডিকা পূজা পঞ্চালিকা বিহাৰ আৰু শিশু-কৌতুকেৰে সম্পন্ন কৰিব লাগে। কেতিয়াবা ভৱিষ্যত গণনা কৰিবলৈ কড়ি আৰু পাশা খেলা হয়। কিছুমান খেল কেৱল লৰা-ছোৱালীয়েই খেলিব পাৰে। সাধাৰণতে গীত গাই গাই কৰা খেল-বোৰ লৰা-ছোৱালীয়ে খেলে। জাতীয় খেলবিলাকৰ বিষয়ে আৰু তথ্য-পাতি সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি। বিশ্বাস, সাধুকথা, লোকগীতি, বিহুগীত বা লোক-কথাৰ আন যি কোনো বিষয়ৰ দৰে খেলবো অনেক বিচিত্ৰ ধৰণ আছে আৰু এই বিষয়ে যথেষ্ট গৱেষণা কৰাৰ থল আছে। অসমৰ পূব আৰু পশ্চিম অঞ্চলত কিছুমান খেলৰ নিয়ম একে নহয়। ইয়াৰ কাৰণ আমি ফঁহিয়াই চাব লাগিব। আমি আৰু চাব লাগিব এটা খেল এঠাইৰ পৰা আন এঠাইলৈ আৰু এটা শতিকাৰপৰা আন এটা শতিকালৈ কেনেকৈ বাগৰে আৰু এনেকৈ বাগৰোঁতে ই কিয় ৰূপ সলায়। খেলৰ উৎপত্তিৰ উৎস জাতিগত নে তাৰ মূল ভৌগোলিক—এইবোৰেই খেল-ধেমালি সম্বন্ধে কৰিব লগা আলোচনা। খেল-ধেমালিৰ ধৰণ-কৰণৰপৰা জাতিৰ শক্তি, সাহস, বীৰত্ব, কৰ্মশক্তি আৰু আমোদ-প্ৰমোদৰ বিষয়ে জানিব পাৰি।

ভৌগোলিক পৰিৱেশ

বিভিন্ন অঞ্চলৰ মানুহৰ দেহৰ গঠন, সাজপাৰ, আচাৰ ব্যৱহাৰ, চিন্তাধাৰাৰ বহুল পাৰ্থক্য। তেওঁলোকৰ আহাৰ স্বকীয়া, ঘৰ-দুৱাৰ সজাৰ আহিলা-পাতিও বেলেগ; আমোদ-প্ৰমোদ, ক্ৰীড়া-অনুষ্ঠানসমূহো ভিন ধৰণৰ। এই পাৰ্থক্য প্ৰধানকৈ অৱশ্যে প্ৰকাশ পায় জীৱিকা অৰ্জনৰ ব্যৱস্থাসমূহত। এইবোৰৰ বাহিৰে জাতি, ভাষা আৰু ধৰ্মমূলক বৈষম্যও ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি গঢ়ি উঠে। এই পাৰ্থক্যৰ ফল স্বৰূপেই বিভিন্ন আঞ্চলিক সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি।

দেশৰ অৱস্থান, নদ-নদী, পাহাৰ-পৰ্ব্বত, উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণী-জগতৰ লগত ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ ঘাই সম্বন্ধ। এই উপাদান-সমূহেই এক অঞ্চলৰ সংস্কৃতিক অন্য এক সংস্কৃতিৰপৰা পৃথক কৰে। এক স্বতন্ত্ৰ সংস্কৃতি গঠনত ভাৰতবৰ্ষৰ মানচিত্ৰত অসমৰ ভৌগোলিক স্থিতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। অসমৰ সংস্কৃতি মূলতে যে ভাৰতীয়, সেই কথা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু অসমৰ সংস্কৃতিত মঙ্গোলীয় আৰু খেমৰ সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱো কম নহয়। এই বিষয়ে অধ্যাপক সুনীতি-কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে লিখিছে—

"The Tantric form of later Hinduism, which, however, is not divorced from its bases in yoga in Pauranic faith and ritual,

seems to have taken its final colouring from the character of the Mongoloid cults, which it replaced. Among the Mongoloid tribes women had far greater freedom in marriage, divorce, and other matters than we find in orthodox Hindu society. Certain aspects of *Vamacara* Tantricism have their bases evidently in this side of Indo-Mongoloid life and ways. In fact, the worship of the Great Mother in some of Her various shrines of Assam and East Bengal, particularly in Kamakhya near Gauhati, is looked upon as being originally Kirata or Tibeto-Burman." (*The Cultural Heritage of India*, Volume 1).

ভূগোলৰ লগত জলবায়ুৰ সম্বন্ধ আছে। যি কোনো অঞ্চলৰ মানুহৰ চৰিত্ৰ আৰু জীৱন-পদ্ধতিৰ গঠনত জলবায়ুৰ প্ৰভাৱ মন কৰিবলগীয়া। অসমৰ জলবায়ু অত্যধিক শীত অথবা গৰমো নহয়। সেইকাৰণে জলবায়ুৱে অসমৰ অধিবাসীক এলেহুৱা আৰু অত্যধিক পৰিশ্ৰম-বিমুখ কৰিছে। আৰু এটা কথা, অসমৰ প্ৰধান ঋতু দুটা—বৰ্ষা আৰু বসন্ত। কৃষিপ্ৰধান অসমৰ বৰ্ষা ঋতু গুৰুত্বপূৰ্ণ; ই সৰু বৰ নদীসমূহক পানী যোগায়; কোনো কোনো বছৰ বান-পানীৰ প্লাৱনত গাওঁ-ভূঁই বিধ্বস্ত কৰে; লগে লগে পথাৰত পলস পেলাই অধিক শস্য উৎপাদনৰ উপযোগীও কৰে।

অসমৰ মানুহৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনত বসন্তকালে অনুপ্ৰেৰণা জগায়। বসন্ত, আনন্দ আৰু আমোদ-প্ৰমোদৰ ঋতু। অসমৰ প্ৰকৃতিয়ে এই ঋতুত অভিনৱ ৰূপ গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া ডেকা গাভৰুৰ মনত উদ্দীপনাৰ সৃষ্টি কৰে। অসমৰ প্ৰধান জাতীয় উৎসৱ বহাগ বিহু এই ঋতুতেই অনুষ্ঠিত হয়। অসমীয়া মানুহৰ বিয়া-বাৰুও সৰহকৈ এই ঋতুতে পতা হয়।

অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ প্ৰধান অঙ্গ বিহুগীতবোৰো বসন্ত ঋতুৰে দান। বিহুৰ লগত জড়িত বিহুনাচ, হুচৰি আদি বিভিন্ন নৃত্যৰ চৰ্চাও এই সময়তে হয়। বসন্ত কালতেই তাঁতশালৰ

যোগে অসমীয়া তিৰোতাৰ চাৰুশিল্প-চৰ্চাতো ধাউতি বাঢ়ে ; কণী যুজোৱা, কুকুৰা যুঁজোৱা, কড়ি খেল আদি আমোদ-প্ৰমোদৰ ঋতু এইটোৱেই।

অসমৰ সামাজিক জীৱনৰ মূল ভেটি হল গাওঁ। এই গাৱঁৰ স্থিতি আৰু গঠনো ভূগোলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। অসমীয়া গাওঁ সাধাৰণতে নদীৰ কাষত অথবা উপত্যকা অঞ্চলত পতা হয়। ধান খেতি কৰিবলৈ আৰু ফলমূলৰ বাৰী পাতিবলৈ এনে ঠাইতে সুচল। পূব-এছিয়াৰ দেশসমূহৰ দৰে অসমৰ সংস্কৃতি ধান খেতিৰ লগত ওতঃপ্ৰোতভাৱে সাঙোৰ খাই আছে। অসমীয়া গাৱঁত আজিও ধানৰ ভঁৰাল সংখ্যাৰ ওপৰতে ধনী বিৱেচিত হয়। চহকী শব্দৰ অৰ্থও ধান খেতিৰ ওপৰতে গঢ়ি উঠিছে। ধান চাউল অসমীয়াৰ মানত অতি পৱিত্ৰ ; ধান চাউলৰ ওপৰত ভৰিৰ খোজ পৰাও অপৰাধ। ধান লক্ষ্মীস্বৰূপা। সকলো ধাৰ্মিক সামাজিক অনুষ্ঠানতে ধানৰ ব্যৱহাৰ আছে। সেই কাৰণে নানা উৎসৱেৰে ধানক পথাৰৰ পৰা গোটাই ভঁৰালত সামৰা হয়।

আহাৰ আৰু বাসস্থান (ঘৰ) মানুহৰ দুটা অত্যন্ত মৌলিক প্ৰয়োজন। চব্বিছ ঘণ্টাৰ ভিতৰত মানুহে ক্ষন্তেক নুশুই নোৱাৰে। শোৱাৰ সময়ত মানুহৰ শত্ৰুৰ অন্ত নাই। কেৱল বনৰীয়া জন্তুৰ-পৰাই নহয়, চুবুৰীয়া মানুহৰপৰাও ভয়। কিন্তু টোপনি নোযোৱাকৈ লক্ষ্মণৰ দৰে কম মানুহেহে উজাগৰে থাকিব পাৰে। সেই কাৰণেই প্ৰকৃতিৰ বিপদ-বিঘিনি আৰু শত্ৰুৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ মানুহে ঘৰ বা বাসস্থান সাজিব লাগে। গৃহ শব্দৰ অৰ্থই হ'ল সুখ শান্তিৰে আহাৰ, শয়ন, গ্ৰহণ কৰিব পৰা স্থান।

অসমৰ মানুহৰ ঘৰ আৰু ঘৰ নিৰ্মাণত ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ আছে। হাতত পোৱা লাগতিয়াল সামগ্ৰীৰেই মানুহে ঘৰ-দুৱাৰ সাজে—ই সঁচা। কিন্তু এই কাৰ্য্যত মাটি আৰু জলবায়ুৰ প্ৰভাৱ একেবাৰে উলাই কৰিব নোৱাৰি। ঘৰ সজাত শিল, ইটা,

কাঠ, বাঁহ, খেৰ, বেত, ইকৰা, কোন সামগ্ৰীৰ প্ৰয়োজন, তাক নিৰ্ণয় কৰে জল-বায়ুয়ে। এই সঁজুলিবোৰৰ প্ৰত্যেকৰে দিনৃ টিকিব পৰা আৰু বতাহ, ধুমুহা, বৰষুণ, শীত, গ্ৰীষ্মৰপৰা ৰক্ষা কৰিবৰ স্বতন্ত্ৰ গুণ আছে। সহজে আৰু অনায়াসে ব্যৱহাৰত লগাব পৰাও এইবোৰৰ বিশিষ্ট গুণ। অসমত বাঁহ, কাঠ, ইকৰা, খেৰ হাততে পোৱা সামগ্ৰী। ইয়াৰে কেতবোৰ অসমৰ মাটি, পাহাৰ আৰু নদীৰ দান।

বানপানী আৰু ভূমিকম্প আদি প্ৰাকৃতিক দুৰ্য্যোগৰ হেতুও ঘৰ নিৰ্মাণত অসমীয়া মানুহে এইবোৰ সামগ্ৰী ব্যৱহাৰ কৰে। কেৱল সামগ্ৰীৰ ক্ষেত্ৰতেই নহয়, অসমৰ ঘৰৰ চানেকী আৰু ঘৰ সজাৰ কৌশলো অন্য প্ৰদেশৰ লগত নিমিলে। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ইয়ো এটা বিশেষত্ব।

চৌহদৰ ভিতৰত সৰু বৰ কেইবাটাও ঘৰ সাজি লোৱাটো অসমীয়াৰ নিয়ম। প্ৰাচীন প্ৰৱচন মতে "ঘন ঘন কৈ সৰু ঘৰ, যিমান লাগে সিমান কৰ।" অসমীয়া মানুহে বাটচ'ৰা, চ'ৰাঘৰ, বৰঘৰ, মাৰল ঘৰ, ৰান্ধনি ঘৰ, গোহালি ঘৰ, ভঁৰাল ঘৰ, গোঁসাই ঘৰ, আদি বিভিন্ন প্ৰয়োজনৰ কাৰণে সুকীয়া ঘৰ সাজে। একেটা ঘৰতে বহা, শোৱা, ৰন্ধা, খোৱা, গোঁসাইসেৱা আদি কাৰ্য্য নকৰে। প্ৰত্যেকেই প্ৰচুৰ মাটি ভোগ কৰিবলৈ পোৱাৰ হেতু ই সম্ভৱ হৈছিল। এই ব্যৱস্থাই অসমীয়া মানুহক পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নও কৰিছে। অৱশ্যে জন-জাতীয় মানুহৰ মাজত বহু ঘৰ সাজি লোৱা ব্যৱস্থা নাই। তেওঁলোকে এটা দীঘল চাংঘৰ সাজে ; শত্ৰুৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ একে ঘৰতে পৰিয়ালৰ সকলোৱে বাস কৰে ; একে ঘৰতে বিভিন্ন কাৰ্য্য সাধন কৰে। চাংঘৰৰ তলত গৰু, গাহৰি, কুকুৰা পোহে। কোনো কোনো জন-জাতিৰ চাংঘৰৰ চাঙৰ তলেদি বনৰীয়া হাতীয়ে সহজেই অহাযোৱা কৰিব পাৰে। মিৰিসকলে চাংঘৰৰ কাৰণে বনৰীয়া জন্তুৰ বাহিৰে বানপানীৰপৰাও বছৰি ৰক্ষা

পায়। বনৰীয়া জন্তুৰপৰা ৰক্ষা পাবৰ কাৰণে কোনো কোনোৱে গছৰ আগত টঙিঘৰ সাজে।

অসমীয়া ঘৰৰ নিৰ্মাণ-কৌশলো স্বকীয়া। সাধাৰণতে দুচলীয়া ঘৰেই অধিক ; বৰষুণৰ পানী শীঘ্ৰে বাগৰিব পৰাকৈ ছাল দুখন সজা হয়। বৰষুণ-প্ৰধান অসমত এইটো নিপুণ ব্যৱস্থা। ঘৰৰ চৌহদত তামোল, পান, আম, কঁঠাল, কল, বাঁহ আদি ৰুই খেৰ-বাঁহেৰে সজা ঘৰবোৰৰ লগত প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰ সমতা ৰক্ষা কৰা হয়। অসমীয়া মানুহৰ সেউজীয়া প্ৰকৃতি-প্ৰীতি এই ব্যৱস্থাত প্ৰকাশ পায়। অসমীয়া নামঘৰ আৰু মন্দিৰবোৰৰো স্থানীয় বৈচিত্ৰ্য আছে। মন্দিৰৰ কলসী পাহাৰ আৰু গছৰ শিখৰৰ অনুকৰণত সজা হয়।

পৰিৱেশৰ লগত মানুহৰ নিবিড় যোগাযোগ স্থাপনৰ অন্যান্য উপায়সমূহৰ ভিতৰত প্ৰধান হ'ল খাদ্য সংগ্ৰহ ব্যৱস্থা। পৰিবহন আৰু বেহা-বেপাৰৰ হেতু সাজ-পাৰৰ পৰিবৰ্তন যিমান শীঘ্ৰে আৰু ব্যাপকভাৱে হয়, খাদ্যৰ ক্ষেত্ৰত তেনে নহয়। আহাৰ সম্বন্ধে মানুহ অতিমাত্ৰাই সংৰক্ষণশীল। এক অঞ্চলৰ খাদ্যৰ লগত ভিন অঞ্চলৰ খাদ্যৰ ভালেখিনি অমিল। এখন সমাজক আন এখন সমাজৰ পৰা যিসমূহ কাৰণৰ দ্বাৰা পাৰ্থক্য কৰিব পাৰি তাৰ ভিতৰত খাদ্যই প্ৰধান। এক অঞ্চলৰ খাদ্য অন্য অঞ্চলত বিষ সদৃশ। এই দৰে আহাৰৰ ক্ষেত্ৰতো দেশৰ ভূগোল আৰু জলবায়ুৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। জলবায়ুৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়েই বিভিন্ন অঞ্চলৰ খাদ্য-তালিকা স্বকীয়া হয়।

ভৌগোলিক প্ৰভাৱত অসমীয়া মানুহৰ খাদ্য-তালিকা আৰু ৰন্ধন প্ৰকৰণ স্বকীয়া হৈছে। যথেষ্ট বৰষুণৰ হেতু অসমত ধানখেতি প্ৰধান ; ইয়েই অসমীয়াৰ প্ৰধান খাদ্য। ধানখেতি অসমীয়াৰ জীৱন ধাৰণৰ কেৱল অৱলম্বনেই নহয়—এই ধানখেতিৰ ওপৰতেই অসমীয়া মানুহৰ পাৰিবাৰিক আৰু সামাজিক জীৱনৰ ভেটি স্থাপন হৈছে। ধানখেতি সম্ভৱ হয় পৰিয়ালৰ আৰু সমাজৰ সহযোগ

আৰু সমৱেত চেষ্টাৰ ওপৰত। পথাৰত হাল নমোৱাৰ পৰা ধান দাই অনালৈকে সকলোখিনি কাম পৰিয়ালৰ সহায় আৰু ৰাইজৰ সমিলমিলৰ বা ৰাইজৰ বান্ধৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ হয়। জল-সিঞ্চন, আলিবন্ধা, ভুঁইবোৱা, জন্তুৰপৰা শস্যক্ষেত্ৰ ৰক্ষা কৰা, ধান দোৱা— এই কামবোৰ সমূহীয়াভাৱে কৰিব লাগে। আনকি খেতিৰ সময়খিনিত গঞাই পাল পাতিহে গৰু চৰায়। ধান চপোৱাৰ পিছত ভঁৰালত ডাঙৰি জপা, মৰণা মৰা, ধান জৰা, ধান বনা আদি কামবোৰো পৰিয়ালৰ সকলোৱে মিলি-জুলি কৰিব লাগে। এই খাদ্যসংগ্ৰহ কাৰ্য্যত লৰা-বুঢ়া, মতা-তিৰোতা পৰিয়ালৰ সকলোৰে বিশিষ্ট স্থান হোৱাৰ হেতু প্ৰত্যেকৰে মনত আত্মসন্তুষ্টিৰ ভাৱ জন্মে; এই ভাবে পৰিয়ালক এক গোট কৰি ৰখাত বিশেষ সহায় কৰে।

ধান খেতিত বছৰৰ কেই মাহমানহে খেতিয়ক ব্যস্ত থাকিব লাগে। আজৰিৰ সময়খিনিয়ে খেতিয়কৰ মাজত সমূহীয়া জীৱন গঢ়ি তোলাত সহায় কৰে ; সুকুমাৰ কলাৰ চৰ্চা কৰিবলৈও ৰাইজক সুবিধা দিয়ে।

অন্যান্য ফলমূল অথবা শাক-পাচলিৰ দৰে ধান দুদিনতে গেলি-পচি যোৱা বস্তু নহয়। ইয়াক ভৱিষ্যতৰ কাৰণে সঞ্চয় কৰিবও লাগে। এই সঞ্চয়ৰ কাৰণে প্ৰথমেই প্ৰয়োজন ভঁৰাল ঘৰ। অসমীয়া অন্যান্য ঘৰৰ নিৰ্মাণৰ লগত ভঁৰাল ঘৰৰ আৰ্হি নিমিলে। দ্বিতীয়তে, ধান জাৰিব-চালিবলৈ আৰু থবলৈ ডলা, কুলা, চালনি, ডুলি, পাচি, খৰাহিৰ প্ৰয়োজন। অসমৰ প্ৰকৃতিয়ে যোগোৱা বাঁহ-বেতৰ সহায়তেই এই সা-সঁজুলিবোৰ সজা হয়। অসমৰ হস্তশিল্প আৰু লোক-কলাৰ বিচিত্ৰ আৰু মনোৰম চানেকি ধানৰ লগত জড়িত এই সঁজুলিবোৰত প্ৰকাশ পাইছে।

ধানখেতিৰ লগত নানা ক্ৰিয়াকাণ্ড আৰু উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ সম্বন্ধ আছে। বহাগ বিহুৰ লগত গৰু বিহু আৰু গো-পূজাও জড়িত। খেতিয়কৰ নিজৰ পৰিশ্ৰমৰ ওপৰতে ধানখেতিৰ উৎপন্ন

নিৰ্ভৰ কৰে। উপযুক্ত বতৰ আৰু যথাসময়ত বৰষুণ—এই দুটাৰ ধানখেতিত বিশেষ প্ৰয়োজন। সেই কাৰণে দৈৱবিশ্বাসী হৈ খেতিয়কসকলে অধিক শস্যৰ কাৰণে আৰু শস্যক বনৰীয়া জন্তু, পোক-পৰুৱা আদিৰপৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ বলিবিধান, পূজা-অনুষ্ঠানৰ ব্যৱস্থা কৰে। বহাগ বিহু, কাতি বিহু, মাঘ বিহু আদি প্ৰকৃততে ধানখেতি-উৎসৱ। খেতি-পথাৰ শত্ৰুৰপৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ অসমীয়া ভাষাত ভালেমান মন্ত্ৰও ৰচিত হৈছে।

অসমীয়াৰ ভোজন বিলাসৰ বিকাশ ক্ষেত্ৰত ধান চাউলৰ দান নগণ্য নহয়। অন্ন, পায়সান্ন, বোকাচাউল, চিৰা, আখৈ, মুড়ি, পিঠাগুৰি, সান্দহৰ বাহিৰেও তৃপ্তিকৰ নানাবিধ পিঠাপনা চাউলৰ পৰাই কৰা হয়।

অসমৰ সাধাৰণ মানুহৰ মাজত ঘিঁউ-মাখনৰ বহুল ব্যৱহাৰ নাই। কোনো কোনো জনজাতিয়ে গাখীৰ খোৱা প্ৰথা ঘিণায়। ঘিঁউৰ সলনি অসমত সৰিয়হ তেলৰ অধিক ব্যৱহাৰ; কিয়নো অসমৰ সৰু বৰ উৰ্বৰা নৈৰ পাৰত আজিও প্ৰচুৰ পৰিমাণে সৰিয়হৰ খেতি হয়।

নদীসমূহেই অসমীয়া মানুহক আমিষ-ভোজীও কৰিছে। অসমত নিৰামিষ নিষিদ্ধ—ই শাস্ত্ৰবচনত পৰিণত হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও হাবিয়ে অসমক মঙহ যোগায়। জন্তু, বিশেষকৈ পহু-চিকাৰ আমোদী ক্ৰীড়াই নহয়, ইয়াৰ দ্বাৰা খাদ্য সংগ্ৰহো হয়। আজিও ভৈয়াম আৰু পাহাৰৰ মানুহে উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ সমূহীয়া ভোজৰ আয়োজনত পহু-গাহৰি চিকাৰ কৰা নিয়ম। মাছমৰা আৰু চিকাৰ,—খাদ্য সংগ্ৰহৰ এই দুই আদিম ব্যৱস্থাই অসমীয়াৰ সমূহীয়া বান্ধ আৰু সাহস দৃঢ় কৰিছে। মাছ-মঙহ সংগ্ৰহৰ নিমিত্তে কৌশলী আৰু ধুনীয়া আহিলা-পাতিও আৱিষ্কাৰ হৈছে। নগাখাঁঠি খাচীৰ, ধনুকাঁড়, গাৰোৰ চৰাই ধৰা ফান্দ, কছাৰিৰ মাছমৰা বিবিধ যন্ত্ৰ—এই বোৰৰ উদ্ভৱ ভৌগোলিক প্ৰভাৱৰ হেতু।

কিয়নো বিভিন্ন জন্তু, চৰাই-চিৰিকতি অথবা মাছ-পুথিৰ কাৰণে বিভিন্ন ধৰণৰ ফান্দৰ প্ৰয়োজন। অসমৰ বন-জঙ্ঘলত হাতী, বাঘ, গঁড় আদি জন্তু থকাৰ হেতু এইবোৰৰ চিকাৰৰ বিবিধ ফন্দি অসমীয়া মানুহে আবিষ্কাৰ কৰিছে।

নদীসমূহে কেৱল একশ্ৰেণীৰ নিপুণ মাছমৰীয়াকে জন্ম দিয়া নাই, তেওঁলোকক সাহিয়াল নাৱৰীয়াও কৰি তুলিছে। অধ্যাপক J. E. Spencer-ৰ মতে মাছমৰীয়া সকলেই সৰ্ব্বপ্ৰথম খাদ্যৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা গছ-গছনি সংগ্ৰহ কৰে। তেওঁ লিখিছে,—

...the fishing peoples, perhaps well provided with a food supply, began the first specific working with plants and plant products in net and trap making, and that they discovered the many gums, poisons and spices that are so frequent in the tropics.

Tubers, roots, gathered both for food and for body paints and other dyes, came within their working patterns and gradually came to be the first specific crop items in a simple agriculture that depended upon vegetative reproduction of live plant meterial.

জলবায়ুৰ সুচলৰ হেতু অসমত নানা ধৰণৰ গছ-গছনি, শাক-পাচলি হয়; ইয়াৰে ভালেমান অসমীয়া খাদ্য-তালিকাৰ আদৰৰ সামগ্ৰী। খাৰ আৰু টেঙাৰ প্ৰাধান্যই অসমীয়া খাদ্যক অন্য অঞ্চলৰ খাদ্যতকৈ পৃথক কৰিছে। এই দুইৰ প্ৰীতিৰ গুৰিতেও হল পাৰিৱেশিক প্ৰভাৱ। সামুদ্ৰিক অথবা সৈন্ধৱ লোণ দুয়োটাৰে অসমত অভাৱ। গতিকে অতীজৰেপৰা অসমীয়া মানুহে লোণৰ সলনি কলগছৰপৰা তৈয়াৰ কৰা খাৰণি ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। অসমৰ মাটিত বিভিন্ন ধৰণৰ টেঙা প্ৰচুৰ পৰিমাণে হোৱাৰ হেতু অসমীয়া ৰন্ধন প্ৰকৰণত টেঙা ব্যঞ্জনেই বিশিষ্ট স্থান লৈছে।

দেশৰ জলবায়ুৰ লগত সাজ-পাৰৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ। অসমীয়া পুৰুষ মহিলাই অতীতৰ পৰা কপাহী আৰু পাট উভয় কাপোৰকে

ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। অসমৰ ভৌগোলিক পৰিৱেশ আৰু জলবায়ুৱে পলু পোহাত সুযোগ দিছে। অসমৰ পাটশিল্পৰ প্ৰসিদ্ধি ৰামায়ণ মহাভাৰতৰ যুগৰপৰা চলি আহিছে।

এই খিনিতে আৰু এটা কথা লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। অসমৰ ভৌগোলিক অৱস্থিতি ব্ৰহ্ম, তিব্বত, চীনদেশৰ ওচৰত হোৱাত এই দেশসমূহৰ সাংস্কৃতিক জীৱন আৰু চিন্তাধাৰাই অসম দেশৰ লোকৰ ওপৰত যুগ যুগ ধৰি প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে।

অসমীয়া খাদ্য-তালিকাৰ বোকা চাউল, বাঁহগাজ, বেতগাজ, পচলা, লাও-কচু, মাহ (কটাৰী ডবুৱা, লেছেৰা), বিবিধ টেঙা, কঁঠাল, মাছ, কেঁকোৰা, কুকুৰা, গাহৰি দক্ষিণ-পূব এচিয়াৰ দেশ-সমূহৰপৰা অহা বুলি অনুমান কৰা হয়। এই প্ৰসঙ্গত Professer J. E. Spencer য়ে কৈছে—China—Tonking contributed most of citrus fruits, most of the bananas, tea, such fruits as lichee and longan, many of the Chinese cabbages, perhaps some of the soyabeans and the mulberries,

সেই একেজন বিশেষজ্ঞই আকৌ লিখিছে, "There is evidence that both the dog and the pig, as jungle scavengers around sites, were tamed and domesticated very early in South-eastern Asia ......There is some evidence that these two animals, as pets, useful, or sacred animals, spread out of South-eastern Asia in all directions both with early movements of man, and as animals were passed from group to group. The tabus upon the eating of both do not generally relate to early times in South-eastern Asia, but were later developed elsewhere by people of different cultures,.........The dog and the pig were eaten by many groups, but the common use of the dog as food has been kept only by some of the simple peoples,.........The use of the dog for food by the Chinese was common until recent centuries."

নগা জনজাতিয়ে কুকুৰৰ মাংস খোৱা মঙ্গোলীয় প্ৰথা। অসমীয়াৰ মাজত এই মাংস নিষিদ্ধ সেই কথা 'কুকুৰৰ মঙহ খুৱাম', এই গালি আযাৰৰ পৰাই উপলব্ধি কৰিব পাৰি।

কেতবোৰ গছ-গছনি আৰু শস্যৰ বীজৰ দৰে খেতি-বাঁতিৰ অন্যতম আহিলা মহো দক্ষিণ-পূৰ্ব দেশসমূহৰপৰা অসমলৈ আহিছে। কোনো কোনোৱে বান্দৰ, বোন্দা, জহামাল, কেৰ্কে-টুৱা আদি জন্তুও এইবোৰ দেশৰপৰা অসমৰ অৰণ্যৰ মাজেদি ভাৰতবৰ্ষত সোমাইছে বুলি অনুমান কৰে।

সাজ-পোছাকতো এই দেশসমূহৰ ঋণ যথেষ্ঠ। পাট-কাপোৰ আৰু আহোমৰ দিনত বিশেষকৈ প্ৰচলিত কিংখাপ চীনদেশৰপৰা অহা-বুলি অনেকে অনুমান কৰে। ৰ'দ-বৰষুণৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ আৰু আভিজাত্যৰ নিদৰ্শন স্বৰূপে ব্যৱহাৰ হোৱা জাপিটো তিব্বত-বৰ্মাৰ দান।

অসমীয়াৰ সৌন্দৰ্য্য অনুভূতিৰ ক্ষেত্ৰতো দুই এটা চীনীয় উপকৰণৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম নিৱেদনত কপৌফুলৰ বিশেষ স্থান আছে। প্ৰধান কাৰণ কপৌফুল প্ৰজননৰ প্ৰতীক। চীনদেশতো কপৌফুলৰ বিশেষ সমাদৰ। বিৱাহৰ পূৰ্বে চীনদেশতো ডেকা-গাভৰুৱে ইজনে সিজনক কপৌফুল উপহাৰ দিয়ে। চীন-সংস্কৃতিত কপৌফুলৰ কি মহান তাৎপৰ্য্য সেই কথা Chinese Civilization নামৰ প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থৰপৰা উদ্ধৃত কৰিলোঁ—

During the spring festivals of the land of Cheng, young men and girls met in a place where scented orchids grew. They plucked them, and weaving them on the waters, they called upon the ancestral souls to come and be reincarnated. The belief they were summoning a soul breath (Hun) which is not distinguishable from the personal name. When the game of rivalry was finished, the girl received a flower (orchid) as a pledge from the boy to whom she was united. The orchid of

the Holy place thus served to procure births for all the people of Cheng. It ended by becoming a primary emblem. Duke Wen of Cheng had a wife of the second rank whose name was Yen·ki. She dreamed that a messanger from heaven gave her an orchid (Lan) saying to her : 'I am to you I am thy ancestor. Make the son of that. Because the orchid has a princely perfume (or alternatively, because the orchid has the perfume of the country) he will recognise to be a prince of Cheng and people will love him.' Thereupon, Duke Wen came to see her, He gave her an orchid and lay with her. Asking his pardon, she said, 'your servant has no talent. If by your favour I have a son, people will not believe me : dare I take this orchid as a proof?,' The Duke said 'yes', she bade him the Duke Mu whose personal name was Lan (orchid)...... when Duke Mu fell ill, he said : when the orchid dies, behold I shall die also, for by it I live (alternatively for it I was born), when they cut the orchid, the Duke died.

দেশৰ ধৰ্ম, কিম্বদন্তী, পৌৰাণিক কাহিনী, কলা আৰু সভ্যতাৰ অন্যান্য বিষয়ত ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত। Outline of Primitive Beliefs নামৰ পুথিত কীনিয়ে লিখিছে, "দেশৰ ভৌগোলিক স্থিতি, যি প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰ মাজত দেশবাসীয়ে জীৱন কটাইছে সেই দৃশ্যসমূহ, আৰু যি প্ৰাকৃতিক ঘটনাপুঞ্জৰ মাজত তেওঁলোক ডাঙৰ দীঘল হৈছে সেই সকলোৰে ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি জনসাধাৰণৰ ধৰ্মমত গঢ়ি উঠে। অৰণ্যত বাস কৰা আৰু উন্মুক্ত বিশাল সমভূমিত বাস কৰা মানুহৰ ধৰ্ম একে হব নোৱাৰে। ঠিক সেইদৰে মেঘাচ্ছন্ন আকাশ, ধুমুহা বতাহৰ কেন্দ্ৰ, বানপানী বিধ্বস্ত দেশৰ মানুহৰ ধৰ্মৰ লগত ৰৌদ্ৰস্নাত শান্ত জলবায়ুৰ মানুহৰ ধৰ্মৰ কোনো মিল নাই।" অসমীয়া মানুহৰ পূজা-অৰ্চনাৰ বহু বস্তু ভৌগোলিক পৰিৱেশতে জন্ম। শিল, পৰ্বত, গছ-গছনি, জীৱ-জন্তুৰ পূজা অসমত আজিও ব্যাপকভাৱে

প্ৰচলিত। ব্ৰহ্মপুত্ৰ, দিখৌ, দয়াং, সোৱণশিৰি আদি নদীক অসমীয়া আৰু জনজাতিৰ লোকে পৱিত্ৰ জ্ঞান কৰি আজিও বিচিত্ৰ অনুষ্ঠানেৰে পূজা কৰে। ৰূপহী ছোৱালী উচৰ্গা কৰি নদীপূজা কৰাৰ প্ৰাচীন প্ৰথাৰ ইঙ্গিত কমলাকুঁৱৰীৰ গীতত আছে। সম্ভৱতঃ চীনদেশৰ পৰাই অসমলৈ এই প্ৰথাৰ প্ৰব্ৰজন হৈছিল। Chinese Civilization—, আছে—

Every year a beautiful girl was chosen. Fed and adorned like bride, she was laid on a bridal bed. This was launched on the water and borne to a whirlpool where it sank. Thus the chosen went to be married to the Count of the River.

ইয়াৰ বাহিৰেও ভূত, পিশাচ, দ'ত, যখ, বুঢ়া ডাঙৰীয়া আদিৰ বিশ্বাস গছ-গছনি নদ-নদীৰপৰাই হৈছে। সাপ-বহুল কাৰণেই মনসা পূজাৰ জন্ম। অসমৰ ধাৰ্মিক জীৱনত মাছ, কুকুৰা, গাহৰিৰো বিশেষ তাৎপৰ্য্য আছে। বৰষুণৰ কাৰণে ভেকুলি বিয়াৰ যোগে ভেকুলিৰ সন্তুষ্টি সাধন কৰা হয়।

ধৰ্মই সুকুমাৰ কলাৰো জন্ম দিছে। অতীত কালৰপৰাই চিত্ৰ-ভাস্কৰ্য্য, গীত-উপকথা, নৃত্য-সঙ্গীত ধৰ্মৰ লগত জড়িত। ভৌগোলিক পৰিৱেশে জাতিৰ সুকুমাৰ কলা সৃষ্টিত নানা ভাৱে সমল আৰু প্ৰেৰণা যোগাই আহিছে। পূৰ্বেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে অসমীয়া লোক-শিল্প বাঁহ-বেতৰ সা-সঁজুলি আৰু প্ৰভাৱ তাঁত-শিল্পত পৰিস্ফুট। কেৱল শিল্পৰ সামগ্ৰীসমূহতেই যে পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ পৰিছে এনে নহয়; চিত্ৰকলাৰ বিষয়-বস্তুৰ ওপৰতো পৰিৱেশৰ প্ৰভাৱ অসীম। অসমীয়া খেতিয়কে বেত-বাঁহৰ সজুলিত একা-বেঁকা, চক্ৰ-চতুষ্কোণ আদি যিবোৰ জ্যামিতিক চিত্ৰ তোলে, সেইবোৰ নদ-নদীৰ ভঙ্গী, চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ বিভিন্ন ৰূপহে মাথোন। অসমীয়া তিৰোতাই কাপোৰত বচা ছবিৰ চানেকীও প্ৰকৃতিৰ গছ-লতা, ফুল-কলি, চৰাই পখিলাৰ পৰা আহৰণ কৰা।

বিহা-গামোছাৰ শেলৰ ৰঙা ৰং সূৰ্য্যৰ, সেউজীয়া ৰৰণ প্ৰকৃতিৰ আৰু ক'লা সন্ধিয়াৰ অন্ধকাৰৰ।

অসমীয়া লোক-সাহিত্য অসমৰ প্ৰকৃতিৰ বন্দনা গীত ; অসমীয়া ফকৰা যোজনা, অসমৰ উদ্ভিদ আৰু জীৱজন্তুৰ বিশ্লেষণ। অসমীয়া সাধুকথা আৰু পুৰা-কাহিনীৰো মূল উপকৰণ হল অসমৰ জীৱ-জন্তু আৰু নদ-নদী আদি প্ৰাকৃতিক পদাৰ্থ সমূহ। এই কাৰণেই অসমৰ ভূগোল আৰু ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ লগত পৰিচয় নহলে অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ সম্পূৰ্ণ সৌন্দৰ্য্য উপলব্ধি সম্ভৱ নহয়।

জাতিৰ নৃত্য আৰু সংগীততো প্ৰকৃতিৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্যনীয়। অসমৰ পৰ্বত-ভৈয়ামৰ বিহুনৃত্য, বতাহৰ গতি, গছ-গছনিৰ সঞ্চালন, জন্তুৰ খোজ-কাটলৰ অনুকৰণত সৃষ্টি হৈছে। নানা বাদ্য-যন্ত্ৰও গঢ়া হৈছে প্ৰকৃতিৰ উপাদানৰপৰাই। ইয়াৰ ভিতৰত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বাঁহী, লাওৰ টোকাৰী, ম'হৰ শিঙৰ পেঁপা, গগনা উল্লেখযোগ্য।

অসমীয়া ভাষাৰ এক-স্বতন্ত্ৰ বৈচিত্ৰ্য ফুটাই তোলাত ভৌগোলিক পৰিৱেশৰ ঋণ অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। অসমীয়া মূলতে আৰ্য্য-গোষ্ঠীৰ ভাষা। কিন্তু তিব্বত-বৰ্মী আৰু অষ্ট্ৰীক ভাষা-ভাষী দেশৰ কাষত থকাৰ হেতু অসমীয়া ভাষাই এই ভাষাসমূহৰপৰা ধ্বনি আৰু অলেখ শব্দ দ্বিধাবিহীনভাৱে ধাৰ কৰিছে। এই হেতু আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাসমূহৰ মাজত অসমীয়াই অভিনৱ ৰূপ লৈছে। অসম দেশত অন্যান্য ভাষা-গোষ্ঠীৰ সংখ্যাৰ আধিক্যৰ মূলতেও ভূগোলেই। অলঙ্ঘনীয় পাহাৰে এক পৰ্বতীয়া মানুহক ওচৰৰ অন্য পৰ্বতৰ লগত আহ-যাহ, আদান-প্ৰদানত বাধা জন্মাইছে। তাৰে হেতু নগাপাহাৰ আদি একে অঞ্চলতে অলেখ ভাষাৰ জন্ম হৈছে।

লোক-সাহিত্য

কবিগুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথে কৈছে যে সিয়াই যেনেকৈ মাটিৰ তলত থাকি গছক পত্ৰে-পুষ্পে সুশোভিত কৰি ৰাখে, সেইদৰে সকলো দেশৰে সাহিত্যৰ মূলভাগ লোক-জীৱনৰ মাটিৰ তলত ঢাক খাই সজীৱ হৈ থাকে। লোক-জীৱনৰ লগত জড়িত এই সাহিত্য সম্পূৰ্ণভাৱে স্থানীয় ; ই কেৱল দেশৰ জনসাধাৰণৰ উপভোগৰ আৰু উপলব্ধিৰ যোগ্য। কবি-গুৰুৰ মতে বাহিৰৰ লোকৰ তাত প্ৰৱেশৰ অধিকাৰ নাই। কিন্তু এই সংকীৰ্ণ প্ৰাদেশিক মূলৰ ওপৰতহে সাহিত্যৰ সাৰ্বভৌমিক শাখা-প্ৰশাখাৰ দিগন্তব্যাপী বিস্তৃতি সম্ভৱপৰ। এই খিনিতে এইটোও মন কৰিবলগীয়া যে জাতীয় সাহিত্যৰ এই ভাগত ব্যক্তিবিশেষৰ কল্পনাৰ স্ফুৰণৰ থল নাই ; নতুবা কেৱল এজনৰ মনোৰঞ্জনৰ কাৰণেও ইয়াৰ সৃষ্টি নহয়। এই লোক-সাহিত্য সমাজৰ উমৈহতীয়া সৃষ্টি ; সমাজৰ সৰ্বজনৰ ভাৱ, চিন্তা আৰু কল্পনাৰ মিলন তীৰ্থ ; সমগ্ৰ সমাজৰ আনন্দ বিনোদনৰ কলাক্ষেত্ৰ। যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মুখে মুখে লোক-সাহিত্য চিৰন্তন আৰু চিৰজীৱী হৈ আছে।

লোক-জীৱনৰ লগত নিবিড়ভাৱে সম্বন্ধ থকা সাহিত্যৰ ভিতৰত প্ৰধান হল যোজনা-ফকৰা বা প্ৰবাদ, সাঁথৰ, নিচুকনি, জন্মৰপৰা

মৃত্যুলৈকে পালন কৰা পৰ্ব্বৰ লগত জড়িত গীতসমূহ, উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ গীত, লোক-ধৰ্ম সম্বন্ধীয় গীত, কৰ্মগীত, সাধুকথা, কিম্বদন্তী আৰু পুৰা-কাহিনী। যোজনা-ফকৰাসমূহ লোকসাহিত্যৰ শুভাষিতাৱলী। এইবোৰে জাতিৰ সামাজিক, আচাৰ বিচাৰ, আয়ুৰ্ব্বেদ আৰু কৃষি সম্বন্ধীয় জ্ঞানৰ পৰিচয় দি লোক-জীৱন তাৰ মাজতে সম্পূৰ্ণভাবে প্ৰতিফলিত কৰে। এই প্ৰবাদসমূহক স্থান, ভূগোল, জাতি, সমাজ, পুৰাণ কাহিনী, বুৰঞ্জী, লৌকিক আখ্যান, সাধুকথা, প্ৰকৃতি, ধৰ্ম, আচাৰ ব্যৱহাৰ—এইকেইটা বিভিন্ন শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি। এইবোৰ লোক-পৰম্পৰা মুখে মুখে বাগৰি অহা জাতিৰ সমূহীয়া ব্যৱহাৰিক আৰু নৈতিক জ্ঞানৰ সঞ্চয় পুঁজি। সাধাৰণ সুবিধাৰ কাৰণে আৰু ইটো যুগৰপৰা সিটো যুগলৈ হস্তান্তৰ কৰিবলৈ লোক-জ্ঞানৰ এই প্ৰবাদসমূহ গীতৰ আকাৰত ৰচা হয়। সৰহ সংখ্যক ফকৰা যোজনা বা প্ৰবাদত ঘৰুৱা আৰু গাৱঁলীয়া জীৱনৰ এশ এটা চিত্ৰ আছে; কোনোটোত মুনিহ-তিৰোতাৰ দোষ-ক্ৰটীক আঙুলিয়াই দিয়া হৈছে। তাৰে ফলত হাঁহি-কৌতুকৰো সৃষ্টি হৈছে। পানী অনা, ধান বনা, কাপোৰ বোৱা, ভাত ৰন্ধা আদি গৃহস্থালিৰ অলেখ সাধাৰণ চিত্ৰৰ উল্লেখ থকাৰ হেতু কোনো কোনোৱে এইবোৰ তিৰোতাৰ দ্বাৰা ৰচিত বুলি অনুমান কৰে।

প্ৰবাদসমূহৰপৰা গাৱঁৰ গছ-গছনি, ফল-ফুল, চৰাই-চিৰিকতি, জীৱ-জন্তু, ঋতু-বতৰৰ মনোৰম বৰ্ণনা সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি। প্ৰকৃতিক গাৱঁলীয়া মানুহে কেৱল পূজা-অৰ্চনাই নকৰে, নতুবা উৎসৱ-অনুষ্ঠানত প্ৰকৃতিৰ মণ্ডণ কাৰ্য্যত প্ৰয়োগ কৰিয়েই সন্তুষ্ট নহয়, তেওঁলোকৰ দৈনন্দিন জীৱনযাত্ৰাত প্ৰকৃতি অন্তৰঙ্গ সঙ্গী। এই কাৰণেই বিজ্ঞানৰ পাঠ নোহোৱাকৈয়ে গাৱঁৰ মানুহে প্ৰকৃতিৰ বহু ৰহস্য, সত্য, নীতি নিয়ম উদ্ঘাটন কৰিবলৈ সমৰ্থ। প্ৰকৃতিৰ লগত এই নিবিড় সংযোগ ঘটাত গাৱঁলীয়া মানুহৰ ভাষাও সহজভাৱেই প্ৰকৃতিৰ উপমা প্ৰতীকেৰে সমৃদ্ধ।

এই বিষয়ে সাঁথৰবিলাকো মনত ৰখাৰ সুবিধাৰ কাৰণে ছন্দত ৰচনা কৰা হয়। এশাৰীত সুধিব পৰা প্ৰশ্ন এটাকো সেইদেখি শ্ৰুতিমধুৰ কৰিবলৈ দীঘলীয়া শ্লোকত ৰচনা কৰা হয় ঃ

শদিয়ালৈ নেযাবা সতফুল নেখাবা
কেচাপাতত নেবান্ধিবা লোণ,
উপজিয়েই লৰ মাৰে কোন ?

ইয়াৰপৰা সাধাৰণৰ ছন্দ বা কবিতা প্ৰীতিৰ মনোভাৱ বুজিব পাৰি। অৱশ্যে এই সাঁথৰবোৰ মনোৰঞ্জকেই নহয় ; মন্ত্ৰ, আখ্যান, সাধুকথা আৰু প্ৰবাদৰ দৰে ই মানুহৰ বুদ্ধি আৰু চিন্তাৰো এক অতি প্ৰাচীন ৰূপ। ডাঃ ফ্ৰেজাৰৰ মতে সাঁথৰ মানুহৰ সভ্যতাৰ সেই যুগৰ সৃষ্টি—যি যুগত মানুহে অন্তৰৰ কথা স্পষ্টকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ভয় কৰিছিল। কোনো কোনো জাতিয়ে এতিয়াও মন্ত্ৰৰ দৰে লোক-অনুষ্ঠানত সাঁথৰ ব্যৱহাৰ কৰে। পূজা-পাতলত সাঁথৰ আৰু তাৰ উত্তৰ দিয়াৰ নিয়ম আছে। মধ্যপ্ৰদেশৰ গোঁড় আৰু বিৰহৌৰ জাতিয়ে বিয়াৰ দৰা-কন্যাক সাঁথৰেৰে প্ৰশ্ন বিচাৰে। সাঁথৰৰ উত্তৰ দিব পাৰিলেহে ভোজপুৰী তিৰোতাই দৰাক বাসৰ-ঘৰত সোমাবলৈ দিয়ে। এই ক্ষেত্ৰত সাঁথৰ আধুনিক বুদ্ধি-পৰীক্ষাৰ শাৰীৰ।

বহুত পণ্ডিতৰ মতে সাঁথৰ লোক-সাহিত্যৰ প্ৰাচীনতম শাখা। মহাভাৰতত যুধিষ্ঠিৰক ধৰ্ম্মই সাঁথৰৰ ৰূপত প্ৰশ্ন সুধিছিল—

কা বাৰ্তা ? কিমাশ্চৰ্যম্ ?
কঃ পন্থা ? কস্য মোদতে ?
ইতি মে চতুৰঃ প্ৰশ্নান্
উত্তৰং দত্বা জলং পীৱ।

বৌদ্ধ সিদ্ধাচাৰ্য্য সকলৰ চৰ্য্যাপদতো সাঁথৰ আছে—

দুলি দুহি পিটা ধৰণ ন জাই।
ৰুখেৰ তেন্তেলি কুম্ভীৰে খাঅ॥

অসমীয়া ভকতীয়া ফকৰা—

গুৰুক মাৰিবা, ভকতক মাৰিবা
মাৰিবা সোদৰৰ ভাই
সঙ্গৰ হৰি ভকতক মৰিয়াই মাৰিবা
এতেকে হৰিক পায়।

সাঁথৰ মূলতে ৰূপক; ৰূপক হ'ল সম্বন্ধ তুলনা আৰু সাদৃশ্য বৈসাদৃশ্যৰ ধাৰণা সম্বন্ধে যি প্ৰাথমিক মানসিক প্ৰক্ৰিয়া, তাৰেই ফল। প্ৰাচীন হোৱাৰ অন্য কাৰণ হ'ল ইয়াত থকা হাস্য-ৰসাত্মক উপাদান। কোনো এটা বিষয় কেনেদৰে বিদ্ৰূপাত্মক অথবা হাঁহি-ঠাট্টাৰ হব পাৰে তাৰ কাৰণে আগতে সাজু হৈ থাকিব নোৱাৰা-টোৰেই উপহাসৰ লক্ষণ। সেইকাৰণেই আদিম আৰু সৰলচিতীয়া হোজা মানুহ আৰু ল'ৰা-ছোৱালীক দুটা পৰিচিত বস্তুৰ ভিতৰত থকা সাদৃশ্য দেখুৱাই হাঁহি তোলাব পাৰি; কাৰণ সেই দুটা বস্তুৰ ভিতৰত সাদৃশ্য আছে বুলি পূৰ্বে তেওঁলোকৰ কোনো ধাৰণা নহৈছিল। এনে আকস্মিক আবিষ্কাৰত সহজে হাঁহি উঠে।

সাঁথৰৰ প্ৰতি ল'ৰা-ছোৱালীৰ ধাউতি সম্বন্ধে ব্লুমফিল্ডে বঢ়িয়াকৈ ব্যাখ্যা কৰিছে—"আদিম মানুহে তেওঁৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক জগতখনৰ লগত নিজৰ মনটো খাপ খুৱাই লবৰ কাৰণে অতীতৰপৰা কৰি অহা চেষ্টাৰ ফলেই হল সাঁথৰ। পৃথিৱীৰ তেতিয়া ল'ৰাকাল—; গতিকে চকুৰ আগৰ স্বপ্নবোৰো একেবাৰে নতুন সেউজীয়া। প্ৰকৃতিৰ দৃশ্য আৰু জীৱনৰ বহিঃৰূপ আৰু তেওঁলোকৰ চাৰিওফালৰ অকণ অকণ অনুষ্ঠানবোৰৰ প্ৰতিও অনুৰাগ সিমানেই তীক্ষ্ণ, ঔৎসুক্যপূৰ্ণ। ল'ৰা-ছোৱালী আৰু ল'ৰা-মতীয়া মানুহৰ মন সকলো ধৰণৰ বিচিত্ৰ মিলন আৰু সকলো ধৰণৰ অসঙ্গত অমিলৰ প্ৰতি সাধাৰণতে আকৰ্ষিত হয়। সেয়েহে ল'ৰা-ছোৱালীয়ে সাঁথৰ ভাল পায়, আদিম মানুহে সাঁথৰ ব্যৱহাৰ কৰে। সকলো দেশৰ লোক-সাহিত্য সাঁথৰেৰে ভৰা। সাঁথৰবোৰ শিশুমনৰ ৰহস্যও, বিবেকো। সভ্যতাৰ অগ্ৰগতি হৈছে, তথাপি সাঁথৰ জীয়াই আছে। বুদ্ধি আৰ স্মৃতিৰ পৰীক্ষা কৰিবলৈ সাঁথৰৰ এতিয়াও ব্যৱহাৰ আছে।"

নিচুকনি গীতো লোক-সাহিত্যৰ এটা প্ৰধান অঙ্গ। নিচুকনি গীতৰ সংগ্ৰহ এটি প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণে অসমীয়া পঢ়ুৱৈ শ্ৰীযোগেশ চন্দ্ৰ তামুলীৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ। সেই দিন ধৰি এই মনোৰম জন-সাহিত্য সংগ্ৰহ কৰাৰ কোনো প্ৰচেষ্টা চলোৱা হোৱা নাই। মাকৰ কাৰণে সন্তান যি দৰে মৰমৰ, এই গীতবোৰো এটা জাতিৰ কাৰণে তেনে স্নেহৰ। মাকে ল'ৰা-ছোৱালীক নিচুকাই শুৱাবৰ কাৰণে এই নিচুকনি গীত বা ল'ৰা নিচুকুৱা গীতবোৰ গায়। এই গীতবোৰ শুনি ল'ৰা-ছোৱালী মন্ত্ৰমুগ্ধ বা সম্মোহিত হৈ টোপনি যায়। আটাইতকৈ অধিক সংখ্যক নিচুকনি গীতৰেই মূল বিষয় হ'ল—"শোৱা সোণকণ, শোৱা। মাৰা ওচৰতে আছে। ভয় নকৰিবা। সকলো কুশলে আছে।" এই সকলো ভালে থকাটো ঘৰৰ বাকী সকলে কি কৰিছে তাৰ এটা মধুৰ বৰ্ণনা দি বহলাই ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি। দেউতাৰা পথাৰলৈ গ'ল, ককায়েৰা গৰু চৰাবলৈ গ'ল, বায়েৰা পানী আনিবলৈ গৈছে, ইত্যাদি।

কিছুমান গীতত কেচুৱাক নিৰ্ভয়বাণী শুনোৱাৰ লগে লগে শান্ত পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে—

লাই হালে জালে আবেলি বতাহে
লফা হালে জালে পাতে।
আকৌ,— আমাৰে আইটি শুব,
বাপেকে আহি কলা ৰুব,
ঠোক মেলিব খাব।

এই ধৰণৰ যুক্তিয়ে পিছলৈ তন্দ্ৰালস ফুলৰ বৰ্ণনালৈ ৰূপ সলাইছে—

ফুলি আছে গোলাপ ফুল
নেভাঙিবা ডাল,

আমাৰ মইনা বহি আছে
দেখিবলৈ ভাল।

ভয়লগা আন্ধাৰ ৰাতিটো যাতে নিৰাপদে যায় তাৰ আশ্বাস দিবলৈ সাধুপুৰুষ আৰু দেৱতাসকলৰ নাম স্মৰি প্ৰাৰ্থনা কৰা হয়; তেওঁলোকে যেন পাটীৰ সন্তানটিক টোপনিৰ সময়ত ৰখি থাকে। এইপিনৰপৰা নিচুকনি গীতবোৰ এক প্ৰকাৰ সান্ধ্য স্তুতি গীত। কিছুমান নিচুকনি গীত যশোদাই কেচুৱা কৃষ্ণক শুৱাবৰ বাবে গোৱা গীতৰ ৰূপত গোৱা হয়—

যশোদা মাও মথনি থোৱাঁ।
কৃষ্ণই কান্দিছে কোলাত লোৱাঁ॥

আৰু এক প্ৰকাৰ নিচুকনি গীত আছে। এইবোৰত মাকে সন্তানৰ গুণানুকীৰ্তন কৰে। কেচুৱাৰ ব্যক্তিগত সৌন্দৰ্য্য আৰু মনোহৰ ৰূপক ফুল, তৰা, জোন বা মুকুতাৰ লগত তুলনা কৰি বৰ্ণোৱা হয়; নাইবা বৰ্ণিত বিষয়টোৰ যোগেদি সন্তানৰ উজ্জ্বল ভৱিষ্যত সম্বন্ধে ভৱিষ্যদ্বাণীও কৰা হয়—

বাপুকণ ধুনীয়া পাটৰে চুৰিয়া,
মূৰত হেঙুলীয়া ছাতি,
বাটৰ বাটৰুৱাই বৈ বৈ সুধিছে
কোন বিষয়াৰে নাতি।

নাইবা, বৰচ'ৰাৰ মুখতে বকুলফুল ফুলিছে
নিতৌ তিনিপাহি সৰে।
মইনাৰ চকুলৈ চাবকে নোৱাৰি
হীৰা কি মুকুতা জ্বলে।

স্বভাৱ-চৰিত্ৰ সজ হবলৈ পাৰিতোষিকৰ প্ৰতিশ্ৰুতি নিচুকনি গীতৰ সাধাৰণ বিষয়বস্তু। এই প্ৰতিশ্ৰুতিসমূহৰ ধৰণ নিৰ্ভৰ কৰে পৰিবেশ আৰু গায়কৰ কল্পনা-শক্তিৰ ওপৰত। কেতিয়াবা ই

অতি সামান্য সুখৰ বিষয়ে আৰু কেতিয়াবা ধন-সম্পদ আৰু ক্ষমতাৰ বিষয়ে হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে—

নেকান্দিবা সৰু আইটি নিছিঙিবা মণি,
সত্যে সত্যে বিয়া দিম মাধৱক আনি।

অথবা, মোৰ বোপাই লাহৰি নেপাইছোঁ আহৰি
বৰা জুৰিছোঁ আৰু,
সেই বৰা বানি পিঠা-গুৰি সানি
বোপালৈ লৈ যাম লাড়ু।

লগতে সন্তানক খোজ কঢ়ুৱাবলৈ, আঙুলিবোৰৰ ব্যৱহাৰ শিকাবলৈ, সংখ্যাবোৰ চিনাই গণনা কৰিবলৈ (এক দুই তিনি চাৰি লেখিব-নোৱাৰি), টোপনিৰপৰা জগাবৰ কাৰণে, ভাত খাবলৈ খাটনি ধৰি আৰু পৰিশ্ৰমী আৰু সদাচাৰী হবলৈ নিচুকনি গীতবোৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। মুঠতে এই গীতবোৰে শিশুৰ কাৰণে আৱশ্যকীয় গুণাৱলীৰ নিৰ্দেশ দিয়ে আৰু লোকশিক্ষাৰ ব্যৱস্থাৰ এটি ছবি আমাৰ সমুখত দাঙি ধৰে। কিছুমান নিচুকনি গীতৰ যোগেদি ভয় খুউৱাও হয়। সেই ভীতি প্ৰদৰ্শন কেতিয়াবা ধেমালিৰ ছলেৰে আৰু কেতিয়াবা লোমহৰ্ষক ৰূপে কৰা হয়। টোপনি নহা ল'ৰা-ছোৱালীক টোপনি নিয়াবলৈ সকলো জাতিয়েই এই আভুৱাভৰা ভয়ৰ ভাবুকি দেখুৱায়। শ্ৰীধৰ কন্দলীৰ কাণখোৱা গীতটি এই বিষয়ে মনোৰম উদাহৰণ। কিছুমান দুখ লগা সৰু সৰু গীত আছে। সেইবোৰত মাকৰ ক্লান্তি, গেবাৰী খটা জীৱন, পোৰা-কপাল, বাপেকৰ অনুপস্থিতি বা মৃত্যু সম্বন্ধীয় ঘটনাৰ উল্লেখ থাকে। এনে ধৰণৰ গীতৰ উপৰিও বহুতো নিচুকনি গীতত আমি সৰুসুৰা কাহিনী পাওঁ। এই গীতবোৰ শিশুৰ দৰেই নতুন আৰু মনোৰম। যেতিয়া-লৈকে শিশুৱে কান্দিব আৰু মাকে নিচুকাব—তেতিয়ালৈকে ভাষাত এই গীতবোৰ থাকিব বুলি কব পাৰি। মন্ত্ৰৰ দৰে এই

গীতবোৰৰ সুৰে আমাৰ ল'ৰা-ছোৱালীক চিৰদিন মুগ্ধ কৰিব আৰু সৰুৰেপৰা সুৰ আৰু সঙ্গীতৰ প্ৰতি ধাউতি জন্মাব।

লোক-গীত আৰু লোক-সঙ্গীতৰ কোলাতেই আমাৰ লোক-সাহিত্য উমলৈ শুই আছে। অসমীয়া ভাষাত বিবিধ লোক-গীত আৰু লোক-সঙ্গীত আছে। এইবোৰ সমগ্ৰ গাৱঁলীয়া সম্প্ৰদায়ৰ আপুৰুগীয়া সাংস্কৃতিক সম্পদ। যোজনা, সাঁথৰ আৰু সাধুকথাৰ দৰেই লোক-গীত সমূহো বৰ্ত্তি আছে মৌখিক ঐতিহ্যৰ ওপৰত। দৰাচলতে লোক-গীত শিকাৰ বা শিকোৱাৰ কোনো পদ্ধতি নাই। এই গীতবোৰ ইপুৰুষৰপৰা সিপুৰুষলৈ কাণে কাণেই বাগৰি আহি আছে। লোক-গীতত সমাজৰ প্ৰত্যেক লোকেই অংশ গ্ৰহণ কৰে; নগৰীয়া শিক্ষিতলোকৰ সঙ্গীতত সাধাৰণতে এনে নঘটে। গাৱঁৰ প্ৰত্যেক মুনিহ-তিৰোতাই দুই চাৰি ফাঁকি গীত জানে আৰু অৱস্থা অনুসৰি গায়, আন নহলেও মন দি শুনে আৰু তাৰ সহজ মাধুৰ্য্য উপলব্ধি কৰিব পাৰে।

আগৰ আধ্যাত খেল-ধেমালিৰ উল্লেখ কৰা হৈছে, খেল-ধেমালিৰ গীতবোৰকো নিচুকনি বা লৰা ওমলোৱা গীতৰ পৰ্য্যায়ত পেলাব পাৰি। ধেমালিৰ গীতৰ ভিতৰত 'বেজি সীওঁ সীওঁ? নিসীবা নিসীবা।' 'অ'ফুল অ'ফুল নুফুল কিয়? গৰুৱে যে আগ খাই মইনো ফুলিম কিয়?' 'কি কথা? বেং কথা!' আদি প্ৰশ্নোত্তৰ শীৰ্ষক গীতবোৰ কাব্যিক সৌন্দৰ্য্য আৰু ৰচনা কৌশল উভয় পিনৰপৰা শিশুৰ চিত্তাকৰ্ষক।

সংস্কাৰ সম্বন্ধীয় গীতৰ ভিতৰত বিয়া-নামেই প্ৰধান। অসমীয়া তিৰোতাৰ স্বাভাৱিক কাব্য-প্ৰতিভাৰ হেতু যুগৰ লগত ৰজিতা খুৱাই নতুন বিয়া-নাম ৰচনা হৈয়ে আছে। বিয়াৰ লগত সৰু-বৰ নানা আচাৰ অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়, সেইবোৰত সুকীয়া গীত গোৱা হয়। তদুপৰি কন্যা আৰু দৰা-ঘৰত গোৱা নামো বেলেগ। বিৱাহৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত নামসমূহ তলৰ দৰে শ্ৰেণী

বিভাগ কৰিব পাৰি: জোৰোণৰ গীত; পানী তোলাৰ গীত; মাহ-হালধীৰ গীত; অধিবাসৰ গীত; দৈয়নৰ গীত; কন্যা সজোৱা নাম; কন্যাৰ গুৰিত গোৱা নাম; দৰা সজোৱা নাম; দৰা ওলোৱা নাম; সুৱাগুৰি তোলা নাম; দৰা আদৰা নাম; কন্যা হোমৰ গুৰিলৈ নিয়া নাম; দৰা বৰণৰ নাম; কন্যাক আখৈ তুলি দিয়া নাম; দৰা কন্যাক আশীৰ্বাদ দিয়া গীত; দৰা কন্যাৰ পাশা খেলাৰ নাম; কন্যা উলিয়াই দিয়া নাম; ইত্যাদি;

এই বিভিন্ন অনুষ্ঠানত শৃঙ্গাৰ, করুণ, শান্ত, হাস্যৰসাত্মক গীত-বোৰ ভিন ভিন সুৰত গোৱা হয়। প্ৰকৃততে এই অনুষ্ঠানসমূহেই গাৱঁলীয়া তিৰোতাক সঙ্গীত-মুখৰ কৰিছে আৰু, সুকুমাৰ শিল্পৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ ধাউতি বঢ়াইছে। বিয়া-নামৰ মাজেদি বিৱাহিত জীৱনৰ আদৰ্শ, স্বামী-স্ত্ৰীৰ ইজনৰ সিজনৰ, পৰিয়াল আৰু সমাজৰ প্ৰতি দুয়োৰে কি কৰ্ত্তব্য তাকে দাঙি ধৰা হয়। দৰা-কন্যাৰ সমুখত হৰ-পাৰ্ব্বতী, কৃষ্ণ-রুক্মিণী, ৰাম-সীতা, নল-দময়ন্তী, সাবিত্ৰী-সত্যবানৰ কাহিনী উল্লেখ কৰি বিয়া-নামে মূলতে শাস্ত্ৰৰ কাৰ্য্যকে সাধে। নাৰী-পুৰুষৰ দেহৰ বৰ্ণনা, সাজ-পাৰ, অলঙ্কাৰ-পাতিৰ উল্লেখৰ হেতু বিয়া-নামৰ পৰা অসমীয়া তিৰোতাৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু শিল্প-কল্পনাৰ পৰিচয় পোৱা হয়। প্ৰেম, শৃঙ্গাৰ, বিৰহ, করুণ ৰসৰ সৃষ্টি কৰি এই গীতবোৰ কাব্যিক সৌন্দৰ্য্যেৰেও মনোৰম হৈছে। হাস্য-ৰসেৰে সমৃদ্ধ যোৰা নাম আৰু খিচাগীতত অসমীয়া তিৰোতাৰ আমোদ-কৌতুকী মনৰ প্ৰকাশ হৈছে।

বিহুগীত উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ ভিতৰুৱা; এই গীতৰ বিষয়ে অন্য ঠাইত বহলকৈ আলোচনা কৰা হৈছে। এই শাৰীৰ অন্যান্য গীত হল ভথেলি উৎসৱ গীত; মহো হো গীত; ভেকুলি বিয়া-নাম; পুতেলি-বিয়া-নাম; লখিমী উৎসৱ গীত।

লোকধৰ্ম সম্বন্ধীয় অন্য এক শ্ৰেণীৰ গীত হল, মনসা বা বেউলা-লখিন্দাৰৰ গীত। মনসাৰ বাহিৰেও হিন্দু আৰু লৌকিক ভালেমান

দেৱ-দেৱীৰ পূজা-পাতল গাৱঁৰ মানুহে ঘৰুৱা আৰু সমূহীয়া ভাবে পালন কৰে আৰু কেইবাগৰাকীয়ে লগলাগি (সবাহ-পাতি) নাম গায়। দেৱ-দেৱী আৰু পূজা-পাৰ্বণ সম্বন্ধীয় নাম হ'ল আইনাম; অপেচৰী সৱাহৰ গীত; শুকানী অপেচৰাৰ গীত; তুলসীতলৰ গীত; দেউলৰ গীত; হুচৰি গীত আদি। দেহ-বিচাৰৰ গীতসমূহো ধৰ্ম গীতেই।

বাৰমাহী ঋতুগীত যদিও, ইয়াৰ মাজত নাৰীৰ বিৰহৰ মূৰ্তিয়েই স্পষ্টভাবে প্ৰকাশ পাইছে। নাৰী জীৱনৰ নানা আশা আকাঙ্ক্ষা এই বিৰহৰ গীতত মূৰ্তমান হৈ উঠিছে। সৃষ্টিৰ আদিৰেপৰা প্ৰকৃতি আৰু মানুহৰ মাজত অন্তৰঙ্গ সম্বন্ধ গঢ়ি উঠিছে, বাৰমাহী তাৰেই বন্দনা গীত। নাৰী-হৃদয় আৰু প্ৰকৃতি পৰিচয়ৰ বাহিৰেও বাৰমাহী গীতত সামাজিক ধাৰ্মিক জীৱনৰো যে চিত্ৰ আছে, সেই কথা তলৰ উদ্ধৃত পদ কেইফাঁকিয়েই প্ৰমাণ কৰিব।

আঘোণৰ মাহতে নেকাটিলা পাত।
খাবলৈ নাপালো প্ৰভু নবীন ধানৰ ভাত॥
(ন খোৱা উৎসৱৰ উল্লেখ)

মাঘৰ মাহতে ধৰমৰ তিথি।
ডাক দালিম শ্ৰীফল খাইতে নেদে বিধি॥

ফাগুনৰ মাহত ফাগুনৰ বাতৰি।
দেউলৰ ওপৰত দেউল তুলিয়া মগৰি॥

আহিনৰ মাহত তুলসীৰ গোৰে চাতি।
বিধবা ব্ৰাহ্মণী পূজে হাতে লৈয়া বাতি॥
আহিনৰ মাহতে দেৱীৰ অষ্টমী।
হাঁহ কাটে পাঠা কাটে পাৰ জাকে জাক॥

কৰ্ম আৰু পৰিশ্ৰমেই গাৱঁলীয়া জীৱনৰ দৰ্শন। পৰিশ্ৰম যাতে বিৰক্তিকৰ আৰু অৱসাদদায়ক নহয় তাৰ কাৰণে দৈনন্দিন সকলো

কামত গীতৰ ব্যৱহাৰ হয়। মুখৰ গীতে শৰীৰৰ ভাগৰ পাহৰাই কাম কৰাত উদ্দীপনা আৰু অনুপ্ৰেৰণা যোগায়। যঁতৰৰ গীত, ধান দোৱা, মৰণা মৰা, ধান বনা, উৰলৰ গীত—কৰ্ম সঙ্গীতৰ ভিতৰত প্ৰধান। ইয়াৰ বাহিৰেও মাছমৰা, নাওবোৱা বিষয়ৰ গীতৰো প্ৰচলন আছে। এই গীতবোৰৰ সুৰ আৰু বিষয়-বস্তুৰ আলোচনা কৰিলে জীৱন নিৰ্ব্বাহৰ বিভিন্ন কাৰ্য্যাৱলীৰ প্ৰতি গাৱঁলীয়া মুনিহ-তিৰোতাৰ কি ধাৰণা কল্পনা আৰু সেইবোৰ কেনেকৈ পালন কৰা হয় তাক বুজিব পাৰি। বিভিন্ন শাৰীৰ এই গীতবোৰৰপৰা সাধাৰণ জীৱনৰ আবেগ অনুভূতি, গীত-নৃত্য-মুখৰ (এই গীতবোৰ নৃত্য ছন্দত ভৰি হাত মিলাই গোৱা হয়) মন প্ৰাণৰ পৰিচয় ফুটি ওলায়।

এই গীতবোৰ অকণি অকণি বাখৰৰদৰে—মানুহৰ জীৱন-আঙঠিটো এই বাখৰেৰে সৰ্বতিকাল উজ্জ্বল। এই গীতত ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাও লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। এই গীতত যি ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা হয়, সি বহুলাংশে প্ৰতীক-প্ৰধান।

এই লোক-গীতবোৰত জন-সাধাৰণৰ পৰম্পৰাগত ৰুচিৰ পৰিচয় আছে। জন-ঐতিহ্য সমূহৰ লক্ষণ যিমান সাহিত্যমূলক, তাতকৈ অধিক সামাজিক। ইয়াত কলা আৰু নীতি-বিজ্ঞানৰ সামাজিক ঠাচৰ খোজত ব্যক্তিগত সৃষ্টি প্ৰেৰণাই খোজ মিলাব লাগে। এই কলা আৰু নীতি-বিজ্ঞান সাধাৰণতে হ'ল বিৰাট জনসাধাৰণৰ কলা আৰু নীতি-বিজ্ঞান। ইয়াৰ ফলত যে গীতবোৰ জনপ্ৰিয় আৰু জাক-জমকীয়া হয়, সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই; কিন্তু লগে লগে ইয়াক মানুহে সহজে অনুকৰণো কৰিব পাৰে। ফলত পুৰুষ-পৰম্পৰায় চলি অহা সাহিত্যিক সৃষ্টিসমূহ গণ্ডীবদ্ধ হৈ পৰে। লোক-সাহিত্যত ব্যক্তিগত কবিৰ মুক্ত কল্পনাৰ উদ্দাম গতি নাই, নাই ভাৱাবেগৰ গভীৰত্ব, বাধাহীন প্ৰকাশ আৰু সবাতোপৰি দৃষ্টি। লোক-সাহিত্যৰ বিষয় নিৰ্বাচনো সীমাৱদ্ধ। প্ৰকাশ-ভঙ্গী ধৰাবন্ধা। কোনো এটা বিশেষ বিষয় বৰ্ণাবলৈ পূৰ্বাপৰ চলি

অহা ধৰাবন্ধা নিয়ম পালন কৰা হয়। কলাৰ মাজেদি সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰোঁতে অভিজ্ঞতাৰপৰা পোৱা ঘটনাই প্ৰকাশৰ বিষয়বস্তু হয় আৰু ভাৱ হয় প্ৰকাশৰ আহিলা। জনসাহিত্যত অৱশ্যে অভিজ্ঞতাৰ প্ৰাথমিক ভিত্তি হ'ল পূৰ্বাপৰ চলি অহা লোকাচাৰ। এই লোকাচাৰসমূহকেই শব্দ আৰু প্ৰকাশভঙ্গীৰ ৰূপক-প্ৰয়োগৰ মাজেদি প্ৰকাশ কৰা হয়।

অধিক সংখ্যক অসমীয়া লোক-গীতৰ প্ৰধান উপজীব্য হ'ল প্ৰেম ; সেই কাৰণে এইবোৰ গীতত বহুল ভাৱে প্ৰতীকৰ প্ৰয়োগ আছে। কিয়নো প্ৰেমৰ কথা মন্ত্ৰৰ দৰে গোপনীয়। সেই ভাষাৰ অৰ্থ কেৱল প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰহে উপলব্ধিৰ বিষয়। কেতবোৰ চৰাই-চিৰিকতিৰ নাম অসমীয়া লোক-গীতত সেইকাৰণে বিশেষ অৰ্থত প্ৰতীক স্বৰূপে ব্যৱহৃত হৈছে। যেনে, মউ, মউমাখি, মইনা, কোৱা, শালিকা, ভাটৌ, কুলি, কাউৰী, ম'ৰাচৰাই, কপৌ, হাঁহ, কামচৰাই, চাকৈ-চকোৱা। মউ, মউমাখি আৰু প্ৰজাপতি সকলো দেশৰ সাহিত্যতে প্ৰেমৰ প্ৰতীক ; সংস্কৃত প্ৰাকৃত সাহিত্যত ইয়াৰ উল্লেখ আছে। বিহুগীতত আছে ঃ

চৰাই হৈ পৰিম গৈ ছালত॥
আমি জুৰণীয়া মৌ······॥" ইত্যাদি

ময়ূৰ সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতীক। মাছৰ নাম কেৱল সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰসঙ্গতে উল্লেখ হোৱা নাই ; এই নামবোৰ প্ৰজননৰো প্ৰতীক।

শক্তি আৰু সৌষ্ঠৱৰ আদৰ্শ স্বৰূপে হাঁতীৰ নামৰ প্ৰয়োগ হৈছে (মাক নাই মাউৰা, তিৰী নাই বৰলা, হাঁতী ধৰিবলৈ যায়।) নেমুটেঙা, সুমথিৰা, জবা, তিয়ঁহ, জালিকোমোৰা, জলকীয়া, বগীজামু, এইবোৰ শব্দই নাৰী আৰু পুৰুষৰ শৰীৰৰ অঙ্গৰ ইংগিত দিয়ে। শিমলু উৰণীয়া মনৰ সংকেত (চ'তে মাহতে শিমলু ফুলিলে, ওপৰে উৰিলে তুলা ; কমোৱা তুলাবোৰ যেনেকৈ উৰিছে, তেনেকৈ উৰিবৰ মন)। অকণমান বতাহত বাঁহ হালে জালে। বাৰীৰ

বাঁহ কাটি আনি ইচ্ছানুযায়ী ব্যৱহাৰত লগাব পাৰি। লোকৰ ঘৰৰ ছোৱালী বিয়া কৰি আনি ঘৰৰ যি কোনো বন-বাৰীত লগাব পাৰি—এয়ে ইঙ্গিত। বগৰি জেং প্ৰেমৰ প্ৰতিবন্ধক। সেন্দুৰ, জেতুকা, হালধি এইবোৰ আৰু ইয়াৰ বৰ্ণ—যৌৱন, আনন্দ, মিলনৰ প্ৰতীক। চাকি, বন্তি, সলিতা, তেল,—এই শব্দবোৰ প্ৰেম নিবেদন, বিৰহৰ বৰ্ণনাত ব্যৱহাৰ হয়। (ৰাতি পৰে পৰে তোলৈ মনত পৰে, চকুপানী ছুধাৰে বয় ; তললৈ মূৰকই গুণিবলৈ ধৰিলে আগতে চাকিটো থৈ)। মধ্যযুগৰ সন্ত কবিসকলৰ পদাৱলীত আৰু পাহাৰী চিত্ৰাঙ্কণতো চাকি তেল সলিতা বিশেষ অৰ্থব্যঞ্জক।

এই গীতবোৰত নামকো প্ৰতীক স্বৰূপে লোৱা হৈছে। অসমীয়া বিয়া-নামত ৰামকৃষ্ণ, সীতা, ৰুক্মিণী আদিৰ উল্লেখ আছে ; এইবোৰৰপৰা লোক-সাহিত্যত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিব পাৰি ; বৈষ্ণৱ ধৰ্মই আমাৰ সামাজিক আৰু জাতীয় জীৱনত যিদৰে সংস্কাৰ সাধিলে, সেইদৰে অসমীয়া লোক-গীতকো সংস্কৃত কৰিলে। নৰ-নাৰীৰ প্ৰেম-প্ৰসঙ্গত নামৰ উল্লেখ হোৱাত, বিহুগীত অতি বাস্তৱধৰ্মী হৈছে। আধুনিক কাব্য-ৰীতিত স্থূল প্ৰেমৰ বৰ্ণনাত সোণপাহী, অলকানন্দা আদি নামৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া। অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ লগত লুইত, দিখৌ, জাঁজি, ধনশিৰিৰ অঙ্গাঙ্গী সম্বন্ধ। এই নদীবোৰে অসমীয়াৰ আৰ্থিক আৰু সামাজিক জীৱনত বহুৰূপে ক্ৰিয়া কৰিছে ; এই নদীসমূহৰ তৰঙ্গত অসমীয়া জীৱনৰ হৰ্ষ-বিষাদ আনন্দ-উৎসৱ চিৰকাল তৰঙ্গায়িত।

প্ৰত্যেক লোক-গীতৰেই নিজস্ব সুৰ আৰু লয় আছে। বিয়ানাম আৰু বিহুগীত একেটা সুৰতেই গোৱা নহয়। আনকি একেখন বিয়াৰে বিভিন্ন প্ৰসঙ্গত গোৱা বিভিন্ন নামৰ সুৰৰ মাধুৰীও বেলেগ। গাঁঠিয়ন খুন্দা বা সুৰাগুৰি তোলাৰ গীতৰ সুৰ আৰু লয়, পানীতোলা বা দৰা আদৰা সময়ত গোৱা গীতৰ সুৰ আৰু লয়ৰ লগত নিমিলে। গাৱঁৰ জীৱনৰ দ্ৰুত পৰিবৰ্তন হৈছে আৰু তাৰে ফলত বোলছবিৰ

গানে আজি লোক-গীতৰ ঠাই দখল কৰিছে। এই লোক-গীতৰ সুৰবোৰ শীঘ্রে ৰেকৰ্ড কৰি ৰক্ষা কৰা উচিত; নহলে চিৰদিনলৈ ই লোপ পাব।

ফুলকোঁৱৰ আৰু মণিকোঁৱৰৰ গীতবোৰৰ দৰে গল্প-গীতিৰ উপকৰণৰ প্ৰাধান্য থকা প্ৰণয়গাঁথা বা কবিতাও অসমীয়াত আছে। ইয়াৰে কিছুমান বিস্ময়কৰ বীৰৰসাত্মক অথবা প্ৰেম-ৰোমাঞ্চপূৰ্ণ; যেনে, জনা গাভৰুৰ গীত মন্ত্ৰৰ দৰে বিস্ময়কৰ উপাদানেৰে গঁথা। কিছুমান ঐতিহাসিক; যেনে বদন বৰফুকনৰ গীত। আকৌ খুহুতীয়া কথাৰে ভৰা আৰু আমোদদায়ক মলুৱা বান্দৰৰ গীত।

জন-সাহিত্যৰ অন্য এক ডাঙৰ শাখা সাধুকথা। এই সাধুকথা-বোৰৰ সঠিক সূত্ৰ দিয়া কঠিন। সাধুকথাবোৰৰ এটা বিশিষ্ট লক্ষণ, ইবোৰ পৰম্পৰাগত। ইজনৰপৰা সিজনলৈ, এযুগৰপৰা আন-যুগলৈ, এখন সমাজৰপৰা আন সমাজলৈ বাগৰি অহা; ইয়াৰ ঐতিহ্য একেবাৰে মৌখিক। সাধুটো শুনিলে শুনোতাই তেওঁৰ মনৰপৰা একো যোগ নিদিয়াকৈ বা তাৰ কোনো সলনি নকৰাকৈ আন এজনৰ আগত তাৰ পুনৰাবৃত্তি কৰে। মাজে সময়ে এই ঐতিহ্য সাহিত্যৰ যোগেদিও জীয়াই থাকে। প্ৰমাণ স্বৰূপে, অসমীয়া ভাষাত প্ৰচলিত বহুতো সাধুকথা, হিতোপদেশ, পঞ্চতন্ত্ৰ আৰু আনকি বৌদ্ধজাতকতো পোৱা যায়। ইউৰোপীয় পণ্ডিত-সকলে সাধুকথাৰ বিভিন্ন ৰূপৰ মাজত পাৰ্থক্য দেখুৱাবৰ কাৰণে মাৰ্চেন, চেজেন আদি কিছুমান নাম ব্যৱহাৰ কৰিছে। কিন্তু অসমীয়া সাধুকথা বুলিলে উপাখ্যান, পৰম্পৰাগত আখ্যান—এই সকলো ধৰণৰ মাজত প্ৰচলিত আখ্যানকেই ধৰা হয়। উপাখ্যান, পুৰণি-আখ্যান আৰু পৰম্পৰাগত আখ্যানৰ ভিতৰত কেইবা প্ৰকাৰৰো সুস্পষ্ট কাহিনী পৰে। যেনে, (১) সৃষ্টি বা প্ৰকৃতিৰ ব্যাখ্যামূলক উপাখ্যান, (২) অপেশ্বৰী, ভূত-প্ৰেত অলৌকিক জীৱৰ লগত জড়িত কাহিনী, (৩) বুৰঞ্জীমূলক বা বুৰঞ্জীমূলক বুলি

বিশ্বাস কৰা চৰিত্ৰ সম্বন্ধে থকা উপাখ্যানবোৰ। কোনো কোনো উপাখ্যান বা পৰম্পৰাগত কাহিনী কওঁতে সঁচা ঘটনা ৰূপে তাক বৰ্ণনা কৰা হয় আৰু কওঁতাই নিজেও তেনেদৰে বিশ্বাস কৰে।

পুৰণি আখ্যানবোৰো সাধুকথাৰ শাৰীতেই পৰে। পৃথিৱী সৃষ্টি হোৱাৰ কাহিনী লৈয়েই পুৰণি আখ্যানৰ জন্ম। ই সৃষ্টি আৰু প্ৰকৃতিৰ পদাৰ্থসমূহৰ আলোচনা কৰে; গতিকে ই সৃষ্টিধৰ্মী আৰু মৌলিক উপাখ্যানৰ শাৰীৰ সাহিত্য। দেৱতাসকলৰ বিজয় অভিযান সম্বন্ধে যেতিয়া ই আলোচনা কৰে, তেতিয়া ই ৰূপকথাৰ শাৰীত পৰে। বহুতো অসমীয়া সাধু, মহাভাৰত, ৰামায়ণ আৰু পুৰাণৰ আখ্যান উপাখ্যানৰ অসমীয়া ভাঙনি।

অসমীয়া সাধুকথা প্ৰধানতঃ জীৱ-জন্তু, প্ৰকৃতিৰ পদাৰ্থ, ঠাট্টা-বিদ্ৰূপ আৰু টেটোন সম্বন্ধীয়। প্ৰায় সকলো জাতিৰ মাজতে জীৱজন্তু সম্বন্ধে সাধু আছে। এসময়ত জন্তু-জগতখনৰ লগত সাধাৰণ মানুহৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ আছিল; গতিকে স্বভাৱতেই প্ৰকৃতি আৰু জন্তুৰ স্বভাৱ সম্বন্ধে তেওঁলোকে ভালকৈ জানিছিল। কিন্তু জন্তু সম্বন্ধে বৰ্ণনা কৰোঁতে তেওঁলোকে সৰুসুৰা একো কথাকে বাদ নিদিয়াকৈ খৰচি মাৰি কৈছিল। জন্তু-জগতৰ সম্বন্ধে সাধাৰণ মানুহৰ কি ধাৰণা আছিল সেই কথাও এই সাধুত পোৱা যায়। ডঃ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে অসমীয়া সাধুকথাৰ বিজ্ঞানসন্মত অনুশীলন কৰিছে। কিন্তু এই বিষয়ে বহু কাম এতিয়াও অসম্পূৰ্ণ হৈ আছে। এই অসম্পূৰ্ণতা কেৱল সাধুকথা সংগ্ৰহৰ ফালৰ-পৰাই নহয়; অসমীয়া সাধুকথা কেনেকৈ ঠাই বাগৰি ফুৰিছে আৰু ইয়াৰ ওপৰত জন-জাতীয় সাহিত্যৰ কেনেকৈ প্ৰভাৱ পৰিছে সেই সম্বন্ধে চৰ্চা আৰু অনুসন্ধান কৰাৰ অৱকাশো আছে। সকলো দেশৰ সাধুকথাৰপৰা জাতীয় চৰিত্ৰ আৰু মনোবিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।

লোক-সংস্কৃতি আৰু লোক-সাহিত্য প্ৰসঙ্গত ভাষাৰ আলোচনাও

তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। সকলো ভাষাৰে ঘাইকৈ দুটা ৰূপ—এটা সংস্কৃত, অন্যটি প্ৰাকৃত; অৰ্থাৎ এটি সাহিত্যিকৰ, পুথি-পত্ৰৰ আৰু মাৰ্জিত ৰুচিৰ লোকৰ; আনটি সাধাৰণ, অৰ্থাৎ, গাৱঁলীয়া মানুহৰ ভাষা (কথিত বা উপভাষা)। সৰহ সংখ্যক মানুহে এই প্ৰাকৃত অৰ্থাৎ সাধাৰণ মানুহৰ ভাষাটোকেই দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰে। এই ভাষাৰ উচ্চাৰণ, শব্দৰ প্ৰয়োগ আৰু অৰ্থ, বাক্যৰীতি স্বকীয়া; ই ব্যাকৰণৰ বিধি-নিষেধৰপৰা বহুখিনি মুক্ত। ভাষাতত্বৰ পিনৰপৰা কিন্তু দুয়োটা ৰূপৰেই বিশেষ মূল্য আছে। সাধাৰণ মুখৰ ভাষাৰপৰাও শব্দ আৰু উচ্চাৰণৰ বিবৰ্তনৰ মনোৰঞ্জক বুৰঞ্জী সংকলন কৰিব পাৰি। ভাষা-তত্বৰ আঁত হেৰাই যোৱা ভালেমান সূত্ৰ এই লোক-ভাষাৰপৰা উদ্ধাৰ কৰা সম্ভৱ।

লোক-সংস্কৃতিৰ তথ্য-পাতি আহৰণ কৰোঁতে এই ভাষাৰো সংগ্ৰহ প্ৰয়োজনীয়। বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ গাৱঁলীয়া পুৰুষ তিৰোতাৰ মাজত আজিও বিশেষকৈ খেতি-বাতি, মাছ-মৰা, বোৱা-কটা, এড়ি-পলু-পোহা, ৰন্ধা-বঢ়া সম্বন্ধীয় অলেখ বাক্যাংশ বা জতুৱা ঠাচ প্ৰয়োগ হয়। সেই শব্দ আৰু জতুৱা ঠাচবোৰ সাহিত্যৰ ভাষাত বিপুল অৰ্থ ব্যঞ্জনাৰে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। কমাৰ, কুমাৰ, বাঢ়ৈ, খনিকৰ, মৰিয়া-সোণাৰীয়ে নিজৰ ব্যৱসায়ত সদা-সৰ্ব্বদা প্ৰয়োগ কৰা শব্দসমূহ চয়ন কৰিব পাৰিলে অসমীয়া পাৰিভাষিক শব্দৰ ভঁৰাল নিশ্চয় চহকী হব।

লোক-ভাষা সম্পৰ্কে আৰু এটি বিষয় মন কৰিব লগীয়া। প্ৰধান আৰ্য্য ভাষা অসমীয়াৰ বাহিৰেও সম্প্ৰদায় বিশেষে কোনো কোনোৰে গোষ্ঠীৰ উপভাষাকো মাতৃভাষা স্বৰূপে ব্যৱহাৰ কৰে; যেনে লালুং, চুটিয়া, দেউৰী, বড়ো, কছাৰি, মিকিৰ, মিৰি ভাষা। ওচৰা-উচৰি গাৱঁত বাস কৰা হেতু, আৰু এই সম্প্ৰদায়ৰ সকলোৰে শিক্ষা, সংস্কৃতি আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় জীৱনত অসমীয়া ভাষাক গ্ৰহণ কৰাত আৰ্য্য অসমীয়া আৰু আৰ্য্যেতৰ উপভাষা সমূহৰ সদা সৰ্বদা আদান

প্ৰদান ঘটিছে। তাৰে ফলত অসমীয়া ভাষালৈ এই উপভাষা সমূহৰপৰা নানা শব্দ, খণ্ডবাক্য, মনোৰম ফকৰা যোজনা আহিছে। ফলত অসমীয়া ভাষাৰ সৌষ্ঠৱ বাঢ়িছে; লগে লগে অসমৰ সকলো জাতি উপজাতিয়ে এক উমৈহতীয়া পৰিণতিৰ পথত আগবাঢ়িছে। এই উপভাষাসমূহৰপৰা শব্দ আৰু জতুৱা ঠাচ চয়ন কৰি অসমীয়া ভাষাক সমৃদ্ধিশালী আৰু সাৰ্বজনীন কৰা বৰ্তমান সকলো অসমীয়া লিখকৰ কৰ্তব্য।

লোক-বিশ্বাসত সাপ

ডক্টৰ্ ভগেলে তেওঁৰ Indian Serpent Lore গ্ৰন্থত অতি পুৰণিকালৰেপৰা ভাৰতত সাপ-পূজাৰ বহুল প্ৰচলনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। অসমতো অসমীয়া আৰু জনজাতীয় লোক-সকলে জীৱন্ত-সৰ্পৰ প্ৰতীকৰ পূজা কৰে। হিন্দুৱে মহ, ছাগলি, পাৰ বলি দি বছৰি মনসা বা বিষহৰিৰ পূজা কৰে। সম্প্ৰতি এই সৰ্পদেৱীক মূৰ্ত্তি নোহোৱাকৈয়ে ঘট বা সিজু গছক কেন্দ্ৰ কৰি পূজা কৰা হয়। সংক্ৰামক ব্যাধি নাইবা মহামাৰীৰ সময়ত এই মনসা দেৱী বা মাৰ'ই দেৱীক অতি পয়োভৰেৰে এতিয়াও পূজা কৰা হয়।

কোনো কোনো উপজাতিয়ে পূৰ্বপুৰুষেই পৰিয়ালৰ মঙ্গলৰ অৰ্থে সাপ ৰূপে জন্ম লৈ ঘূৰি আহে বুলি বিশ্বাস কৰে; বিশেষকৈ, মণিপুৰীসকলৰ মাজত এই বিশ্বাস প্ৰচলিত। তেওঁলোকৰ এজন পূৰ্বপুৰুষ পাখংবা। পাখংবাই এতিয়াও মাজে মাজে সাপৰ ৰূপত দেখা দিয়ে বুলি তেওঁলোকৰ অন্ধবিশ্বাস আছে।

টি. চি. হাড্চনে ৰজাৰ সিংহাসন আৰোহণৰ প্ৰসঙ্গত ৰজা বহা সিংহাসনৰ তলৰ এটা খলপাত পাখংবা নামে সৰ্প বাস কৰাৰ উল্লেখ কৰিছে। ৰাজসিংহাসনৰ তলত যিমান দিন পাখংবা থাকিব সিমান দিন ৰজা নিৰাপদে সিংহাসনত উপবিষ্ট থাকিব। এই

একে জাতিৰ ভিতৰতে নংশা বা অজগৰৰ শিলামূৰ্ত্তি হ'ল ৰাজ্যৰ সৌভাগ্যৰ প্ৰতীক।

মণিপুৰীসকলৰ পূৰ্বপুৰুষ-সৰ্পৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে থাডউঁ-কুকী-সকলৰ মাজতো এটা পুৰণি আখ্যান আছে।

লেংহোই বা লুংমাইদেং নামৰ এজনী ছোৱালী ওচৰৰে গাৱঁত বাস কৰা এটা ডাঙৰ সাপৰ প্ৰেমত পৰে। তাই পুৰণি কুকীসকলৰ ছোথে জাতিৰ ছোৱালী আছিল। আন মানুহৰ আগত সাপটোৱে সাপ হৈয়েই দেখা দিয়ে; কিন্তু ছোৱালীজনীৰ আগত দেখা দিলে এজন ধুনীয়া ডেকাৰ ৰূপত। কালক্ৰমত তাই অন্তঃসত্বা হ'ল, আৰু শেষত তাইৰ এটি লৰা উপজিল। লৰাটো ডাঙৰ হ'ল আৰু মানুহে তাক বাপেক নোহোৱা বুলি কোৱাত সি লাজ পালে। মাকে লৰাটোক সেই কথালৈ কাণ নিদি সৰ্পৰূপী বাপেকৰ লগত বন্ধুত্ব স্থাপন কৰিবলৈ কলে। মাকৰ কথাত লৰাটোৱে সাপটোৰ ওচৰলৈ গৈ তাৰ ডিঙিত ধৰিলেগৈ; সাপটোৱেও লৰাটোক তাৰ জীৱনত বহুতো বিস্ময়কৰ ঘটনা ঘটিব বুলি কলে। লৰাটোৱে আহি মাকক এই কথা জনালে; মাকেও নতুন ঠাই বিচাৰি নতুন গাওঁ স্থাপন কৰিবলৈ "আহটুইচান্" উৎসৱ পালনৰ অৰ্থে কিছুমান কণী আগ বঢ়ালে। লৰাটোৱে প্ৰথমে লাংথাবল নামে ঠাইত চেষ্টা কৰিলে; কিন্তু তাত কোনো শুভ-লক্ষণ নেদেখি উপত্যকাৰ মাজলৈ গৈ তাত 'আহটুইচান্' উৎসৱ পাতি শুভফল লাভ কৰিলে। সি তাৰ পিছত তাত এখন গাওঁ পাতিলে আৰু তাৰেপৰাই মণিপুৰী-সকলৰ উৎপত্তি হ'ল।

খাচীয়াসকলৰ মাজতো সাপ-পূজাৰ প্ৰচলন আছে। ইয়েই ইউ-থ্লেন্ পূজা; এই পূজাত সাপক তুষ্ট কৰিবলৈ নৰবলিৰ প্ৰয়োজন। এই সৰ্পপূজাৰ নিমিত্তে এতিয়াও গোপনে নৰহত্যা অনুষ্ঠিত হয়। ইউ-থ্লেনৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে তলৰ বিৱৰণ মন কৰিবলগীয়া:

পুৰণি কালত লজ্ঝিয়াং কোংখেন নামে গাৱঁত এখন ৰজাৰ

আছিল, তাতে দেৱতাসকলৰ এখন পবিত্ৰ স্থান আছিল। তাৰে ওচৰতে ৰংঝিৰটেহ নামৰ গুহাত প্ৰকাণ্ড এটা থ্লেন বা সাপ বাস কৰিছিল। বজাৰলৈ যাওঁতে ৰংঝিৰটেহৰ ওচৰ পোৱাৰ লগে লগে মানুহবোৰক এই সাপটোৱে গিলি থৈছিল। থ্লেনে এই কাৰ্য্য বিশেষ নিয়ম অনুযায়ীহে কৰিছিল। সেয়ে আছিল—যদি দহোটা মানুহ যায়, তাৰে পাঁচোটাক সি গিলে; অৰ্থাৎ আধাখিনি গিলে আৰু আধাখিনি এৰি দিয়ে। কেৱল এজন মানুহ গ'লে, থ্লেনে তাক একো নকৰে। সাপৰ অত্যাচাৰৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ মানুহবোৰে সুন্নাই বজাৰত এখন মেল চপালে; সেই মেলত খাচীয়াসকল আৰু ভৈয়ামৰ সকলো লোকেই যোগ দিলে। মানুহ গিলা এই থ্লেনটোক কেনেকৈ মাৰিব পাৰি তাৰে উপায় বিচৰা হ'ল। বহুত আলাপ আলোচনাৰ পিছত উপায় স্থিৰ হ'ল; লাইট্ৰিংগুৰ ওচৰত এখন কুঞ্জবন আছিল: "উ চুইদ্নোহ্-কুঞ্জবন"। তাতে উ চুইদ্নোহ্ নামে এজন লোক বাস কৰিছিল। সকলোৱে বিচাৰ বিবেচনা কৰি থ্লেনৰ লগত উ চুইদনোহৰ বন্ধুত্ব স্থাপন কৰাবলৈ দিহা কৰিলে। উ চুইদ্নোহ্ এজন সাহসী মানুহ আছিল; তেওঁৰ সদায় অকলে ফুৰা অভ্যাস আছিল। সেইকাৰণে থ্লেনৰ ওচৰলৈ গ'লে থ্লেনে তেওঁক নাখাইছিল। ৰাইজে উ চুইদ্নোহক প্ৰতিদিনে থ্লেনৰ ওচৰলৈ গৈ ছাগলি, গাহৰি নাইবা গৰু আদিৰ মাংস উপহাৰ দিবলৈ উপদেশ দিলে। বহুত দিন এনেদৰে উপহাৰ দিয়াৰ পিছত থ্লেন পোহনীয়া হৈ পৰিল আৰু উ চুইদ্নোহৰ লগত বন্ধুত্ব স্থাপন কৰি লো গলোৱা ঘৰ এটা সাজিবলৈ ঠিক কৰিলে। উ চুইদ্নোহে তেতিয়া লো গলোৱা ঘৰ এটা সাজি লোবোৰ তপতাই ৰঙা কৰি লৈ চেপেনা এডালেৰে ধৰি আনি থ্লেনক কলেহি, "মুখ মেলা, মুখ মেলা, ভিন্দেউ! তোমালৈ অলপ মঙহ আনিছোঁ!" থ্লেনে মুখ মেলা মাত্ৰেই জুইত ৰঙা কৰি অনা লোডাল তাৰ মুখত সুমুৱাই দিলে। এই বিৰাট দৈত্যাকাৰ প্ৰাণীটোৱে তেতিয়া মৃত্যু-যন্ত্ৰণাত

ছটফটোৱাত তাৰ প্ৰকোপত পৃথিবী ভূঁইকঁপত কঁপাদি কঁপিবলৈ ধৰিলে। থ্লেনৰ মৃত্যু-যন্ত্ৰণা দেখি উ চুইদ্নোহ্ মূৰ্চ্ছিত হৈ পৰিল। উ চুইদ্নোহ ঘৰলৈ উলটি নহা দেখি তেওঁৰ পৰিয়ালৰ মানুহবোৰে তেওঁক বিচাৰি গৈ দেখিলে যে উ চুইদ্নোহ্ মূৰ্চ্ছিত হৈ পৰি আছে। তেওঁলোকে থ্লেনৰ মৃত্যুৰ কথা জানিব পাৰি থ্লেনৰ শটো খাবৰ দিহা কৰিবলৈ এখন সভা মাতিলে। সেই সভাত মীমাংসা হ'ল যে থ্লেনৰ দেহ খাচীয়াসকলে আধা খাব আৰু বাকী আধা ভৈয়ামৰ মানুহে খাব। এই সিদ্ধান্তৰ পিছত মানুহবিলাক গৈ থ্লেনৰ শটো গুহাৰপৰা উলিয়াই টুকুৰা টুকুৰকৈ কাটিলে। পূৰ্বদেশীয় ভৈয়ামৰ মানুহৰ সংখ্যা সৰহ হোৱাত তেওঁলোকে নিজৰ ভাগৰ মাংস অকণো নেৰাকৈ খালে; সেইকাৰণে ভৈয়ামত থ্লেন নোহোৱা হ'ল। কিন্তু পছিমৰ দেশৰ খাচীয়াসকলৰ সংখ্যা তাকৰ হোৱাত তেওঁলোকৰ ভাগৰ গোটেইখিনি মাংস খাব নোৱাৰি অলপ এৰিলে। সম্পূৰ্ণকৈ খাব নোৱাৰাত থ্লেন সিহঁতৰ লগতে থাকি গ'ল আৰু তাৰেপৰাই থ্লেন বংশ বৃদ্ধি হৈ খাচী পাহাৰত বিয়পি পৰিল। মাজে মাজে ঘৰৰ সম্পত্তি দান বা বিক্ৰী কৰিলে থ্লেনে সেই সম্পত্তিৰ অনুসৰণ কৰি আঁতৰি যায়; কিন্তু যদি কোনো এটা ঘৰত থ্লেনে এবাৰ বাস কৰিলে, তেন্তে তাৰপৰা সাৰিবৰ কোনো উপায় নাথাকে। থ্লেন শ্ৰী বা ঐশ্বৰ্য্যৰ অধিষ্ঠাতা; থ্লেনৰ সম্বন্ধ সম্পত্তিৰ লগত, মানুহৰ তেজ খাবলৈ দিলে সি ঘৰলৈ ধন-সম্পত্তি আনে। বলি দিবলৈ অনা মানুহটোৰ প্ৰথমে চুলি আৰু হাতৰ নখ ৰূপৰ কেঁচিৰে কাটি পেলোৱা হয়; তাৰ পিছত বলিৰ মানুহজনৰ নাকৰ তেজ বাহৰ চুঙা এটাত উলিয়াই লৈ থ্লেনক খাবলৈ দিয়া হয়। থ্লেনক ঘৰৰপৰা খেদিবলৈ হ'লে ঘৰৰ সকলো টকা-পইচা, অলঙ্কাৰ-পাতি আৰু অন্যান্য সম্পত্তি দলিয়াই পেলাই দিব লাগে; থ্লেনে সেই সম্পত্তি অনুসৰণ কৰিব বুলি কোনেও ভয়ত সেই সম্পত্তি গ্ৰহণ কৰিবলৈ সাহ নকৰে; যাৰ ঘৰত থ্লেন পোহা হয় সকলোৱে

সেই মানুহক ভয় কৰে; অমঙ্গলৰ আশংকা কৰি সেই মানুহৰ নামো কোনেও নলয়। চিন্‌টেংসকলেও ইয়াক এক প্ৰকাৰ সাপ বুলিয়েই বিশ্বাস কৰে; তেওঁলোকৰ কিছুমান পৰিয়ালে থ্লেন পোহে আৰু তাক ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰি পূজা কৰে। তেওঁলোকে অকল গাহৰিহে বলি দিয়ে; খাচীয়াসকলৰ দৰে মানুহৰ তেজ দি তেওঁলোকে পূজা নকৰে।

মিল্‌চৰ মতে লোঠা নগাসকলেও তেনেকৈ কুকুৰনেচীয়া বাঘ বা কেতিয়াৱা একোটা সাপ পোহে।

ৰাভাসকলেও এসময়ত গুহাত বাস কৰা সৰ্পদেৱতা এজনৰ পূজা কৰিছিল আৰু বছৰি এটা ল'ৰা নাইবা এজনী ছোৱালী বলি দি তাক তুষ্ট কৰিছিল। আও নগাসকলে সাপৰ অনিষ্টকাৰী প্ৰভাৱৰপৰা ৰক্ষা পৰিবলৈ বছৰি কুকুৰা বলি দি তাক তুষ্ট কৰিছিল।

লুচাইসকলে সাপ পূজা নকৰে; কিন্তু তেওঁলোকৰ মাজত ৰুলপুই বা ডাঙৰ সাপৰ বিষয়ে বহুতো কাহিনী আছে।

হিন্দুৰ বিশ্বাসমতে পৃথিৱী ধাৰণ কৰি থকা সাপটোৱে গা লৰালেই "ভুঁইকঁপ" হয়। এই বিশ্বাসটো ভালেমান পৰ্বতীয়া জাতিৰ পৌৰাণিক কাহিনীতে আছে। লোঠা নগাসকলৰ বিশ্বাস মতে পছিম দিশৰ আকাশ আৰু পৃথিৱী লগ লগা ঠাইতে এটা ডাঙৰ সাপ আছে; এই সাপে শৰীৰ লৰাই ভূমিকম্পৰ সৃষ্টি কৰে।

পৃথিৱীখন এটা ডাঙৰ সাপে মেৰিয়াই ধৰি আছে বুলি থাডউ কুকীসকলৰ বিশ্বাস। এই সাপটোৱে কেতিয়াবা নিজৰ নেজ ডাল কামুৰি দুখ পায়; তাৰ ফলত পৃথিৱীখন কঁপি উঠে। মিছিমি-সকলৰ এটা পৌৰাণিক কাহিনী মতে পৃথিৱীৰ তলত দেভিত্ৰি নামৰ প্ৰকাণ্ড সাপ এটা আছে। পৃথিৱীখন এটা খুটাৰ ওপৰত বৈ আছে। এই সাপটোৱে কেতিয়াবা খং উঠি পৃথিবীৰ মানুহক ধ্বংস কৰিবলৈ এই খুটাটো লৰাই দিয়ে; ফলত ভূমিকম্প হয়, আৰু মানুহ মৰে।

এটা টাৰায়ণ কাহিনীৰ মতে বিৰাট জলসৰ্প এটাৰ মূৰৰপৰাই

ৰামধেনু ওলায়। আকৌ, সেই একেটা জাতিৰে আন এটা কাহিনীৰ মতে পানীত বাস কৰা এটা ডাঙৰ সাপৰ মূৰৰপৰা ৰামধেনু ওলায়। এই সাপটোৰ ভোক লাগিলে সি মানুহ খাবলৈ বিচাৰে আৰু কাকো খাবলৈ নেপালে আকাশলৈ গৈ দেৱতাসকলৰ ওচৰত আহাৰৰ প্ৰাৰ্থনা কৰে। সি আকাশলৈ উঠি যোৱা বাটটোৱেই হৈছে ৰামধেনু। বুগান কাহিনীৰ মতে সাপেই চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ গ্ৰহণ লগায়। বেলিটো দিনৰ ৰাণী আৰু জোনটো নিশাৰ ৰজা। কিন্তু পৰাক্ৰমী ইটং-এ তেওঁলোকক বধ কৰি তেওঁলোকৰ ঠাইত আকাশৰ ৰজা হবলৈ বিচাৰিলে। সেই কাৰণে সময়ে সময়ে সি আকাশলৈ গৈ কেতিয়াবা জোনটো আৰু কেতিয়াবা বেলিটো গ্ৰাস কৰে, আৰু তাৰেপৰাই চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ গ্ৰহণ হয়।

অসমীয়া আৰু জনজাতীয় মানুহৰ মাজত এটা সাধাৰণ বিশ্বাস আছে যে পানী, ধানৰ ভঁৰাল আৰু ধন-সম্পত্তি থকা ঠাইত সাপ বাস কৰে আৰু তাৰ ৰখীয়া হৈ থাকে। পুৰণি কালত মানুহে যেতিয়া পুখুৰী খান্দে, তেতিয়া সেই পুখুৰীৰ মাজ ভাগত এটা খুটা পোতে (সম্ভৱতঃ পানীৰ বঢ়া-টুটা জুখিবলৈ), আৰু সেই খুটাটোত এটা সাপৰ মূৰ্ত্তি কাটে। সেই খুটাটোক নাগ বোলা হয়; তাকেই জলদেৱতা বুলিও বিশ্বাস কৰে। জনজাতীয়সকলৰ বহুতেই সাপক জলদেৱতা বুলিও ভাবে। এটা হ্ৰুচো কাহিনীৰ মতে আদিতে সূৰ্য্য থকা কালে এটা হ্ৰদত পানী আছিল আৰু, সেই হ্ৰদটো এটা ডাঙৰ সাপে মেৰিয়াই ধৰি আছিল। মক্লুমৰ মতেও এটা সাপ ৰঙ্গোকা শৃঙ্গত (পাটকাই পাহাৰৰ) থকা পানীৰ ৰখীয়া হৈ আছিল। মক্লুম শৃঙ্গত থকা এটা কুকুৰাৰ সৈতে এই সাপটোৱে এদিন পানী উলিয়াই দিবলৈ স্থিৰ কৰিলে; সিহঁতে পাহাৰটোৰ দুয়োটা কাষ খান্দি দিয়াত হ্ৰদৰ পানী দুই ধাৰা হৈ ভৈয়ামলৈ বাগৰি আহি টিৰাপ আৰু দিহং নৈৰ সৃষ্টি কৰিলে।

ডঃ সুকুমাৰ সেনে জল-পূজা (বোৱতী পানী, চাকনৈয়া নাইবা

জলাশয়), পানীয়-পূজা (সুৰা আৰু বিষ), গছ-পূজা (পদুম, সিজু আদি) আৰু স্তম্ভ-পূজা আদিৰ লগত মনসা বা সাপৰ সম্বন্ধ আছে বুলি মন্তব্য কৰিছে।

অসমীয়াৰ মাজত বিশ্বাস আছে যে সাপ, বিশেষকৈ যোৰ-ফেঁটীসাপ ধানৰ ভঁৰালৰ ৰখীয়া হৈ থাকে। এই ফেঁটীসাপযোৰক মানুহে পবিত্ৰ জ্ঞান কৰে ; সিহঁতক মাৰিবলৈ বা সিহঁতৰ কোনো প্ৰকাৰ অনিষ্ট সাধিবলৈ ইচ্ছা নকৰে। বিশ্বাস যে এই ফেঁটিসাপ-যোৰ থাকিলে ভঁৰালৰ উন্নতি হয়। নামঘৰত বাস কৰা সাপকো মানুহে পবিত্ৰ জ্ঞান কৰে। চৰিত-পুথিৰ মতে মহাপুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰ-দেৱক ফেঁটীসাপে ফেঁট তুলি ছাঁ দি আছিল ; সেই কাৰণে বৈষ্ণৱ সকলৰ মতে ফেঁটীসাপ মৰাটো নিষিদ্ধ।

অসমীয়া সাধুকথাত সাপৰ মূৰত উজ্জ্বল মণি থকা আৰু, সেই মণিটো মানুহে পাবলৈ ইচ্ছা কৰাৰ নানা কাহিনী আছে।

গৰ্ভৱতী অৱস্থাত তিৰোতাই নাইবা তেওঁৰ স্বামীয়ে সাপ মাৰিব নাপায় বোলা কথাটো বিশেষ অৰ্থপূৰ্ণ। এইটো জনজাতীয় সকলৰো সাধাৰণ জন-বিশ্বাস। চেমা নগাৰ তিৰোতাই সগৰ্ভা অৱস্থাত সাপ মাৰিলে তেওঁৰ যি সন্তান জন্ম হব, সেই সন্তানৰ জিভাখন সাপৰ জিভাৰ দৰে ঘনাই লৰচৰ কৰি থকা হব বুলি বিশ্বাস কৰে। টাঙ্খুলৰ মাজতো এই বিশ্বাস আছে। লোঠা নগাৰ মতে এই কৰ্মফলত জন্ম হোৱা সন্তানৰ জিভা দীঘল হয়। আঙ্গামী নগাই সাপক সাকাৰ-আত্মা বুলি বিশ্বাস কৰে আৰু তাৰ অনিষ্ট কৰা অনুচিত বুলি কয়। চেমা নগাসকলে সাপ মাৰি তাৰ মূৰটো কাটি নেপেলালে সি পুনৰ্জীৱিত হৈ কাৰোবাক দংশন কৰিব বুলি ভাবে। আঙ্গামীয়ে মৰা সাপৰ মূৰটো কাটি নেপেলালে যিটো মানুহে তাক মাৰে, সেই মানুহটোক সাপটোৱে শাওদি ৰুগীয়া কৰে বুলি ভাবে।

সাপে খুঁটি মৰা মানুহক দুৰ্ভগীয়া বুলি গণ্য কৰা হয় আৰু,

এইদৰে মৰা মানুহৰ শটো প্ৰচলিত নিয়ম অনুযায়ী নুপুৰি পুতি পেলোৱা হয়।

সাপ দেখাটো মানুহে মঙ্গল বা অমঙ্গলৰ চিন বুলি বিশ্বাস কৰে। অসমীয়া মানুহে যোৰপতা সাপ দেখিলে প্ৰণয় আৰু কাজিয়াৰ বিষয়ত মঙ্গলজনক বুলি কয়। কেতিয়াবা কেতিয়াবা এই যোৰপতা সাপৰ আগত কাপোৰ এখন পেলাই দিয়া হয়, আৰু এই কাপোৰখন ললে যুদ্ধত নাইবা প্ৰণয়-ঘটিত কাৰ্য্যত কৃতকাৰ্য্য হয় বুলি বিশ্বাস। কিন্তু লুচাইসকলে এনে দৃশ্য দেখিলে মৃত্যু নহলেও টান ৰোগ হ'ব বুলি ভাবে। লুচাইসকলৰ নিমিত্তে সাপ দেখা দুৰ্ভাগ্যৰ চিন আৰু সাপ মৰা তাতোকৈও সাংঘাতিক বিপদৰ চিন। পৰ্বত আৰু ভৈয়ামৰ সৰহভাগ মানুহে সাপদেখা অমঙ্গল বুলি ভাবে। লোঠা নগাৰ মতে সাপ ওলোৱা ঠাই জুম খেতিৰ কাৰণে অনুপযুক্ত। খেতিৰ কাৰণে উলিওৱা ঠাইত যদি লোঠা নগাই সাপ দেখে, তেন্তে সি যিমান বেগাই পাৰে ঘৰলৈ লৰ মাৰে। সেই ঠাইত খেতি কৰিলে মৃত্যু নিশ্চিত বুলি সিহঁতৰ বিশ্বাস।

থিংচিৰ সাপ ঘৰৰ ভিতৰত সোমোৱা লুচাইসকলৰ কাৰণে অতি কুলক্ষণ। ঘৰৰ ভিতৰত সাপ সোমোৱা দুৰ্ভাগ্যৰ সংকেত ; তাৰ প্ৰতিকাৰৰ কাৰণে 'চখুৱা'ক পূজা দিব লাগে। এই পূজা সোণকালে নিদিলে পৰিয়ালৰ মৃত্যু অনিবাৰ্য্য।

সপোনত সাপ দেখাটো নানা ধৰণে ব্যাখ্যা কৰা হয়। অসমীয়া মানুহে ইয়াক বন্ধুৰ লগত মনোমালিন্যৰ পূৰ্বাভাস বুলি বিশ্বাস কৰে। বেংমাসকলৰ মতেও সপোনত সাপ দেখা কাজিয়া লগাৰ আগ-জাননী।

অসমীয়া মন্ত্ৰ-পুথিত সৰ্পদংশনৰ প্ৰতিষেধক অলেখ মন্ত্ৰ আৰু ভালেমান সাপৰ কাহিনী আছে। মন্ত্ৰৰ লগে লগে সাপৰ মোট আৰু বিষ আদিও নানা দৰৱত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কিছুমান

ঔষধ বিশেষকৈ, তিৰোতাৰ মন মোহা নাৰী-সম্মোহনী মন্ত্ৰৰ লগত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

ৰেংমাসকলে পাৰ্বত্য অঞ্চলৰ একপ্ৰকাৰ সাপৰপৰা নাৰী বা পুৰুষৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব পৰা আশ্চৰ্য্যজনক সম্মোহনী ঔষধ তৈয়াৰ কৰে। এই সাপ বিষাক্ত, আৰু যোৰ-পাতিবৰ সময়ত ই ইমান উগ্ৰ হয় যে তাৰ কাষেদি গলেও সি খেদি আহে; কিন্তু সম্মোহনী ঔষধৰ নিমিত্তে যোৰ-পাতি থকা অৱস্থাতে মানুহে এই সাপ বিচাৰি তাৰ মূৰ কাটি আনে আৰু, এই মূৰৰপৰা সম্মোহনী ঔষধ তৈয়াৰ কৰে। কোনো কোনোৱে অৱশ্যে এনে ঔষধ ব্যৱহাৰ নকৰে; কিয়নো তাক ব্যৱহাৰ কৰিলে বংশ নাশ হয় বুলি বিশ্বাস। আঙ্গামীসকলৰ মাজতো এনে এটা ব্যৱস্থা আছে; তেওঁলোকে এই বিষাক্ত সাপৰ মূৰ কাটি আনি গছৰ খোৰোঙত থয়। সেই মূৰ গেলি পচি গলে তাৰ অৱশিষ্ট অংশখিনিৰে সম্মোহনী ঔষধ যুগুত কৰে।

সাধুকথা, কিম্বদন্তীত সৰ্প-প্ৰনয়িনী বা সৰ্প-স্বামীৰ বিচিত্ৰ কাহিনী আছে।

প্ৰখ্যাত অসমীয়া চম্পাৱতী সাধুৰ লগত তলৰ আঙ্গামী সাধু-টোৰ সাদৃশ্য মন কৰিবলগীয়া ঃ

এসময়ত এজনী ছোৱালীয়ে পথাৰত কাম কৰিবলৈ গৈছিল। বাটতে তাই সাপ এটা লগ পালে আৰু ছোৱালীজনীয়ে "মোক তুমি নুখুঁটিবা, মই তোমাত বিয়া সোমাম" বুলি ক'লতহে সাপটোৱে তাইক বাট এৰি দিলে। ইয়াৰ পিছত সাপটোৱে তাইক বিয়া কৰালে। সাপটোৱে তাইৰ বুকুত খোঁট মৰাত তাই বস্ত্ৰালঙ্কাৰ পালে, আৰু ভৰিত খোঁট মাৰি দিয়াত ভৰিত পিন্ধা বেতৰ অলঙ্কাৰ পালে। আন এজনী ছোৱালীয়ে এই কথা দেখি আছিল। কিছুদিনৰ পিছত তায়ো এটা সাপ লগ পালে। তাই সাপটোক "আমি বিয়া পাতিম," বুলি কৈ পাচি এটাত ভৰাই সাপটো ঘৰলৈ লৈ আহিল। সাপটোৱে একো নেমাতিলে। তাৰ পিছত ছোৱালীজনীয়ে সাপটোক বুকুত লৈ পাটীত পৰিল। সাপটোৱে তাইৰ বাহুত খোঁট মাৰি দিয়াত ছোৱালীজনী মৰিল।

লুচাই-কুকীসকলৰো এনে কাহিনী আছে ঃ

এসময়ত ছোৱাংছিলি নামৰ ছোৱালী এজনীয়ে জুম খেতি ৰ'খিছিল। জুম খেতিৰ ওচৰৰ গছৰ খোৰোং এটাত সাপ এটা আছিল; সাপটোৰ লগত ছোৱাংছিলিৰ মিলাপ্ৰীতি হৈছিল। খেতিলৈ যাওঁতে ছোৱাংছিলিয়ে সদায়ে তাইৰ ভনীয়েকক সাপটোক মাতিবলৈ পঠিয়াইছিল আৰু, সাপটোয়েও আহি ছোৱাংছিলিৰ কোলাত বহিছিলহি। ভনীয়েকে হ'লে সাপটোক বৰ ভয় কৰিছিল; অৱশ্যে তাই কথাটো বাপেকক জনাবলৈ সাহ নকৰিলে। ছোৱালী দুজনী জুম খেতি ৰাখিবলৈ যাওঁতে মাকে খোৱাবস্তুৰ টোপোলা দি পঠায়। সাপটোৰ ভয়ত সৰু ছোৱালীজনীয়ে ভাত-পানী একো খাব নোৱাৰি শুকাই খীণাই গৈছিল। তাকে দেখি মাক-বাপেকে এদিন সুধিলে, "আই, তই দেখোন দিনে দিনে খীণাই গৈছ?" উত্তৰত তাই মাথোন কয়, "পিতাই, মই কিয় খীণাইছোঁ তোমাক কব নোৱাৰোঁ।" কিন্তু মাক-বাপেকে জোৰকৈ ধৰাত অৱশেষত তাই কলে, "বাইদেৱে সদায় সাপ এটাৰ লগত ধেমালি কৰে। পথাৰ পালেগৈয়েই তাই মোক সাপটো মাতি দিবলৈ কয়; ময়ো মাতি দিওঁ। সি আহি বাইদেউৰ কোলাত মেৰ খাই বহে। মই ভয়তে একো খাব নোৱাৰোঁ; সেইকাৰণে খীণাই গৈছোঁ।" পিছদিনা ছোৱাংছিলিক ঘৰত থৈ সৰু ছোৱালীজনী লগত লৈ বাপেক পথাৰলৈ গ'ল, আৰু ছোৱাংছিলিৰ কানি-কাপোৰ পিন্ধি তাইৰ ভেশ ধৰি থাকিল; লগত অৱশ্যে দাখন আছিল। তাৰ পিছত সৰু ছোৱালীজনীয়ে সাপটো মাতি অনাত সি আন দিনৰ দৰে ছোৱাংছিলি বুলি বাপেকৰ কোলাতে মেৰ খাই বহিলহি আৰু বাপেকে তাক একে ঘাপেই দুটুকুৰা কৰিলে। ইয়াৰ পিছত সিহঁত

গাৱঁলৈ উলটি গ'ল। পিছদিনা ছোৱাংছিলি আৰু সৰু ভনীজনী পামলৈ গ'ল। ভনীয়েকে গৈ সাপটো মাতিলে; কিন্তু সাপ আৰু ক'ত ওলায়? সিহঁত ঘৰলৈ উভতি আহি দেখিলে যে বাপেক ডুৱাবদলিৰ ভিতৰ ফালে মাটিত বাগৰি পৰি আছে। ছোৱাংছিলিয়ে মাতিলে, "পিতাই, উঠ! মই ডুৱাবদলিত ভৰিব বোকা মচোঁ।" বাপেকে কিন্তু লৰচৰকে নকৰিলে। ছোৱাংছিলিয়ে ভৰিৰ বোকা গুচাবলৈ ডুৱাবদলিত ভৰি দিওঁতেই বাপেকে তাইক দাৱে ঘপিয়াই ডুটুকুৰা কৰিলে। তাইৰ পেটৰপৰা তেতিয়া এশমান সাপৰ পোৱালি ওলাল। সেই সাপ-পোৱালিবোৰ মাৰি পেলোৱা হ'ল। কিন্তু তাৰে এটা পলাই গৈ মেথোনৰ শুকান গোবৰৰ তলত লুকাই থাকিল আৰু তাতে ডাঙৰ হৈ মানুহক খাবলৈ ধৰিলে। যেতিয়া ক্ৰমে আৰু ডাঙৰ হ'ল, সি কেৰমেৰাই গৈ 'ক্ৰলচমকুৰা' অৰ্থাৎ "সাপ-পোহা-গাঁত" পালেগৈ আৰু গঞাঁলোকে তাক গাহৰি, ছাগলি আদি খুৱাই-বুৱাই পুহি ৰাখিবলৈ ধৰিলে। কিছুদিনৰ পিছত সি ছাগলি আৰু গাহৰিতে সন্তুষ্ট নেথাকি মানুহৰ ল'ৰা-ছোৱালীও খাবলৈ বিচাৰিলে। এদিন এজন চীনা ভ্ৰমণকাৰী এঘৰ মানুহৰ তালৈ আলহী থাকিবলৈ আহি দেখিলে যে ঘৰৰ গিৰিহঁত গিৰিহঁতনীয়ে কান্দি আছে। ইয়াৰ কাৰণ সুধি তেওঁ জানিব পাৰিলে যে সিহঁতৰ সেইদিনা সাপক ল'ৰা এটা দিয়াৰ পাল পৰিছে। এই কথা শুনি চীনা আলহী জনে বুদ্ধি কৰি সাপটো মাৰি পেলালে।

ডক্টৰ্ ভেৰিয়াৰ এলউইনে তেখেতৰ "Myths of the North East Frontier of India" পুথিত ছোৱালী আৰু ল'ৰাৰ লগত সাপৰ বিয়া হোৱা সম্পৰ্কে ভালেমান আমোদজনক কাহিনী সংগ্ৰহ কৰিছে। এটা মিনিয়ং কাহিনীত ছোৱালী এজনীৰ গৰ্ভৰপৰা সাপ আৰু সকলো বিষাক্ত কীট-পতঙ্গৰ জন্ম হোৱাৰ বিৱৰণ আছে। চেনছুক্পেন কাহিনীত পানীৰ সাপ এটাই নৈৰপৰা ওলাই আহি ধুনীয়া ডেকাৰ ৰূপ ধৰি গাভৰু এজনীক বিয়া কৰাইছিল।

সাপটোৱে ৰাতিহে মানুহৰ ৰূপ ধৰে; দিন হ'লেই সাপৰ ৰূপ ধৰি নিজৰ নৈৰ তলৰ ঘৰলৈ গুচি যায়। বুগান কাহিনী এটাৰ্ মতে ছোৱালী এজনীক সাপ এটাই ভাল পাইছিল; শেষত ছোৱালী-জনীয়ে সাপটোৰ লগত নৈৰ গভীৰ পানীত বাস কৰিবলৈ ঘৰ এৰি গুচি গ'ল। মিচিমি কাহিনীৰ মতে ডেকা এজনে সৰ্পকন্যা এজনী বিয়া কৰাইছিল। এই সৰ্পকন্যাই তাইৰ সৰ্পদেহা পৰিত্যাগ কৰি স্বামীৰ লগত গাৱঁত বাস কৰিবলৈ গৈছিল।

লাখেৰ জাতিৰ উৎপত্তি-বিষয়ক তলৰ কাহিনীটো বিশেষকৈ পূৰ্বপুৰুষ আৰু বিবাহ-বিধিৰ সম্পৰ্কত মন কৰিবলগীয়া। লাখেৰৰ ভিতৰত বজ্মীয়া আৰু লিউথা জাতিয়ে নিজকে অজগৰৰ বংশধৰ বুলি দাবী কৰে। বহু বছৰৰ পূৰ্বে পিথলং নামে এজনী ছোৱালী আছিল; তাইক ভূত-প্ৰেত আদি অপদেৱতাৰ প্ৰতীক খিছঙক পূজা দিবলৈ পূজাৰিণী পতা হৈছিল। পূজাৰিণী হোৱা বাবে ছোৱালীজনী অবিবাহিতা হৈ থাকিব লগাত পৰিছিল। এদিন নিশা পিথ্লঙৰ শোৱা ঠাইলৈ অজগৰ সাপ এটাই মানুহৰ ৰূপ ধৰি আহি তাইৰ লগত সঙ্গম কৰিলে। যথাসময়ত পিথ্লঙৰ বজ্মীয়া নামে পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম হ'ল। তাৰেপৰাই চেভাং বোলা মুৰব্বী পৰিয়ালৰ উৎপত্তি হয়। বজ্মীয়াৰ জন্মৰ পিছত সাপটোৰ লগত পিথ্লঙৰ আকৌ সম্বন্ধ হ'ল, আৰু দ্বিতীয় পুত্ৰ লিউথাৰ জন্ম হ'ল। লিউথাৰপৰা আৰু এটা জাতিৰ উৎপত্তি হ'ল। লিউথা জাতিটো যদিও উচ্চবংশীয় আছিল, সিহঁত কোনো দিনেই শাসনকাৰী জাতি নাছিল। বজ্মীয়া আৰু লিউথা দুয়োটাই সৰ্পজাতীয় মানুহ। অজগৰ সাপ বধ কৰা, আনকি স্পৰ্শ কৰাও সিহঁতৰ বাবে নিষেধ। সিহঁতে বিশ্বাস কৰে যে পৰিয়ালৰ কোনো মানুহে অজগৰ সাপ মাৰিলে বা তাক স্পৰ্শ কৰিলে তাৰো মৃত্যু ঘটিব। সিহঁতে পাৰিপি বা অজগৰ সাপক উপকাৰী দেৱতা আৰু, বজ্মীয়া আৰু লিউথা জাতিৰ মানুহবিলাকৰ ৰক্ষক বুলি বিশ্বাস কৰে।

মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত মনসা দেবীৰ পূজা সম্বন্ধে ভালেমান গীত-পদ আৰু আখ্যানমূলক কাব্য ৰচিত হৈছিল। এই কবিতা আৰু গীত ঘাইকৈ বেউলা আৰু লক্ষীন্দৰৰ কাহিনী সম্বন্ধীয়। মহাভাৰতৰ বনপৰ্ব্বৰ অসমীয়া অনুবাদত মূল মহাভাৰতত নোহোৱা সাপৰ বিষয়ে নানা কাহিনী আছে। অসমীয়া কবিয়ে এইবোৰ সম্ভৱতঃ প্ৰচলিত সাধুকথাৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছিল। মধ্যযুগৰ অসমৰ মন্ত্ৰ-সাহিত্যত বেলেগ বেলেগ জাতিৰ সাপৰ বহুতো কাহিনী আছে। সৰ্পৰ জনন-শক্তিৰ প্ৰাচুৰ্য্যই সাধুকথাত, আৰু বিশেষকৈ বিহুগীতত সাপক সাহিত্যৰ উপযুক্ত প্ৰতীক কৰি তুলিছে।

সৰ্পদেৱী মনসাৰ মূৰ্তি আৰু সৰ্পৰ প্ৰতীক পুৰণি অসমীয়া শিল্প-কলাতো দেখিবলৈ পোৱা যায়। স্তম্ভ পূজাৰ লগত সাপৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে থকা ধৰ্মমতৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। উত্তৰ-পূব অসমৰ সদিয়াত থকা সৰ্প-স্তম্ভটোৱে স্তম্ভ আৰু সাপ পূজা আদিৰ একত্ৰীকৰণ এক ৰহস্যজনক আৰু উজ্বল আৰ্য্যীকৰণৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰে। ১৫৩২ চনত খোদিত কৰা এই স্তম্ভটোত মেৰাই থকা সৰ্পমূৰ্তিয়ে এটা পবিত্ৰ পাত্ৰ মুখেৰে ধৰি আছে। আহোম আৰু মিছিমি-সকলৰ মাজত হোৱা সন্ধিৰ চিন স্বৰূপে এই স্তম্ভ নিৰ্ম্মাণ কৰা হৈছিল। অসমৰ প্ৰাচীন ভাস্কৰ্য্যত উৰ্ব্বৰতা আৰু যৌন ইঙ্গিতৰ বাবে যোৰ-পতা সাপৰ প্ৰতীক ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। আজিকালিও কৃষি আৰু তাঁতশালৰ সজুলিত সাপৰ চিত্ৰ কটা দেখা যায়। সাপৰ চানেকী অসমীয়া শিপিনী সকলৰ প্ৰিয়। জনজাতিসকলেও সাধাৰণতে দা, যাঁঠি, কটাৰীৰ নালত সাপৰ চিত্ৰ কাটে।

লোক-বিশ্বাসত মাছ

মাছ অসমীয়াৰ প্ৰধান খাদ্য। সেই বাবেই অসমীয়াৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত মাছ এৰাব নোৱাৰাকৈ সাঙোৰ খাই আছে। মাছ খোৱা আৰু মাছধৰা সম্পৰ্কে অজস্ৰ জনবিশ্বাস আৰু অনুষ্ঠান অসমত প্ৰচলিত।

অসমত সকলোৱে মাছ খায়; ব্ৰাহ্মণ আনকি বৈষ্ণৱসকলেও মাছ খায়। ১৬শ শতিকাত ৰচিত যোগিনীতন্ত্ৰত অসমৰ কোনো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ বাবেই মাছ আৰু মাংসৰ ব্যৱহাৰ নিষিদ্ধ নহয় বুলি নিৰ্দ্দেশ আছে। অৱশ্যে কোনো কোনো বিধৰ মাছ খোৱাত নিষেধাজ্ঞা নোহোৱা নহয়। উচ্চ শ্ৰেণীৰ হিন্দুৱে মিৰিকা, শিঙি, নেৰীয়া, গৰুৱা আদি মাছ নেখায়। ৱান্‌চসকলৰ মাজতো গৰুৱা মাছ খোৱা নিষিদ্ধ। তেওঁলোকে এই মাছক য়ামি বুলি কয়। এই মাছ পূৰ্বতে এজনী ছোৱালী আছিল বুলি তেওঁলোকৰ মাজত বিশ্বাস আছে। চেমা নগাই আকৌ দুবিধ মাছ নেখায়। আখাকি নামৰ এবিধ মাছ ডেকা মানুহে খাব নেপায়। কিম্বদন্তী মতে এই মাছৰ মানুহৰ শৰীৰৰ কোনো এক অংশৰপৰা উৎপত্তি হৈছিল।

আঝো নামে আন এবিধৰ সম্পৰ্কে বিশ্বাস আছে যে এই মাছ খালে মৃত্যুকালত জীয়াতু ভুগিব লাগে। আঙ্গামি নগাৰ মেমি ঠালৰ মহৰা (শিল কৰিওঁতা) আৰু আন উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোকে

কুবেউ নামৰ সৰু সৰু মাছ নেখায়। মণিপুৰৰ অভিজাত শাৰীৰ মানুহে, বিশেষকৈ ৰাজ-পৰিয়ালৰ কোঁৱৰসকলে, নগাবিল বোলা সৰ্পাকৃতিৰ মাছ খাব নেপায়; কিয়নো জন-বিশ্বাস মতে তেওঁলোকৰ আদি-পুৰুষজনে কেতিয়াবা কেতিয়াবা সাপৰ ৰূপ লয়। খাছিয়া-সকলৰো কোনো কোনো ঠালে কোনো কোনো শ্ৰেণীৰ মাছৰ লগত তেওঁলোকৰ গোত্ৰ-সম্পৰ্ক আছে বুলি সেই মাছ ব্যৱহাৰ নকৰে। আন এটা বিশ্বাস মতে এবাৰ দুটা ঠালৰ মাজত পাৰিবাৰিক সংঘৰ্ষ হৈছিল আৰু শক্তিশালী দলটোৱে অতি নিষ্ঠুৰভাৱে আনটো দলক পৰাস্ত কৰি গাৱঁৰপৰা খেদি পঠোৱাত সিহঁতে এখন নৈৰ পাৰত আশ্ৰয় ললেগৈ। তাত এটা বিৰাট মাছ বামৰ ফালে অহা দেখি তেওঁলোকে পানীত জপিয়াই কোনো প্ৰকাৰে তাক পাৰলৈ তুলিলে; উৰহৰ খং ভগা ঢাৰীত সবাৰ দৰে সেই শক্তিশালী দলটোক একো কৰিব নোৱাৰি মাছটোকে কোবাই কোবাই ঠেটেলা কৰি প্ৰতিশোধ ললে। সেই দিনাৰেপৰা এই মাছটোক প্ৰতিশোধ-মৎস্য বোলা হ'ল আৰু তেওঁলোকৰ ঠালটোৱে এই মাছ পালেই খোৱাটো নিয়ম হৈ পৰিল। মণিপুৰীসকলৰ দৰে খাছীয়া-সকলেও বিশ্বাস কৰে যে তেওঁলোকৰ উপাস্য সৰ্পদেৱতা উ-থ্লেনেও বছৰি অন্ততঃ এবাৰকৈ মানুহৰ তেজেৰে পূজা নেপালে তেওঁক (গৃহ-দেৱতাক) অৱহেলা কৰা বুলি বাহিৰা মানুহৰ উপস্থিতিত ঘৰৰ ভিতৰতে মাছ ৰূপ ধৰি গৃহস্থক লাজ দিয়ে।

উত্তৰ কাছাৰৰ ডিমাছা জাতিৰ ল'ৰা-ছোৱালী নোহোৱা দম্পতিয়ে মুলি-লিঙ্গ নামে এটা ধৰ্মানুষ্ঠান পালন কৰে। এই পূজাত বামী (নাদং), মাগুৰ (নামুনা), বৰালি (নায়েহ) আদি মাছ উচৰ্গা কৰা হয়। এই পূজা পাতিলে তেওঁলোকৰ সন্তান-সন্ততি ওপজে। সেইদেখি তেওঁলোকে এইবোৰ মাছ নেখায়। তেওঁ-লোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ অৱশ্যে সেইবোৰ মাছ খোৱাত কোনো বাধা নাই।

কোনো বিশেষ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া আৰু জনজাতীয়সকলেও মাছলৈ যোৱাৰ আগতে কিছুমান আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰে। চ'ত মাহৰ ভাল দিন এটা চাই আৰু মাঘ-বিহুৰ উৰুকাৰ দিনা গোটেই ৰাইজে—মুনিহ তিৰোতা ল'ৰা আটায়ে—আনুষ্ঠানিক-ভাৱে ওচৰৰ নৈ বা বিলত মাছ মাৰিবলৈ যায়। পানীত নমাৰ আগতে পাৰত জলদেৱতাৰ নামত পূজা-উচৰ্গা কৰে। জালত ভালদৰে মাছ পৰিবলৈ সেই পূজাত মন্ত্ৰাদিও উচ্চাৰণ কৰা হয়। মাছক মন্ত্ৰমুগ্ধ কৰা আৰু সৰহকৈ মাছ ধৰিব পৰা বহুতো অসমীয়া মন্ত্ৰ আছে।

লোঠা নগাৰ ৰীতি মতে মাছ ধৰিবলৈ যোৱাৰ আগনিশা সহবাস নিষিদ্ধ আৰু পানীত নমাৰ আগতে পুৰা কোনো জন্তু আদিও মাৰিব নেপায়। মাছ মাৰি থাকোঁতে তিৰোতাৰ উপস্থিতিও নিষেধ। গাৱঁৰ সামূহিকভাৱে হোৱা বলি-উৎসৱৰ সময়ত লাখেৰ পুৰোহিতে মাছ নেখায় আৰু মাৰিবলৈকো নেযায়।

জালমৰা আৰু পানী বিষাক্ত কৰাৰ বাহিৰেও অসমীয়া মানুহে মাছ ধৰাৰ নানা সৰঞ্জাম ব্যৱহাৰ কৰে। চেপা, খোকা, জুলুকি, পল, দলঙা, ডিঙৰা, ভৈৰ, পাউৰী, চৈক আদি সৰ্বসাধাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা সঁজুলি। ইয়াৰ বেছি ভাগেই বাঁহৰ কাঠি-কামিৰে সজা হয়।

মাছ মৰা এই সা-সঁজুলিবোৰৰ লগত বিবিধ বিশ্বাস জড়িত আছে। শনি বা মঙ্গলবাৰে মকৰাৰ জালত লাগি ধৰা ফৰিং অথবা পোকপৰুৱা মাছ মৰা জালত গাঁঠি ললে অধিক মাছ জালত উঠে বুলি কছাৰীসকলৰ বিশ্বাস। মাছ মাৰিবলৈ যাওঁতে কছাৰীসকলে মাছ মৰা সজুলি আনক ছুবলৈ নিদিয়ে; কোনো কোনোৱে মাছ মাৰিবলৈ ওলাওঁতে বাঢ়নীৰে সাতবাৰ নিজৰ জালত কোবায়। বিল বা পুখুৰীত নমাৰ আগতে মাছুৱৈয়ে সেই পানীত তিনিবাৰ থুৱায়। জালত প্ৰথম মাছ লগাৰ লগে লগে জালৰ দাহাৰী বা মাৰিত তিনিবাৰ কোবায়।

সামাজিক ৰীতি-নীতিতো মাছৰ এটা বিশিষ্ট স্থান আছে। অসমীয়াৰ বিয়াৰ জোৰোণ বা তেল-ভাৰৰ দিনা জোৰোণৰ কাপোৰ-কানি, আ-অলঙ্কাৰ, তামোল-পাণ আদিৰ লগতে দৰা ঘৰৰপৰা মাছ এটাও দিব লাগে। শুভ কাৰ্য্যত মাছক পবিত্ৰ বুলি ভবা হয়। আকৌ বিয়াৰ পাছত আঠমঙলাৰ দিনা বন্ধু-বান্ধৱক মাতি কইনা ঘৰত যি ভোজ দিয়া হয়, তাতো মাছ লাগিবই। মণিপুৰী-সকলৰ মাজতো বিয়াৰ পঞ্চম দিনা পতা ভোজত মাছ অপৰিহাৰ্য্য। এই অনুষ্ঠানৰ নাম মঙ্গানি চকউবা। যদিহে কেনেবাকৈ মাছখোৱা নিষিদ্ধ দিনত সেই দিনটো পৰে তেতিয়াহলে তাৰ পাছদিনাহে মঙ্গানি চকউবা পতা হয়। উত্তৰ কাছাৰৰ ডিমাছা কছাৰীবিলাকৰ মাজতো এটা লোকাচাৰ পালন কৰা হয়। বিয়াৰ দিনা কইনা-ঘৰলৈ যাওঁতে দৰাই কইনাঘৰীয়া মানুহলৈ লাওপানী (জু), মঙহ (মগং) আৰু মাছ (নো) লৈ যায়। বিয়াৰ পাছদিনা এইবোৰ কইনাৰ অঙহী-বঙহীক খুওৱা হয়। কেচা মাছ নেপালে শুকান মাছকে দিয়া হয়।

খাছীয়াৰ বিয়াতো মাছৰ ব্যৱহাৰ আছে। তিনি ডোখৰ শুকান মাছ মজিয়াত থৈ তাৰ ওপৰত তিনিবাৰ মদ ঢালি পুৰোহিত দেৱতা আৰু পূৰ্বপুৰুষৰ আত্মাক বিয়াৰ সাক্ষী হবলৈ আহ্বান জনায়। ইয়াৰ পাছত মাছ কেইডোখৰ ঘৰৰ ছাল বা মাৰলিত আঁৰি থোৱা হয়। ল'ৰা-ছোৱালী নোপোজালৈকে মাছ কেইডোখৰ নমোৱা নহয়। মিৰিবিলাকৰ বিয়া ঠিক কৰোঁতেও মাছ লাগে। এশ একুৰি বিধৰ মাছ কেচাই হওক বা শুকানে হওক, দৰাই 'আৰচু আকুন' পালনত অৰ্থাৎ ছোৱালী খুজিবলৈ যাওঁতে লৈ যাব লাগিব। মাছ নহলে বাগ্‌দানৰ কোনো মূল্য নেথাকে। মাছৰ সংখ্যা কম হলেও কন্যাপক্ষক অৱজ্ঞা কৰা হয়। আকৌ বিয়াৰ সময়তো সমান আকাৰৰ ষাঠিটা শুকান মাছ দৰাঘৰীয়াই লগত নিব লাগে। সেই মাছ দৰা-কন্যাই একেলগে একেখন কাঁহীতে 'নগাচান' আৰু 'পিম্‌প' আপীৰ' অৰ্থাৎ শুকান মাছ আৰু বিশেষধৰণে বন্ধা ভাত খাব লাগে। মিকিৰসকলেও বিয়াৰ সময়ত পূৰ্বপুৰুষসকলৰ উদ্দেশ্যে শুকান মাছ উচৰ্গা কৰে। মণিপুৰীসকলে বিয়াৰ সম্প্ৰদানৰ সময়ত ছুটা নগামু নামৰ মাছ পানীত এৰি দিয়ে। সেই মাছ ছুটা দৰা আৰু কন্যাৰ প্ৰতীক বুলি ধৰা হয়। এই মাছ দৰাঘৰীয়াই লগত লৈ গৈ কইনাৰ ঘৰত শ্ৰমাহিকা নামে শ্ৰমাহি দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে ৰখা কুঠৰী এটাত থৈ দিয়ে। মাছ এৰিবৰ সময় হলে দৰাঘৰীয়া ছুজনী তিৰোতাই সোঁহাতে থকা মাছটো আৰু আন তিনিজনী তিৰোতাই আনটো মাছ ল'ব। অৰ্থাৎ, দলটোত পাঁচজনী বা তিনিজনী তিৰোতাহে হব লাগে। ছুইটা মাছ একে সময়তে পানীত এৰি দিয়া হয়। এই মাছ ছুটাৰ গতিবিধি চাই মানুহে দৰা-কইনাৰ ভবিষ্যত গণনা কৰে।

অসমীয়া বিয়াৰ অন্যান্য মাঙ্গলিক অনুষ্ঠানতো উৰ্বৰতাৰ প্ৰতীক স্বৰূপে মাছৰ প্ৰয়োগ আছে। এই সম্বন্ধে তলৰ বিয়ানাম কেই-ফাঁকি তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ ঃ

চৰিয়াত জীয়াবা মাগুৰ মাছ এহালি
কইনাৰ আগতে থবা ;
সেই মাছ হালিকে নৈত মেলি দিবা
দীৰ্ঘজীৱী পুত্ৰ পাবা।

পোহন বিয়াৰ নামত আছে ঃ

আজি ৰাধাই হাঁহে মাতে কালি ৰাধাৰ বিয়া ;
মাগুৰ মাছে খেলা খেলে ৰাধাৰ পোহন বিয়া।

আও নগাৰ বিয়াতো দৰাই মাছ দিহে বিয়াৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰে। এই অনুষ্ঠানটো এইদৰে পালন কৰা হয় ঃ ডেকাজনে নিজৰ ঠালৰ বুঢ়া মানুহ এজনৰ ওচৰলৈ গৈ কয় ; "মই আজি মাছলৈ যাম। সন্ধিয়া মোৰ ঘৰলৈ আহিবা।" তাৰ পাছত

তেওঁ কেইটামান মাছ ধৰি আনি সেই বুঢ়াজনক লগ ধৰে। মাছ কেইটা বুঢ়াজনৰ হাতত দি বুঢ়াৰ পাছে পাছে তেওঁ কইনা ঘৰলৈ বুলি খোজ লয়। মাছটো কইনা-ঘৰক দিয়া হয়। বুঢ়া আৰু কন্যা-প্ৰাৰ্থীক মদ দিয়া হয়, কিন্তু বিয়াৰ বিষয়ে তেতিয়া কোনো কথা পতা নহয়। পাছদিনা পুৱা তেওঁ আকৌ ছোৱালীৰ ঘৰলৈ যায়। তেতিয়া তেওঁক ভাত খাবলৈ দিয়া হয়। যদিহে ছোৱালীৰ বাপেক-মাকে তেওঁ দিয়া মাছটো খায় তেনেহলে বিয়াত মত আছে বুলি বুজিব পাৰি। আন এটা ৰীতিমতে ডেকাই লগত বিশ-ত্ৰিশ জন লগৰীয়া লৈ নৈত মাছ ধৰাৰ বিহ দিয়েগৈ। ধৰা মাছৰ শকত ভাগটো মধ্যস্থকাৰীজনে ছোৱালীৰ বাপেক-মাকক দিবগৈ। ইয়াৰে এটা ভাগ আকৌ তেওঁলোকে ওভতাই পঠায় আৰু বাকীখিনিৰ কিছু মিতিৰ-কুটুমৰ মাজত বিলায়। ইয়াৰপৰাই বিয়া হব বুলি ৰাইজে ধৰি লয়।

কেচুৱা উপজিলে আত্মীয়-স্বজন, বন্ধু-বান্ধৱক মাছ দিয়া অসমীয়া মানুহৰ এটা সাধাৰণ ৰীতি। পুংসৱন উৎসৱত এযোৰ মাগুৰ মাছ পূজা কৰি পূজাৰ অন্তত তাক পানীত এৰি দিয়া হয়। নামাকৰণ উৎসৱত মাছেৰে ভোজ দিয়া হয়। সাধাৰণতে ছমাহ বয়সত কৰা উৎসৱত মাছ ৰন্ধা হয় আৰু কেচুৱাক কাঁহীত দিয়া হয়, কিন্তু নুখুৱায়। খাছীয়া-সকলে সন্তান ওপজা উৎসৱত লাওপানী, পিঠাগুৰি আৰু হালধিৰ লগত মাছ খায়। কেচুৱা ওপজাৰ পাছত 'পিছকথা'বোৰ পুতি উভতি আহি বাপেকে পিঠাগুৰি খোৱাৰ পাছত দুজন লগৰীয়াই শুকান মাছৰ কাঁইট দুডাল লৈ ডোখৰ ডোখৰ কৰে। শুচিকৰণ আৰু নামাকৰণ উৎসৱত (ওপজাৰ দিনাই কৰা হয়) পৰিয়ালৰ মানুহে একাজঁলিকৈ চাউলৰ গুৰি শুকান মাছ আৰু আদাৰে খায়। লোঠা নগাবিলাকে এমাহৰ ভিতৰতে উৎসৱ পাতি মাংস বা মাছ কেচুৱাৰ মুখত দিয়ে।

অসমীয়া মানুহে পৰিয়ালৰ কোনোবা ঢুকালে অশৌচৰ দিন-

কেইটা মাছ মাংস নেখায়। শ্ৰাদ্ধৰ পাছত গিয়াতালি ভোজ পাতি সেই ভোজত জ্ঞাতিৰ লগত মৃতকৰ পৰিয়ালে মাছ খাব লাগে ; মৃতকৰ অৰ্থে মাছ ৰান্ধি পিণ্ডও দিয়ে। বাৰ্ষিক শ্ৰাদ্ধৰ অন্নাদি-দানত ৰাকলি থকা মাছ উচৰ্গা কৰিবই লাগে। বড়ো সকলেও এনেকুৱা ভোজ দিয়ে। গাৰোৱে মৃতকক দাহ কৰাৰ পাছদিনা পুৱা পতি বা পত্নী নাইবা কোনো ওচৰ সম্বন্ধীয়াই ৰন্ধা সাজ লৈ পোৱা ঠাইলৈ গৈ তাতে ভাত, মিছামাছ আৰু কণী ৰান্ধে। সম্ভৱ হলে শৱ-দাহৰ জুইতে সেইখিনি ৰান্ধিব লাগে। ৰন্ধাহলে তেওঁ সেই পাত্ৰটো তাতে ভাঙি চিঞৰি বিনায়। মিছামাছ ৰন্ধাৰ কাৰণ হৈছে এয়ে যে যেতিয়া মেগম-আইৰিয়া বা প্ৰথম মৃত লোকজন ঘৰলৈ উভতি আহিছিল তেতিয়া ঘৈণীয়েকে মিছামাছ ধৰি থকা দেখিছিল। মংচেন আওবিলাকে মেথোন বলি দিওঁতে বলি উৎসৱ দিয়া জনে উপবাসৰ চতুৰ্থদিনা পুৱা হাবিত বহি শুকান মাছ এডোখৰ আৰু দুটা চাউল খাই উপবাস ভাঙে।

দেৱ-দেৱীৰ উদ্দেশ্যেও মাছ উচৰ্গা কৰা হয়। যোগিনী-তন্ত্ৰত বিধান আছে যে দেৱতাক নিৰামিষ উপচাৰৰ বাহিৰেও মাছ বা আন জন্তুৰ মঙহ উচৰ্গা কৰিব পাৰি। যোগিনী-তন্ত্ৰ মতে মাছৰ উপচাৰ বিষ্ণুৰো প্ৰিয়। কামৰূপৰ হাজো দেৱালয়ত বিষ্ণুক মৎস্য অৱতাৰ ৰূপে মৎস্যধ্বজ নামে পূজা কৰা হয়। যোগিনী-তন্ত্ৰত এই মূৰ্ত্তিৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ বৃত্তান্ত আছে ঃ উৰিষ্যাৰ ৰজা ইন্দ্ৰদ্যুম্নই সমাজিক দেখিলে যে এজোপা ডাঙৰ গছ সাগৰত উটি আহি পাৰত লাগিছেহি। তেওঁ পাছ দিনা সমাজিকৰ নিৰ্দেশ মতে কুঠাৰেৰে কাঠডোখৰ সাত টুকুৰা কৰিলে। তাৰে দুডোখৰ কামৰূপলৈ অনা হ'ল। এডোখৰেৰে হয়গ্ৰীৱ আৰু আনডোখৰেৰে মৎস্যৰূপী দেৱতা মাধৱৰ মূৰ্তি সজোৱা হল। ডক্টৰ কাকতিৰ মতে, মৎস্য দেৱতাৰ মূৰ্তি সজাবলৈ উৰিষ্যাৰপৰা কাঠ অনোৱাৰ কথাটোত এই দেৱতাৰ আগমন দক্ষিণ ভাৰতৰপৰা হোৱা বুলি ভাবিবৰ থল আছে। দেৱীপূজাতো

মাছ উচৰ্গা কৰাৰ নিয়ম আছে, বিশেষকৈ শাৰদীয় দুৰ্গাপূজাত। কোনো কোনো দেৱীপূজাত মাগুৰ মাছ বলি দিয়া হয়। কছাৰী-সকলে খেৰাই বা বাথৌ (অধ্যাপক সুকুমাৰ সেনৰ মতে বাথৌ প্ৰাচীন ভাৰতৰ বাস্তুভিটা) পূজাৰ লগত অপদেৱতাসকলবো পূজা কৰে। এই পূজাত মাছৰ টেঙা আঞ্জা বান্ধি উচৰ্গা কৰা হয়। তদুপৰি দাইন অবাং অৰ্থাৎ ভূত-প্ৰেতৰ পূজাত বৌ মাছৰ আঞ্জা বান্ধি ভোজ দিয়া হয়। কুবেৰ আৰু জলকুঁৱৰীক কছাৰীসকলে মাছৰ আদি দেৱতা বুলি বিশ্বাস কৰি কুকুৰা গাহৰি বলি দি পূজা কৰে। গাৰোসকলে নহমা নহচা (মাছৰ আদি জননী) আৰু মিনিমা ৰোকিম্মেক (লক্ষ্মী) বাই ভনী বুলি বিশ্বাস কৰে আৰু দুয়োজনাক পূজা কৰে।

খাছীয়াসকলে আদি মাতৃৰ উৎসৱ পালন কৰে। তেওঁৰ কোনোবা কাহানিতে মৃত্যু হলেও এই উৎসৱটো বছৰি পালন কৰা হয়। এই উৎসৱত খাছীয়াসকলে শুকান মাছ ব্যৱহাৰ কৰে। এই উৎসৱৰ উদ্দেশ্য হৈছে মৃত মাতৃ-গৰাকীৰ আত্মাক জীৱিতসকলৰ ওপৰত আশীষ বৰ্ষণ কৰিবলৈ উদ্বুদ্ধ কৰা। মিকিৰসকলৰ ধৰ্মানুষ্ঠানত মাছ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। তেওঁলোকৰ বিশ্বাস যে শুকান মাছ উচৰ্গা কৰিলেহে দেৱতাৰ আশীৰ্বাদ পাব পাৰি। মিকিৰৰ কোনো গুৰুৰ মৃত্যু হলে শিষ্যসকলে গুৰুৰ শয্যাত শুকান মাছ থৈ তেওঁৰ নামত উচৰ্গা কৰি আত্মাৰ শান্তি কামনা কৰে আৰু, লগতে মৃত গুৰুৰ আশীৰ্বাদ বিচাৰে। তাৰ বাহিৰেও যি কোনো ধৰ্মানুষ্ঠানৰ অধিবাসৰ দিনা শুকান মাছ পিঠা-গুৰিৰে সৈতে বান্ধি সকলোকে বিলাই দিয়া হয়। অসমীয়া হিন্দুসকলৰ অধিবাসৰ দিনা মাহ-প্ৰসাদ বিলোৱাৰ লগত এই প্ৰথাৰ কিছু সাদৃশ্য আছে। মিৰিসকলে কিউনিউট উয়ি (Kiuniut uii) আৰু আঙ্গে উয়ি (সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, বায়ু, জল, অগ্নি, তাৰকা আৰু বিদ্যুত—প্ৰকৃতিৰ এই সপ্ত শক্তিৰ পূজা) পূজাত বাকলি থকা মাছ দিয়ে। ইপান-ইজাৰ

নামৰ পূজাত মিৰিসকলে মাছক লক্ষ্মী গোঁসানীৰ সমগোত্ৰীয় বুলি বিবেচনা কৰে। এই পূজাত মিবু অৰ্থাৎ দেওধায়ে যিকোনো এবিধ আৰু যিকোনো আকাৰৰ মাছ ধৰিব লাগে। সেই মাছটো মাছধৰা নৈখন বা পুখুৰীটোৰপৰা ভঁৰাল-ঘৰটোলৈকে বন্ধা ৰচি এডালৰ ওপৰেদি লৈ যাব লাগে। কোনো লোক লক্ষ্মী গোঁসানাৰ নিগ্ৰহত পৰিছে বুলি ভাবিলেহে মিবুৱে এই অনুষ্ঠান পাতে। আজিকালি অৱশ্যে এই প্ৰথাৰ লোপ হৈছে। আও নগাৰ 'চলিং' ঠালটোৱে পুণ্যাৰ্থে ভোজ-উৎসৱ পাতোঁতে সমৃদ্ধি কামনা কৰি বলিৰ মেথোনৰ ওপৰত পাতেৰে মেৰিওৱা দুটোপোলা মাছ থয়। আও নগাৰ 'মংচেন' ঠালে প্ৰথম আৰু তৃতীয় পুণ্যাৰ্থে ভোজ পাতোঁতে উৎসৱৰ বাবে চাউল খুন্দা তিৰোতা কেইজনীক অন্যান্য বস্তুৰ লগতে শুকান মাছৰ আদখিনিও উপহাৰ দিয়ে। ঠিক সেইদৰে চতুৰ্থ দিনাৰ উৎসৱত হোৱা মেথোন বলিটো গিৰিহঁতজনে আৰু তেওঁৰ ঘৈণীয়েক দুয়ো আন আন খাদ্যদ্ৰব্যৰ লগত মাছ নাইবা মেথোনৰ মূৰটো উচৰ্গা কৰে। লোঠা নগাসকলে সৰু মাছ আৰু চাউল পিট-মধুৰে (মদ) সৈতে তেওঁলোকৰ পুৰোহিতৰ ঘৰত ('পটছ') দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে থৈ দিয়ে।

মাছ প্ৰজননৰ প্ৰতীক ; কিয়নো মাছৰ বংশবৃদ্ধি দ্ৰুতগতিৰে হয়। সেই কাৰণে কৃষি বিষয়ক অনুষ্ঠানত মাছৰ ব্যৱহাৰ অপৰিহাৰ্য্য। খেতিৰ শস্য আৰু ভঁৰালৰ শ্ৰীবৃদ্ধিৰ কাৰণে অসমৰ কোনো কোনো অংশত, বিশেষকৈ উজনী অসমৰ আহোমসকলৰ মাজত অনুষ্ঠিত হোৱা লখিমী আদৰা উৎসৱত এই মাছৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। এই উৎসৱত গোপিনীসকলে নাম গাই বিয়াৰ দৰে পুখুৰী বা বিলৰপৰা পানীৰ সলনি জাকৈ মাৰি জাবৰ-জোথৰ, মাছ আদি তুলি আনে। জাকৈত মাছ উঠাটো শুভ লক্ষণ। তাৰ পিছত এই জাবৰ-জোথৰ আৰু মাছ আদি আনি বেদীত উৎসৰ্গা কৰে। উৎসৱৰ শেষত এইবোৰ সকলোৱে ভাগ কৰি নি ভঁৰাল আৰু শস্য-ক্ষেত্ৰত

ছটিয়াই দিয়ে। লখিমী আদৰা উৎসৱৰ গীতফাঁকিৰ দ্বাৰা ইয়াৰ আভাস পাব পাৰি—

জাকৈ ঘনে কৰি   বাবা ঐ দেওধাই
খালৈ ঘনে কৰি চাবা,
খেপিয়াই খেপিয়াই   লাহেকৈ ধৰিবা
লখী আইক হাততে পাবা।

জুমখেতি আৰম্ভ কৰাৰ পূৰ্বে গাৰোসকলে খেতিৰ ঠাইত ৰোকিমে আৰু নহ্‌মা নহচাক নানা অনুষ্ঠানেৰে পূজা কৰে। ৰকচি কুত (শস্য গজি উঠাৰ সময়ত কৰা উৎসৱ) অনুষ্ঠানত যি বেদী সজা হয়, তাত নহ্‌ৰক মাছৰ ফিছা উচৰ্গা কৰা হয়। খেতি-চপোৱা উৎসৱত গাৱঁৰ সকলোৱে মিলি বৌ-আদি মাছৰ ভোজ খোৱা নিয়ম। শস্য সঁচা পাচি-খৰাহিত মাছৰ কাঁইট আদি সুমুৱাই থয়। মাছৰ দৰে এই কাঁইটবোৰো পোক-পৰুৱাৰ শত্ৰু—এয়ে গাৰোৰ বিশ্বাস। মণিপুৰীসকলৰ থাৱন মাহত (আগষ্ট-চেপ্তেম্বৰ) ঠিক খেতিৰ পাছতে হোৱা থাৱান চাক্ চানাবা নামৰ ভোজটোত মাছ খাবই লাগে। মণিপুৰৰ নগাসকলৰ মাজত খেতিৰ বতৰত ধান সিঁচাৰপৰা ধান চপোৱালৈকে মাছ মৰা নিষিদ্ধ।

অপৰ্য্যাপ্ত পৰিমাণে মাছ থকা ঠাইখিনিক মিৰি সকলে 'কুমচুং এনেউ' বা ভঁৰাল ঘৰৰ মাতৃৰ স্থান বুলি বিশ্বাস কৰে। সেই দেখি মিৰিসকলে প্ৰচুৰ পৰিমাণে মাছ ধৰিব পৰা ঠাইতেই বাস কৰিবলৈ বিচাৰে। খেতিৰ বতৰত ৰেংমা নগাসকলৰ আনুষ্ঠানিক ভোজনত মাছৰ এটা বিশিষ্ট স্থান আছে। গাৱঁৰ প্ৰথম কঠিয়া সিঁচোতাজনে সিঁচাৰ পাচত এসাজ মাছ আহাৰ কৰে। ধান দোৱাৰ কালছোৱাত প্ৰথম দাৱনীয়ে অকল মাছ, আদা আৰু ভাতহে খায়। পশ্চিমৰ ৰেংমাসকলৰ মাজত নিয়ম আছে যে গিৰিহঁতনীয়ে পুৱতি নিশাতে গৈ ভঁৰালৰপৰা অলপ চাউল আনে; গিৰিহঁতজনে নিশব্দে তাকে মাছৰ লগত খায়। সৰহকৈ মাছ ধৰিব পৰা নাইবা মাছ বিষাক্ত

কৰিব পৰাটো লোঠা নগাসকলৰ মতে খেতি উভৈনদী হোৱাৰ লক্ষণ। লাখেৰ ৰীতি মতে খেতিৰ দিনত মাছ নমৰাটোহে ভাল; কিয়নো মাছ খালে ভাত খোৱাৰ পৰিমাণো অধিক হ'ব আৰু সেয়ে হলে সৰহকৈ মাছখোৱাৰ পৰিণামত ভঁৰালৰ চাউল হ্ৰাস হোৱাৰ দৰে পথাৰৰ শস্যও কমি যায়। লাখেৰ আৰু লুচাইসকলৰ মতে ধান সিঁচা আৰু দোৱাৰ কালছোৱাৰ ভিতৰত টঙিঘৰত মাছ পোৱা নিষিদ্ধ। তেওঁলোকৰ বিশ্বাস যে পুৰিলে মাছটো শুকাই যোৱাদি পথাৰৰ ধানবোৰো শুকাই যায়। গাৰোসকলৰ অ'গালমকা বা গালমকা উৎসৱত (ঝুম পোৰা) ন'-কাৰেক শুকান মাছ অপৰিহাৰ্য্য। পিছদিনা পুৱা নকৈ পুৰি উলিওৱা ঝুম খেতিৰ পথাৰত প্ৰতি ঘৰৰ গিৰিহঁতে গালমকা উৎসৱ পাতে। এই উৎসৱত শস্যাধিপতি ৰুকিমে-দেৱতাক কুকুৰাৰ আঞ্জাৰে ন'-কাৰেক উচৰ্গা কৰি পূজা দিয়া হয়। তেওঁলোকে ন'-কাৰেক ৰুকিমে-দেৱতাৰ প্ৰিয়খাদ্য বুলি বিশ্বাস কৰে।

আন পূজা-পাতলতো মাছ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ঘৰলোৱা উৎসৱত খাছীয়াসকলে মাছ ব্যৱহাৰ কৰে। নকৈ ঘৰ লওঁতে গিৰিহঁতে কিন্‌জহ খ' স্কেইন বুলি পূজা এভাগ কৰে; (কিন্‌জহ = পোৱাগৈ; খ' (দহ্‌খ) = মাছ; স্কেইন্ = মাখি) আৰু পাঁচডোখৰ শুকান মাছ মজিয়াত থৱ লাগে। তাৰ পিছত দেৱতাৰ অৰ্থে তাৰ ওপৰতে মদ ঢালি দি তাৰে তিনি ডোখৰ মাছ চালত আঁৰি দিয়া হয়। আলহীয়ে তেতিয়া সেই মাছকেইডোখৰ মুখেৰে আজুৰি আনিবলৈ যত্ন কৰিব আৰু যেয়ে আনিব পাৰিব সেই জনেই ভোজৰ মুখ্য অতিথি হব। এই ভোজৰ উদ্দেশ্য হৈছে যাতে গৃহস্থৰ ওপৰত আৰু, লগতে যি আই বসুমতীৰ ওপৰত ঘৰৰ ভেটিটো থিয় দি আছে তেওঁৰ ওপৰতো আশীষ বৰ্ষণ হয়। পৃথিৱী এসময়ত পানীৰ তলত আছিল বুলি জন-বিশ্বাস এটা আছে। শুকান মাছ দিয়াৰ অৰ্থ ঘৰৰ ভেটি যেন সদায় শুকানে থাকে।

লাখেৰসকলে নতুন ঘৰ সাজোঁতে নৈলৈ গৈ সৰু মাছ ধৰি ঘৰলৈ আনে। তেওঁলোকৰ মতে মাছ পৰিচ্ছন্নতা আৰু স্বাস্থ্যৰ প্ৰতীক।

কোনো কোনো ৰেংমা পৰিয়ালে ভঁৰাল ঘৰ বছৰি ধুই পৰিষ্কাৰ কৰে আৰু ভোজ পাতে। ভোজ আৰম্ভ হোৱাৰ আগতে কুকুৰা আৰু মাছ দিয়া হয়। কোনো কোনো উৎসৱত পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰেংমাসকলে ভাতৰ লগত অকল মাছ আৰু আদা খায়; পেলনি যোৱাখিনি জুহালৰ ওচৰত পুতি থয়। আঙ্গামী নগা মূৰ-চিকাৰ কৰি উভতি আহিলে ঘৈণীয়েকে খু'ৰকুই বুলি সৰু সৰু মাছ আনেগৈ আৰু সেই নিশা তাকে ৰান্ধি খায়। পূৰ্বে মূৰ-কটা অভিযানৰ পাছত লাখেৰ ডেকাহঁতে নৈত মাছ মাৰিছিল; কিয়নো মাছক পৱিত্ৰতাৰ প্ৰতীক হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

বৰষুণ কামনা কৰি পতা বহুতো ক্ৰিয়া-কাণ্ড অসমত প্ৰচলিত। লোঠা আৰু চেমা নগাসকলৰ মাজত এটা অনুষ্ঠানৰ এনেধৰণৰ প্ৰচলন আছে—বান্দৰৰ মূৰ এটা আৰু কাঠি এডালেৰে মেল খুৱাই থোৱা মুখেৰে সৰু মৰা মাছ এটা নিচেই ওচৰতে থকা জুৰিটোত থব লাগে। যথেষ্ট পৰিমাণে বৰষুণ হোৱাৰ পাছত বান্দৰৰ মূৰটো তাৰপৰা লৈ যোৱা হয় আৰু, মাছটো তাতে গেলি-পচি যায়। কেতিয়াবা পানী থকা ডোবা বৰষুণ অনোৱা কাৰ্য্যত ব্যৱহাৰ কৰাৰ ৰীতি আছে। চেমা নগাসকলৰ মাজত বিশ্বাস আছে যে তেনে ডোবাবিলাকত মাছ মাৰিলে ধাৰাষাৰ বৰষুণ হয়। খৰাং বতৰত ডোবা বা জুৰিত মাছ মাৰিলে বৰষুণ দিয়ে বুলি আও নগাসকলৰ মাজতো এটা বিশ্বাস আছে। ডোবাৰ মাছ বিষাক্ত কৰিলে বৰষুণ দিয়ে বুলি লাখেৰসকলৰ বিশ্বাস। মাছ বিষাক্ত হ'লে সেই ডোবাৰ দেৱতা বিৰক্ত হৈ বৰষুণ দিয়ে।

টোপনিত প্ৰস্ৰাৱ কৰা মানুহক পাটি-মুতুৰা মাছ খুৱালে সেই ৰোগ দূৰ হয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস। দৰিকণা মাছেৰে ঔষধ তৈয়াৰ কৰি কোনো কোনো স্ত্ৰীৰোগতো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অসমীয়া

আৰু জনজাতীয় উভয়ে কোনো কোনো মাছৰ মূৰ আৰু কাঁইট ছালত আঁৰি থলে ভূত-প্ৰেত আঁতৰে বুলি বিশ্বাস কৰে। মাছ ঔষধ আৰু আহুদিতো বহুতে ব্যৱহাৰ কৰে। লোঠা নগাৰ বেজালি কৰা তিৰোতাই গছৰ শিপাৰে সৈতে আহুদি কৰে। সেই শিপাখিনি প্ৰণয় জগাবলৈ মাছৰ আঞ্জাৰ সৈতে প্ৰণয়-পাত্ৰক খাবলৈ দিয়া হয়। কেচুৱা ল'ৰা-ছোৱালীৰ জিভাত ঘা হলে আও নগাই নৈৰপৰা এবিধ পিছল মাছ ধৰি আনি জীয়াই জীয়াই ঘা ডোখৰত ঘঁহি দিয়ে। ল'ৰা-ছোৱালী নহলে, আৰু অন্যান্য ৰোগত আও নগাই দোষ আঁতৰাবলৈ টিয়াদেৱতাৰ (ভাগ্যদেৱতা) নামত শুকান মাছ উচৰ্গা কৰে। সহজে উলিয়াব নোৱাৰা কাঁইট গাত সোমালে আঙ্গামি নগাই এবিধ মাছৰ মগজু সেই ঠাইত সানি দিয়ে। লুচাইসকলে মাছৰ জোল ভেদ আৰু গ্ৰহণী ৰোগত ব্যৱহাৰ কৰে। মণিপুৰীয়ে দৃষ্টিশক্তি দুৰ্বল হলে ৰৌ মাছৰ পেটু খায়। কোনো লোক টান বেমাৰত পৰিলে মণিপুৰী বেজে (মাইবু) ঙ্গামু নামৰ মাছ পানীত এৰি দি মানুহটোৰ জীৱৰ পৰিৱৰ্ত্তে মাছটোক গ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰে। মণিপুৰীৰ মিতাই পুৰাণত আছে যে ঙ্গামু মাছক গুৰু চিদৱাই (সৃষ্টিকৰ্ত্তা) স্ৰজন কৰি ইয়াক বিপদত পৰা মানুহৰ প্ৰাণ ৰক্ষাকাৰী ক্ষমতা দিছিল। ডিমাছা-কছাৰী ভাষাত নাহ-মাম নামে এবিধ মাছ আছে। এইবোৰ উত্তৰ কাছাৰৰ পৰ্বতীয়া নৈত পোৱা যায়। ইয়াৰ মূৰত এবিধ শিল আছে। ডিমাছাসকলৰ বিশ্বাস মতে এই মাছ খালে পিত্তকোষৰ পাথৰি ৰোগ হয়। এই মাছৰ শিলটো আন বনৌষধিৰ লগত মিহলাই পাথৰিৰোগৰ ঔষধ হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ডিমাছাবিলাকে ৰাঘ মাছৰ পিত পাকস্থলীৰ ৰোগত ব্যৱহাৰ কৰে।

বহুতো বিশ্বাস-অন্ধবিশ্বাস মাছ মৰা, মাছ ধৰা আদিৰ লগত জৰিত আছে। মাছ অপদেৱতাৰো প্ৰিয় বুলি জনবিশ্বাস। বিল-পুখুৰী-জান আদিত অপদেৱতা থাকে বুলি অসমীয়াই

মাছ-প্ৰিয় এইবিধ দেওক বাক বুলি কয়। মিকিৰসকলে এই বিধ দেওক মাছমৰা জালেৰেহে ধৰিব পাৰি বুলি কয়।

মণিপুৰী বৈষ্ণৱসকলে তেওঁলোকৰ মাৰচ্ হিয়াঙ্গেই মাহত (অক্টোবৰ-নবেম্বৰ মাহত) মাছ নেখায়। ১৬৷১৭ হিয়াঙ্গে তাৰিখে তেওঁলোকে মৎস্য পৰিহাৰ ব্ৰত ভঙ্গ কৰে। এই ব্ৰতক মাৰচ-নংটাঙ্গবা বোলে।

লুচাইসকলে বিশ্বাস কৰে যে মাছ ধৰোঁতে মাছে মাতিলে সেইদিনা বহুত মাছ ধৰিব পাৰি। বড়োসকলে মাছ ধৰোঁতে প্ৰথমে ধৰা মাছটোৰ ফিচাডাল দাঁতেৰে কামুৰি ছিঙি পেলায়, কাৰণ তেওঁলোকৰ মতে তেনে কৰিলে সৰহ মাছ উঠে। প্ৰথম খেপত গেদ্‌গেদী মাছ উঠাটো বেয়া লক্ষণ বুলি ভাবে। প্ৰথম খেপত বাকলি থকা মাছ উঠিলে মিৰিসকলে ইয়াক মাছ ধৰাৰ শুভ লক্ষণ বুলি জ্ঞান কৰে। নাও বাই যাওঁতে মাছ জপিয়াই নাৱত পৰিলে সৌভাগ্য সূচিত হয়। মিৰিসকলে প্ৰকাণ্ড মাছুন্দৰী নামৰ মাছ-টোক মৎস্য দেৱতাৰ অধীশ্বৰ বুলি ভাবে। এই মাছটোৰ সাক্ষাৎ পালে মানুহটোৰ দিন চমু চাপি আহিছে বুলি তেওঁলোকৰ বিশ্বাস। চেমা নগাই আঝু নামৰ মাছ খালে মৃত্যুকালত ভীষণ কষ্ট পাব লাগে বুলি ভাবে, কিয়নো এই মাছটো কাটিলে বহুপৰলৈ টুকুৰাবোৰে ধৰফৰাই থাকে। কেতিয়াবা দূৰ গাঁৱলৈ ছোৱালী বিয়া দিলে লগত এই মাছৰ মঙহ এডোখৰ দি পঠিয়ায়। যদিহে কিবা টান ৰোগত ছোৱালী মৃতপ্ৰায় হয় তেতিয়া এই মাছ খালে সোনকালে মৃত্যু নহব আৰু ইতিমধ্যে খবৰ পাই মাক-বাপেক জীয়েকৰ ওচৰ পাবগৈ পাৰে। মৃত্যু-শয্যাত লোঠা তিৰোতাই শুকান মাছ নোচোৱে।

অসমীয়াই সমাজিকত মাছ দেখিলে বিয়া নাইবা সন্তান জন্মৰ আগজাননী বুলি ভাবে। বগা, চেপেটা মাছ সমাজিকত দেখিলে গাৰোসকলে টকা-পইছা আৰু সৌভাগ্যৰ অনুমান কৰে। সপোনত

সৰহ মাছ দেখিলে গাৰোসকলে সৌভাগ্যৰ চিন বুলি ভাবে। খাচিয়াই আকৌ সমাজিকত মাছ খোৱা আৰু ধৰা দেখিলে অমঙ্গল বুলি ভাবে। বিয়াৰ আগতে লাখেৰসকলৰ দৰাঘৰীয়াই কইনাৰ মাক-বাপেকক এখন দা উপহাৰ দিয়ে। এই দাই মঙ্গলসূচক স্বপ্ন দেখুৱাই বুলি বিশ্বাস কৰে। যদি মাছৰ সমাজিক দেখে তেনেহলে বিয়াখন সৌভাগ্যজনক হব। আন সময়তো মাছ দেখিলে মঙ্গলেই হয় ; কাৰণ মাছে স্বাস্থ্য আৰু উপচি পৰা শস্যৰ ইঙ্গিত দিয়ে।

বগা পুঠী জাতীয় সৰু মাছ সমাজিকত দেখিলে ডিমাচা কছাৰীয়ে ধন প্ৰাপ্তিৰ লক্ষণ বুলি কয়। ঝুমলৈ বুলি মাটি চাবলৈ যোৱাৰ আগতে এই ধৰণৰ সমাজিক দেখিলে খেতি ভাল হব বুলি বিশ্বাস কৰে।

বহুতো উপকথা, কিম্বদন্তী, সাধু আদিৰ লগত মাছ সংশ্লিষ্ট। খাছিয়া-জয়ন্তীয়া ৰাজপৰিয়ালৰ উৎপত্তি দক্ষিণ জয়ন্তীয়াৰ উয়িৰ উলহ্ বিন্দা নামৰ মানুহ এজনৰ লগত কা-লি ডঘা নামৰ মৎস্য-কন্যা এজনীৰ মিলনত হয়। কথিত আছে, এবাৰ উলহ্ বিন্দিয়ে উয়িৰ নদীত মাছ মাৰি মাছটো ঘৰলৈ লৈ গ'ল। সি মাছটো খাবলৈ পাহৰিলে। কেইদিনমানৰ পাছত এদিন গধূলি ঘৰলৈ উভতি আহোঁতে দেখিলে যে ঘৰ-দুৱাৰ সৰা-মচা আৰু বস্তু-বাহানিবোৰ যতন লগাই থোৱা আছে। কিছুদিন এইদৰেই গ'ল। কোনেনো এইবোৰ বন কৰে সি ধৰিব নোৱাৰিলে। এদিন খাপ দি থাকি ঘৰৰ ভিতৰত খোজৰ শব্দ শুনি ভিতৰলৈ সোমাই গৈ দেখে যে এজনী দিপ্‌লিপ্ ছোৱালী। তাই তাক বিয়া কৰাবলৈ মান্তি হ'ল। তাই ঘৰলৈ গৈ তাইৰ জ্ঞাতি-পৰিয়ালক লৈ আহিবলৈ অনুমতি বিচাৰিলে। পিছে দল-বল লৈ তাই উভতি আহি দেখিলে যে উলহ্ বিন্দিৰ মাকে বাঢ়নীটাৰ চোতালতে এৰি থৈ গ'ল। বাঢ়নী দেখি সিহঁত কোনো ভিতৰলৈ সোমাব নোৱাৰি উভতি গুচি গ'ল। উলহ্ বিন্দি বেজাৰত বলিয়া হৈ নৈখনৰ পাৰলৈ গ'ল। সিহঁত

তেতিয়া সেই নৈ এৰি ক'ৰবালৈ গুচি গৈছে। সি গোটেইবোৰ নৈ জান-জুৰি চলাথ কৰিলে। এদিন চুতঙ্গা গাৱঁৰ ওচৰৰ নৈ এখন মাছ মাৰি আনি মাছটো পূৰ্ব্বৰ দৰেই এইবাৰো খাবলৈ পাহৰিলে তাৰ পিছত আগৰ দৰেই ঘটনাবোৰ ঘটিবলৈ ধৰিলে। এইদ কা-লি ডঘাক আকৌ লাভ কৰিলে। এইবাৰ বিয়া হ'ল। সিহঁত দুজনী কন্যা উপজিল। তেওঁলোকেই চুতঙ্গা ৰাজপৰিয়ালৰ আ মাতৃ। এই ঠালটোৰেই পাছলৈ জয়ন্তীয়া ৰাজ্যৰ শাসক হ'লগৈ

গাৰোসকলৰ মাজতো পৃথিৱীৰ প্ৰথম মাছটো সম্পৰ্কে এ বিচিত্ৰ কাহিনী প্ৰচলিত আছে। পৃথিৱী যেতিয়া নিচেই চালুকী আছিল আৰু ইয়াৰ সকলোবোৰ বস্তুৱেই লাহে লাহে গঢ় লবলৈ ধৰিছিল, তেতিয়া পৃথিৱীত না'ম চুৰাঙ্গপা-না'চ বদলপা নামে প্ৰধান মৎস্য এটি আছিল। সি তেতিয়া তাৰ খুড়াক মীন-পা-ৰংদিনপা- টংচান-মংচানৰ (সাপৰ) লগত আমৰৰী-নি-চিজ'-গমৰৰিনি ডেকদ নামে পুখুৰী এটাত বাস কৰিছিল। এদিনাখন কালগ্ৰা দেৱতা আৰু খুড়াকৰ মাজত লগা যুঁজত কালগ্ৰা দেৱতাই প্ৰতিপক্ষক কঁড়িয়াই আঘাত কৰিলে। সাপটো অসহ্য যন্ত্ৰণাত পলাই গৈ তাৰ নিজৰ গাঁতত সোমালগৈ। না'মচুৰাঙ্গপাই খুড়াকক বিচাৰি ফুৰিলে। খুড়াকক বিচাৰি না'মচুৰাঙ্গপা গাবিল আচঙ্গ নামে ঠাইৰ নৈ এখনৰ কাষেৰে যাব লগা হ'ল। সেই নৈৰ নাম ৰঙ্গ'গি-পেঙ্গ- ৰঙ্গ চাচম্। ইয়াত গঙ্গাৰ দুজনী ভনীয়েক আৰু এজনী ভতিজাকে গা ধুই আছিল। সিহঁত অপূৰ্ব্ব সুন্দৰী আছিল। না'মচুৰাঙ্গপাৰ চকু এই কুঁৱৰীসকলৰ শৰীৰত স্থিৰ হৈ ৰ'ল। কিন্তু এটা মৎস্য-যুৱক হৈ মানৱী কন্যাক বিয়া কৰোৱাটো অসম্ভৱ। সেইদেখি আনেও যাতে সিহঁতক লাভ কৰিব নোৱাৰে সেই ভাবি সিহঁতক মাৰি পেলোৱাকে সি ঠিক কৰিলে। সি তাৰ শৰীৰৰপৰা বিষ উলিয়াই নৈৰ পানী বিষাক্ত কৰি দিলে। বিষাক্ত পানী শৰীৰত সোমালত ছোৱালীজনী সাংঘাতিকভাৱে অসুস্থ হ'ল। গঙ্গাই সিহঁতৰ

অসুস্থতাৰ কাৰণ জানিব পাৰি খঙত একো নাই হৈ না'ম-চুৰাঙ্গপাক বধিবলৈ বিচাৰিলে। গঙ্গাই প্ৰকাণ্ড ভুৰ এখন সাজি লগত লগুৱা ৰুদমী আৰু চলতা-পনটেক লৈ ভুৰ বাই তাক বিচাৰি গ'ল। আন্ধক- আদিম পাওঁতেই নিশা হ'ল। ঘোপমৰা এন্ধাৰত একো নমনি ; গঙ্গাই তাতে ভুৰ বান্ধিলে। এই এন্ধাৰ নিশাৰ চেগতে গৈ সি ভুৰখন তাতে বুৰাই দিলে। লগুৱা দুটা তল গ'ল। গঙ্গাই কথমপি- হে সাঁতুৰি পাৰলৈ উঠিল। বৰ ভাগৰ লাগিলত গঙ্গা পাৰতে শুই পৰিল। তাতে তেওঁ এটা সমাজিক দেখিলে। সমাজিকত তেওঁক ওচৰৰে পাহাৰ এটাত থকা ভোমোৰাটো মাৰি তাৰ পাখি দুখন পানীত পেলাই দিবলৈ নিৰ্দ্দেশ দিছে। তাকে কৰিলে হেনো পানী পৰিষ্কাৰ হব আৰু এন্ধাৰ আঁতৰিব। সাৰপাই গঙ্গাই সঁচাকৈয়ে এটা ভোমোৰা দেখিলে আৰু নিৰ্দ্দেশ মতেই কাম কৰিলে। পানীবোৰ ফটফটীয়া হৈ পৰিল আৰু এন্ধাৰো নাইকিয়া হ'ল। পানীৰ তলিলৈকে মনিব পৰা হৈ পৰিল। গঙ্গাই ৰুদমী আৰু চলতা-পনটেৰ শ উদ্ধাৰ কৰিলে। গঙ্গাই ঔষধ-পাতি দি সিহঁতক জীয়ালে। না'ম-চুৰাঙ্গপা আন এঠাইলৈ পলাই গ'ল। গঙ্গাই লগুৱা দুটাৰে সৈতে তাক বিচাৰি না-গনাৰম্-মিতে-চিলকম নামে পুখুৰীত পালেগৈ। সিহঁতে তাক জীয়াই জীয়াই ধৰিবলৈ মন কৰিলে। সেই উদ্দেশ্যে পুখুৰীটো বাঁহ, জেং, ডাল-পাত আদিৰে বেড়ি পেলালে। তাৰ পাছত দুপৰীয়াৰ আহাৰ খাবলৈ যো-জা কৰিলে। না'ম-চুৰাঙ্গপাই সাৰিবৰ উপায় নেদেখি কান্দিবলৈ ধৰিলে। সেই পুখুৰীতে থকা বিৰাট কেকোঁৰা আং-কেৰোঙ্গা ডামচঙে সেই কান্দোন শুনি দুখ লাগি তলে তলে গাঁত খান্দি তাক নিৰাপদ ঠাই এডো- খৰলৈ লৈ গ'ল। গাঁতটো, বহু দূৰত আন এটা পুখুৰীত উলিয়ালে গৈ। এইদৰে না'ম-চুৰাঙ্গপা পলাই সাৰিল। না'ম-চুৰাঙ্গপাক বধ কৰা হলে পৃথিৱীত আৰু মাছ বুলিবলৈ নেথাকিলহেঁতেন।

মাছৰ উৎপত্তি সম্পৰ্কেও অলেখ সাধু আছে। ডিমাচাসকলে

ভাবে যে পূৰ্ব্বতে পৃথিৱীখনৰ অধিকাংশ পানী আছিল, অ'ত ত'তহে একো চপৰা মাটি আছিল। পৃথিৱীত জীৱ নাছিল। ঈশ্বৰে প্ৰথমে পুৰুষ প্ৰাণী স্ৰজন কৰিলে 'বাঙ্গলা বজা' আৰু তেওঁৰ লগৰী হিচাপে 'আৰিখি ডিমা' নামে স্ত্ৰীৰ সৃষ্টি হ'ল। ক্ৰমে তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰেম উপজিল। আৰিখিয়ে সন্তান ধাৰণ কৰিলে। সেই সন্তানক জন্ম দিবৰ বাবে তেওঁলোকে নিৰাপদ ঠাইৰ অনুসন্ধান কৰিবলৈ ধৰিলে। বিচাৰি বিচাৰি ডালওব্ৰা আৰু চাঙ্গিলচ' নদীৰ মাজ ঠাই পালেগৈ। তাতে আৰিখিয়ে সাতোটা কণী পাৰিলে। প্ৰথম ছটা কণীৰপৰা ছটা ল'ৰা উপজিল—চিব্ৰাই (জ্ঞানী), নাইকু বাজা, ছুবাজা, ৱাবাজা ব্ৰিয়ং আৰু হামিৰদাও (খং)। শেষৰটো কণী নুফুটিল। মাকে চিন্তিত হৈ ল'ৰা কেইটাক সেইটো ভাঙি চাবলৈ কলে। সেইটো ভাঙিলত এজাক দৈত্য ওলাই আহিল। দৈত্যমখাই ঈশ্বৰক বিচাৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে—পিছে নেপালে। তেতিয়া চিব্ৰায়ে সিহঁতক হাবিত বাস কৰিবলৈ ক'লে, আৰু কলে, মানুহবোৰে বিপদ-আপদ বেমাৰ-আজাৰত পৰিলে তেওঁক পূজা দিব, সেই পূজাৰ নৈবেদ্যৰ কিছুভাগ দৈত্যবিলাকেও পাব। তেনেদৰেই সিহঁতে বহুকাল বাস কৰিলে। এবাৰ চিব্ৰাই এটা ভোজ পাতিলে আৰু চাকৰবিলাকক নিৰ্দ্দেশ দিলে যে ভোজৰ এখন আঞ্জা পানীত থকা জন্তুৰ মঙহেৰে ৰান্ধিব লাগিব। সিহঁতে পানীত নামি জলচৰ জীৱৰ সন্ধান কৰিলে। কিন্তু তেতিয়াও তেনে জীৱৰ সৃষ্টিয়েই হোৱা নাই। চিব্ৰাই গভীৰভাৱে ধ্যান কৰাত ঈশ্বৰে সন্তুষ্ট হৈ বৰষুণৰ লগত মাছ বৰ্ষণ কৰিলে। এইদৰেই পৃথিবীত মাছৰ আবিৰ্ভাৱ হ'ল। এই মাছকে ভোজত দিয়া হ'ল।

বড়ো কছাৰীৰ বিশ্বাসমতে পৃথিৱীৰ সৃষ্টিকৰ্ত্তা হ'ল বাথৌ বাবায় (মহাদেৱ)। মহাদেৱ পাৰ্ব্বতীয়ে আন জীৱ-জন্তু স্ৰজন কৰাৰ আগতে মাছ স্ৰজন কৰিলে। মাছৰ পিছতহে লক্ষ্মী বা অন্ন স্ৰজন কৰা হয়। কিন্তু মাছ আৰু লক্ষ্মীৰ মাজত কোন শ্ৰেষ্ঠ—এই

লৈ কাজিয়া লাগিল। পাৰ্ব্বতীয়ে মহাদেৱক এই কাজিয়া ভাঙিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি কলে, "প্ৰভু, আপুনি মাছ আৰু লক্ষ্মীক মানুহৰ মঙ্গলৰ কাৰণে মিলা-প্ৰীতিৰে পৃথিৱীত থাকিবলৈ দিয়ক। আপুনি তেওঁলোক দুয়োৰ মাজলৈ যাওক ; যেয়ে আপোনাৰ বাওঁ পিনে থিয় হব, তেৱেঁই শ্ৰেষ্ঠ।" মহাদেৱে পৃথিৱীলৈ নামি আহি লক্ষ্মীক বাওঁপিনে লৈ থিয় হ'ল আৰু সেই দিনৰপৰাই মাছতকৈ লক্ষ্মী (অন্ন) শ্ৰেষ্ঠ হ'ল।

কছাৰীসকলৰ মাজত হিন্দু জনশ্ৰুতি মিশ্ৰিত আৰু এটি মনোৰম কাহিনী আছে ঃ

আদিতে পৃথিৱীত অকল পানী আছিল ; সৃষ্টিকৰ্ত্তা মহাদেৱ আৰু পাৰ্ব্বতী এখন মকৰাজালত আছিল। সেই অৱস্থাত থাকোঁতেই মহাদেৱে পৃথিৱী সৃষ্টি কৰাৰ কথা চিন্তা কৰে আৰু অনতিপলমে পানীৰ মাজত প্ৰথমে মাছ কেঁকোৰা, কাছ আদি জীৱ সৃষ্টি কৰিলে। পৃথিবীৰ কাৰণে মাটি সংগ্ৰহ কৰিবলৈ মাগুৰ-মাগুৰীক (মাগুৰ মাছ এযোৰা) পাতালৰপৰা নিমন্ত্ৰণ কৰা হ'ল। মাগুৰ-মাগুৰীক মহাদেৱে পাতালৰপৰা মাটি সংগ্ৰহ কৰিবলৈ আদেশ দিলে ; কিন্তু দুয়ো অসমৰ্থ হৈ ঘূৰি আহিল। মহাদেৱে তেতিয়া তাহাঁতক শাপ দি কলে ; "যা, আজিৰপৰা তহঁতে একাঠু ডোবাৰ পানীত থাকিবি ; তহঁত মানুহৰ খাদ্য হবি।"

তাৰ পিছত মহাদেৱে বৰ্কা মাছক মাতি আনি পাতালৰপৰা মাটি আনিবলৈ আদেশ দিলে। কিন্তু কিছুদূৰ লৰি গৈ উশাহ চুটি হোৱাত বৰ্কা মাছ মহাদেৱৰ কাষলৈ ঘূৰি আহিল। মহাদেৱে সিহঁতক কলে, "যাহঁক, তহঁত আজিৰপৰা ছমাহ গাঁতত একো নোখোৱাকৈ থাকিবি ; বাকী ছমাহ পানীত থাকিবি।"

তাৰ পিছত জামান-জামানী (কেঁকোৰা) আৰু বাৰাহু ৰজাক (গাহৰি) মহাদেৱে পাতালৰপৰা মাটি আনিবলৈ আদেশ দিলে। বাৰাহু ৰজাই জামান-জামানীৰ পিঠিত উঠি পাতালৰ হিৰণ্যাক্ষ

ৰজাৰ ৰাজ্য পালেগৈ। বাৰাহুৱে জামান-জামানীৰ পিঠিৰপৰা নামি ওচৰতে থকা ডোবা এটিত পৰি বোকাৰে লুতুৰি পুতুৰি হৈ সেই অৱস্থাৰেই মহাদেৱৰ কাষলৈ ঘূৰি আহিল। মহাদেৱে বাৰাহুৰ নোমৰ গুৰিৰ পৰা কটাৰীৰে মাটি একুৰাই তিনিটা লাড়ু সাজি তাৰেই পৃথিবী সৃষ্টি কৰিলে। জামান-জামানীৰ কাৰ্য্যত সন্তোষ লভি মহাদেৱে কলে; "তোমালোকে কঠিন মাটিত গাঁত খান্দি ছমাহ একো নোখোৱাকৈ তাত সোমাই থাকিবলৈ শক্তি পাবা; বাৰিষাৰ লগে লগে পানী যুঁৰলিলৈ আহিবা।" কেঁকোৰাই সেইদিন ধৰি এই দৰে চলি আছে; আৰু তাৰ পিঠিত আজিও বাৰাহু (গাহৰি) ৰজাৰ ভৰিৰ সাঁচ আছে। গাহৰিয়ে মহাদেৱৰ আশীৰ্ব্বাদত নাকৰ আগ মঙহত শক্তি লাভ কৰিলে; ইয়াৰেই সি মাটিও খান্দিব পাৰে। শত্ৰুক আক্ৰমণ কৰিবলৈ মহাদেৱে বাৰাহুক দাঁত এজোৰা দিলে। বড়ো কছাৰীসকলৰ বিশ্বাস যে গাহৰিৰ দাঁত অথবা গাহৰিৰ গাত লাগি থকা মাটি লগত থাকিলে অপদেৱতা আৰু কুমন্ত্ৰই কোনো অমঙ্গল কৰিব নোৱাৰে।

ৱান্‌চোসকলৰ মাজত এটা সাধু প্ৰচলিত আছে। এসময়ত এজনী ছোৱালী আছিল। তাই ডিঙিত ধুনীয়া অলঙ্কাৰ আৰু মালা পিন্ধিছিল। সৰু ভায়েকে সেইবোৰ বিচাৰিলত তাই নিদিলে। ভায়েকৰ পেটে পেটে তাইলৈ বৰ খং উঠিল। এদিনাখন দুয়ো হাবিলৈ যাওঁতে, ভায়েকে নৈৰ পাৰৰ গছ এজোপাত লতা কেত-বোৰ ওলমি থকা দেখি বায়েকক তাত ওলমি দুলিবলৈ ক'লে। তায়ো দুলিবলৈ লাগিল। এনেতে ভায়েকে জোৰেৰে ঠেলা মাৰি দিয়াত তাই লতাৰ ৰচিত খোপনি ৰাখিব নোৱাৰি পানীত পৰিল আৰু তাতেই মাছ হৈ থাকিল। ৱান্‌চোসকলে এই মাছটোক য়ামি মাছ বোলে। ছোৱালীৰপৰা হোৱা কাৰণে ৱানচোসকলে (অসমীয়ায়ো) এই মাছ নেখায়।

মিৰিসকলে ভাবে যে 'চিৰকি আবুং' নামে নৈ খনতে পোন

প্ৰথমে মাছৰ উৎপত্তি হৈছিল। শদিয়া আৰু পাচিঘাটৰ মাজত কোনোবা অঞ্চলত এই নৈখন আছে। এই নৈখনৰপৰাই আন আন ঠাইলৈ মাছবোৰ যায় বুলি বিশ্বাস। এতিয়াও মাজে মাজে ভৈয়ামৰ নৈবোৰৰপৰা ধাৰ সোঁততো মাছবোৰ উজাই উজাই ইয়ালৈ আহে। শৰীৰৰ চাৰিওফালে কাঁইট থকা কিছুমান নিচেই এধান এধান মাছ আছে। এই মাছক মাছৰ ৰজা বুলি কোৱা হয়। এই মাছ কেনেকৈ ৰজা হবলৈ পালে তাৰো এটা সাধু আছে ঃ

চিৰকি আবুং নৈৰপৰা এসময়ত কিছুমান মাছ ভৈয়ামলৈ ভ্ৰমিবলৈ গৈছিল। কিছুদিন ভৈয়ামৰ নৈত ফুৰি চাকি সিহঁত আকৌ নিজ ঘৰলৈ উভতিল। ভৈয়ামৰ মানুহে মাছৰ গোন্ধ পাই সিহঁতক জাকেৰে ধৰিবলৈ নৈত ভেটা দিলে। ইফালে সিহঁতৰ অঙহী-বঙহী মাছবোৰে সিহঁত নহা দেখি চিন্তিত হৈ আন মাছক খবৰ লবলৈ পঠিয়ালে। কিছুদিন বিচাৰ খোচাৰ কৰি সিহঁতে লগৰীয়াবিলাকৰ বিপদৰ কথাটো গম পাই ততাতৈয়াকৈ উভতি ঘৰত খবৰ দিলেগৈ। ভেটাত বন্দী হোৱা মাছবিলাকৰ উদ্ধাৰৰ উপায় নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিবলৈ এখন মেল বহিল। তেতিয়া সেই সৰু মাছবিধে সিহঁতক উদ্ধাৰ কৰি অনাৰ ভাৰ ললে। সেই মাছবিধৰ নাম 'পুৰ্ত্তি'। কিন্তু পুৰ্ত্তিমাছ ইমান সৰু যে সেই বিৰাট ভেটা ভাঙিবলৈ যোৱা টিপচীয়ে মেৰু পৰ্ব্বত উকুৱাৰ নিচিনা কথা। গতিকে ডাঙৰ মাছক সেই কামলৈ পচা হ'ল। সিহঁত কিন্তু সৰ্ব্বশক্তি প্ৰয়োগ কৰিও ব্যৰ্থ হৈ উভতি আহিল। আন উপায় নেদেখি পুৰ্ত্তিমাছৰ প্ৰস্তাৱকে শেষত লব লগা হ'ল। সিহঁতৰ দলপতিয়ে হাজাৰ বিজাৰ পুৰ্ত্তিমাছ লৈ যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁ ভেটাৰ গাতে মাছবোৰেৰে এনেদৰে শাৰী পতালে যে ভেটাৰ মাজেদি পানী সৰকি আহিব নোৱাৰা হ'ল। কেবা দিনো পানী বন্ধ হৈ ৰ'ল। পানী আহি ভেটাৰ ওচৰত উপচি পৰি প্ৰবল সোঁত আৰু প্ৰচণ্ড আঘাতৰ সৃষ্টি কৰিলে। ভেটা ভাগি পৰিল। বন্দী মাছবোৰ

এনেকৈয়ে উদ্ধাৰ হ'ল। পুৰ্ত্তিমাছৰ বুদ্ধিক আটায়ে শলাগিলে। সকলো মাছে স্বীকাৰ কৰিলে যে বলতকৈ বুদ্ধিহে বেছি লাগতিয়াল। এইবুলি সকলোৱে একমত হৈ পুৰ্ত্তিমাছক ৰজা পাতিলে।

লুচাইসকলৰ মাজত আকৌ আন এটা কিম্বদন্তীৰ প্ৰচলন আছে। ই যেনিবা তেজীমলা সাধুৰ ন-সংস্কৰণ : এবাৰ এহাল মতা-তিৰোতা বাঁহ কাটিবলৈ গ'ল। সিহঁতৰ মাজত ঠিক হ'ল, যেয়ে নিজৰ বাঁহ নিজে বৈ আনিব নোৱাৰিব তাকে নৈত পেলাই দিয়া হ'ব। তিৰোতাজনীয়ে উভতি আহোঁতে নিজৰ বাঁহৰ বোজাটো ব'ব নোৱাৰাত গিৰিয়েকে তাইক পানীলৈ দলিয়াই দিলে। তাতে তাই এটা প্ৰকাণ্ড মাছলৈ ৰূপান্তৰিত হ'ল। মাছটোৰ নাম হ'ল থাইচাওনিনো। এই কথাত তাইৰ জীয়েকে বৰ বেজাৰ পালে। তাই সদায় নৈৰ পাৰলৈ যায়। মাছ হৈ যোৱা মাকজনীয়ে জীয়েকৰ ওচৰলৈ আহি জীয়েকক কিবা কিবি খাবলৈ দিয়ে। ঘৰত তাইৰ মাহীমাকে তাইক খাবলৈ নিদিয়াতো তাই দিনে দিনে শকত আৰত হৈ যোৱা দেখি মাহীমাকে কাৰণটো অনুসন্ধান কৰি আচল কথাটো গম পাই তাই এটা জালোৱাক জাল বাবলৈ লগালে। জীয়েকে এই ঘটনা দেখি পাৰৰপৰা চিঞৰি ক'ত ক'ত জাল পেলাইছে মাকক জনালে। জীয়েকক তাৰপৰা আঁতৰাই নি মাছমৰীয়াহঁতে মাছটো ধৰি মাৰিলে। মাকৰ কাঁইটবোৰ নি তাই শিমলু এজোপাৰ তলত পুতি থলেগৈ। ছোৱালীজনীয়ে সেই শিমলুগছৰ ফুলৰ মৌ খায়েই দিন নিয়াবলৈ ধৰিলে। ডাঙৰ হ'লত এজন ধনী ডেকাৰ লগত তাইৰ বিয়া হ'ল।

কছাৰী সাধু এটিত মাছক মানুহ আৰু দেৱতাৰ বন্ধু বুলি বৰ্ণোৱা হৈছে। এহাল বুঢ়া-বুঢ়ীৰ বহুত লৰা-ছোৱালী আছিল। বুঢ়াই সিহঁতৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰৰ আহাৰ আদিৰ কাৰণে হিমালয়লৈ গৈ এটা প্ৰকাণ্ড পুখুৰী খান্দি তাত বহুত মাছ জীয়ালে। এদিনাখন সৌভাগ্যৰ দেৱতা শ্ৰীয়ে পিয়াহত তত নেপায় তালৈ পানী খাবলৈ

আহিল। মাছবোৰে তেওঁক পানী দিলে। বিনিময়ত তেওঁ সিহঁতক ব্ৰহ্মপুত্ৰলৈ লৈ যাবলৈ বিচাৰিলে। তেওঁৰ লাঠিডালত সিহঁতক বান্ধি জুৰি এটি খান্দি খান্দি তেওঁৰ পাছে পাছে লৈ গল। এনেকৈয়ে নৈৰ সৃষ্টি হ'ল। মাছবিলাকেও এই উপকাৰৰ কাৰণে শ্ৰীক জাতিলাও এটা আৰু ৰঙালাও এটা দিলে। সেই লাও দুটা সোণ-ৰূপেৰে পুৰ হৈ আছিল। ঘৰলৈ উভতি যাওঁতে তেওঁ লাওদুটা বন্ধুবান্ধৱক উপহাৰ দিলে। ঘৰলৈ আহি শ্ৰীয়ে দেখে তেওঁৰ জীয়েক টান ৰোগত পৰি শয্যাগত হৈ আছে। মাছবোৰে তেওঁক দিয়া উপহাৰ অৱজ্ঞা কৰি আনক বিলাই দিয়াতে এই ঘটনা ঘটিল বুলি তেওঁ বুজিব পাৰিলে। মাছবিলাকে অৱশেষে তেওঁক কৃপা কৰিলে। সিহঁতে বেজৰ ছদ্মবেশত আহি শ্ৰীক কলে যে শ্ৰীয়ে যদি নৈৰ পাৰত গৈ জীয়েকৰ বাবে পূজা-পাতল দিয়ে তেতিয়া হলে জীয়েক ভাল হ'ব। শ্ৰীয়ে তাকে কৰিলে। অধ্যাপক তাৰকচন্দ্ৰ দাসে এই সাধুটোত নদীপূজাৰ নিদৰ্শনতকৈ মাছ-পূজাৰ ইঙ্গিত হে অধিক বুলি কব খোজে। ডঃ দাসে কৈছে : "যুক্তিৰ ফালৰপৰা চাবলৈ গ'লে শ্ৰীৰ মাছৰ পূজা কৰাহে সম্ভাৱনা অধিক কিয়নো মাছবোৰহে বিৰক্ত হৈছিল। নৈবোৰতো তেওঁৰ নিজৰেই সৃষ্টি, আৰু মাছ পুহিবলৈ নৈৰ পাৰেই উপযুক্ত স্থান। সম্ভৱতঃ যিটো আগেয়ে মাছপূজা আছিল, তাকে নদী-পূজালৈ পৰিবৰ্ত্তিত কৰাৰ ইয়ে সুযোগ দিয়ে।"

মিকিৰৰ মাজতো অনুৰূপ এটা সাধু আছে। পুৰণিকালত মিকিৰসকলে মাছৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে একো নেজানিছিল। সেই দেখি তেওঁলোকে মাছ খোৱাও নাছিল। কোনো পৰ্ব্বতৰ ওপৰৰ পুখুৰী এটাত মাছ আছিল। কাষত এখন নৈ আছিল আৰু সেই নৈ খনেৰে পুখুৰীটোলৈ পানী গৈছিল। এবাৰ বতৰ বৰ খৰাং হলত নৈৰ পানী শুকোৱাত পুখুৰীটোত পানী নোহোৱা হ'ল। এই পুখুৰীত সদায় হাঁহ এটা চৰি ফুৰিছিল। মাছবোৰে হাঁহটোক

সিইঁতক তাৰপৰা কোনোবা পানী থকা ঠাইলৈ নিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। হাঁহ অমান্তি হলত মাছবোৰে ৰবকৈ কাকূতি কৰিলে। এনে সময়তে সেই পিনে এজন মিকিৰ গৈছিল। তেওঁ মাছ আৰু হাঁহৰ কথা-বতৰা শুনিলে। ওচৰলৈ গৈ মাছৰ মুখে সিহঁতৰ বিপদৰ কথা শুনি মিকিৰজনে হাঁহটোক দয়া কৰি মাছবোৰক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ অনুৰোধ জনালে। হাঁহ আৰু মিকিৰ দুয়ো লগলাগি মাছবোৰক আন এখন নৈলৈ নিলে। মাছবোৰে কৃতজ্ঞতাত গদ্‌গদ্ হৈ মানুহটোক কলে যে স্বাস্থ্য ভালে ৰাখিবলৈ মানুহে মাজে মাজে মাছ খাব পাৰিব। এইদৰেই মিকিৰসকলে মাছ খাবলৈ শিকিলে।

জয়ন্তীয়াসকলৰ অধিষ্ঠাত্রী দেৱী জয়ন্তীৰ মৎস্যৰূপ গ্ৰহণ প্ৰসঙ্গত বুৰঞ্জীত তলৰ আখ্যানটি আছে ঃ জয়ন্তীয়ো লাণ্ঢাবৰক খেদাই মনত দুখকৈ বোলে,—"কিনো অযোগ্য কাম কৰিলোঁ? পতিব্ৰতা ধৰ্ম্মকো এৰিলোঁ। মহামায়া ভগৱতী! মোক কোনোৰূপে উদ্ধাৰ কৰা।" এই বুলি শয়ন কৰিলে। পাচে স্বপ্নত দেৱীয়ে বোলে,—"তোৰ পতিব্ৰতা মঞি ৰাখিম ; অধমে যিহক বাঞ্ছা কৰিছে তাকে পাই হেন কৰিম ; দুখ নকৰিবি। অশুচি হবৰ কালত তোৰ দেহৰ পৰা ছায়া প্ৰতিবিম্ব-কন্যা একটা জলত প্ৰবেশ হুব ; মৎস্যৰ গৰ্ভত প্ৰবেশ হুব। মৎস্যোদৰী নাম কন্যাজাত হুই তোৰ ঘৰত থাকিব। সেয়ে সহিতে বসতি কৰিলে তোৰ পতিব্ৰতা ধৰ্ম্ম ৰহিব। মৎস্যো-দেবীৰ গৰ্ভে যেখন পুত্ৰ হয় তাত ৰাজ্য সমৰ্প্ণা কৰি তঞি মোক পাবি গৈ। এখন ৰাজ্য পালি থাক।" এই বুলি মহামায়া অন্তৰ্ধ্যান হ'ল। পাচে চেতন পাই জয়ন্তী ৰাণীসিংহ সন্তোষ হুই আনন্দে ৰহিল। মহামায়াক চিন্তি ৰাজ্য প্ৰতিপালি ৰহিল। যি সময়ত অশুচি হ'ল, দেবী স্বপ্নৰ কথা মনত কৈ সুওঙ্গা জুৰিত অশুচি গা স্নান কৰি জয়ন্তীৰ গাৰপৰা ছায়াবিম্ব জলত খেপন কৰি স্নান কৰি আপোনাৰ নগৰক আহিল। ছায়াবিম্ব মৎস্যে গিলিলে। লাণ্ঢা সুওঙ্গায়ো মাছলৈ বুলি সেই জুৰিত খোকা পাতিছিল।

দৈৱযোগে ঘোৰ বৃষ্টি হ'ল। পাচে সেই খোকাতে ছায়াবিম্বকে গিলা ৰৰালি মাছ আহি লাগিলহি। পুৱা গৈ লাণ্ঢা সুওঙ্গায়ে ঘৰক আনি আঁৰি থৈ আৰাক গ'ল। যাওঁতে ভোবোলা নাম এক গাৰোৱে বোলে,—"ঐ লাণ্ঢা সুওঙ্গা! ৰৰ মাছটো যে পাইছ একলে কি কৈ খাবি?" লাণ্ঢা সুওঙ্গা বোলে,—"গেলি পোক পৰিব, দিনে দিনে তাকে ভাজি খাম।" আৰা চাই দুই গাৰো ঘৰক আহিল। ঘৰ সোমাই দেখে নানাবিধ দিহ-দ্রব্য সহিতে ভাত দেখি বিস্ময় হুই বোলে,—"মঞি লাণ্ঢাবৰ, মোৰ কোনো নাই, মোক লাগি কাৰণো দয়া উপজিলেক? জানিলোঁ বনদেৱেহে দায়া কৰি মোক লাগি থৈছে।" এই বুলি ভাত-মদ খাই ঘৰত থাকিল। এইৰূপে আনাকাদিনাও লাণ্ঢাবৰ আৰালৈ গ'ল। আৰাৰপৰা আহি আকও ভাত-মদ তেনেকৈ পালেহি। লাণ্ঢাবৰে বোলে,—"কি বিস্ময় কথা!" এইবুলি ভাত-পানী খাই লাণ্ঢাবৰ সেইমনে থাকিল। মাছ থলে আৰি, নেগেলে ; বোলে—"কাটি শুকুয়াওঁ।" এই বুলি মাছ কাটিব খোজোঁতে তাৰ হাতৰ দা ছিগি দুডোখৰ হ'ল।

লাণ্ঢাবৰে মাছ আকও আৰি থৈ আনাকাদিনা আৰালৈ যাওঁ বুলি লাণ্ঢাবৰে জুমি আছিল। পাচে মাছৰপৰা ওলাই মৎস্যোদৰীএ ঠাই-ঠুই আঁওতাই থয়। লাণ্ঢাবৰে গৈ চাব মাৰি ধৰি বোলে,—"তঞি কোন ক?" মৎস্যোদৰীএ বোলে,—"তঞি মনে মনে থাক। তোৰ সুখৰ কাৰণেহে আহিছোঁ। তোৰ নাই কেও, মোৰো নাই কেও ; দুয়ো ইয়াতে থাকিম। তঞি আজিৰে পৰা আৰালৈ যাব নেলাগে, মই সকলে দিম। তঞি সহিতে গৃহবাস কৰিম। একো সুধিব নালাগে, মনে মনে থাক।" এই প্ৰকাৰে দুয়ো খাৱা-দাৱা কৰি বসতি হুই ৰহিল।

সেইদিন ধৰি তাৰ ঘৰত অযাচিতে সকলে বস্তু লাগ ধৰিলে

মাছক পৱিত্ৰতা আৰু উৰ্ব্বৰতাৰ প্ৰতীক হিচাবে অতি পুৰণি

কালৰেপৰা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ডাঃ এলউইনে লেখিছে ঃ যোৱা মাছ অঙ্কিত ব্ৰোঞ্জৰ পাত্ৰ, ঘণ্টা, বাদ্যযন্ত্ৰ আদি তিব্বতৰপৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত প্ৰবেশ কৰিছে। মাছক সৌভাগ্যৰ চিন বুলি ধৰা হয় কাৰণে অসমীয়া আৰু জনজাতীয় লোকসকলেও তেওঁ-লোকৰ কাপোৰত মাছৰ চানেকী তোলে। ঘৰতো মাছৰ ছবি আঁকে।

লোক-গীততো মাছক স্ত্ৰী-সৌন্দৰ্য্যৰ উপমা, যৌন প্ৰতীক, দাম্পত্য সম্প্ৰীতিৰ (পাভ-যোৰ) আদৰ্শস্বৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বহুতো অসমীয়া লোক-গীতত মাছক ছোৱালী আৰু মাছ ধৰাক প্ৰেমৰ প্ৰতীক হিচাবে লোৱা হয়।

মাছ হোৱা হলে পৰিলোঁহেঁতেন গৈ
তোমাৰে খেৱালী জালত।

* * * *

কাক ডোঙ্গাৰ বৰালিৰে দেৰচোৱাৰ বৰালি
কেনেকৈ মিহলি হ'ল ?

মিৰিসকলেও মাছক বিয়াৰ প্ৰতীক হিচাবে লৈ গীত গায় ঃ—

চিৰিকি আবুংলেম কাপেউল্‌চ
তিউবগ্‌ নিউ-মৃগননাম দিপেও মুলচ
মেউনামাই আলপুনা মেবু নৃগেকেন পেউ
গিউ টকা।

"যদিহে তোমাৰ চিৰাকি নৈ চাবলৈ হেঁপাহ আছে আৰু যদিহে তোমাৰ মাছৰ আঞ্জা খাবৰ মন, তেনেহলে হেৰা মোৰ মৰমৰ ফুলকলি ! মোক বিয়া কৰোৱা।"

অসমীয়া মৎস্য পুৰাণ নামৰ পুথিত অলেখ মাছৰ নাম আছে। মাছবোৰৰ উৎপত্তি আৰু মাছৰ লগত সম্পৰ্ক থকা বহুতো কাহিনী তাত আছে।

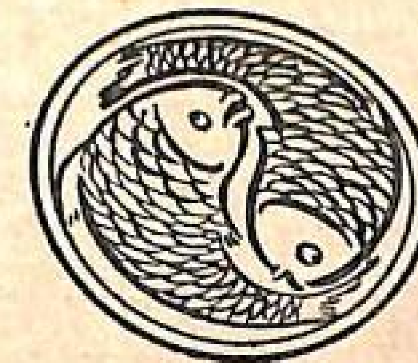
মাছৰ আকৃতি, জোখ, বৰণ, লক্ষণৰপৰা, অসমীয়াত বহুতো প্ৰবাদ আদি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। "ওচৰৰ পুঠি-খলিহা দূৰৰ ৰৌ-বৰালী", "মাছৰ চিকুণ নেৰীয়া" আদি। অসমীয়াত ভকতীয়া-ফকৰা নামে এবিধ বিশেষ ধৰণৰ প্ৰবাদৰ প্ৰচলন আছে। ইবোৰত ধৰ্ম্ম, নৈতিকতা সম্পৰ্কীয় কথা সাঁথৰত বৰ্ণোৱা আছে। এনে ফকৰা কেতবোৰত মাছক উপমা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়—

বাৰ হাত জালৰ তেৰ হাত ফটা,
কি মাছ মাৰিলি বাপৰ বেটা।
ৰৌ-বৰালী সবকি গ'ল
পুঠি-খলিহা পাহে পাহে ৰ'ল।

* * *

একেটা বিলতে দুটিমাছ ওপজে
শাল শোল দুইজন।
শালটো মাৰি আনি বাচি কুটি খায়
শোলটো হৈলা কোনজন॥

মানুহৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত ঠাইৰ নামৰ যদি কিবা সম্পৰ্ক আছে তেনেহলে মাছৰ নামেৰে যোৱা অসমৰ অলেখ গাৱঁৰ নাম এই সম্পৰ্কত বিশেষ অৰ্থপূৰ্ণ।

লোক-বিশ্বাসত কুকুৰা চৰাই

সৰ্ব্বপ্ৰথম অষ্ট্ৰীকভাষীসকলেই কুকুৰা চৰাই ঘৰচীয়া কৰে বুলি অধ্যাপক সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে মত প্ৰকাশ কৰিছে। অষ্ট্ৰীকভাষী আৰু তেওঁলোকৰ সমগোত্ৰীয় তিব্বতবৰ্ম্মীসকলৰ সমাজত সেইকাৰণেই কুকুৰাৰ প্ৰাধান্য। পূজা আৰু উচৰ্গাৰ নিমিত্তে তেওঁলোকে কুকুৰাক সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ জীৱ বুলি গণ্য কৰে। তেওঁলোকৰ ধাৰ্ম্মিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত জড়িত পূজা-উৎসৱ, আচাৰ-অনুষ্ঠান, লোক-বিশ্বাস-কিম্বদন্তীত কুকুৰাৰ স্থান বিশেষ মন কৰিবলগীয়া। অষ্ট্ৰীক আৰু তিব্বতবৰ্ম্মী ভাষাৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ থকাৰ হেতু অসমৰ পাহাৰ আৰু ভৈয়াম উভয়ৰে মানুহৰ সামাজিক আৰু ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কীয় জীৱনতো কুকুৰা চৰাই আৰু কণীৰ স্থান অৰ্থপূৰ্ণ। অসমীয়া বিয়াত দৰা-কন্যা নোওৱা বেইৰ তলত দুটা কণী পুতি থোৱা নিয়ম। কামৰূপত পুষ্পিতা হোৱাৰ পিছত ছোৱালীয়ে স্বামীৰ ঘৰলৈ আহোঁতে লগত কণী এজোৰ অনাৰ নিয়ম ; ই নিশ্চয় উৰ্ব্বৰতাৰ প্ৰতীক। আঙ্গামী নগাৰ জোবোণ পিঙ্কোৱা উৎসৱৰ দিনা কুকুৰাৰে মূল্য নিৰূপণ কৰা হয়। কেতবোৰ কছাৰী ফৈদেও তেনে কৰে। আও নগাৰ বিয়াৰ লগত জড়িত যিবোৰ আনুষ্ঠানিক উৎসৱ আছে তাৰে এটা হ'ল কুকুৰা বলি দিয়া উৎসৱ। দৰাৰ ঘৰলৈ কন্যা অহাৰ সময়ত

দৰাৰ বাপেকে কুকুৰা বলি দিয়ে। কন্যাপক্ষৰ লোকসকল ঘৰৰ বাহিৰত ৰৈ থাকে ; ইতিমধ্যে দৰাৰ বাপেকে এটা মতা কুকুৰা বলি দি প্ৰাৰ্থনা কৰে যাতে লৰা-ছোৱালীহাল মাক-বাপেক হয়। লাখেৰসকলৰ মাজত বিয়াৰ লগত এটা উপকৰা উৎসৱ জড়িত আছে। এই উৎসৱতো কুকুৰা বলি দিয়া হয়। কুকুৰা বলিৰ অৰ্থ হ'ল দৰা-কন্যাক লৰা-ছোৱালী জন্ম দিবলৈ সক্ষম কৰা। এই কুকুৰাৰ মঙহ খাব পাৰে কেৱল আবিয়ৈ ছোৱালী আৰু বলিদাতাৰ সম্বন্ধীয় লোকসকলেহে। লোঠাসকলৰ বিয়াৰ বন্দোবস্ত হলে দৰা-কন্যাৰ ঘৰত গৈ মতা কুকুৰা মাৰি খোৱা-বোৱা উৎসৱ পতা হয়। দৰাই মতা কুকুৰাটো নিজ হাতে মাৰি নিজ হাতে বন্ধা-বঢ়া কৰে আৰু বৰ-কন্যা উভয়ে ওৱাণ্টচেনৰ সমুখত বহে। ওৱাণ্টচেন হল গাৱঁৰ বৃদ্ধলোক। তেওঁ এই সময়ত প্ৰত্যেকৰ হাততে একোখিলাকৈ পাত থয়, পাত কেইখিলাৰ প্ৰত্যেকতে মতা কুকুৰাটো কাটি ১৬ টুকুৰা সৰু সৰু মাংস থয়। চেমা নগাৰ জোৱোণ বিয়াৰ দিনা, ভাবী দৰাজনে কন্যাৰ বাপেক-মাকৰ ঘৰলৈ গৈ ভোজভাত খায়। তেওঁৰ লগত যোৱা দলটোত থাকে বুঢ়ামানুহ, মহিলা আৰু যোদ্ধা। দৰাই এই দলটোৰ লোকসকলক সৰু সৰু কুকুৰা পোৱালি উপহাৰ দিয়ে। ইয়াক "মিনি-ইহা-মি" (বিনামূলীয়া মেখেলা) বোলে। সন্ধিয়া কন্যাই অনা এটা কুকুৰা পোৱালি দলটোৱে মাৰে আৰু ন-কৈ বিয়া হোৱা দৰা-কন্যাহালে ইয়াক ৰান্ধি খায়, তাকে কৰিলেহে বিবাহ উৎসৱ সম্পূৰ্ণ হয়। কুকিসকলৰ বিবাহ উৎসৱৰ লগতো কুকুৰা জড়িত আছে। কুকি-বিয়াত দৰা আৰু কন্যাৰ পৰিয়ালৰ প্ৰত্যেকেই একোটাকৈ কুকুৰা মাৰে। কুকুৰাৰ পাখিবোৰ নৱ-দম্পতিৰ ডিঙিত পিন্ধাই দিয়া হয়। পুৰোহিতজনে মূৰটো কাটি কুকুৰাটো দলি মাৰি পেলাই দিয়ে, যদি সোঁ ঠেংটো বাওঁ ঠেঙৰ ওপৰত পৰে, তেন্তে বৈবাহিক জীৱন সুখী হব বুলি ধৰা হয়।

থাদাউ কুকিসকলৰ বিবাহ উৎসৱ কুকুৰা কাটি সম্পন্ন কৰা হয়। এই কুকুৰাৰ সোঁ-ডেউকাৰ পাখিবোৰ নি নৱদম্পতিৰ চুলিত গুজি দিয়া হয়।

লৰা-ছোৱালীৰ জন্মত পালন কৰা উৎসৱৰ লগতো কুকুৰা আৰু ইয়াৰ কণীৰ সম্বন্ধ আছে। চেমা নগা তিৰোতাৰ সন্তান জন্ম হোৱা মাত্ৰেই ওপজা সন্তানটিৰ যি লিঙ্গ হয় সেই লিঙ্গৰ কুকুৰা পোৱালি এটা মাকে খাব লাগে। সন্তান জন্ম হোৱাৰ তিনি দিনৰ দিনা সন্তানটিৰ হৈ এটি কুকুৰা পোৱালি উচৰ্গা কৰা হয়। মাকে এই কুকুৰা পোৱালিটোৰ মাংস নাখাবও পাৰে। ৰেংমা তিৰোতাৰ সন্তান হলে বাপেকে সেই মুহূৰ্ত্তত তিনিডোখৰ শিলৰ উধান যথাস্থানত পাতি নতুন চৰু যোৰে। তাৰ পিছত জুই ধৰি নতুন চৰুত ভাত আৰু কুকুৰা ৰান্ধে—লৰাৰ কাৰণে মতা কুকুৰা আৰু ছোৱালীৰ কাৰণে মাইকী কুকুৰা। বাপেকে নিজহাতেই এই কুকুৰা মাৰিব লাগিব। এই খাদ্য কেৱল মাকেহে খায়, কেচুৱাটোৰ কপাল বা হাতত অকণমান মাংস থোৱা হয়। কুকুৰাৰ গাৰপৰা ছিঙা পাখিবোৰ যাতে স্বামী বা স্ত্ৰীৰ বাহিৰে আন কোনেও গছকিব নোৱাৰে তাৰ কাৰণে খোৱাৰ সময়ত আৰু খোৱাৰ পিচত বিশেষ চকু দিয়া হয়। কোনোবাই সেইবোৰ গছকিলে মাক-বাপেকৰ লগত তেওঁৰ কাজিয়া লাগিবই লাগিব বুলি বিশ্বাস। আঙ্গামী নগাৰ প্ৰথম সন্তান জন্ম হলে ঘৈণীয়েকে তাক বাপেকৰ ঘৰলৈ লৈ যায় আৰু বাপেকৰ ঘৰত সম্বন্ধীয় সকলো লোকেই তাইক একোটাকৈ কুকুৰা উপহাৰ দিয়ে—লৰা হলে মতা কুকুৰা আৰু ছোৱালী হলে মাইকী কুকুৰা। এই কুকুৰাবোৰ নি গঁৱালত থোৱা হয় আৰু দিনে দিনে মাৰি মাৰি খায়। ইয়াৰে কোনো কুকুৰা পলাই গলেও অমঙ্গল বুলি বিশ্বাস। লোঠা তিৰোতাৰ স্বামীয়ে সন্তান জন্মৰ পিচত ঘৰৰ সমুখত কুকুৰা আৰু কণী উচৰ্গা কৰে। প্ৰসৱৰ

সময়ত কষ্ট হলে দেৱতাৰ সন্তুষ্টিৰ অৰ্থে ঘৰৰ বাহিৰত কুকুৰা উচৰ্গা কৰা হয়। আনকি গৰুপোৱালি জগিলেও আও নগাসকলে কুকুৰা বলি দিয়ে।

গাৰোসকলৰ কেচুৱাৰ নাই (নাভি) সৰাৰ লগে লগেই মাক আৰু কেচুৱাটোক নৈত গা ধুওৱা হয়। তাৰ পিছত পুৰোহিতে বেদীত প্ৰাৰ্থনা জনায় আৰু তাৰ অন্তত কুকুৰাটো লৈ বাপেক ঘৰৰ চালৰ মূধত উঠেগৈ। তেওঁ চৰাইটোৰ মূৰটো কাটি আৰু তাৰ তেজবোৰ তলৰ বেদীৰ ওপৰেদি বৈ যাবলৈ দিয়ে। কুকুৰাৰ দেহাটো মাটিলৈ দলিয়াই দিয়ে আৰু ই য'তে পৰেগৈ সেই ঠাইতেই তাক বান্ধি-বাঢ়ি খাব লাগে। সন্তান জন্ম হোৱাৰ প্ৰায় মাহেকমানলৈ কছাৰী তিৰোতাক 'অশুচি' বুলি ধৰা হয়। এই সময়ছোৱাত তিৰোতাজনীয়ে ঘৰৰ ঘৰুৱা পূজাৰ বেদীত কুকুৰা আৰু কুকুৰা কণী উচৰ্গা কৰি থাকে।

পোষ্যপুত্ৰ গ্ৰহণত অৰ্থাৎ তোলনীয়া পুত্ৰ লওঁতে পতা উৎসৱ-অনুষ্ঠানতো কুকুৰা চৰাইৰ ভূমিকা আছে। লৰা-ছোৱালী তোলনীয়া কৰি লওঁতে সেই ফৈদৰ আটাইতকৈ বয়োবৃদ্ধ লোক-জনে এটা কুকুৰা পোৱালি হাবিলৈ দলি মাৰি এৰি দিয়ে। হাবিখন গাঁৱৰপৰা দূৰত হব লাগিব যাতে কুকুৰাটো আহি ঘৰ ওলোৱাটো সম্ভৱ নহয়। কোনো এটা ফৈদৰপৰা সেই ফৈদৰ কোনো লোকে দলত্যাগ কৰা ঘটনাটো যাতে বাৰে বাৰে ঘটিব নোৱাৰে তাৰবাবে প্ৰতিষেধক ব্যৱস্থা লোৱায়ে এই অনুষ্ঠানৰ উদ্দেশ্য।

কছাৰীসকলে পৰিয়ালৰ কোনো লোকৰ মৃত্যুত গ্ৰাম্য-দেৱতাৰ সমুখত কুকুৰা বলি দিয়ে। ইয়াৰ উপৰিও কুকুৰা এটা বা গাহৰি এটা মাৰি তাৰ মঙহেৰে আঞ্জা ৰান্ধি এভাগ মৃতকৰ শিতানত থয়। লোঠা নগাসকলৰ ভিতৰত কোনোবা মৰিলে এজন বয়োবৃদ্ধ লোকে কুকুৰাটোৰ ঠেঙত কড়ি এটা বান্ধি

মৃতকৰ হাতত অলপ সময় থৈ দিয়ে। তাৰ পিছত ইয়াক মাৰি পেলায়—যাতে যি বাটেৰে মৃতক সিপুৰীলৈ যাবগৈ সেই বাটেদি সি কক্-কক্ কৰি মৃতক যে আহিব লাগিছে তাৰ আগবতৰা জনাই যাব পাৰে। মৰাশটোৰ মূৰৰ ওপৰত ডিঙিত ৰচি লগাই কুকুৰাটো ওলোমাই থোৱা হয় আৰু শৱ-সৎকাৰ কৰাৰ পিচত ইয়াৰ ডেউকা দুখন কাটি ঘৰৰ বাওঁফালৰ বেৰত খুচি থোৱা হয়। গাটো পেলাই দিয়ে, নহলে খৰি দিয়া মানুহক খাবলৈ দিয়া হয়। দিনদিয়েকৰ পিচত এই মৃতকৰ উদ্দেশ্যে উচৰ্গা কৰা কুকুৰাটোৰ ডেউকা কেইখন বেৰৰপৰা একৰাই আনি পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত ৬ বাৰ আৰু তিৰোতাৰ ক্ষেত্ৰত ৫ বাৰ দাৰে কাটি প্ৰাৰ্থনা কৰা হয়। আও সমাজৰ প্ৰথা মতে মৃতক পুৰুষেই হওক বা তিৰোতাই হওক, যিখন শয্যাত শটো পৰি থাকে তাৰ কাষতে এটা কুকুৰা মাৰি থোৱা হয়। মৃতকৰ লগতে ইও সিপুৰীলৈ যাবগৈ ; সেয়ে বিশ্বাস। খাচীসকলে মৃতকৰ পেটৰ (পাকস্থলী) ওপৰত এটা কণী থয়। ইয়াক 'ইউ লেঙ্ খোহ' বুলি কোৱা হয় ; আৰু এটা কুকুৰা বলি দিয়া হয়। এনে কৰাৰ কাৰণ হ'ল মৃতক আত্মাক সিপুৰীলৈ যাবৰ কাৰণে কুকুৰাটোৱে ঠেঙেৰে আঁচুৰি-বাকুহি এটা বাট উলিয়াই দিব। আঙ্গামী নগাসকলে প্ৰত্যেক মৃত্যুতেই একোটাকৈ কুকুৰা মাৰে। তেওঁলোকৰ শৱ-সৎকাৰ কৰাৰ সামাজিক প্ৰথামতে শৱ গাঁতটো মাটি ভৰাই পোতাৰ পিচত এটা কুকুৰা নেলুত চেপা দি ধৰা হয় আৰু মৰিশালীৰ ওপৰত এটা সৰু খুটিত ডিঙিত জৰী লগাই এনেকৈ আঁৰি থোৱা হয় যাতে ঠেং কেইটাই তলৰ মাটি কোনোমতেহে চুই থাকে। তাৰ পিচত অলপ খেৰ-জাবৰ ইয়াৰ সমুখত থৈ জুই লগাই দিয়া হয়। সকলো অপমৃত্যুতে কুকুৰা-বলি প্ৰয়োজনীয়। পুৰুষ বা তিৰোতাৰ মৃত্যু হলে গাৰোসকলে এটা পোৱালি কুকুৰা মৃতকৰ সোঁ বা বাওঁ ভৰিৰ তলুৱাৰ আগভাগত বান্ধি এড়াল দি থয়। এড়াল দিয়া

জৰীদাল কুকুৰাটো মাটিত ঘূৰি ফুৰিবলৈ অঁটাকৈ দীঘল কৰি দিয়ে। ইয়াক 'দোজাসি' বোলে। ই ক্ৰীতদাসৰ ঠাই লৈছে। আগৰ দিনত ক্ৰীতদাসক তেওঁলোকৰ প্ৰভুৰ মৃত্যু-উৎসৱত বলি দিয়া হৈছিল। শৱ-সৎকাৰ হৈ যোৱাৰ পিচত এই কুকুৰাটো মাৰি তাৰ তেজ ঘৰৰ চোতালৰ পূজাৰ বেদীত ঢালি দিয়া হয়।

ৰোগ নিৰাময় কৰিবলৈ আৰু অসুখ-বিসুখৰপৰা হাত সাৰি-বলৈ অসমৰ বহুতো জনজাতিয়ে কুকুৰা বলি দিয়ে। মিকিৰসকলে হাইজাৰ দেৱতা আজো-আচেলৈ দুটা কুকুৰা আৰু বহুতো কণী উচৰ্গা কৰে ; গাৱঁৰ বাহিৰৰ আলিত ৰাতি এই উচৰ্গা কৰা হয়। এই বলিবিধানত গোটেই গাওঁখনেই অৰিহণা যোগায়। হাইজাৰ দেৱতাক তুষ্ট কৰিবলৈ কছাৰীসকলে পতা মৰং পূজাত মাজে মাজে ফুল, কুকুৰা কণী, পিঠাগুৰি আদি ভুৰত ভৰাই নদীত উটাই দিয়া হয়। ই এক প্ৰকাৰ নদীপূজা ; কিয়নো হাইজা বেমাৰ নদীয়ে আনে বুলি বিশ্বাস। বেমাৰত পৰা চেমা নগাই পথাৰলৈ কুকুৰা এটা নি মাৰে আৰু এভাগ তেওঁৰ আত্মাৰ কাৰণে নিলগাই থৈ দিয়ে। এনে ধৰণৰ পূজাত মতা কুকুৰা এটাৰ পাখিবোৰ লাহে লাহে ছিঙা হয়। ফলত কুকুৰাটোৱে জোৰেৰে আৰু ঘনে ঘনে কক্-ককাবলৈ ধৰে। এনে কৰাৰ উদ্দেশ্য হ'ল বেমাৰীজনক যি দেৱতাই শাস্তি দিছে তেওঁ যাতে চিঞৰ শুনি উচৰ্গা গ্ৰহণ কৰে। বেংমা কুষ্ঠ-ৰোগীয়ে তেওঁৰ অসুখৰপৰা নিষ্কৃতি পাবলৈ বগা কুকুৰা বলি দিয়ে। আঙ্গামী নগাই ৰোগৰপৰা আৰোগ্য লভিবলৈ কুকুৰা এটা এৰি দিয়ে আৰু কণী দলিয়াই দিয়ে। কেতিয়াবা কুকুৰাৰেও বলি বিধান কৰা হয় ; গাৱঁৰ আলিৰ মাজভাগতে এখন দাৰে কুকুৰাটোৰ মূৰটো কটা হয় আৰু মৃতকক খৰি দিওঁতা লোকসকলে মূৰ আৰু দেহা দুয়োটাকে বাটতে এৰি থৈ গুছি যায়। টোপনি-গধূৰ লোকৰ দ্বাৰাও এই ধৰণে কুকুৰা বলি দিয়া হয়। বুকু বিষালে জীয়া কুকুৰা এটা মাজ বাটতে শূলত খুচি থোৱা হয়, তাৰ কাৰণে

ডেকেৰুৱা কুকুৰা অধিক ফলপ্ৰসূ। অপদেৱতাই লম্ভিলে বেমাৰ হয় বুলি বহুতো জনজাতিৰ ধাৰণা। তাৰ নিবাময়ৰ কাৰণে দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে কুকুৰা বলি দিয়ে। লোঠা সমাজৰ নীতি অনুযায়ী লৰাৰ কাৰণে এটা মতা গাহৰি আৰু এজনী মাইকী-কুকুৰা লাগে, ছোৱালীৰ কাৰণে এজনী মাইকী গাহৰি আৰু এটা মতা কুকুৰা লাগে। ইয়াৰ উপৰিও লৰা-ছোৱালী উভয়ৰে কাৰণে বলি দিবলৈ সৰু কুকুৰা এটাৰ প্ৰয়োজন। উচৰ্গাৰ অন্তত কুকুৰাটো আকাশলৈ দলি মাৰি উৰি যাবলৈ দিয়া হয় আৰু দলি মাৰি দিয়াৰ লগে লগে উচৰ্গাকাৰীয়ে এই বুলি কয়, "অমুকা-অমুকীৰ সলনি ইয়াকেই গ্ৰহণ কৰা।" বনৰীয়া জন্তুৰ অত্যাচাৰৰপৰা হাত সাৰিবলৈ গাৱঁৰ বয়োবৃদ্ধ লোকে কুকুৰা উচৰ্গা কৰে। আওসকলে এই বুলিও বিশ্বাস কৰে যে যদি কোনো মানুহক বিদ্ৰূপ কৰা হয়, নাইবা ভাললৈয়ে হওক বা বেয়ালৈয়েই হওক, যদি কোনো এজন মানুহৰ বিষয়ে ববকৈ চৰ্চ্চা কৰা হয় তেন্তে তেওঁৰ বেমাৰ হব ; তেওঁৰ ভোক কমি যাব, মূৰ কামুৰিব আৰু চুলিৰ চিক-চিকনি নাইকিয়া হব। তাৰ প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে ধুনীয়া কুকুৰা এটাৰ জীয়াই জীয়াই পাখিবোৰ ছিঙি পেলাই, কুকুৰাটো মাৰি মঙ্গল কামনা কৰা দৰ্কাৰ।

দুঃস্বপ্নৰ কুফলৰপৰা হাত সাৰিবলৈ কুকুৰা উচৰ্গা কৰি শুদ্ধিকৰণৰ অনুষ্ঠান পতা হয়। আঙ্গামী নগাই কুকুৰা পাখি আৰু অন্ত্ৰ উচৰ্গা কৰে। এইবোৰ কলপাত এখনত গাৱঁৰ বাহিৰৰ পদূলিত থৈ দিয়া হয়। কুকুৰাটোৰ অৱশিষ্টখিনি স্বপ্ন দেখোঁতা জনে খায়। কোনো কোনো সময়ত কুকুৰাৰ স্বপ্ন দেখিলে তাক প্ৰতীক হিচাপে ব্যাখ্যা কৰে। পূব ফালৰ বেংমাসকলৰ মতে সপোনত কুকুৰা ধৰা দেখিলে কাজিয়া লাগে।

অনেক ধৰ্ম্ম-সম্বন্ধীয় উৎসৱ আৰু ক্ৰিয়া-পদ্ধতিত কুকুৰা আৰু কণীৰ ভূমিকা আছে। স্থানীয় দেৱ-দেৱী আনকি হিন্দু দেৱ-দেৱীৰ অৰ্থেও কুকুৰা উচৰ্গা কৰা হয়। মণিপুৰীসকলে এটা

বগা কুকুৰা আৰু এটা বগা পাৰ উচৰ্গা কৰি সূৰ্য্যদেৱতাক পূজা কৰে। আহোমসকলৰ মাজত এটা ঐতিহ্য আছে যে খুন্‌লুং আৰু খুন্‌লায়ে স্বৰ্গৰপৰা কাই-চান্-মুং বা স্বৰ্গীয় কুকুৰাৰ পাখি লৈ আহিছিল। দেওধাইসকলৰ মাজত কুকুৰা বলি দিয়াটো প্ৰাচীন আহোম পূজা-পাতলৰ অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ অঙ্গ হিচাপে আজিও পৰিগণিত। খাচীসকলৰ মাজত পুৰুষ-পৰম্পৰায় চলি অহা ৰীতি-নীতি মতে আদিতে পাপ বুলি একো নাছিল, তেতিয়া স্বৰ্গ আৰু মৰ্ত্ত্য ওচৰা-ওচৰিকৈ আছিল আৰু ঈশ্বৰৰ সৈতে মানুহৰ যোগাযোগ পোনপটীয়া আছিল। কিন্তু মানুহ পাপত পতিত হোৱাত মানুহ আৰু ঈশ্বৰৰ মাজত মধ্যস্থতা কৰিবলৈ কুকুৰা আগবাঢ়ি আহিল। কুকুৰা চৰাইক ঈশ্বৰৰ সন্তানৰূপে গণ্য কৰা হ'ল আৰু ই মানুহৰ কাৰণে নিজৰ ডিঙ্গি (জীৱন) আগবঢ়ালে। এটা চুক্তিৰদ্বাৰা মানুহৰ সলনি ঈশ্বৰে কুকুৰাকে গ্ৰহণ কৰা বুলি ধাৰণা। এই কুকুৰাৰ চুক্তিটো খাচী ধৰ্ম্মৰ মূল ভেটি। গাৰোসকলে চৈধ্যটা তৰা আৰু তাৰকাপুঞ্জৰ বিভিন্ন নাম দিছে। এইবোৰৰ সৰহভাগকেই জোনৰ মাকৰ শ্ৰাদ্ধ সম্পৰ্কত বৰ্ণোৱা কাহিনীত স্থান দিয়া হয়। মানুহৰ দৰে চুয়েইৰ্‌মি (জোন)-ৰ মাককো সৎকাৰ কৰা হৈছিল আৰু মৃতকৰ কাম-কাজত কিবা প্ৰকাৰে প্ৰত্যেকটো তৰাৰে স্থান আছিল। তেওঁলোকৰ বিশ্বাসমতে এই তৰাবোৰৰে কোনো কোনো আদিতে কুকুৰা আছিল। সেইদৰে দোচাদিল (সপ্তৰ্ষি) হ'ল মৃতকৰ আত্মাক স্বৰ্গলৈ লৈ যাবৰ কাৰণে জোনৰ মাকৰ শৱ-সৎকাৰৰ সময়ত বলি দিয়া কুকুৰাৰ প্ৰতিভূ। দচুতাত হ'ল তাৰকাপুঞ্জ। ই হ'ল দুটা কুকুৰাৰ প্ৰতিভূ। জোনৰ মাক মৃত্যুশয্যাত থাকোঁতে তেওঁৰ ভৰিত এই কুকুৰা দুটা বান্ধি থোৱা হৈছিল। আজিকালি শ্ৰাদ্ধৰ সময়ত যেনেকৈ যাঁড় গৰু যুজোৱা হয় ঠিক তেনেকৈ ইহঁতক যুজিবৰ কাৰণে জোনে আদেশ দিছিল। এই নামটোৰ অৰ্থ হ'ল যুঁজৰ কুকুৰা। অসমৰ উপজাতিসকলৰ

মাজত ভালেমান সাধুকথা প্ৰচলিত আছে। দেৱতাসকলৰ উচৰ্গাৰ কাৰণে কুকুৰা কেনেকৈ বিশেষভাৱে উপযোগী সেইকথাকেই এই সাধুবোৰত ব্যাখ্যা কৰা হৈছে।

ঘৰলোৱা উৎসৱত লোঠা নগাই 'কিচাকনো' বুলি এটা সৰু কুকুৰা হাতত লৈ থাকে। এই কুকুৰাটো পৰিয়ালৰ প্ৰত্যেকজন লোকেই বাওঁহাতেৰে স্পৰ্শ কৰিব লাগে। কুকুৰাটোৰ নেলু চেপি তাৰ নাড়ী-ভুৰু উলিওৱা হয়; নাড়ী-ভুৰুৰ লগতে ঘৰৰ অমঙ্গল দূৰ হয়। কোনো কোনো চেমা গাৱঁত আকৌ নৱ-বিবাহিত দম্পতিৰ কাৰণে সজা নতুন ঘৰত সোমায়েই দৰাই কুকুৰা এটা মাৰি চালত আঁৰি থয়। ঘৰ সাজিবলৈ ঠাই বাছি উলিৱাৰ বেলিকাও কিছুমান উৎসৱ পতা হয়। এজন বয়োবৃদ্ধ লোকক নিমন্ত্ৰণ কৰা হয়; তেখেতে জীয়াই জীয়াই কুকুৰা এটাৰ পাখি ছিঙি প্ৰাৰ্থনা জনায় আৰু তাৰ পিছত কুকুৰাটোৰ ডিঙিটো কাটি ঘৰ সাজিব খোজা লোকজনৰ ভাগ্য গণনা কৰে।

শিলপূজা অসমীয়া আৰু জনজাতীয় লোকসকলৰ মাজত জন-প্ৰিয়। শিলৰ লগত বহুতো বিশ্বাস আৰু উৎসৱৰ সংযোগ আছে। শিলৰ উদ্দেশ্যে কণী আৰু কুকুৰা উচৰ্গা অসমৰ প্ৰায় সকলো উপজাতিয়েই কৰে আৰু প্ৰায়ে পৱিত্ৰ বা যাদু লগা শিলৰ সমুখত কুকুৰা এৰি দিয়া হয়। ৰেংমাসকলৰ মাজত নতুন চৰু জোৰাৰ সময়ত তেওঁলোকৰ সম্প্ৰদায়ৰ এজন বয়োবৃদ্ধ লোকে কুকুৰা পোৱালি এটা নেলু চেপি মাৰে; পাখিবোৰ ছিঙি কেই-ডোখৰমান সৰু সৰু মঙহ জুইত সেকে। তাৰ পিচত সেই মঙহৰ টুকুৰাবোৰ কলপাত এখনত থৈ ঘৰৰ দেৱতালৈ উচৰ্গা কৰে। জেওৰা-তাঁতী আদি দিবৰ সময়ত ৰেংমাসকলে গাৱঁৰ এজোপা গছৰ ওচৰত কুকুৰা মাৰে আৰু ঠোঁটখন পূবমুৱাকৈ কুকুৰাটো শূলত খুচি থয়। আওসকলে গাৱঁৰ চৌহদৰ বাহিৰত কুকুৰা বলি দিয়ে আৰু বাটৰ ওচৰত এডাল জোং পাতি থয়। আন গাৱঁৰপৰা অহা

যি লোকেই এই জোংডাল পোনতে ডেই যাব তেওঁৰ গাত অপায়-অমঙ্গল লম্ভিব।

কিছুমান জনজাতিয়ে উৎসৱৰ দৰে মহাপয়োভৰেৰে জঙ্ঘললৈ বাঁহ কাটিবলৈ যায়। সেই অনুষ্ঠানত বাঁহৰ মূঢ়াৰ ওচৰত তেওঁলোকে কুকুৰা এৰি দিয়ে। প্ৰকৃততে ই বলিৰ কাৰণে আগ-বঢ়োৱা কুকুৰা। যিসকলে এই কুকুৰাবোৰ এৰি দিয়ে তেওঁলোকৰ যিমান অমঙ্গল আছিল সেই সকলো অমঙ্গল কুকুৰাবোৰে নিজৰ গালৈ লৈ যায়। আওসকলৰ মেথোন বলি উৎসৱত ঘৰৰ বাহিৰত কুকুৰা বলি দিয়া হয়।

মানুহৰ মূৰ কটা প্ৰথা প্ৰচলনৰ দিনত লোঠা নগাসকলে আক্ৰমণৰ সিদ্ধান্ত লোৱাৰ পূৰ্ব্বে কুকুৰা মাৰি তাৰে আহাৰ কৰিছিল। ডিঙিটো কাটোতে কুকুৰাটোৱে যদি কক্ককায়, তেন্তে তাক অমঙ্গল বুলি অভিযানৰ দিন পিছুৱাই দিয়া হয়। আক্ৰমণত সফল হলে চেমা নগাসকলৰ মাজত বিজয়োৎসৱ পালন কৰা সামাজিক প্ৰথা এটা আছে। এই উৎসৱত মানুহৰ মূৰ লৈ অহা প্ৰত্যেকেই এটাকৈ কুকুৰা মাৰে। আওসকলে যুদ্ধলৈ বা মানুহৰ মূৰ কাটিবলৈ যোৱাৰ আগেয়ে তেওঁলোকে শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে দৈৱ-শক্তিক আহ্বান কৰে; তাকে কৰোঁতে তেওঁলোকে বাটত পোৱা প্ৰত্যেকটো পৱিত্ৰ শিলৰ ওচৰতে কুকুৰা কণী উচৰ্গা কৰে; কোনো কোনো ঠাইত বগা পাখি নথকা কুকুৰা এৰি দি শত্ৰু যাতে কণা হয়, কলা হয় আৰু নিশকতীয়া হৈ তেওঁলোকক বাধা দিব নোৱাৰা হয় তাৰ বাবে প্ৰাৰ্থনা কৰে। গৰ্ভৱতী তিৰোতা থকা ঘৰৰপৰা এই আক্ৰমণৰ উদ্দেশ্যে কোনো কণী বা কুকুৰা সংগ্ৰহ কৰা নহয়।

আহোমসকলৰ মাজত কুকুৰা কাটি শপত খোৱাৰ প্ৰথা আছে। আঙ্গামীসকলৰ মাজতো এনে ধৰণৰ নিয়ম আছে। দুটা দলে এটা জীয়া কুকুৰাৰ মাজত ধৰি টানে। এটা দলে মূৰটোত, ইটোৱে ঠেঙত ধৰি জনাই যে কোনোৱে বিশ্বাসঘাতকতা

বা চুক্তি ভঙ্গ কৰিলে এনে ব্যৱহাৰ পোৱাৰ যোগ্য হব। আও-সকলৰ শপত গ্ৰহণ কৰা উৎসৱৰ পিচত ছুয়োদলে আৰু মধ্যস্থ-কাৰীসকলে দেৱতাৰ প্ৰভাৱৰপৰা হাত সাৰিবলৈ কুকুৰা বলি দিয়ে। গাৰোসকলৰ মাজত শপত গ্ৰহণৰ আন এটা ৰীতি আছে। এই ৰীতি মতে কুকুৰাটোৰ মূৰটো কটা হয় আৰু ধৰি থকা বাঁহ এচটা কুকুৰাটোৰ চকুৰেদি সুমুৱাই মূৰটো ইফালৰপৰা সিফাললৈ শালি পেলোৱা হয়। শপত খোৱা মানুহজনে মূৰটো কামুৰি কয় যে তেওঁ যদি মিছা মাতিছে তেন্তে তেওঁৰ চকুৰো সেই দশা হব। গাৰোসকলৰ অন্য এটা পৰীক্ষাত ডাঙৰ পাত্ৰত উতলি থকা পানীত কণী এটা থয়। সত্যতা পৰীক্ষা কৰিব লগা হোৱা মানুহজনক পাত্ৰত হাত সুমুৱাই কণীটো তুলি আনিবলৈ কোৱা হয়। সাধাৰণৰ বিশ্বাস যে যদি সঁচা কোৱা হৈছে তেন্তে এই কঠোৰ পৰীক্ষাৰপৰা লোকজনৰ কোনো অপকাৰ নহয় আৰু যদি তেওঁ মিছা কৈছে তেন্তে তেওঁক বৰ বেয়াকৈ পুৰিব।

মাজে মাজে নৈসৰ্গিক বিপৰ্য্যয়ে শস্য আৰু জীৱন বিপন্ন কৰে। এই ধ্বংসকাৰ্য্যত বাধা প্ৰদান কৰিবলৈ লোৱা সচৰাচৰ পন্থা হ'ল কণী উচৰ্গা কৰি বা কুকুৰা বলি দি ৰ'দ, বৰষুণ আৰু ধুমুহাই যাতে শস্য আৰু গৰু-মহ নষ্ট কৰিব নোৱাৰে তাৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা কৰা। আওসকলে গাৱঁৰ আলিৰ মূৰত কণী আগবঢ়াই বৰষুণ বন্ধ কৰিবলৈ আৰু বদ দিবলৈ দেৱতাক প্ৰাৰ্থনা জনায়। ধুমুহা প্ৰতিৰোধ কৰিবলৈ বতাহ আৰু তাৰ অধিষ্ঠাতা দেৱতাজনলৈ কণী উচৰ্গা কৰে। খেতিৰ পথাৰৰ কোনো গছ কাটিবলৈ হলে পথাৰত আগতে পূজা এভাগ দি লব লাগে। এই পূজাত এটা কণী আৰু ছটা কুকুৰা গছৰ তলত উচৰ্গা কৰিব লাগে।

গাৰোসকলৰ বজ্ৰ আৰু বিজুলীৰ দেৱতা গোৰেৰাক গছৰ তলত এটা গাহৰি, এটা কুকুৰা আৰু এটা হাঁহ উচৰ্গা কৰি পূজা কৰা হয়।

গাওঁ আৰু পথাৰৰ উৰ্ব্বৰতাৰ উদ্দেশ্যে কুকুৰা আৰু কুকুৰা কণী উচৰ্গা কৰা হয়। খেতিৰ বতৰ আৰু মাটি চহোৱা কাম আৰম্ভ হোৱাৰ পূৰ্ব্বে অধিকাংশ জন-জাতিয়েই কুকুৰা আৰু কণী উচৰ্গা কৰে। খেতি আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত মিকিৰসকলে পালন কৰা বছেৰেকীয়া গাৱঁলীয়া উৎসৱ ৰংখেৰত কুকুৰা আৰু ছাগলি বলি দিয়া হয়। ন-খোৱা ভোজৰ সময়ত কোনো উচৰ্গাও নহয় বা কুকুৰাৰ বাহিৰে আন কোনো জন্তু বলি দিয়াও নহয়। মিকিৰ-সকলে পথাৰত বেক এংলঙ (সেই সম্প্ৰদায়ৰ পৰ্ব্বত)-ৰ পূজা কৰে আৰু কুকুৰা বলি দিয়ে। মাটি চহাবলৈ আৰম্ভ কৰাৰ আগতে আৰু ন-খোৱাৰ সময়ত কছাৰীসকলেও কুকুৰা বলি দিয়ে। খেতিৰ পথাৰলৈ যোৱা বাটটো কাটি উলিওৱাটো এটা প্ৰয়োজনীয় কাম। গতিকে বাটৰ দেৱতাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ আওসকলে কুকুৰা উচৰ্গা কৰে। দ্বিতীয় প্ৰয়োজনীয় কাম হ'ল টঙিঘৰৰ স্থান নিৰ্ব্বাচন। এই কামৰ আৰম্ভণিতে পালন কৰা উৎসৱত, কুকুৰা আৰু তাৰ কণী উচৰ্গা কৰা হয়। ঠাইডোখৰ পবিত্ৰ কৰিবলৈ এটা ৰঙা কুকুৰা বলি দিয়া হয়। কণী-যুজ অসমীয়া বহাগ বিহুৰ আনন্দোৎসৱত এটা জনপ্ৰিয় খেল; বহাগ বিহু পালন কৰা হয় খেতিৰ কাম আৰম্ভ হোৱাৰ ঠিক আগে আগে। কণী যুঁজোৱা খেল কৃষি উৎসৱৰ লগত জড়িত উৰ্ব্বৰতাকামী উৎসৱ বুলি বিশ্বাস। গাৰোসকলৰ উৰ্ব্বৰতাৰ দেৱতা হ'ল চলজং। সূৰ্য্যক চলজঙৰ প্ৰতিভূ হিচাপে পূজা কৰা হয়; সমগ্ৰ শস্য তেওঁৰ তত্বাৱধানত থাকে। তেওঁৰ অনুগ্ৰহ নহলে শস্য দাই-কাটি আনিব নোৱাৰি। বছৰটোৰ মহান উৎসৱ ওৱাংগালা এই শস্য-দেৱতাৰ সম্মানাৰ্থেই পালন কৰা হয়। এই উৎসৱত কুকুৰা বলি দি তাৰ তেজ পূজাৰ বেদীত অৰ্পণ কৰা হয়। কছাৰীসকলে ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিৰ দেৱতা বাথউক ছাগলি, গাহৰি, কুকুৰা আদিৰ মূৰ বলি দি পূজা কৰে। কিন্তু তেওঁৰ লগৰী মায়নাওৰ পূজাত কণীয়েই আটাইতকৈ প্ৰিয়। এই

পূজা ধান দোৱাৰ সময়ত কৰা হয়। এই পূজাৰ সময়ত তেওঁৰ উদ্দেশ্যে উদাবহাতে অজস্ৰ কণী উচৰ্গা কৰা হয়।

আহোমসকলৰ এক বিশেষ শ্ৰেণীৰ বিষয়াই মতা বা মাইকী কুকুৰাৰ ঠেং পৰীক্ষা কৰি (কুকুৰা ঠেং চোৱা) ভবিষ্যৎ মঙ্গল-অমঙ্গল গণিছিল। ভবিষ্যতৰ ফলাফল গণনা কৰা সম্পৰ্কে খাচীসকলৰ স্বকীয়া পদ্ধতি আছে। তেওঁলোক কণী ভাঙি এই গণনা কৰে। বহুতো জনজাতিয়ে কুকুৰা চৰাইৰ নাড়ী-ভুৰু উলিয়াই সেই নাড়ী-ভুৰু চাই ভবিষ্যৎ গণনা কৰে। এওঁলোকৰ লগত আহোম-প্ৰথা নিমিলে ; কিয়নো আহোমসকলে মঙল চায় কুকুৰাৰ ঠেঙত, নাড়ী-ভুৰুত নহয়। বিয়াৰ কথা-বতৰা চলাৰ আগতে আঙ্গামীসকলে কুকুৰা এটাৰ নেলু চেপি ধৰে আৰু ই যেতিয়া মৰিবৰ উপক্ৰম কৰে তেতিয়া ইয়াৰ ঠেঙৰ অৱস্থানলৈ লক্ষ্য কৰি ভবিষ্যৎ ফল নিৰ্ণয় কৰে। আওসকলে শিল-পূজাৰ সময়ত কুকুৰা এটা আকাশলৈ দলিয়ায়। যদি কুকুৰাটো দূৰলৈ উৰি গৈ থিতাতে ঘূৰি আহে তেন্তে লক্ষণ শুভ। বিয়াৰ আগতে গাৰো-সকলে তলত দিয়া ধৰণে মঙল চায়ঃ বিয়াৰ দিহা কৰা সকলৰ সমুখত পুৰোহিতে এটা মতা আৰু এজনী মাইকী কুকুৰা এটুকুৰা কাঠত ধৰি থাকে। তাৰ পিচত তেওঁ কুকুৰা দুটা মাটিত পেলাই দিয়ে। ফলত কুকুৰা দুটাৰ মৃত্যু হয়, আৰু মৃত্যুৰ পিচত কুকুৰা দুটাৰ আপেক্ষিক অৱস্থানৰপৰা তিৰোতা গৰাকী ভাল নে বেয়া নিৰ্ণয় কৰে। লোঠা নগাসকলে দা এখনৰ ধাৰৰ তলেদি এটা কণী ঘূৰাই সুফল-কুফল গণনা কৰে। যদি ধাৰ বা গাদীৰ ওপৰত কণীটো পৰে তেন্তে কুলক্ষণ বুলি ধৰা হয়। এখন কুঠাৰৰ ওপৰেদি কণী এটা বগৰাই দিয়া হয়। কণীটো ঘূৰি ঘূৰি ৰবৰ সময়ত তাৰ জোঙা মূৰটো যিফালে থাকে সেই ফালৰপৰাই শুভ-অশুভ লক্ষণ গণনা কৰা হয়। তেওঁলোকৰ এই ধৰণৰ ক্ৰিয়াকলাপ অজস্ৰ আছে।

কুকুৰা সম্বন্ধে থকা কেতবোৰ নিষেধ মন কৰিবলগীয়া।

চেমা নগাসকলৰ ক্ৰিয়াবিধি অনুসৰি উমনি দিয়াৰ পিচত জগা কুকুৰা পোৱালি পাচিৰপৰা উলিয়াই নিয়াৰ আগতেই যদি কোনো-বাই হঠাৎ সেই পাচিটো চোৱে, তেন্তে তেওঁ আৰু সেইদিনা পথাৰলৈ যাব নোৱাৰে। পোৱালি ওলোৱাৰ পিচত কণীৰ চোকোবাবোৰ এডাল ৰচিত আঁৰি থোৱা হয় ; কিছুদিনৰ মূৰত এইবোৰ আপোনা-আপুনি জহি খহি পৰে। এনে কৰিলে কুকুৰা পোৱালিৰ সংখ্যা বাঢ়ে বুলি তেওঁলোকে ভাবে। চেমা নগা লৰা-ছোৱালীৰ কাণ বিন্ধোৱা উৎসৱত লৰা বা ছোৱালীটিক এটা কুকুৰা উপহাৰ দিয়া হয়, মাকে কিন্তু সেই কুকুৰাৰ মঙহ খোৱাটো নিষেধ।

লোক-বিশ্বাসত তামোল-পাণ

তামোল-পাণৰ অসমত বিশেষ প্ৰচলন। ভোজনবিলাসৰ বস্তু হিচাবে প্ৰয়োজন হোৱাৰ বাহিৰেও বিভিন্ন ধৰ্ম্মানুষ্ঠান আৰু ক্ৰিয়া-কাণ্ডতো তামোলৰ প্ৰয়োজন হয়। হিন্দু-সংস্কৃতিত তামোল-পাণৰ ব্যৱহাৰ আৰ্য্যেতৰ সকলৰ প্ৰভাৱত সোমাইছে বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। সংস্কৃত ভাষাত তাম্বুল শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ আছে যদিও ই অৰ্ব্বাচীন। এই প্ৰসঙ্গত তামোল বুজাবলৈ প্ৰয়োগ হোৱা নাগাবল্লী, পুগফলম্, গুৱাক আদি শব্দও তাৎপৰ্য্য-পূৰ্ণ। এই শব্দসমূহ সম্ভৱতঃ আৰ্য্যেতৰ ভাষাভাষীসকলৰপৰা আহিছে। জঁ্য পুছিলুস্কিয়ে (Jean Przyluski) মন্‌খেমৰ বুল্ ধাতুৰ লগত তম উপসৰ্গ সংযোগ হৈ তাম্বুল শব্দ নিষ্পন্ন হোৱা বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। পুছিলুস্কিৰ মতে তামোল-পাণৰ লগত জড়িত পোণ, গণ্ডা, কৰি, বিড়া আদি শব্দৰো উৎপত্তি অষ্ট্ৰো-এছিয়াটিক মন্‌খেমৰ ভাষাৰপৰা।

পেন্‌জাৰে তেওঁৰ The Romance of Betel-Chewing নামৰ সুদীৰ্ঘ প্ৰবন্ধত তামোল খোৱা প্ৰথা ভাৰতবৰ্ষ, দক্ষিণ তিব্বত, দক্ষিণ চীন, শ্যাম, ইন্দোচীন, মালয়, ইষ্ট-ইণ্ডিয়ান আৰ্কিপেলেগু, মাইক্ৰনেচিয়া আৰু নিউগিনিৰ মাজত সীমাবদ্ধ কৰিছে। লেক্ৰনাই Journal of Oriental Research, Madras-অত

প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধত এই সীমাৰেখা কিছু বহলাই ধৰিছে। তেওঁ কৈছে, "মাদাগাস্কাৰ আৰু জাঞ্জিবাৰৰপৰা এডাল ৰেখা সিন্ধুনদীৰ ওচৰেদি এচিয়া চুই যোৱাকৈ টনা হওক। তাৰপৰা ৰেখাডাল ইয়াংচি নদীৰ ফালে বঢ়াই দি ফৰ্ম্মোছা আৰু ফিলিপাইনৰ মাজেদি লৈ যোৱা হওক। এই পৰিধিৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মদেশ, শ্যাম আৰু ইণ্ডোচীনকো সামৰি লোৱা হওক। এতিয়া এই দীঘলীয়া সীমাৰ ভিতৰত যিটো অঞ্চল পৰিব, তামোল-খোৱা লোকৰ অঞ্চল বুলি সম্ভৱতঃ তাক ধৰিব পাৰি। এই সীমা আৰু বঢ়াই দিব পৰা হয়। মলুকাচ, মেৰিয়ানা দ্বীপপুঞ্জ, কেৰোলিনাচ, চলোমন দ্বীপপুঞ্জ, দিজি, বিছমাক উপদ্বীপ, নিউগিনি আৰু ৰি-ইউনিয়ন দ্বীপপুঞ্জক বৃত্তাকাৰে লৈ ৰেখাটো ভাৰত মহাসাগৰৰ ফালে নি তাৰপৰা টোৰেচ প্ৰণালীৰ মাজেদি টাইমোৰলৈ বঢ়াই দিয়া হওক। তাৰপৰা সুন্দ দ্বীপপুঞ্জৰ দক্ষিণ সীমালৈকে—এই যিটো অঞ্চল হব —তাৰ লৰা-বুঢ়া, পুৰুষ-স্ত্ৰী, ৰজা-প্ৰজা নিৰ্ব্বিশেষে সকলো জাতি আৰু ধৰ্ম্মৰ মানুহৰ মাজতে তামোল খোৱা অভ্যাসটো ব্যাপকভাৱে প্ৰচলিত।"

কোনো কোনোৰ মতে তামোল খোৱা প্ৰথাটো দ্ৰাবিড়ীয় প্ৰথা। কাৰণ Betel (তামোল) শব্দটোৱেই মালয়ালম্ ভাষাৰ ৱেটিল্লা শব্দৰপৰা অহা। পশ্চিম উপকূললৈ অহা পৰ্ত্তুগীজ ব্যৱসায়ীসকলে এই দ্ৰাবিড়ীয় শব্দটো সৰ্ব্বত্ৰ প্ৰচাৰ কৰে। Areca (তামোল) শব্দটোৰো উৎপত্তি দাক্ষিণাত্যতে। কানাড়ী "অড়িকে" শব্দৰপৰা এই শব্দটো আহিছে। মহামহোপাধ্যায় কানেৰ মতে দক্ষিণ ভাৰতত তামোলৰ প্ৰৱৰ্ত্তন সম্ভৱতঃ খ্ৰীষ্টীয় শতিকা আৰম্ভ হোৱাৰ কিছুদিনৰ পূৰ্ব্বে। ইয়াৰ পিচতহে এই প্ৰথা উত্তৰ-ভাৰতলৈ বিয়পে।

ঋগ্বেদকে ধৰি প্ৰাচীন সংস্কৃত সাহিত্যৰ ক'তো তামোল খোৱা প্ৰথাৰ বা তাম্বুল শব্দটোৰ উল্লেখ নাই। তামোল খোৱা প্ৰথাৰ

উল্লেখ সৰ্ব্বপ্ৰথম পালি সাহিত্যতেই পোৱা যায়। জাতকৰ এটা আখ্যানত বুদ্ধই তামোল খাবলৈ অমান্তি হোৱাৰ উল্লেখ আছে; অৱশ্যে অৱদানশতকে বুদ্ধই তামোল খোৱাৰ ইঙ্গিত দিয়ে। ভোজনৰ পিচত তামোল খোৱা প্ৰথাৰ বিধান স্মৃতিশাস্ত্ৰত আছে। বাৎসায়নৰ কামশাস্ত্ৰত দাঁত ঘঁহি মুখ ধোৱাৰ পিচত তামোল খাই মুখৰ নিশ্বাস সুগন্ধি কৰাৰ নিৰ্দ্দেশ আছে। প্ৰেম-নিবেদনৰ সময়ত প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাই পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ গাত পাণ আৰু চন্দনৰ প্ৰলেপ ছটিয়াই ইজনৰ মুখৰ তামোল সিজনৰ মুখত দিব লাগে বুলি উপদেশ দিয়া হৈছে (বদনেন তাম্বুলম্)। চৰক, সুশ্ৰুত আদি নিদানকাৰসকলে ঔষধত তামোলৰ গুণাগুণ নিৰ্ণয় কৰি লিখিছে। বৰাহমিহিৰে বৃহৎ-সংহিতাত তামোলৰ বিভিন্ন গুণৰ কথাৰ উল্লেখ কৰাৰ উপৰিও মালা অঞ্চলত অৰ্থাৎ মালবাৰ উপকূলত ইয়াৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰ বৰ্ণনা কৰিছে।

পূজা-উপচাৰৰ অন্যতম উপকৰণ স্বৰূপে দশম শতিকাত ৰচিত কালিকা পুৰাণেই সৰ্ব্বপ্ৰথম তামোলক গণ্য কৰিছে (তাম্বুল-দক্ষিণা)। অসমৰ তামোল-পাণৰ বাৰীৰ সুখ্যাতি পুৰণি তাম্ৰ-লিপিতো কৰা হৈছে। বলবৰ্ম্মাৰ শাসনত প্ৰাগজ্যোতিষ নগৰৰ তামোলৰ গছ পাণেৰে বেষ্টিত আৰু কৃষ্ণ অগৰু গছক ইলাচি লতাই মেৰাই ধৰিছিল বুলি বৰ্ণনা আছে (তাম্বুলৱল্লীপৰিণদ্ধপূগং কৃষ্ণাগুৰুস্কন্ধ নিৱেশিতৈলং)। সপ্তম শতিকাৰ আদিত্যসেনৰ অপ্সদ লিপিত লৌহিত্যপাৰৰ ৰমণীয় তামোল-পাণৰ বাৰীৰ ছাঁত সিদ্ধসকলে শয়ন কৰা বুলি উল্লেখ আছে। গুৱাক শব্দৰপৰাই গুৱাহাটীৰ উৎপত্তি বুলি সাধাৰণৰ বিশ্বাস। তামোল শব্দৰপৰাও অসমৰ ভালেমান ঠাইৰ নাম হৈছে, যেনে,—তামোলবাৰী, তামুলীছিগা।

অসমৰ তামোল খোৱা প্ৰথাৰ ব্যাপক প্ৰচলনৰ বিষয়ে যোগিনী-তন্ত্ৰৰ শ্লোক এটাৰপৰাই বুজিব পাৰি। শ্লোকটোত অসমীয়া

তিৰোতাই সকলো সময়তে তামোল চোবোৱাৰ উল্লেখ কৰা হৈছে (তাম্বুলাসা সদা ভৱেৎ)। অসমীয়া পুৰুষ-স্ত্ৰী, ডেকা-বুঢ়া কাৰো কাৰণে তামোল খোৱাত সামাজিক বাধা নিষেধ নাই। আন কি দাঁত নোহোৱা বুঢ়ায়ো খুন্দনাত খুন্দি তামোল খায়। আহোম ৰজাৰ দিনত ৰজা আৰু ডা-ডাঙৰীয়াসকলক তামোল-পাণ যতনাবলৈ তামুলী বিষয়া আছিল। সত্ৰসমূহতো গুৱাকটা বাৰ আছে। মোমাই তামুলীৰ বৰবৰুৱা পদোন্নতিৰ ঘটনাৰপৰা আহোম ৰজা-সকলে তামোল-পাণৰ বাৰী পতাত কিমান গুৰুত্ব আৰু উৎসাহ দিছিল বুজিব পাৰি।

বাৰীত তামোল-পাণ ৰোৱা অসমীয়া গাৱঁলীয়া মানুহৰ ধৰাবন্ধা ৰীতি। অসমীয়া মানুহৰ প্ৰিয় কথা এফাকি মন কৰিবলগীয়া, "আগফাল গুৱনি কাকিনী তামোল পাচফাল গুৱনি পাণ।" তামোল ৰোৱা আৰু তামোলৰ বাৰী পতা সম্বন্ধে ডাক পুৰুষৰ অলেখ অমূল্য বচন আছে।

আমাৰ ধৰ্ম্ম-অনুষ্ঠান আৰু সামাজিক উৎসৱত তামোল-পাণ বা গুৱা-পাণে গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। পূজাৰ নৈবেদ্যত তামোল-পাণ অপৰিহাৰ্য্য উপচাৰ। গুৰু-গোসাঁইলৈ বা সদৌ-বাইজলৈ তামোলৰ শৰাই আগবঢ়োৱা হয়। উৎসৱ-অনুষ্ঠানত অথবা অপায়-অমঙ্গলৰ সময়ত গুৰু-ঘৰলৈ, নাম-ঘৰলৈ, দেৱতা বা অপদেৱতালৈ গুৱা-পাণ আগবঢ়োৱা হয়। আলহী অতিথিক সৰ্ব্ব-প্ৰথম তামোল-পাণ দি অভ্যৰ্থনা কৰা হয়। তামোলখনৰ যোগেই গুৰুৰ আশীৰ্ব্বাদ লাভ কৰা হয়; তামোলৰ আদান-প্ৰদানত বন্ধুত্ব স্থাপনো হয়। ৰাজহুৱা দায়-জগৰত পৰিলেও তামোল-পাণৰ দণ্ড এভাগ দি দোষ খণ্ডন কৰিব পাৰি।

ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম-নিবেদন, বিবাহ আৰু বিবাহ-বিচ্ছেদৰ ক্ষেত্ৰতো তামোলৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। ডেকা-গাভৰুৱে তামোলৰ বিনিময়েৰে ইজনে সিজনক প্ৰেম-নিবেদন কৰাৰ

ৰীতি এতিয়াও গাৱঁত আছে। বিহু-গীতত এনে প্রেম-প্রীতিৰ আৱেগময় চিত্র আছে ঃ

কিনো তামোলখনি দিলা মোৰ মইনা
অতি চেনেহৰে খালোঁ।
সেই নো তামোলখনি খাবৰে পৰা
তোমাৰ লগত চিনাকি হলোঁ॥

বিবাহৰ নিমন্ত্রণ-কার্য্যতো তামোল-পাণৰ প্রয়োজন। তামোল-পাণ থুৰিওৱা আদি কার্য্যৰ মাজেদি তিৰোতাৰ কলা-সুলভ মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। বিয়াৰ ভালেমান ক্রিয়া-কার্য্যত তামোলৰ ব্যৱহাৰ মন কৰিবলগীয়া। বিয়াৰ কেইদিনা দৰা-কন্যাই এযোৰ পাণ-তামোল আৰু এখন কটাৰী লগত ৰাখিব লাগে। বিবাহ-অনুষ্ঠান শেষ হ'লে দৰা-কন্যাই এই তামোল-কটাৰী সলনা-সলনি কৰে। দৈয়ন দিওঁতেও পাণৰ প্রয়োজন। বিয়াৰ দিনা পুৱা ছোৱালীক শোৱা-কোঠাৰ দুৱাৰ-দলিত পিৰা এখন পাৰি বহুওৱা হয়। কন্যাৰ মাক বা আন কোনো সম্বন্ধীয়া তিৰোতাই দুখন হাতত দুখন পাণ লৈ কন্যাৰ সমুখত আঠু কাঢ়ে; পাণ দুখন দৈ-গাখীৰত জুবুৰিয়াই কন্যাৰ গাল, বাহুঁ, ভৰিত সানি দিয়ে। কোনো কোনো অঞ্চলত বিবাহৰ সপ্তপদী গমনত দৰা-কন্যাই সাতখিলা পাণ গছকাৰ বিধি। অসমৰ কোনো কোনো অঞ্চলত 'পাণ-ছিঙা' প্রথাৰে বিবাহ-বিচ্ছেদ হয়।

আহোমৰ চকলং বিবাহ-পদ্ধতিত তামোল-পাণৰ প্রয়োজনৰ বিষয়ে বুৰঞ্জীত আছে—"সোণৰ বাটি এটা ভৰাই দৈ, আৱঁা গাখীৰ, মৌ, চেনী, ঘিউ মিহলোৱা পঞ্চামৃত এবাটি আনি ৰজাৰ ওচৰত দিব। তাৰেপৰা আঙ্গুলি লগাই আনি মুখলৈ টোৱাঁই সুঙ্গি পেলাই খৰিকা লৈ মুখে পানী লৈ তামোল চোবাব। এইদৰে পুনঃ পুনঃ একৈশ বেলি পঞ্চামৃত সুঙ্গি ২১ ডাল খৰিকা, ২১ চলু পানী, ২১ খন থুৰীয়া তামোল চোবাই পেলাব পায়।" (দেওধাই

অসম বুৰঞ্জী, ১৩৫)। অসমৰ দৰেই প্রেম-নিবেদন আৰু বৈৱাহিক-অনুষ্ঠানত তামোলৰ ব্যৱহাৰ দক্ষিণ-পূব এচিয়াৰ বহু দেশত আছে। চিলিবিচ দ্বীপত প্রচলিত এই প্রথাৰ বিষয়ে Hickson-এ লিখিছে ঃ

The areca-nut plays an important part in courtship in Minahassa, as it does all over the Archipelago.

When the young Minahassa falls in love with a young woman he sends her prepared areca-nut. If he accepts it, it is taken as a sign of encouragement, and the youngman sends an emissary asking her to send him one. If he refuses to do this, or sends him one which is not prepared for chewing, then it is a sign that he is rejected ; but if she wishes to become his wife she sends him a well-grown nut, with the necessary ingredients, and the lover knows that he is accepted.

তেওঁলোকৰ প্রেম-গীতত আছে ঃ

HE : Weeping, cut the areca-nut in two, weep no more, for I will truly take you to me.

SHE : A young areca-nut I will cut in two, for you, my young love. The young areca-nut will I cut in two, for I love you.

HE : Place one half of the young areca-nut in my mouth, and my feelings will be ever with you.

(তুলনীয় ঃ একেখন তামোলক দুখন কৰি খালোঁ
তেও তোৰ নেপালোঁ আস।)

তামোল-পাণে সামাজিক প্রাধান্যও নির্ণয় কৰে। উচ্চকুলৰ লোকে জাত যোৱাৰ ভয়ত নীহকুলীয়া লোকৰ হাতৰ কটা তামোল নাখায়। বিহু-নামত আছে ঃ

তোমাৰ কটা তামোল নেখাওঁ ঐ লাহৰী
আমাৰে মৰিব কুল।

তামোল খোৱা-নোখোৱা বিধি-নিষেধক কেন্দ্র কৰি তামোল-নোখোৱা বৈষ্ণৱ-সম্প্রদায় এটিৰো উদ্ভৱ হৈছে।

তামোল-পাণ গাৰঁলীয়া দৰব-জাতিৰ অন্যতম উপাদান।
অসমীয়া নিদান মতে তামোল খালে পেটৰ অসুখ, দাঁতৰ ৰোগ
আৰু বিষ ভাল হয়। গৰু-মহৰ বেমাৰত তামোলৰ পিক ব্যৱহাৰ
কৰা হয়। তামোল-পাণৰ অলৌকিক শক্তিত বিশ্বাস কৰি
ইয়াক মন্ত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কামৰত্ন-তন্ত্ৰত তামোল-পাণ
সম্পৰ্কীয় বহু মন্ত্ৰ আছে; তাৰে কেইটিমান নিদৰ্শন স্বৰূপে উদ্ধৃত
কৰা হ'ল:

"কলীয়া অপৰাজিতাৰ মূল তাম্বুলে সহিতে চাৰি-অক্ষৰীয়া মন্ত্ৰ
জপি যেই নাৰীক খুৱায় সেই নাৰী বশ হয়।"

"চামুণ্ডা মন্ত্ৰক তাম্বুলত সাতবাৰ জপি যি নাৰীক খুৱায় সেয়ে
বশ হয়।"

"ৰক্ত-চন্দনৰ গুটি এলঙ্কীৰ গুটি সম কৰি বটি তাম্বুলৰ লগত
মন্ত্ৰিত কৰি খুৱাব, বালকুল মোহ হয়।"

"কালিকা-মন্ত্ৰ তাম্বুলত জপি খাব। চোবাব গুৰি জাম্প দি
ৰাৰীত পেলালে নিদ্ৰা ভাঙ্গে।"

"জল, মধু মিহলাই তামোল খুৱালে সদায় ৰাৰ কাঢ়ি থাকে।"

অসমৰ দৰে ভাৰতৰ অন্য প্ৰদেশত কোমল তামোল অথবা
পনিয়লী-তামোল অথবা কেচা-তামোল খোৱাৰ প্ৰথা নাই।
তামোল গাঁতত পুতি ভবিষ্যতলৈ সঁচাৰ নিয়মটোও অসমীয়াৰ
নিজা। অসমত কোমল তামোলৰ প্ৰচলনৰ বিষয়ে ভাস্কৰবৰ্ম্মাই
হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ হৰিৎ বৰ্ণৰ কেচা তামোলৰ ঠোক উপহাৰ দিয়া কথাৰ
পৰাই বুজিব পাৰি (পৰিণত পাটল-পটোলত্বিংৰি চ তৰুণহাৰীত-
হৰিংতি ক্ষীৰক্ষাৰীণি চ পূগানাং পল্লৱলম্বীনি সৰসানি ফলানি)।
গুৰু-ঘৰলৈ ঠোক-তামোল আগবঢ়োৱা প্ৰথা আজিও আমাৰ দেশত
প্ৰচলিত। মুছলমান ঐতিহাসিকেও অসমীয়া মানুহে কেচা তামোল
খোৱা প্ৰথালৈ লক্ষ্য কৰি গৈছে। কেচা তামোল খোৱা প্ৰথা
শ্যামী আৰু ভিয়েটনামীসকলৰ মাজতো আছে:

The natives of Siam much prefer the nut in a fresh state, before it is fully ripe. For this purpose, they first divide the entire fruit, with its hull, into longitudinal quarters, and then cleave each quarter of the nut from its covering, by means of a slender knife, cutting (native fashion) outward from the thumb and fingers which hold it—very dexterously managing to leave a small bit of the inner and lower part of the hull on each quarter, to serve as a delicate handle, by which it can be the more gracefully put into the mouth. The work of thus preparing the betel-nut for chewing, falls by custom exclusively upon the women and girls, in which they spend a large portion of their time. To have it thus made ready, is a mark of politeness always due from them to the males, more especially their own relatives and friends, and to all whom they wish to make their friends. Wives must prefer it for their husbands, sisters for their brothers and sweet-hearts for their lovers.

সংস্কৃত সাহিত্যত কৰ্পূৰ, কংকাল, লৱঙ্গ জাতিফলৰ লগত মিহলাই তামোল খোৱাৰ নিয়ম বুলি কোৱা হৈছে। এই আটাই-কেইটা মিলি হৈছে 'পঞ্চসুগন্ধিকম্'। ভাৰতীয় ধৰ্ম্ম আৰু সংস্কৃতিত পঞ্চ শব্দটিৰ যাদুকৰী প্ৰভাৱ পঞ্চামৃত, পঞ্চগব্য, পঞ্চপল্লৱ, পঞ্চৰত্ন, পঞ্চশৰ, পঞ্চগুণ, পঞ্চসৌন্দৰ্য্য (চুলি, মাংস, অস্থি, ছাল আৰু যৌৱন), পঞ্চ যজ্ঞ, পঞ্চ মহাশব্দ (এই শব্দটো ভাস্কৰবৰ্ম্মাৰ নিধানপুৰ লিপিত আছে) আদি নামৰপৰাই উপলব্ধি হয়। আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰত পঞ্চমূলৰ (পাঁচবিধ মূলৰ সংমিশ্ৰণ) উল্লেখ আছে। ইয়াৰ ভিতৰত পঞ্চকোল (পিপলি, আদা আদি), পঞ্চ তিক্ত (নিম, বাহক ইত্যাদি), পঞ্চমূল কণ্টক (লেটাগুটি, শতমূল আদি), তৃণ পঞ্চমূল (কুশ, কহুৱা, কুঁহিয়াৰ আদি), পঞ্চ লৱণ (সৈন্ধৱ, ভোট লোণ আদি), পঞ্চ বল্কল (আহঁত, ডিমৰু, বেত আদিৰ ছাল)-ৰ উল্লেখ আছে।

অসমীয়া মানুহে অৱশ্যে পাণ-তামোলত এই আটাইকেইপদ সুগন্ধি দ্ৰব্য ব্যৱহাৰ নকৰে। পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যত তামোলৰ লগত সুগন্ধি দ্ৰব্য খোৱাৰ উল্লেখ আছে। বিহুগীতত আছে:

থুৰিয়াই থুৰিয়াই তামোল কাটি দিছিলা
তাৰ মাজত দিছিলা লং।

সাধাৰণতে পাণত চূণ সানিহে খোৱাৰ নিয়ম। পাণ-চূ
অভেদ-সম্বন্ধৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অসমীয়াত বহু প্ৰৱাদৰো সৃ
হৈছে। অৱশ্যে পূজা নৈবেদ্যত আগবঢ়োৱা তামোল-পাণত চূ
সনা নহয়। মুছলমানসকলৰ আগমনৰপৰা তামোল-পাণৰ লগ
ধপাতৰ ব্যৱহাৰৰো নিয়ম হ'ল। মুখত খোৱা এই মলমলীয়া মন
ধপাতৰ প্ৰস্তুত-প্ৰণালী অৱশ্যে সম্পূৰ্ণ অসমীয়া। তামোল, পা
চূণ আৰু ধপাত এই চাৰিওবিধ মিলিলেহে তামোলখন সম্পূৰ্ণ হয়
এই সম্পৰ্কৰ এফাঁকি ধেমেলীয়া ফকৰা আছে ঃ

তামোল এখন দিয়া ভকত
পাণ-চূণ তাৰ লগত
ধপাত অকণ দিবা পাছে
এহেলে সকলো লগতে আছে।

সাধাৰণতে অসমীয়া মানুহে দুথুৰিওৱা তামোল খায়। থুৰিওৱা
তামোল উৎসৱ-অনুষ্ঠান আৰু গুৰু-গোঁসাইৰ ঘৰতহে খোৱা হয়।
তামোল-পাণ কেনেকৈ কাটিব লাগে, সেই বিষয়ে নানা বিধি-
নিষেধ আছে। পাণ হাতেৰে ফলা নিষেধ।

তামোল-পাণ আগবঢ়োৱা বিশেষ সা-সৰঞ্জামৰ প্ৰচলনো মন
কৰিবলগীয়া। এইবোৰৰ ভিতৰত পাণ-বটা, শৰাই মুখ্য। বটা-
শৰাই বিচিত্ৰ কাৰুকাৰ্য্যমণ্ডিত। আগৰ দিনত এইবোৰত কলা-
সুলভ দক্ষতাৰে সোণ-ৰূপৰ পানী চৰোৱা হৈছিল। কোনো
কোনোৱে তামোলৰ লগত সম্বন্ধ থকা বটা-শৰাই, এই দুই সামগ্ৰী
দক্ষিণ-পূৱ এছিয়াৰ দেশসমূহৰপৰা অহা বুলি অনুমান কৰে। এই
প্ৰসঙ্গত তলৰ উদ্ধৃতি প্ৰণিধানযোগ্য ঃ

Every Malaya house has a betel-box or betel-tray fitted with the requisites for chewing. The more humble article is made of wood or brass. It is generally about eight inches in diameter, shaped like the frustrum of a pyramid reversed, uncovered and fitted with several brass or silver boxes, one without a cover to hold accessories such as cardamons and cloves, and three covered for the essentials—catechu, lime and tobacco. Finally, there is a small case, open at each end, to hold the betel leaves (though this appears to be rare), a metal spatula for spreading the lime on them, and a curiously shaped scissors for cutting the dried areca-nut into small pieces. A complete set in old Malaya silverwork is a much-prized possession.

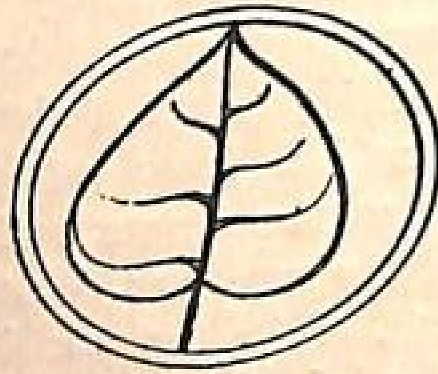
তামোলৰ হাঁচতি, তামোলৰ জোলোঙা, তামোলৰ কটাৰী, খুন্দনা—তামোল খোৱা প্ৰথাৰ লগত সম্বন্ধ থকা অন্যান্য সামগ্ৰী। সিংহলীসকলৰ মাজতো তামোলৰ জোলোঙাৰ প্ৰচলন আছে ; এই বিষয়ে কুমাৰস্বামীয়ে লিখিছে ঃ

The betel-bags vary in size from small ones carried in the waist belt, to very large ones, four feet or more in length. The latter were carried by a servant in processions or journeys, slung over the shoulder. Noblemen were never without an attendant carrying their betel-bags and lime-box ; less important personages carried their own. The large bags are exactly the same in construction as the small ones—a bag of oval shape made of blue cloth lined with undyed cotton cloth, which opens nearly halfway down the whole length at the sides ; the inner part is separated into two divisions. The inner divisions, again consisting of a double piece of cloth, is also used as a pocket, called *hara payiya* ; hidden pocket ; it has a very small opening at the upper end, through which spices, money and other valuables are put. Larger things are carried in the two outer pockets. The handle is made of embroidered cloth, or of a band of plaited cord, and is finished off at the end with a beautifully and ingeniously worked, and very hard bull (*vegedi bōrale*) and tassel (*pohoṭṭuva*). The outside of the bag is embroidered on both sides in red and white cotton with conventional designs, sometimes very elaborately. Bags of later makes are often done in red cloth, probably because the blue hard-made cloth could no longer be obtained ; some of

them are equally good, the tradition both in design and stitches being for some time well maintained.

অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজতো তামোল খোৱা প্ৰথাৰ ব্যাপক প্ৰচলন আছে। আও, লঠা আৰু কন্যাক নগাসকলে এই অভ্যাস অসমীয়াবপৰা পাইছে বুলি ডক্টৰ হটনে মন্তব্য কৰিছে। গাৰো-সকলৰ মাজতো এই প্ৰথা অসমীয়াবপৰাই শিপাইছে বুলি ৰেভাৰেণ্ড বোগ্‌চে (Rev. S. A. D. Boggs) লিখি গৈছে। জনজাতিৰ ভিতৰত খাচী আৰু মিকিৰসকলেই বেছি তামোল খায়। খাচীসকলে মৃতকৰ সৎকাৰ কৰোঁতে শৰৰ ওপৰত তামোল এখন থৈ নিবেদন জনায়, "বিদায়! ভগৱানৰ ওচৰলৈ গৈ তামোল এখন খোৱাগৈ!" পূৰ্ব্বে মৃতকৰ সৎকাৰ উৎসৱতো তামোলৰ ব্যৱহাৰ চলিছিল।

মিকিৰসকলে পথৰ দূৰত্ব তামোল এখন খোৱাৰ পৰৰ পৰাই নিৰ্ণয় কৰে; সেইকাৰণেই ভ্ৰমণত ওলালে হাঁচতিত সৰহকৈ তামোল-পাণ বান্ধি নিয়ে। এই অভ্যাস অসমীয়া গাৱঁৰ মানুহৰো আছে।

নগ্নতা, অশ্লীলতা আৰু শাও-শপনি

অপদেৱতাক ভয় খুৱাই দূৰ কৰিবলৈ যিবিলাক পূজা পতা হয় তাত উলঙ্গ হোৱাৰ অধিক প্ৰয়োজন পৰিলক্ষিত। এনেকুৱা ক্ষেত্ৰত উলঙ্গ হৈ ওজাই ভূত-জৰা মন্ত্ৰ মাতে। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত ভূতেধৰা মানুহৰ গাত জৰা-পানী ছটিয়াই দিয়া হয়। কঠিন প্ৰসৱৰ সময়তো জৰা-পানী ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এনেকুৱা প্ৰসঙ্গত লৰা বা ছোৱালীয়ে নাঙঠ হৈ পানী জাবে। মন্দিৰৰ প্ৰাচীৰতো নগ্ন ভাস্কৰ্য্য কটা হয়। ধাননি পথাৰৰ পৰা ভূত খেদিবলৈ কাঠত নগ্ন ছবি কাটি বা আঁকি পথাৰৰ মাজত পুতি থোৱা হয়। 'ভিতৰ সেৱা' বুলি অসমীয়াৰ মাজত প্ৰচলিত এবিধ অনুষ্ঠানত বিলনীয়া আৰু সেৱকী আটায়ে নাঙঠ হয় বুলি এটা কথা আছে। নগাৱঁৰ কাছমাৰি মৌজাৰ নাঙঠা থানত কিছুদিনৰ আগলৈকে মানুহে নাঙঠ হৈ পূজা পাতল আগবঢ়োৱাৰ নিয়ম আছিল।

লোক-সংস্কৃতিত অশ্লীল কাৰ্য্য আৰু অশ্লীল বচনৰো তাৎপৰ্য্য নোহোৱা নহয়। অন্য প্ৰসঙ্গত নগ্নতাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে। নগ্নতাও অশ্লীল কাৰ্য্যৰ অঙ্গীভূত। ক্ৰোধ, ঘৃণা, বিৰক্তি আৰু অসন্তোষ প্ৰকাশৰ সংকেত হিচাবে অসন্তোষৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ দেখুউৱা অঙ্গ-ভঙ্গীৰ ভিতৰত কেতবোৰ হ'ল—বুঢ়া আঙুলি আৰু গুপ্তাঙ্গ প্ৰদৰ্শন, অথবা আঙুলিৰ ভঙ্গিত গুপ্তাঙ্গৰ প্ৰতীক

প্ৰদৰ্শন। আনকি ধৰ্ম্ম-অনুষ্ঠান আৰু সামাজিক অনুষ্ঠানতো এই-বোৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। কালিকা পুৰাণত উল্লেখ থকা সবৰোৎসৱত অশ্লীল শব্দ উচ্চাৰণ কৰাটো উৎসৱৰ অন্তৰ্ভুক্ত কাৰ্য্য। আমাৰ বসন্তোৎসৱ বিহুত ডেকা-গাভৰুৱে একেলগে নাচে আৰু কিছুমান নৃত্য-গীত যৌন-সংক্ৰান্ত বিষয়ক কেন্দ্ৰ কৰি হোৱা বিদ্ৰূপেৰে পূৰ্ণ নাচৰ ভঙ্গীতো অশ্লীল সংকেত থাকে। এই নৃত্যবোৰৰ শস্যৰ উৰ্ব্বৰতা বৃদ্ধিৰ লগত সম্বন্ধ থকা বুলি বিশ্বাস। অশ্লীল বিদ্ৰূপ আৰু অশ্লীল গীত-মাত বিয়াত আৰু বিয়ানাম (জোৰা-নাম, খিচা-গীত)-তো ব্যৱহাৰ হয়।

অশ্লীল বাক্যাংশ আৰু প্ৰবাদ-বাক্যত সাধাৰণতে মলত্যাগ নাইবা অবৈধ যৌন-সম্পৰ্কৰ উল্লেখ থাকে।

শাও-শপনি দিয়াটো গাৱঁৰ নিত্য-নৈমিত্তিক ঘটনা। মানুহে এই শাও দিওঁতে ইজনে সিজনৰ প্ৰতি নিক্ষেপ কৰা বাক্যবাণত অবৈধ সঙ্গমৰ উল্লেখ কৰে।

ইয়াত মন কৰিবলগীয়া যে যৌন সঙ্গম বা জননেন্দ্ৰিয় সম্পৰ্কে প্ৰয়োগ কৰা দুই শ্ৰেণীৰ শব্দ অসমীয়া ভাষাত আছে। এক শ্ৰেণী সাধু আৰু আন শ্ৰেণী গ্ৰাম্য। গ্ৰাম্য শব্দ আৰু জনজাতীয় ভাষাৰ-পৰা লোৱা শব্দৰ বাহিৰেও জনসমাজত বহুতো অশ্লীল আখ্যান, কিম্বদন্তীৰ চলন্তি আছে।

লৰা-ছোৱালীৰ কথা-বতৰাতো এই জাতীয় অনেক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। এই শব্দবিলাকৰ ভিতৰত বিদ্ৰূপমূলক শব্দ, উপলুঙা নাম দি মতা, গ্ৰাম্য ভাষা, অশ্লীল বাক্য প্ৰয়োগ আৰু যৌন সম্বন্ধীয় বিষয়ৰ উল্লেখেই প্ৰধান।

অভিশাপ আৰু আশীৰ্ব্বাদ সম্পূৰ্ণ পৰস্পৰ-বিৰোধী। এই দুটা বিষয় সভ্যতাৰ সকলো স্তৰৰ মানুহৰ মাজতে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। ভাষাবিদসকলৰ মতে মানুহৰ এই দুটা কথা ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশৰ লগত জড়িত।

অভিশাপ আৰু আশীৰ্ব্বাদ মানুহৰ ইচ্ছা-বাহক শব্দাৱলী। মঙ্গল বাঞ্ছা কৰিলে আশীৰ্ব্বাদ আৰু অকল্যাণ কামনা কৰিলে অভিশাপ দিয়া হয়। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰোঁতাজনৰ নিজৰ কল্যাণ বা অকল্যাণৰ কাৰণেও ইয়াক ব্যক্ত কৰা হয়। কেতিয়াবা কেতিয়াবা ই কেৱল আশা-আকাঙ্ক্ষাকে প্ৰকাশ কৰে। কিছুমান বস্তুত সদায়ে অভিশাপ লাগি থাকে বুলি সাধাৰণৰ বিশ্বাস; অন্য কিছুমান বস্তু স্বয়ং অভিশাপৰেই প্ৰতীক। কেতিয়াবা ই বাঞ্ছিত ফলৰ ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰে, শাও-শপনিৰ বাহন হয়, আৰু কেতিয়াবা ইয়াক অভিশাপ বা আশীৰ্ব্বাদৰ সলনি প্ৰয়োগ কৰা হয়। অভিশাপ আৰু আশীৰ্ব্বাদৰ ক্ষেত্ৰত অঙ্গ-সঞ্চালনৰ তাৎপৰ্য্য বিশেষ মন কৰিবলগীয়া।

এই শাও-শপনিত সাধাৰণ মানুহৰ ধৰ্ম্মমূলক, নৈতিক আৰু সামাজিক চিন্তাৰ পৰিচয় আছে; জাতিৰ লৌকিক বিশ্বাস আৰু অন্ধ-বিশ্বাসসমূহ ইয়াতে লুকাই থাকে। অসমীয়া শাও-শপনি-সমূহক তলৰ দৰে শ্ৰেণীবিভাগ কৰিব পাৰি:

কেতবোৰৰপৰা সমাজৰ উচ্চ-নীচ জাতি-ভেদৰ বিষয়ে জানিব পাৰি—অজাতৰীয়া, অজাতিত খোৱা, মটকৰ সঁচ, গৰিয়াত খোৱা।

সাধাৰণ ধৰ্ম্ম-বিশ্বাস আৰু দেৱ-দেৱী সম্বন্ধীয় শাও-শপনি হ'ল—অধৰমীৰ পো, বৌ ৰৌ নৰকত পৰা, গুৰুবধী, গো-বধী, ব্ৰহ্ম-বধী, গুৰু-গোঁসাই নমনা, গোঁসাইৰ তেজ খোৱা, ৰসাতললৈ যোৱা, গাৰ গোঁসাই খেদা, দেউ-ব্ৰহ্ম নমনা, কুগ্ৰহে পোৱা, যমে নিব নজনা, শুকানী অপেশ্বৰাই পোৱা, শিৰত শনি চৰা, অশৰণীয়াৰ জাত।

কিছুমান ব্যৱসায় সমাজত হীন বুলি গণ্য। গৰুখুন্দা মহাজন, গোলামৰ সঁচ, নাতেশৰি আদি গালিৰপৰা এই কথা ধৰিব পাৰি।

মৃত্যু আৰু দুৰাৰোগ্য ৰোগৰ কামনা কেতবোৰ শাও-শপনিৰ যোগেদি প্ৰতিফলিত হয়। যেনে,—হাইজাত যোৱা, জহনিত

যোৱা, মাউৰত মৰা, তেজ বতিয়াই মৰা, বাজ মাউৰত যোৱা, মুখত পোক লগা, বৰ ৰোগে ধৰা, পখৰা ওলোৱা, যমে নিব নজনা, ভেটিত তিতা লাও গজা।

কিছুমান গালিত দৈহিক বিকৃতিৰ উল্লেখ থাকে। যেনে,—ফেঁচা মুৱা, ফেঁচা নকা, বান্দৰ মুৱা, বুঢ়া শগুণ, জপৰা ভালুক, মৌখাপ।

সকলো সমাজতেই দৰিদ্ৰতাক পৰম-দুৰ্ভাগ্য বুলি বিবেচনা কৰা হয়। গতিকে, দাৰিদ্ৰ্যক কেন্দ্ৰ কৰি অনেক শাওৰ সৃষ্টি হৈছে। যেনে,—চুৱাপাত চেলেকা, ভিকহুৰ জাত, হতচিৰি (শ্ৰী) হোৱা, কুকুৰ মৰণে মৰা, টোকাই খোৱাৰ সঁচ।

প্ৰিয় আৰু পৰিজনৰ অমঙ্গল কামনা কৰিও শাও দিয়া হয়: বাপেৰৰ মূৰখোৱা, পৈয়েৰৰ মূৰখাঁতী।

চকুত খাঁতী, চুৱা খোৱা, তেজখোৱা, খেকাৰ খোৱা, গৰু খোৱা, মৰাৰ ছাল টানি খোৱা আদি অভক্ষ্য ভক্ষণৰ কামনা কৰিও শাও দিয়া হয়।

নিকৃষ্ট বুজাবলৈ মানুহক জন্তুৰ লগত তুলনা কৰি দিয়া শাওৰ ভিতৰত কুকুৰৰ পোৱালি, খাই গাহৰি, কুকুৰৰ জাত আদিৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি।

শ্লীলতা হানিকৰ আৰু লজ্জাকৰ বিষয়ৰ শাও-শপনি হ'ল—থিয়ৈ নাওঠ কৰিম, লগুণ ছিঙিম, মেখেলা পিন্ধা, মেখেলা তলীয়া, কাণ কাটিম, মেখেলাৰে অটাম, বাঢ়নীৰে জাৰিম।

অবৈধ সম্বন্ধ আৰু অগম্য যৌন-সংগম সম্বন্ধীয় ভালেমান শাও আছে। সেইবোৰৰ উদাহৰণ নিষ্প্ৰয়োজন।

কিছুমান শাও-শপনি কেৱল তিৰোতাৰ উদ্দেশ্যেহে প্ৰয়োগ হয়। এইবোৰ হৈছে—জীয়া বাৰী হোৱা, ফুলতে বাৰী হোৱা, পাখৰী, বনৰী, বঁহিয়া পৰতী, থুপৰী, কাঠবাজী।

সেইদৰে পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ হোৱা আমোদজনক অভিশাপ

হৈছে—মেখেলা-ভাৰী, নেওচা-খোৱা, তিৰোতা-সেকুৱা, মেখেলা-পিন্ধা, মেখেলা-তলীয়া।

অঙ্গ-সঞ্চালন, অঙ্গভঙ্গি আদি কৰি শাও-শপনি উচ্চাৰণ কৰিলে সি যাছু বা মন্ত্ৰৰ ক্ৰিয়া কৰে। কেতিয়াবা থু পেলাই শাও দিয়া হয়। থু পেলোৱাটো বিৰক্তি, অপমান আৰু ঘৃণাৰ চিন। জন-সংস্কৃতিত থু পেলোৱাটো কেতিয়াবা বিৰক্তিৰ অভিব্যক্তি ৰূপে দেখা দিয়ে আৰু ইয়াৰ গুৰুত্ব ধৰ্ম্মমূলক হৈ পৰে; কেতিয়াবা সৌভাগ্য লাভ কৰিবৰ কাৰণে বা দুৰ্ভাগ্য দূৰ কৰিবৰ কাৰণে থুওৱা হয়। সৰু লৰা-ছোৱালীয়ে উত্তেজনাৰ মুহূৰ্ত্তত খোৱা শপতৰ গুৰুত্বলৈ ভয় কৰি পিচত মানসিক সুস্থ অৱস্থাত "থুই-থাই বেলি আছে শপত নাই" বুলি তাক লঘু বা নুই কৰে। ভূতে ধৰা মানুহৰ গাত থুৱাই ভূত খেদা হয়; গাৱঁলীয়া বেজে দৰৱত থু পেলাই ৰোগৰ অপদেৱতাক দূৰ কৰিবলৈ বিচাৰে।

কেতিয়াবা আঙুলি টোৱাঁই বা ফুটাই শাও দিয়া হয়। শাও দিয়া জনলৈ আঙুলি টোওঁৱাৰ অৰ্থ হ'ল,—মন্ত্ৰবাণ নিক্ষেপ। হাত দঙা, বাহু জোকৰা, মেখেলাত চপলা পিটা আদি অঙ্গ-সঞ্চালন শাও-শপনিৰ লগৰীয়া কথা। এই হাত, বাহু আদি আস্ফালন কৰি শাও দিয়াৰ যাদুবিদ্যাৰ লগত সম্পৰ্ক।

আহুদি কৰা অভিশাপৰ আন এটি ফাল। শত্ৰুৰ দেহত মন্ত্ৰপূত বস্তু সুমুৱাই দিব পাৰিলে অভাৱনীয় ফল ধৰে বুলি সাধাৰণ বিশ্বাস। শত্ৰুৰ চুলি, নখ, তেজ বা তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰা কাপোৰ-কানি সংগ্ৰহ কৰি তাত শাও-শপনি উচ্চাৰণ কৰিলে সেই-বোৰে অধিক ক্ৰিয়া কৰে। এই বস্তুবোৰৰ ওপৰত শাও-শপনি উচ্চাৰণ কৰোঁতে বস্তুবোৰক অভিশপ্ত জনৰ প্ৰতীক ৰূপে গণ্য কৰা হয়।

কেতিয়াবা কেতিয়াবা শত্ৰুৰ চৌহদলৈ হুল, জেং, শিলগুটি, অপবিত্ৰ বস্তু দলিয়াই দলিয়াই শাও-শপনি দিয়া হয়। কোনো

কোনো ক্ষেত্ৰত কাৰো নাম নধৰাকৈ গালি পৰা হয়; এয়ে গুৱালে গালি।

গুৰুজনে অথবা বয়োজ্যেষ্ঠ জনে অভিশাপ বা আশীৰ্ব্বাদ দিলে অধিক ফলিয়াই বুলি বিশ্বাস। নীচ-জাতৰ মানুহক ব্ৰাহ্মণ বা মহন্তই শাও দিলে সি অধিক কঁপে। সাধাৰণতকৈ ব্ৰাহ্মণ, গুৰু-গোসাঁইৰ আশীৰ্ব্বাদ আৰু শাও অধিক কাৰ্য্যকৰী। সেইদৰে বয়োজ্যেষ্ঠ অথবা মানীজনৰ শাও কনিষ্ঠসকলৰ গাত বেছিকৈ লাগে। মৃত্যুৰ সময়ত উচ্চাৰণ কৰা শাও অতি ভয়াৱহ। অতিথি আৰু মগনীয়াৰ শাও-শপনিলৈ মানুহে বিশেষ ভয় কৰে।

গালি সম্বন্ধে উজনি আৰু নামনি অসমত বিভিন্ন ধৰণৰ গীত, ফকৰা, যোজনা আছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক ডক্টৰ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে পলাশবাৰীৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা তলৰ গীতটি এটি উদাহৰণ ঃ

"তুলাৰ আগতে নুনএ
হাজেলনী গালি পাচ্ছু
কাণ পাতি শুন এ।
পুতে হাতৰ মূৰা এ
পুত খাইতীহাত।
বেৰাৰ আগত চুণ এ
হাজেলনী গালি পাচ্ছু
কাণ পাতি শুন এ
পুতে হাতৰ মূৰা এ
এ বেটী পুত খাইতীহাত॥"

গৃহ নিৰ্ম্মাণ

১· সাধাৰণ ঘৰ

দেশ আৰু যুগৰ সংস্কৃতিৰ লগত ঘৰ আৰু গৃহ নিৰ্ম্মাণ প্ৰণালীৰ প্ৰত্যক্ষ সম্বন্ধ। অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰতো এই কথা প্ৰযোজ্য। ঘৰ আৰু ঘৰ সজাৰ লগত জড়িত বিভিন্ন বিষয়ৰ আলোচনা নকৰিলে অসমীয়া গ্ৰাম্য-জীৱনৰ অধ্যয়ন অসম্পূৰ্ণ ৰব।

অসমৰ সৰহভাগ লোক খেতিয়ক; তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজন আৰু শক্তি-সামৰ্থ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়েই অসমৰ গৃহ নিৰ্ম্মাণ প্ৰণালী গঢ়ি উঠিছে। প্ৰচুৰ বৰষুণ আৰু সঘনে ভূমিকম্প হোৱাৰ হেতু অসমৰ গৃহাদি নিৰ্ম্মাণ ৰীতি অন্য কোনো অঞ্চলৰ দৰে নহয়। খেতিয়ক সম্প্ৰদায়ে নগৰৰ দৰে গাৱঁত ডাঙৰ ৰাজহুৱা ঘৰ সজাৰ প্ৰয়োজনীয়তাও বোধ নকৰে। তদুপৰি গাৱঁৰ খেলবোৰত ব্যৱসায়ী ৰাজমিস্ত্ৰীৰো দৰ্কাৰ নাই; তাত প্ৰত্যেকজন গঞাই নিজৰ সজা-পৰা কামখিনি নিজে কৰে।

সেই কাৰণে অসমৰ গাৱঁলীয়া মানুহৰ ঘৰ-দুৱাৰ সামাজিক, জলবায়ু আৰু ভৌগোলিক পৰিস্থিতিৰ এক সম্মিলিত ফলস্বৰূপ। সাধাৰণতে ৰ'দ বৰষুণৰ আশ্ৰয় হিচাবে নিজৰ আৰু গৰু-গাইৰ কাৰণে গাৱঁলীয়া মানুহে ঘৰ সাজি লয়। ঘৰসজা আৰু ঘৰৰ আৰ্হি নক্সা কৰোঁতা বিশেষজ্ঞও গাৱঁত নাই। প্ৰত্যেক গঞাই নিজৰ

সা-সুবিধা আৰু সামৰ্থ্য অনুযায়ী ঘৰদুৱাৰ সাজে। কেতিয়াবা গাওঁৰ বুঢ়ামেথা অভিজ্ঞসকলৰপৰা, নাইবা ডাক-ভণিতা আদি পুৰণি প্ৰবাদৰপৰাও সহায় লয়।

এনেধৰণৰ সহায় আৰু সামান্য সম্বলেৰে, আৰু হাততে পোৱা আহিলা-পাতিৰে তেওঁলোকে অতি সহজভাৱে গৃহ নিৰ্ম্মাণ কৰে। ইয়াতেই তেওঁলোকৰ সৰল জীৱন-যাপনৰ আৰ্হি প্ৰকাশ পায়। ঘৰৰ খুটাত বা কাযত (পাৰিত) নিজৰ মনেৰে গঢ় দি লোৱা সুন্দৰ কাৰু-কাৰ্য্যাদিৰ কথা তেওঁলোকে বৰকৈ অনুভৱ নকৰে; মাটিৰে লিপা বেৰ, সাধাৰণ ডাং লগোৱা দুৱাৰ, দুখন চাল— এইবোৰৰ আৱশ্যকতাই প্ৰথমে ভাৱে।

লোক-জীৱন যিহেতু অবিভাজনীয়, সেইবাবে অসমীয়া নামঘৰেই হওক বা থকা ঘৰেই হওক, অসমীয়া জীৱনৰ ই পৰিচয় স্বৰূপ। অসমীয়া গাওঁৰ ঘৰ স্থানীয় ভৌগোলিক অৱস্থা (নদীৰ পাৰ, পাহাৰ, জঙ্ঘল আদি) আৰু তাত বাস কৰোঁতাসকলৰ সামাজিক আৰু আৰ্থিক অৱস্থাৰ হেতু কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত অৱশ্যে সামান্য বেলেগো হয়।

ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে সাধাৰণ মানুহে স্থানীয়ভাৱে পোৱা সঁজুলিৰেই তেওঁলোকৰ ঘৰ যথাসম্ভৱ সহজভাৱে সাজি লয়; আহিলা-পাতিৰ প্ৰকৃতি কেতিয়াবা ঘৰৰ আৰ্হি আৰু স্থান ভেদে বেলেগ বেলেগ ধৰণৰো হয়। ভৌগোলিক অৱস্থান, জলবায়ু, মাটি আৰু স্থানৰ পৰিস্থিতি বা পাব পৰা আহিলা-পাতি আদি অনেক কাৰণ বশতঃ, এনে পাৰ্থক্য হয়।

অসমৰ ভৌগোলিক গঠনৰো এক বৈশিষ্ট্য আছে; সৰু বৰ নদী, অটব্য অৰণ্য, ওখ পাহাৰেৰে ভৰা এই অসম। গৃহ নিৰ্ম্মাণৰ ক্ষেত্ৰত এই অৱস্থাবোৰেও ক্ৰিয়া কৰে। নদীৰ পাৰত বহা গাওঁ কেতিয়াবা বান-পানীয়ে উটাই নিয়ে; আৰু সেইবাবে তেনে ঠাইৰ লোকে সাধাৰণতে নৈৰ পাৰত সহজতেই পাব পৰা বাঁহ, খেৰ

আৰু ইকৰাৰে ঘৰ সাজে। মিৰিসকলৰ দৰে নদীৰ কাষৰ লোকে বান-পানীৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ বাঁহৰ চাংঘৰ সাজে। বছৰে বছৰে বান-পানী ঘৰৰ চাঙৰ তলেই বাগৰি যায়। পানীউঠা ভৈয়ামৰ দ-ঠাইৰ মানুহেও চাংপাতি ওখকৈ ভঁৰালঘৰ সাজে আৰু তলত গৰু আদি বান্ধে। পাহাৰত সাধাৰণতে কাঠেৰে চাংঘৰ সজা হয়; পাহাৰত কাঠ পোৱা সহজ; গতিকে কেতিয়াবা বেৰবোৰো আনকি কাঠেৰেই কৰি লয়। কাঠৰ বেৰে ভিতৰখন গৰম কৰি ৰাখে আৰু জাৰৰপৰা ৰক্ষা কৰে। ওখকৈ সজা চাংঘৰৰ তলেদি হাতী আদি বনৰীয়া জন্তু সহজে বাতি অহা-যোৱা কৰিব পাৰে।

অসমীয়া মানুহে বাৰীৰ চৌহদৰ ভিতৰত বেলেগ বেলেগ কামৰ কাৰণে কেইবাটাও ঘৰ সাজে; চ'ৰাঘৰ, বৰঘৰ, সৰুঘৰ, মাৰলঘৰ, শোৱনিঘৰ, বুলনী চ'ৰা, পাকঘৰ বা ৰান্ধনিঘৰ, ঢেঁকীশাল, তাঁতশাল, গোহালিঘৰ, ভঁৰালঘৰ আৰু তাৰ উপৰিও বাটচ'ৰা আৰু নামঘৰ বা কীৰ্ত্তন-ঘৰ। আহোমৰ দিনত ৰজাসকলৰ নিমিত্তে ইটাৰে কাৰেংঘৰ আৰু তেওঁলোকে ৰং-ধেমালি চাবলৈ ৰংঘৰ সজা হৈছিল। সেইদৰে ৰাজ-অভিষেকৰ কাৰণে পাটঘৰ, হোলোংঘৰ আৰু শিঙৰিঘৰ আছিল। এই ঘৰবোৰৰ প্ৰায় ভাগেই দুচলীয়াকৈ চাৰি-চুকীয়া হিচাপে সজা হৈছিল। আহোমসকলৰ দিনত সাধাৰণলোকে টুপ দিয়া ঘৰ আৰু পকীঘৰ সাজিব নোৱাৰিছিল। সৰ্ব্বসাধাৰণক পকীঘৰ সাজিবলৈ দিয়া নহৈছিল নাইবা এটা টুপ দিয়া ঘৰো সাজিবলৈ দিয়া নহৈছিল। একমাত্ৰ ৰজাইহে দুয়োমূৰে টুপ লগোৱা ঘৰ সাজিব পাৰিছিল।

চ'ৰাঘৰ বা আলহীঘৰটো দুচলীয়াকৈ পথালিভাৱে সজা হয় আৰু আনবোৰ ঘৰ শাৰী শাৰীকৈ সাজে। চ'ৰাঘৰত সোমাবলৈ বাহিৰৰ চোতালৰপৰা দুৱাৰ থাকে আৰু ইয়াৰপৰা অন্য ঘৰলৈ যাবলৈ দীঘলী বাট অথবা নাওৰা দিয়া হয়। প্ৰত্যেক ঘৰতে

ওলোৱা-সোমোৱা কৰিবলৈ আগফালে আৰু পাচফালে দুখনকৈ দুৱাৰ দিয়া হয়। সাধাৰণতে ঘৰত খিড়িকী দিয়া নহয় যদিও পোহৰ আহিবৰ কাৰণে চালৰ নামে আৰু বেৰৰ ওপৰ ভাগত একোটা সৰুবাট বা জলঙা ৰখা হয়। কিছুমান ঘৰত বেৰৰ ওপৰফালে বাঁহৰ কাঠীৰ শিয়াল-তাঁতীৰ দৰে একোখন ঢাপলিকা বা বাকনি বৈ বান্ধি দিয়ে। চ'ৰাঘৰটোত সাধাৰণতে মানুহ-দুনুহ বহিবলৈ মাজত বেৰ নিদি মুকলি কৰিয়েই ৰখা হয়। অন্য ঘৰবোৰৰ মাজত বেৰ একোখন দি দুই-তিনিটা কোঠালি কৰা হয়। জাৰকালি চ'ৰাঘৰত জুহাল পাতে আৰু পৰিয়ালৰ সকলোৱে দিনৰ পৰিশ্ৰমৰ অন্তত সেই জুহালৰ কেউকাষে বহি ভাগৰ মাৰে। বেউলা আখ্যানত মেৰঘৰৰো উল্লেখ আছে।

বান্ধনি ঘৰটো শেষৰ শাৰীত আৰু থকা-ঘৰৰপৰা আঁতৰত সজা হয়। সাধাৰণতে গা ধুই পৰিস্কাৰ নোহোৱাকৈ কাকো তাত সোমাবলৈ দিয়া নহয়। গোহালি ঘৰটো অন্যান্য ঘৰৰপৰা আঁতৰত সজা হয় আৰু ইয়াত প্ৰায়ে বেৰ নেথাকে।

লোক-সংস্কৃতিৰ পিনৰপৰা অসমৰ ঘৰ-দুৱাৰ বিশেষকৈ ইয়াৰ গৃহ নিৰ্ম্মাণ প্ৰণালী মন কৰিবলগীয়া। এই প্ৰবন্ধৰ পৰিসৰত অৱশ্যে সাধাৰণভাৱে কেইটামান কথাৰ আলোচনা কৰাৰ বাহিৰে গৃহ নিৰ্ম্মাণৰ বিশদ আলোচনা কৰাটো সম্ভৱ নহৱ।

ঘৰ সজাৰ আগতে ঘৰৰ ভেটি জ্যোতিষীৰ হতুৱাই চোৱাই দিশ ধৰি ঘৰ সজা হয়। বাৰটা মাহৰ আঠোটা দিশ আছে। ঘৰৰ ভেঁটি চাওঁতে নাগতত্ত্ব বিচাৰ কৰা হয়। খড়, যম, অগ্নি আৰু প্ৰেতৰ বেলেগ বেলেগ দিশ আছে; তাৰ মাজৰ খিনিয়েই ঘৰ সাজিবৰ কাৰণে উপযুক্ত স্থান। ভেঁটিটোৰ তলত জন্তু আদিৰ হাড়, মূৰ, নখ আদি থকা অশুভ বুলি ধাৰণা কৰি তেনে বস্তু থাকিলে তাক খান্দি উলিওৱা হয়। পথৰুৱা ঠাইৰপৰা মাটি আনি ঘৰৰ ভেঁটি ওখকৈ বন্ধা হয়। বেৰৰ বাহিৰ ফালে থকা

ভেঁটিৰ অংশক পিৰালি বা কাঁথি বোলে। ডাকৰ বচনত ঘৰৰ দিশ নিৰ্ণয় প্ৰসঙ্গত আছে—

পুবা পছিমাকৈ সাজিবা ঘৰ।
অকাল মৃত্যুক নাহিকে দৰ॥

পূবে ভঁড়াল পছিমে গড়াঁল।
উত্তৰে চৰু দক্ষিণে গৰু॥

পছিমে বাঁহ পূবে বেত।
উত্তৰে তামোল দক্ষিণে খেত॥

ঘাইখুটা, বৰখুটা বা মূল খুটাটো প্ৰথমে পোতা হয়। মূধৰ খুটা, কুমৰ খুটা আৰু পানি বা পাৰিৰ খুটা বেলেগ। কাঠৰ খুটাৰ তলত উঁয়ে নধৰিবলৈ কেতিয়াবা গুৰিটো জুইত অলপ পুৰি দিয়ে আৰু খুটাৰ গুৰিত মাটিৰ সলনি বালি দিয়ে। শাল, শলখ, সোণাৰু, নাহৰ, পদ্ম, মজ, আমাৰি, নগাটেঙা, বনচোম, তেলী উঁই, থেকেৰা, কঠাল, জামু, নিম, গমাৰি, শিলিখা, কৰৈ, গন্ধসৰৈ, কঁহিৰ, আজাৰ, পোঁজা, চাম, পমা, আদি কাঠৰ খুটা সাধাৰণতে লগোৱা হয়। বাঁহৰ ভিতৰত ভলুকা বাঁহৰ আৰু গোহালি আদি ঘৰত মকাল বাঁহৰো খুটা লগোৱা হয়। তদুপৰি তাল, তামোল, ছোৱা আদি গছৰ খুটা, আৰু তলত কাঠৰ শলা জোৰা দি বাঁহৰ খুটাও লগায়। তলত সুকাঠী আৰু ওপৰত আওকাঠীৰে জোৰা দিও খুটা লগোৱা হয়।

খুটাৰ মূৰত চতি ভৰাবলৈ বা মাৰলি লগাই বান্ধিবৰ কাৰণে যথাক্ৰমে আল আৰু কাণ কাটি দিয়ে। মাটিত খুটা পুতিবলৈ খন্দা হাতেৰে ঢুকি নোপোৱা দ গাঁতৰ মাটি বাঁহৰ থাকৰ বা খোকাঁউৰিৰে তোলা হয়।

পথালিৰ দুটা খুটাৰ ওপৰৰ আলত সুমুৱাই দিয়া বাঁহ কাঠৰ

নাম চ'তি। এনেদৰে পথালিৰ খুটাত জোৰকৈ চ'তি দিয়া হয়। এনেধৰণৰ দীঘল চ'তি হৈছে ভৰলুৱা চ'তি। পথালিৰ পানী-পোতাৰ খুটাৰ (পাৰিৰ খুটাৰ)-পৰা নিদি তাৰ ওপৰৰ ভাগত কুমৰ খুটা দুটাত দিয়া চ'তিক ফুলচ'তি বা সৰু চ'তি বোলে। পাৰিৰ চাৰিচুকৰ চাৰিটা খুটাত যোৰ যোৰ কৰি দুটা চ'তি প্ৰথমতে বহুৱাই লোৱা হয়; মাজৰ পালি খুটাতো সেইদৰে চ'তি খুৱাই তাৰ ওপৰত দীঘে দুই পানীপোতাত দুডাল মাড়লি দীঘে দীঘে চালখনৰ সমান দীঘল কৰি বহুৱায়। ঘৰটোৰ প্ৰস্থৰ দুইমূৰৰ মাজভাগত সচৰাচৰ মূধৰ খুটা পোতে আৰু তাৰ ওপৰতো সেইদৰে দীঘে দীঘে মূধৰ মাড়লিটো বন্ধা হয়। কেতিয়াবা মাজত চ'তিৰপৰা মূধৰ মাড়লিলৈ মূধৰ খুটাৰ সলনি থিয় ভাবে বাঁহ বা কাঠৰ টুকুৰা দি থয়; সেয়ে দমৰা বা বহিখোৰা। সেইদৰে পানীপোতাৰ চ'তিৰপৰা ফুলচ'তিৰ দুইমূৰলৈ, অথবা মূধৰ খুটা বা দমৰাৰপৰা বেঁকাকৈ কুমৰ খুটালৈ দি থোৱা ঢোকা দুডাল হ'ল ফ'কাম। মাড়লি সাধাৰণতে তিনিটা বা পাঁচোটা থাকে, ডাঙৰ হলেহে পাঁচোটা মাড়লি খুৱায়। মাড়লিৰ ওপৰত চালখন দোপা নপৰিবলৈ চালৰ প্ৰস্থৰ সমান কৰি একোডাল গোটা বাঁহ, সোঁ মাজডোখৰ জুইত পুৰি বা এফাল কাটি ভাঙিৰ পৰাকৈ মাজৰ (মূধৰ) মাড়লিত বহুৱাই দি বান্ধি দিয়া হয়। ইয়ে জালিবাঁহ। খুটাৰে সৈতে চ'তি আৰু মাড়লিত দিয়া গাঠি হ'ল নাথনি। কেতিয়াৱা কাঠৰ চ'তিত পদুম আদি নানা মনোৰম ফুল কাটি চকুৰোৱাকৈ সজোৱা হয়।

ঘৰবোৰ সচৰাচৰ দুচলীয়া। জাতিবাঁহৰ গুৰিৰ ছেওৰে মূৰত আঁখি ৰাখি কৰা কামীয়েই ৰুৱা। জাতিবাঁহ বা ভলুকাবাঁহৰ আগ কিম্বা অন্য মুঢ়ুকীয়া বাঁহ গোটা গোটে দিও ৰুৱা কৰা হয়। বাঁহ ফালি চাঁচি তাৰে কামী কৰে আৰু এই ৰুৱা আৰু কামীৰে চাল গাঁথে। ৰুৱা কামী ঘূণে নধৰিবলৈ আৰু সোনকালে নপচিবৰ

কাৰণে কেইদিনমান পানীত গোঁৱাই থয়। একোটা ৰুৱাৰ বুকুফাল কাটি পাতল কৰি মূৰৰ গাঁঠিটো নিছিগাকৈ মাজত কেইবা চিটাও (দুই, তিনি বা চাৰি) কৰি কামীৰ লগত তল ওপৰ কৰি বৈ দিয়ে; সেয়ে জেঠি।

ঘৰৰ চাল দুবিধ। দুটীয়া মোৰ বা জাঁওমোৰেৰে বৈ দিয়া চাল হেঁদালি চাল; তলে ওপৰে যোৰ কামী দি মাজত জেঠিৰে বৈ গাঁঠি দি বান্ধি দিয়াখন হ'ল শীতলী চাল। চাল বান্ধিবলৈ কুমলীয়া বাঁহৰ পাতলকৈ তোলা কাঠী অৰ্থাৎ তমাল, বেতৰ সূত অথবা ঢেঁকীয়া লতাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বান্ধি দিয়া চালত মতা গাঁঠি, ৰূপহী গাঁঠি, টোপা গাঠি বা থোপা গাঁঠি আৰু মূৰত কোমোৰা গাঁঠি আদি গাঁঠি দিয়ে। মূধ, কুম আৰু পানীপোতাৰ প্ৰত্যেকডাল মাড়লিৰে সৈতে চালখন এফালৰপৰা বান্ধি যায়। ইখন চালো সেইদৰে বান্ধে। আৱস্তুণিৰেপৰা এইখিনিলৈকে কৰা কামেই হ'ল ঘৰ উভা। দুয়োখন চাল মেৰিয়াই একেলগে বান্ধিব নেপায় বুলি কয়; তেনে গাঁঠিক হাতীসাঙোৰা গাঁঠি বোলে। সেই গাঁঠি দিয়া ঘৰত বাস কৰিলে সাধাৰণতে কাজিয়া লাগে বুলি বিশ্বাস। চালত গাঁঠিৰ সলনি কেতিয়াবা কেকোঁৰা বা ককৰা দিও থোৱা হয়।

ঘৰৰ ভেঁটিটো পিট লবৰ কাৰণে আৰু অপায়-অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ প্ৰথমতে তাত গৰু বান্ধে।

সাধাৰণতে উলুখেৰ, শৰণখেৰ আৰু বৰতা খেৰেৰে ঘৰ ছোৱা হয়। পুৰণি বুকুলি খেৰো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। তলত বুকুলি খেৰ দি ওপৰত নতুন খেৰেৰে ঘৰ ছায়। টকৌ গছৰ পাত, জেঙুপাত আদিৰেও ঘৰ ছায়। চালৰ লগত (ওপৰত) খেৰ পাৰি কামীৰে বান্ধি দিবলৈ বাঁহৰ দুবিধ তমাল ব্যৱহাৰ কৰে—নলীয়া আৰু পতীয়া বা পিঠিয়া। সাধাৰণতে মূধচৰ গাঁঠি কেইটা নলীয়া তমালেৰে দিয়ে; তেতিয়া হলে সেই গাঁঠি সোনকালে পচি নাযায়।

এবাৰ খেৰ পাৰি তাৰ ওপৰত ছাৱনি কামী পাৰি বেচা বন্ধা

হয়। পানীপোতাৰপৰা শাৰী শাৰীকৈ খেৰ পাৰি ওপৰলৈ অৰ্থাৎ মূধচ্ৰ ফাললৈ ছাই আগবঢ়া হয়। প্ৰথমতে মুখৰ বেচা বন্ধাৰ আগতে মূধচৰ ফালটো এৰি প্ৰত্যেকখন চালৰে তিনিও ফালে বুকলি খেৰ বা নতুন খেৰৰ গুৰিটো তললৈ চালখনৰপৰা এবেগত মান বঢ়াই দি এটা কামীৰে বান্ধি লয়; সেয়ে দবা পৰলি বা বাওচালি। এইদৰে বন্ধা ৰীতিয়েই মদালিওৱা। পানীপোতাৰপৰা মূধলৈ দুইমূৰে কাঁড় বোলে। ঘৰ ছাই যোৱাৰ লগে লগে তাত পানীপোতাৰ ফালে বেঁকাকৈ নমাই খেৰ বান্ধি থোৱা হয়। প্ৰত্যেক বেচাতেই একোটাকৈ কামী দি কৰাৰে (চালৰ) সৈতে তমালেৰে গাঁঠি দিয়া হয়। ইয়াত নপকীয়া বা টোপা গাঁঠি দিয়ে। পানী-পোতাৰ ফালে বন্ধা বেচাৰ নাম পানীবেচা। চালৰ লগত বান্ধি থোৱা প্ৰত্যেক বেচাৰ কামীৰ নাম ছাৰনি কামী। দুয়োখন চালৰ খেৰৰ গুৰিয়ে গুৰিয়ে মূধচত লগ লাগি থকা বেচাৰ নাম হহুঁৱা বেচা; সেই বেচাৰ লগত বান্ধি দিয়া কামী হহুঁৱা কামী। তাৰ পিছত অগা-গোৰাকৈ মূধচটোত খেৰ পৰা হয় আৰু আগৰেপৰা মিলাই অনা কাঁড়টোৰ লগত, একোটা খেৰৰ ভিতৰ (ওপৰ) ফালে গুৰিটো মিলাই আগটো মেলি দিয়ে। হহুঁৱা কামী দুটাত খুচি বেঁকাকৈ সেই খেৰখিনি নপৰিবৰ কাৰণে ম'ৰা কামী দিয়ে। কাঁড়ৰ লগত মিলাই তেনেকৈ মেলি দিয়া খেৰ হ'ল ম'ৰা মেলা। তাৰ ওপৰত মূধচৰ কামী দুটা বান্ধি উঠি গাঁঠি নপচিবৰ কাৰণে খেৰেৰে একোটা গঁৰিলা দিয়া হয়। গঁৰিলা বান্ধি দিয়া গাঁঠিয়ে হ'ল আল গাঁঠি। মূধচ মাৰি তমালেৰে বান্ধনি গাঁঠি একোটা দি ওপৰলৈ থিয় কৰি খুঁচি থয় আৰু ঘৰটোত পানী এছাটি মাৰি ছোৱা কাম সম্পূৰ্ণ কৰে। পানীপোতাৰ পিনে চালতকৈ বঢ়াই ৰখা খেৰেই আওলা। কোনোৱে আকৌ বেৰৰপৰা বাহিৰত থকা চালৰ চাৰি কোণৰ অংশকহে আওলা বোলে। আগবাঢ়ি থকা খেৰ খিনি আওবাৰে নাকাটি শুভবাৰে কটা নিয়ম।

দুচলীয়া ঘৰৰ বাহিৰে তিনিচলীয়া, চৌচলীয়া আৰু টুপদিয়া ঘৰ আছে। টুপ দুবিধ—গোলমূৰীয়া আৰু হাত কোকৰীয়া। এইবোৰ ঘৰো একে প্ৰণালীৰেই ছোৱা আৰু সজা হয়। চাৰিটা খুঁটা পুতি বা কোনো ঘৰৰ মূধৰ ফালে এখন চাল দি থলে তাক চালি বোলে। মূধটো বেচি ওখ নহলে সেই ঘৰক চন্দা পৰা বোলে।

দুই ঘৰৰ মাজত বৰষুণৰ পানী নপৰিবলৈ চোৱা আদি গছৰ একাল খুলি নাওবা দিয়া হয়। নাওৱাৰ মুখৰ পানী চোতালৰ যি ঠাইত পৰে, সেই ঠাইত পানী জোৰেৰে পৰি খাল নকৰিবলৈ বাঁহৰ খোকা এটা ওপৰলৈ মুখ কৰি পুতি তাৰ তলত খেৰ পাৰি দিয়ে। বেৰৰ ওপৰ ভাগত মূধৰ ফালে সৰা বা ঢাপলি (ঢাপলিকা) বান্ধি দিয়ে। টুপত তেনেকৈ বান্ধি দিয়া ঢাপলিকা খনেই ছৈ। নামঘৰৰ মূধত দিয়া চালিৰ নাম ঢেঁকেৰী চালি। আসন থকা ঠাইৰ ওপৰ ভাগত আমহি ঘৰ সাজি দিয়ে।

থকা ঘৰতকৈ ভঁৰাল ঘৰ সজাৰ প্ৰণালী অলপ সুকীয়া। ধান থবলৈ যিখন চাং সজা হয় তাত প্ৰথমে গছৰ মূঢ়া বা শিলৰ থুম বা ধুম দিয়ে। তাৰ ওপৰত কাঠৰ দীঘল ধাম দি গাধৈ বান্ধে। গাধৰি বা গাধৈত চোংহলাৰে বেৰ দিয়ে। সেই চোংহলাৰ মাজত বান্ধি দিয়া যোৰ কামীৰ নাম সৰাহ বা খামোচা। গাধৈত থিয় কৰি দিয়া বাঁহৰ ছটাবোৰ হল লিটিকাই; কোনোৱে মেৰধৰা কামীকো লিটিকাই বোলে। দুখন বেৰৰ মূৰত বাঁহৰ চোঁচ দি জোৰা লগাই পোলা বন্ধা হয়।

বাঁহৰ চোঁচ বা হলাৰে ভঁৰাল ঘৰত বেৰ দিয়া হয়। গাধৈ অজলা মোৰেৰে বয়। ভঁৰালৰ বেৰবোৰৰ ভিতৰ ফালে, মেৰ আৰু ভুলি আদি অকল গোবৰেৰে লেও দিয়ে।

গৰু, ম'হ ছাগলী আদিৰ কাৰণে গোহালিঘৰ সাজি দিয়াৰ উপৰিও ছাগলীৰ কাৰণে ওখ চাংঘৰ অথবা গোহালি ঘৰৰ ভিতৰতে চাং সাজি দিয়া হয়।

পাৰ চৰাইব কাৰণে টঙিঘৰ বা বাহ একোটা সাজি দিয়ে। হাঁহ-কুকুৰা আৰু গাহৰি আদিৰ কাৰণে বাঁহৰ কামীৰে ঘৰা বৈ মাটিত পুতি দিয়ে আৰু এটা বাট কাটি দিয়ে। শিয়াল কুকুৰে খাব বা নিব নোৱাৰাকৈ ওপৰটোত ঢাকনি এখন দি বান্ধি দিয়া হয়। এনে ঘৰকে গড়াঁল বোলে। ঘৰৰ খুটা আদি সলাবলৈ চাল দাঙি দিয়া ঢোকাৰ নাম খৰ্চনা। ঘৰ কেনিবা উকৃখিলে খোচাঁমাৰি পানী নপৰা কৰে।

থকা, খোৱা, শোৱা আদি ঘৰ, নামঘৰ আৰু ভঁৰালঘৰৰ বাহিৰে আনঘৰত সাধাৰণতে বেৰ দিয়া নহয়। বাঁহৰ চোঁচ বা হুলা, ইকৰা, বাঁহৰ কাঠী আদিৰে গুঁথি, বৈ বা বান্ধি সাধাৰণতে বেৰ দিয়া হয়। বেৰৰ নিচেই তলত বেৰখন মাটিত লাগি নপচিবলৈ গোট-বাঁহেৰে গঁৰিলা বা বাৰতা দিয়ে। এটা বাঁহৰ এফালতকৈ কম অংশ একুৰাই খুলি তাত বেৰখনৰ তলত মূৰটো সুমুৱাই খ'বুৱা বান্ধি দিয়ে ; বাৰতাৰ ওপৰত খবুৱা আৰু তাৰ ওপৰত বেৰখন থাকে। খুটাৰ লগত বাহিৰ ফালৰপৰা খ'বুৱা আৰু বাৰতাক সাবটি ধৰি থকাকৈ, একো টুকুৰা বাঁহৰ ওপৰৰ ভাগৰ এফাল কাটি পেলাই, কটা ফালটো ভিতৰ ফালেদি মাটিত পুতি খুটাৰে সৈতে বান্ধি দিয়া হয়। সেইটুকুৰা বাঁহেই কুকুৰ। বেৰখনৰ ওপৰৰ ভাগটোতো তেনেকৈ খুটাৰ লগত বাহিৰ ফালৰপৰা শকত কামী একোটা দি মাজত বেৰখনেৰে সৈতে খুটাত বান্ধি দিয়ে। খুটাৰে সৈতে বেৰখনৰ বাহিৰ ফালে গাঁঠিৰে মেৰিয়াই ধৰা ফলীয়া বাঁহ চটা হ'ল সাবটা। চুকত, য'ত দুখন বেৰ যোৰা লাগে, তাত বাঁহৰ চোঁচ বা এমুঠি ইকৰাৰে বান্ধি দিয়ায়ে হ'ল পোলা বন্ধা। গোবৰ আৰু মাটি মিহলাই বোকা কৰি তাৰে লিপা হয় ; আঠা হবৰ বাবে তুঁহগুৰি আৰু খলিহৈও মিহলায়। বেৰৰ ৰং উজ্জ্বল হবলৈ উইমাটি নাইবা বগা মাটিৰেও এলিপা দিয়ে। কোনো কোনোৱে এই উদ্দেশ্যে কেতিয়াবা কেকোঁৰা গাঁতৰ মাটিও ব্যৱহাৰ কৰে।

দুৱাৰ বা খিৰিকীৰ চৌকাঠ কেতিয়াবা বাঁহেৰেও লগায়। বাঁহৰ চোঁচেৰে বা কাঠীৰে কিম্বা কাঠেৰে দুৱাৰ সজা হয়। বাঁহৰ কাঠীৰ দুৱাৰৰ মাজত বাঁহপাত, টোপৰৰ পাত অথবা টকৌগছৰ পাত দিয়ে। ডাং দিয়া দুৱাৰ, শলখা লগোৱা দুৱাৰ আৰু চোঁচনি দুৱাৰ আদি বিবিধ ধৰণৰ দুৱাৰ। বাহিৰ ভিতৰ দুয়ো ফালৰেপৰা জপাই থব পৰাকৈ দুৱাৰত ডাং বা শলখা লগোৱা হয়। দুৱাৰৰ তলত গঁৰিলা বা দুৱাৰ দলি দিয়ে। মাজত শলখাৰ সলনি কাঠৰ দুৱাৰত ভেঁকুলীও লগায়। দুৱাৰৰ ওপৰফালে এখন ঢাপলিকা বান্ধে। দুৱাৰখন ঘূৰিবলৈ ঘূৰ-ঘূৰি দিয়ে।

এটা কোঠালিৰপৰা আন এটা কোঠালিলৈ যোৱা বা এটা ঘৰৰপৰা আন এটা ঘৰলৈ যোৱা দীঘলীয়া বাটক দীঘলী বাট বোলে। এটা চ'তিৰ পৰা আন এটা চ'তিলৈ বাঁহ পাৰি সাজি দিয়া চাঙক আটাল বোলে।

ঘৰৰ অন্য অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ হৈছে আগ আৰু পাছ পিনৰ চোতাল দুখন। অসমীয়া লোকগীতত চোতালৰ মনোৰম বৰ্ণনা আছে। গাৱঁলীয়া মানুহৰ অৱসৰ বিনোদন আৰু অন্যান্য কামৰ কাৰণে চোতালৰ ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজন মন কৰিবলগীয়া। পুৱা-গধূলি অৱসৰৰ সময়ত ওচৰ চুবুৰীয়াৰ লগত ইয়াতে মেল মাৰে, জহকালি জুৰ লয়, জাৰকালি জুই পুৱায়, পথাৰৰপৰা ধান আনি থয়, মৰণা মাৰে, চলা জৰা কৰে, আজৰি সময়ত বেত-বাঁহৰ কাম কৰে। মাক বুঢ়ীমাকে সন্ধিয়া নিচুকনি গীত গাই। সাধুকথা শুনাই কেচুৱাক শুৱায়, তাঁত বাতি কৰে, ধান চাউল ৰ'দত দিয়ে। বভা পাতি চোতালত উৎসৱ অনুষ্ঠান পালন কৰা হয়। অসমীয়া লোক-জীৱনৰ লগত চোতালৰ এনে এবুৰি সম্বন্ধ।

চোতাল সৰা-মছা আৰু ঘৰৰ মজিয়া সাৰিবলৈ তামোল পাতৰ শোটা, নাৰিকলৰ বাঢ়নী, বাঁহৰ কাঠীৰ বাঢ়নি আদিৰ ব্যৱহাৰ হয়। ঘৰৰ জাবৰ আৰু চৰুৰ ছাই আদি পেলোৱাৰ নিৰ্দ্ধাৰিত তিথি, দিন

আৰু সময় আছে। সেইদৰে বাহী ঠাই-চোতাল নিতৌ সৰা-মছা কৰিব লাগে। খোৱা-বোৱা কৰা মজিয়া হাতেৰে পানী দি মছা হয়। চুৰা-পাতনি আৰু চোতাল সৰা শোটা বেলেগ। সেইদৰে বাহী ঠাই আৰু সজ ঠাই সৰা শোটাও বেলেগ বেলেগ। পাকঘৰ বা বান্ধনি ঘৰ সাৰিবলৈ ধুতি-শোটা আৰু মছিবলৈ নেচাৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। গোবৰ আৰু বগা মাটিৰে ঠাই মছা হয়। কলগছৰ বৌখা, মৰাপাট বা ফটা কাপোৰৰ সোপাৰে নেচা কৰি লয়। অম্বুবাচীত, তিনি বিহুত, অশৌচৰ অন্তত, গ্ৰহণত চৰু-হাড়ি ধুই পুৰণি নেচা-শোটা পেলাই নতুনকৈ লোৱা হয়। এইবোৰ সংস্কাৰৰ কাৰণেই গাৱঁলীয়া মানুহৰ ঘৰ-চোতাল সদায়ে পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন হৈ থাকে।

ঘৰৰ লগত ভালেমান বিশ্বাস-জড়িত আচাৰ অনুষ্ঠান আছে। গাৱঁলীয়া জীৱনত সেইবোৰৰো বিশেষ মূল্য আছে। তাৰে কেতবোৰ হ'ল—নতুন ঘৰ লোৱা উৎসৱৰ বাহিৰেও ন-ছোৱালীক ঘৰ গছকোৱা বিবাহৰ আনুষঙ্গিক পৰ্ব্ব।

অন্যান্য বিশ্বাসৰ ভিতৰত ঘৰৰ পানীপোতাত আৰু দুৱাৰ-দলিত বহাৰ নিষেধো এটা। দুৱাৰ ভৰিৰে গুৰিয়াব নাপায়—তাত ঈশ্বৰ বা ঘ'ৰ-জে'উতি (লক্ষ্মী) থাকে বুলি বিশ্বাস।

কাৰোবাৰ ঘৰত জুই লগাৰ বাতৰি পালে বা দেখিলে নিজৰ ঘৰত পানী এলোটা ছটিয়াব লাগে; আনকো সেই খবৰ দিব লাগে।

পদূলিৰ মূৰত সিজু, আকণ, বাহক আদি গছ ৰুব লাগে। আকণ গছ থাকিলে কলেৰা নহয় বুলি বিশ্বাস। বাৰীত থকণ গছ থাকিলে খকন-খৰিয়াল (কাজিয়া) লাগে বুলি কোৱা হয়। আকৌ, "আগফালে তেঁতেলী, পিছফালে ঔ; সেইঘৰ মানুহ মৰিলনে নৌ।"

ঘৰত শগুণ, দুদু আদি চৰাই পৰা অমঙ্গল। এনে হলে সাধাৰণতে ঘৰটোৰ মূধচটো খুলি পেলাই দিয়া নিয়ম। যি ঠাইত

চৰাইটো পৰে, সেই ঠাইৰ তলৰ মাটিও খান্দি পেলাই দিয়া হয়। যোৰপতা সাপ, সোণ-গুঁই আদি ঘৰৰ ভিতৰত সোমোৱা বেয়া। এনেবোৰ ক্ষেত্ৰত সহস্ৰ নাম পাঠ, জ্ঞাতি-ভোজন বা নাম-কীৰ্ত্তন কৰোৱাব লাগে।

ভাদ, কাতি, পুহ, মাঘ আৰু চ'ত মহীয়া ঘৰৰ কাম কৰা নহয়। অগ্নিশৰতো ঘৰ কাম কৰা নিষেধ। সাতাইছটা নক্ষত্ৰৰ ভিতৰত শেষৰ সাতোটা নক্ষত্ৰত অগ্নিশৰ লাগে। অমাৱস্যা আদিতো ঘৰ ছোৱা, ভেটিবন্ধা নিষেধ।

বহাগ মাহৰ প্ৰথম দিনা নাহৰ গছৰ পাতত গোৰোচনা আৰু কুঙ্কুমেৰে কৰা চিঞাহীৰে তলৰ মন্ত্ৰটো ব্ৰাহ্মণ, দৈৱজ্ঞ, গোসাঁইৰপৰা লিখাই ঘৰত চালত খুচি থব লাগে। এই মন্ত্ৰটো এনেকৈ লিখা থাকিলে বিদ্যুৎ আৰু অগ্নিৰ ভয় নাথাকে ঃ

দেৱ দেৱ মহাদেৱ বিৰূপাক্ষ ত্ৰিলোচন।
বাতবৃষ্টিহৰং দেৱ মহাদেৱ নমস্ততে ॥
জৈমিনিশ্চ সুমন্তশ্চ বৈশম্পায়নমেৱচ।
পুলস্তি পুলহশ্চৈব পঞ্চৈতে বজ্ৰবাৰণাঃ ॥
মুনিকল্যাণমিত্ৰস্য জৈমিনেশ্চানুকীৰ্ত্তনাৎ।
বিদ্যুদগ্নি ভয়ং নাস্তি লিখিতস্য গৃহোদৰে ॥

নতুন ঘৰ প্ৰথমে লোৱাৰ আগতে গোবৰ-মাটিৰে ঠাই মছি তাত নামকীৰ্ত্তন কৰে আৰু তাক ঘৰলোৱা-সবাহ বোলে। তাৰ আগতে ঘৰটোত শান্তি-পানী ছটিয়ায়।

ঘৰ, ঘৰ সজা, ঘৰৰ সা-সঁজুলি আদিক কেন্দ্ৰ কৰি ভালেমান গীত-মাত, প্ৰবচন, উপমা, দৃষ্টান্ত, যোজনা, ফকৰা, শাও-শপনিৰ সৃষ্টি হৈছে। নিদৰ্শন স্বৰূপে কেইটিমানৰ উদ্ধৃতি দিয়া হ'ল ঃ

চুটিখেৰৰ বেচা ঘন, তোমালৈ যাবৰে মন। (বিহুগীত)

উৰুখা ঘৰত বাৰিযা বাসা, যুৱতী কন্যা ঘৰত ৰখা।

বৰঘৰৰ মেকুৰী সৰু ঘৰলৈ যায়।
ঢাকোন পেলাই পঁইতা খায়।

আগবাৰী শুৱনি কাকিনী তামোলে, পাছবাৰী শুৱনি পাণ।
বৰঘৰ শুৱনি জীয়ৰী ছোৱালী উলিয়াই দিবলৈ টান॥

ঘৰ ছাই নকৰে মূধচ, তাৰ সমান নাই কুন্ধচ।

বৰাৰ ঘৰত তৰাৰ গাঁঠি, বৰা নো থাকিব কেই ৰাতি?

শাল-সোণাৰু, কঁহিৰৰ এফাল।
ইকৰাই বোলে, মই নিতিতিলে যাওঁ কতকাল॥

ঘৰৰ লগত সম্বন্ধ থকা বাক্যাংশ ঃ

ঘৰভঙা, ঘৰসুন্দৰী, ঘৰপতা, ঘৰৰ ঘৈণী, ঘৰ-জোঁৱাই, ঘৰতে শকত, ঘৰচীয়া, ঘৰ-গছকোৱা, ঘৰে-দুৱাৰে খোৱা, ঘাই খুটা, বৰ খুটা, ঘৰ-চপনীয়া ইত্যাদি।

শাও শপনিত প্ৰয়োগ হোৱা বাক্যাংশ ঃ

ভেটি উছন হোৱা, ভেটিত তিতা লাও গজা, মাটিয়ে ভেটিয়ে খন্দা, পোলাকটা চোৰ, ঘৰতে বুঢ়ী হোৱা।

গৃহ নিৰ্ম্মাণ কাৰ্য্যত গাৱঁলীয়া জীৱনৰ কেইবাটাও বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত। প্ৰথম, প্ৰাচীন ৰীতিৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা; পুৰণি পদ্ধতি কেৱল ঘৰৰ আৰ্হি আৰু ঘৰ সজা কাৰ্য্যতে অনুসৰণ কৰা নহয়— ঘৰৰ লগত সম্বন্ধ থকা ভালেমান ক্ৰিয়া-অনুষ্ঠানো পূৰ্ব্বৰ দৰে গাৱঁলীয়া মানুহে আজিও পালন কৰে। দ্বিতীয়তে, ইজন সিজনৰ আৰু কেতিয়াবা সমূহ-গঞাৰ (যেনে, নামঘৰ নিৰ্ম্মাণত) সহায়তহে গৃহ নিৰ্ম্মাণ সম্ভৱপৰ হয়। আগৰ দিনত গঞাই লগ লাগিহে বছৰটোৰ কাৰণে খেৰ, ইকৰা, বেত আদি মাঘ-ফাগুন মাহত হাবিৰ পৰা কাটি আনিছিল। ডেকাৰপৰা বুঢ়ালৈকে সকলোৱে তমাল তুলুৱাবপৰা মূধচ মৰালৈকে ঘৰ সজাৰ সকলো কাম কৰিব পৰাটোও গাৱঁলীয়া স্বাৱলম্বী জীৱনৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।

২. নামঘৰ নিৰ্ম্মাণ

অন্যান্য ঘৰৰ দৰেই অসমৰ বৈষ্ণৱপন্থী গাওঁবিলাকৰ প্ৰায় প্ৰত্যেকখনত একোটিকৈ নামঘৰ আছে। সত্ৰত ইয়াক কীৰ্ত্তনঘৰ বোলে, আৰু জাতীয় ৰঙ্গমঞ্চ আৰু দৈনন্দিন প্ৰাৰ্থনা আদি কামৰ কাৰণে ৰাইজে সমিলমিলভাৱে কৰি লোৱা ঘৰক নামঘৰ বা গোঁসাই ঘৰ বোলে। ৰাজহুৱা কাম কৰাক 'হজ' কৰা বোলা হয়। নামঘৰ সাজোঁতেও ৰাইজে পাল পাতি হজ কৰে। একো একোটি দলে পাল পাতি ইয়াৰ নিৰ্ম্মাণকাৰ্য্য সম্পন্ন কৰে।

নামঘৰ বুলিলে সাধাৰণতে দুটা আৰু কেতিয়াবা একেলগে তিনিটা বা চাৰিটা ঘৰকো বুজায়। সেয়ে হৈছে—বাটচ'ৰা, ছোঁঘৰ আৰু মণিকূট। প্ৰথমতে বাটচ'ৰাটো দুচলীয়াকৈ সৰু কৰি সজা হয়। কোনো কোনো ঠাইত বাটচ'ৰা নাথাকে। কেতিয়াবা তাৰ সলনি সৰুকৈ চালি এখন দিয়া হয়; সেয়ে ঢেঁকেৰী-চালি।

নামঘৰ পূবা-পছিমাকৈ সাজে; পছিমৰ মূৰত এটা টুপ থাকে। টুপৰ কাৰণে বেঁকা মাড়লিকেইডাল বাঁহৰ কামিৰে সাজি তাৰ ওপৰত মৰাপাট বা বেত মেৰিয়াই দিয়া হয়। টুপটো যি ঠাইৰপৰা দিয়া হয়, মূধচৰ সেইখিনিত ঘুৰণীয়া কাঠ এটুকুৰা নাল ৰাখি নালটো মূধচৰ মাড়লিত সুমুৱাই দিয়ে। টুপৰ পিনৰ মূল দুৱাৰখনেই হৈছে মুখ দুৱাৰ। দুৱাৰৰ দুয়োকাষে আৰু ওপৰৰ কাঠত পদুম ফুল, লতা আদি কাটি দিয়ে; তাক মেহৰাজী কৰা বোলে। দুৱাৰত সিংহ কাটি দিলে হয় সিংহদুৱাৰ। আন ফুল, লতা আদি কটা দুৱাৰক ফুল-তেতেলী-কটা দুৱাৰ নাম দিয়া হয়।

সাধাৰণতে নামঘৰ তিনি, পাঁচ বা সাত কোঠালিৰ হয়। টুপৰ ভাগ বাদ দি শেষৰ কোঠালিৰ উত্তৰ বা দক্ষিণ পিনে তিনিটা খুটাৰে ওখ চাং এখনত দবা থয়। বাহিৰৰপৰা ধৰিব পৰাকৈ

দুৱাৰত কলচী আৰু ভিতৰৰপৰা বন্ধ কৰিব পৰাকৈ শলখা লগোৱা হয়। নামঘৰৰ দীঘৰ দুয়োকাষে দিয়া দুৱাৰক 'পেটদুৱাৰ' বোলে।

সাধাৰণতে চ'তিবোৰতো পদুমফুল আদি ফুল কাটি দিয়ে আৰু লাইখুটা থকা বৰচ'তিতে ঘৰ সজাৰ চন তাৰিখ কাটে। দুয়ো কাষে চ'তিত বাঁহ পাৰি আটাল বা চাং সাজি দিয়ে আৰু বেলেগ ছোঁঘৰ নাথাকিলে তাতে ছোঁ-মুখা থয়।

পূবৰপৰা প্ৰথম কোঠালিটো আসনৰ কাৰণে এৰি, দ্বিতীয়বোৰ খুটাৰ উত্তৰৰটোক লাইখুটা বোলে। তাত অধিকাৰ বা গোঁসাই-সকল বহে। তাৰ দক্ষিণে আসনৰ ওচৰতে ব্ৰাহ্মণসকলৰ স্থান। নামঘৰৰ উত্তৰ ফালে আইসকল বহে। লাইখুটা থকা কোঠালিৰ-পৰা ক্ৰমে পছিমফালে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ সকলোৱেই বহিব পাৰে। শৰণ, ভজন আৰু মালাবস্তু লোৱা বা উদাসীন ভকতসকল আৰু অন্যান্য জাতি যথাক্ৰমে আগশাৰী পাবৰ যোগ্য। অনুন্নত শ্ৰেণীৰ সকলক সাধাৰণতে পিছৰ শাৰীত টুপৰ ফালেহে বহিবলৈ দিয়ে।

নামঘৰৰ প্ৰথম কোঠালিত সিংহাসন থাপনা কৰে। কাঠত কটা গৰুড়, হনুমান, লাড়ুৱা-গোপাল আদি মূৰ্ত্তিৰে সেই কোঠালিটো সজোৱা হয়। আসনৰ বাওঁফালে বন্তি লগাবলৈ কাঠৰ, লোহাৰ বা পিতলৰ গছা থাকে। এশ বন্তি জ্বলাব পৰা হেতা-গছা হৈছে শইকীয়া-গছা। ভাওনা আদিত চৌতৰা, মহটা আৰু আৱিয়া জ্বলাই পোহৰৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়।

আসন বা সিংহাসন তিনি, পাঁচ, সাত বা ন খলপা কৰি চাৰি চুকে চাৰিটা হাতীৰ ওপৰত সিংহ কাঠত কাটি প্ৰত্যেক খলপাতে লগোৱা হয়। তাতে আসনৰ লেখনিপাট চাৰিখন থাকে। লেখনি-পাটত দশাৱতাৰ বা চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰৰ ছবি, অথবা ফুল-লতাৰ ছবি খনিকে হেঙুল-হাইতালেৰে বোলোৱা হয়। লেখনিপাটৰ ওপৰত পাৰণিপাট থোৱা হয়। তাৰ ওপৰত আকৌ সিংহ; লেখনি-পাট আৰু পাৰণিপাটবোৰ দি খলপাবোৰ সজোৱা হয়। নিচেই

ওপৰৰ ভাগৰ পাৰণিপাটত চাৰিচুকে সৰু সৰুকৈ চাৰিটা কাঠৰ খুটি দিয়া হয়; সেই খুটিৰপৰা চিটিকা দি আমৰি ঘৰ বা আমহি ঘৰ সাজে। এই খলপাৰ সমুখৰ দুৱাৰ-মুখৰ দুয়ো কাষৰ থিয় পাট দুখনত দ্বাৰৰক্ষক জয়-বিজয়ৰ ছবি আঁকা হয়। সেই খলপাতে থাপনাৰ পুথি স্থাপন কৰি কাপোৰেৰে ঢাকি থয়। কেউকাষৰ খলপাৰ সমুখৰ ভাগত গোঁসাই কাপোৰ আৰু তাৰ ওপৰত সোণ বা ৰূপৰ ফুল থাকে। গোঁসাই কাপোৰত শিপিনীয়ে নানা ধৰণৰ ফুল, অৱতাৰৰ ৰূপ বা ঘোষা আদি কাপোৰ বওঁতেই তুলি যায়। আমহি ঘৰৰ ওপৰত পিতল, কাঁহ নাইবা কাঠৰ কলচী লগোৱা থাকে। সিংহাসনৰ ওপৰত চন্দ্ৰাতপ আঁৰা হয়। আসনৰ নিচেই তলত শিল বা কাঠৰ ঠকুৱা দিয়ে।

আসনৰ দক্ষিণ ফালে পাঠৰ পুথি আৰু ঠগি বা ঠগা থাকে। ঠগা কেইবা বিধৰো। একে টুকুৰা কাঠৰপৰা দুজপীয়াকৈ কাটি উলিওৱা খন হ'ল জাপ ঠগা। অন্য ঠগাৰ তলত কাছ, তাৰ ওপৰত হাঁতী, তাৰ ওপৰত সিংহ আৰু একেবাৰে ওপৰৰ পাটখন কাঠত কাটি দিয়া হয়। মণিকূট নথকা নামঘৰৰ এই কোঠালিতে মাহ-প্ৰসাদ যোগাৰ কৰা হয়; কাঁহ, তেল, সলিতা আদি নামঘৰৰ যাবতীয় বস্তু এই প্ৰথম কোঠালিটোতে থয়। সাজৰ পিঠাগুড়ি খুন্দা উড়ল, উড়লমাৰি, দলা আৰু গুড়ি চালনীও নামঘৰতে ৰখা হয়।

লাইখুটাৰ পছিমৰ কোঠালিৰ মাজতে শিৰত নাম-লগোৱা বহে। তেওঁৰ সোঁফালে পথালিকৈ মূল দোহাৰ জন আৰু অন্য দোহাৰৰ লোক সকলো তেওঁৰ দৰেই শাৰী পাতি আগলৈ বহে। বাওঁফালেও দোহাৰৰ শাৰী বহে। নাম-লগোৱাৰ পিছতে পালিৰ শাৰী বহে। সেইদৰে অন্যসকলো শাৰী পাতি বহে। গোঁসাইসকলৰ ভিতৰত নামলগোৱা নহলে নামলগোৱাজনৰ উত্তৰ ফালে পথালিকৈ এইদৰে বহিব লাগে ঃ

আসন

O গছা O ঠগা

O লাইখুটা O ব্ৰাহ্মণ

গোঁসাইসকল বা দোহাৰৰ শাৰী { O O O O

O O O O } দোহাৰৰ শাৰী

O মূল দোহাৰ

O

শিৰ

O O O O O

পালিৰ শাৰী

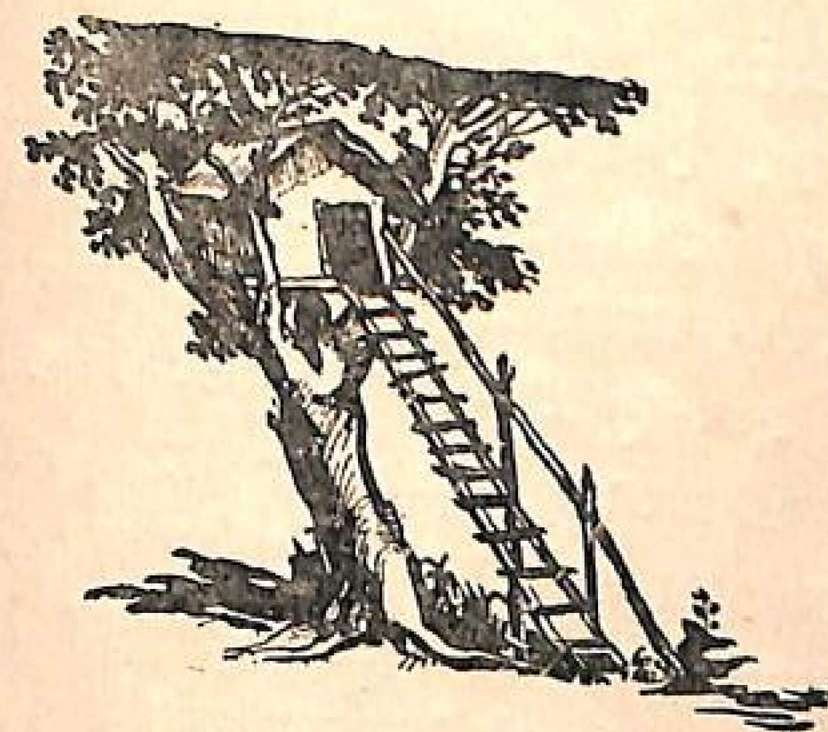
অশৌচ আদি লাগিলে কেচা অশৌচীয়া অৰ্থাৎ এঘাৰ দিন নোযোৱালৈকে যি কোনো মানুহেই টুপৰ ফালেহে মাথোন বহিব পাৰে। মৰা অশৌচ হলে কোনো কোনো ঠাইত এঘাৰ দিন নোযোৱালৈকে নামঘৰত সোমাবলৈ দিয়া নহয়।

ভাওনা আদিত টুপৰ কোঠালি বাদ দি তাৰ আগৰ কোঠালিত গায়ন-বায়ন বহে। মূল গায়নজন বাওঁফালে আৰু পালি গায়ন-সকল তেওঁৰ শাৰীতে যথাক্ৰমে সোঁফালে বহে। মূল বায়নজনো গায়নৰ শাৰীৰ দক্ষিণফালে পথালিকৈ মাজলৈ (উত্তৰলৈ) মুখ কৰি বহে। অন্য বায়নসকল তেওঁৰ শাৰীতে আগলৈ বহি যায়, অথবা উত্তৰফালেও দক্ষিণলৈ মুখ কৰি শাৰী পাতি বহে। মাজখিনি ভাৱৰীয়াৰ কাৰণে মুকলিকৈ ৰখা হয়।

নামঘৰৰ পূৰত নামগোৰা, আসন থোৱা, পুথি-পাঁজি আৰু অন্যান্য লাগতিয়াল বস্তু থকা মণিকূট ঘৰটি ছুচলীয়াকৈ নামঘৰৰ

পথালি কৰি সজা হয়। কোনো কোনো নামঘৰত মণিকূট নাথাকে। নামঘৰত থকাৰ দৰেই মণিকূটতো বেলেগে আসন, গছা, থগা, তাল আদি থাকে। শৰণ, ভজন আৰু মালাবস্তু লোৱা পুৰুষকহে কেৱল মণিকূটৰ ভিতৰত সোমাবলৈ দিয়া হয়; সাধাৰণতে তিৰোতাৰ তাত প্ৰৱেশ নিষেধ।

কোনো কোনো সত্ৰত মণিকূটৰ দৰেই খৰমঘৰ আৰু পদশিলা ঘৰো বেলেগভাৱে থাকে। কোনো কোনো অঞ্চলত ভাৱৰীয়াই সাজ-পাৰ কৰিবলৈ আৰু ছোঁ-মুখা আদি থবলৈ নামঘৰৰ ওচৰতে সৰুকৈ ছোঁ-ঘৰ একোটা সজা হয়।

সাজ-পাৰ

সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ অন্যতম নিৰ্দ্দেশক সাজ-পাৰ আৰু অলঙ্কাৰ-পাতি। জাতিৰ সাজ-পাৰ আৰু তাৰ উপকৰণৰ ওপৰত ভৌগোলিক প্ৰভাৱ আৰু ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজন অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। তথাপি সাজ-পোছাকৰপৰা বৰ্ণ, শ্ৰেণী, বিবাহিত, অবিবাহিত, বয়স, লিঙ্গ—এই প্ৰভেদসমূহৰো সংকেত পায়। পুৰোহিত-ব্ৰাহ্মণ, মহন্ত-সত্ৰাধিকাৰ, বৈৰাগী-সন্ন্যাসীৰ লগত সাধাৰণৰ সাজ-পাৰৰ আজিও পাৰ্থক্য আছে। বিধৱা-সধৱাৰ অথবা বিবাহিত তিৰোতা আৰু পাট-গাভৰু ছোৱালীৰ সাজপাৰ একে নহয়; ধনী-দুখীয়াৰ প্ৰথম পৰিচয় বেশ-ভূষাতে। সাজ-পাৰে যিদৰে শ্ৰেণী-বিভাজন সূচায়, সেইদৰে ব্যক্তিত্বৰ ওপৰতো সাজ-পাৰে বিশিষ্ট মৰ্য্যাদা দিয়ে। এই সাজ-পাৰতেই জাতিৰ শ্লীলতা, আৰ্থিক অৱস্থা, সৌন্দৰ্য্যপ্ৰিয়তা, শিল্পমন, সুকুমাৰ প্ৰতিভাৰ প্ৰকাশ।

ধাৰ্ম্মিক আৰু সামাজিক জীৱনৰ লগতো বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰৰ বিশেষ সম্বন্ধ। পূজা-পাৰ্ব্বণত কেৱল পূজাৰীয়েই নহয়, সেৱকেও পাট, নৱবস্ত্ৰ অথবা ধৌত বস্ত্ৰ পৰিধান কৰিব লাগে। মন্ত্ৰ-সাধনত আৰু কোনো কোনো পূজা-অৰ্চ্চনাত ৰঙা কাপোৰ পিন্ধাৰ নিয়ম। দুৰ্গাপূজাত নতুন কাপোৰ পিন্ধাৰ নিৰ্দ্দেশ কালিকা পুৰাণে দিছে। বিবাহত, ঘাইকৈ প্ৰতিদিনৰ নোৱনিৰ পিছত, দৰা-কন্যা উভয়ে নতুন

বস্ত্ৰ পিন্ধিব লাগে। পুৰণি বস্ত্ৰ আঁতৰাই নতুন বস্ত্ৰেৰে মৃতকৰ দেহ ঢকাৰ বিধি শাস্ত্ৰীয়। গুৰু-গোঁসাই অথবা নামঘৰত সেৱা জনালে কান্ধত চাদৰ বা গামোছা গলবস্ত্ৰ স্বৰূপে লব লাগে।

বস্ত্ৰদান পুণ্য-কাৰ্য্য। দুৰ্গাপূজাত, বহাগ-বিহুত ন-কাপোৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ বাহিৰেও পৰিয়ালবৰ্গ আৰু আত্মীয়-কুটুম্বৰ মাজত বস্ত্ৰৰ আদান-প্ৰদান চলে। পূৰ্ব্বে ৰজা-ঘৰলৈ পঠোৱা সন্দেশ-বাৰ্ত্তাৰ লগত বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰো উপঢৌকন স্বৰূপে পঠোৱা হৈছিল। ভাস্কৰ-বৰ্ম্মাই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠোৱা উপঢৌকনৰ ভিতৰত মহামূল্য অলঙ্কাৰ আৰু চিত্ৰ-বিচিত্ৰ পাট-কাপোৰৰ উল্লেখ আছে। আহোম স্বৰ্গদেৱ-সকলে মোগললৈ পঠোৱা উপহাৰৰ ভিতৰত নানা ধৰণৰ বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ আছিল।

বিবাহ-মৃত্যু অনুষ্ঠানত আৰু বছেৰেকীয়া কৰ হিচাপে গুৰুঘৰলৈ বস্ত্ৰ আগ বঢ়োৱা ৰীতি এতিয়াও প্ৰচলিত। নৱ-বস্ত্ৰ আগ বঢ়াই দৰা-কন্যাই মানীজনক সেৱা জনোৱা অসমীয়া বিবাহৰ প্ৰাসঙ্গিক অনুষ্ঠান।

বস্ত্ৰদান যিদৰে সন্মানৰ কাৰ্য্য, বিৱস্ত্ৰীকৰণ সেইদৰে অসন্মান আৰু অপমানজনক। 'নাঙঠ-কৰিম'—এইষাৰ ডাঙৰ গালি। তিৰোতাক পুৰুষৰ, আৰু পুৰুষক তিৰোতাৰ কাপোৰ পিন্ধোৱাও অসন্মানৰ কথা। অসমীয়া লোক-বচন আৰু সাহিত্যত সাজপাৰ সম্বন্ধীয় বহু উক্তি আৰু বৰ্ণনা আছে। এইবোৰৰ সংকলন হ'লে অসমীয়া মানুহৰ সাজপাৰ সম্বন্ধীয় প্ৰাচীন ধৰণ-কৰণৰ বিষয়ে জনা যাব।

পুৰণি অসমীয়া সাজপাৰৰ বিষয়ে এতিয়ালৈকে আমি নিচেই কম বিৱৰণহে পাইছোঁ। এই বিৱৰণ ঘাইকৈ প্ৰাচীন মূৰ্ত্তি-শিল্পৰ পৰাহে সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি। হৰ্ষচৰিত আৰু কালিকাপুৰাণতো কিছু উল্লেখ আছে। এই বিষয়ে A Cultural History of Assam-গ্ৰন্থত আলোচনা কৰা হৈছে। মধ্যযুগৰ অসমীয়া

সাহিত্যত, বিশেষকৈ চিত্ৰ-সম্বলিত পুথিসমূহৰ চিত্ৰৰপৰা বজা, বিষয়া, সাধাৰণ প্ৰজা, সন্ন্যাসী, তিৰোতা, নটী আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মুনিহ-তিৰোতাৰ সাজপাৰ, অলঙ্কাৰ-পাতিৰ আভাস পায়।

ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ দৰে ধোতি বা ধুতিয়েই সৰ্ব্বশ্ৰেণীৰ অসমীয়া মানুহৰ সকলো যুগতে প্ৰধান অধোবাস আছিল। এই ধুতি পিন্ধা পদ্ধতিৰপৰাই মানুহৰ সামাজিক মৰ্য্যাদা নিৰ্ণয় কৰিব পাৰি। খেতিয়ক, গৰখীয়া আদিয়ে নাইৰ তলত (সম্ভৱতঃ নাইৰ সৌন্দৰ্য্য দৰ্শাবলৈ ; দেওপানীৰ দশম শতিকাৰ বিষ্ণু-মূৰ্ত্তিত নাইৰ তলত ধুতি পিন্ধাৰ ৰীতি দেখা গৈছে) আৰু আঁঠুৰ ওপৰত পেলাই ধুতি পিন্ধিছিল। কাম-বন কৰোঁতে সুলকি নপৰিবলৈ ধুতিৰ এটা আঁচল কঁকালত টানকৈ মেৰিয়াই বান্ধিছিল ; এয়ে কমৰ বন্ধৰ কাম কৰিছিল। দুই কৰঙনৰ মাজেদি সৰকাই নি অন্যটো আগেৰে পোন্ধ মাৰিছিল। পোন্ধ সম্ভৱতঃ পঞ্চগচ্ছম শব্দৰ ৰূপান্তৰ। এই ৰীতিত পিন্ধা ধুতিয়ে আজিকালিৰ হাফ্‌পেণ্টৰ ৰূপ লৈছিল। সৈনিক আৰু যুজাৰুসকলেও এই ভঙ্গিতে (মল্লবেশত) ধুতি পিন্ধিছিল ; ধুতিৰ বাহিৰে তেওঁলোকে কঁকালত কমৰ-বন্ধও মাৰিছিল। প্ৰাচীন সাহিত্যত যোদ্ধাৰ বেশৰ ভিতৰত সন্নাহৰ উল্লেখ আছে। কোনো কোনোৰ মতে সন্নাহ কপাহী কাপোৰেৰে নিৰ্ম্মিত (a coat of quilted cotton)।

সন্ন্যাসীসকলে কৌপিন পিন্ধিছিল, মূৰত জটা ৰাখিছিল ; কেতিয়াবা তিৰোতাৰ নিচিনাকৈ দীঘল বেণীও গাঁথিছিল।

বিষয়া আৰু মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ মানুহে সাধাৰণতে দুই বস্ত্ৰ পৰিধান কৰিছিল। প্ৰধান হ'ল অধোবাস, অৰ্থাৎ ধুতি ; আঁঠুৰ তললৈ নমাই পিন্ধা ধুতিয়ে কেতিয়াবা ভৰিৰ সৰু গাঁঠি স্পৰ্শ কৰিছিল। এয়ে এতিয়াৰ 'গেৰোৱা লেটাই' ধুতি পিন্ধাৰ ৰীতি। ধুতিৰ একাঁচলেৰে সমুখৰ পিনে দীঘলকৈ থোৰ মাৰিছিল। এই প্ৰসঙ্গত হৰ্ষবৰ্দ্ধনক কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্ম্মাই বেতৰ জপাত কুণ্ডলী পকোৱা

(অৰ্থাৎ থুৰিওৱা) কাপোৰ উপহাৰ দিয়া মন কৰিব লগীয়া (কুণ্ডলী পকোৱা ধুতি আৰু চাদৰ ধনী শ্ৰেণীৰ বঙালীয়ে এতিয়াও ব্যৱহাৰ কৰে)। কেতিয়াবা থোৰ নেমাৰি আগটোৰ সামান্যভাগ সমুখৰ পিনে পূৰণ চিনৰ দৰে গাঁথি বান্ধি থৈছিল (A Cultural History of Assam-অৰ ১২নং চিত্ৰত দেখুওৱাৰ দৰে)। এতিয়াও সাধাৰণ মানুহে এই ভঙ্গিত ধুতি পিন্ধে (পিন্ধন নেতৰ ধড়া কতি বেঢ়ি ছুলে—বৰগীত)। সৰু লৰা-ছোৱালীয়ে কেৱল কাছনী পিন্ধিছিল।

দ্বিতীয় বস্ত্ৰ হ'ল উত্তৰীয় বা চাদৰ (পিচৌৰা)। চাদৰ লোৱা ৰীতি কেইবা প্ৰকাৰৰো। সাধাৰণতে ডিঙিত পেলাই (কেতিয়াবা কুণ্ডলীকৃত কৰি) দুই বাহুৰ ওপৰেদি সমুখলৈ অনা নিয়ম (উত্তৰ-ভাৰতীয় তিৰোতাই লোৱা দুপট্টাৰ দৰে)। এই প্ৰথাই শোভা বঢ়ায় ; কিন্তু শৰীৰ আচ্ছাদিত নকৰে। কেতিয়াবা সমুখৰ সোঁ আঁচলটো ঘূৰাই বাওঁ কান্ধত থোৱা হয়। শীতকালত অৱশ্যে সমগ্ৰ শৰীৰতে মেৰাই লোৱাৰ নিয়ম ; এনে ৰীতিত সমুখেদি সোঁ আঁচল বাওঁ কান্ধত আৰু বাওঁ আঁচল সোঁ কান্ধত থোৱা হয়। কেতিয়াবা আঁচল দুটা সমুখলৈ অনা নহয় ; যৎসামান্যভাৱে কান্ধ আৰু ডিঙিত লাগি পিছপিনে ঢৌ খেলি থাকে (A Cultural History of Assam-ৰ ৩৯ নং চিত্ৰ)।

শিৰোবেষ্টন বা মূৰত বন্ধা বা পিছৰ যুগৰ পাগুৰিৰ বিশেষ প্ৰচলন নাছিল। আহোম-মোগলৰ দিনৰপৰা এই প্ৰথাৰ ব্যাপক প্ৰচলন বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। অৱশ্যে কনৌজৰ মেলত ভাস্কৰবৰ্ম্মাই শিৰোবেষ্টনেৰে যোগ দিয়াৰ উল্লেখ আছে ; পুৰণি পুথিত অনেক প্ৰকাৰৰ শিৰোবেষ্টনৰ চিত্ৰ আছে। এইবোৰৰ আকৃতি-প্ৰকৃতি বিশেষ মন কৰিবলগীয়া। বিষয়াসকলৰ বাহিৰে সৈনিকেও মূৰত কাপোৰ বান্ধিছিল। গাৱঁৰ ডেকাসকলৰ মাজত মূৰত গামোছা মৰা প্ৰথা আজিও আছে। গামোছা মূলতে আছিল অঙ্গবস্ত্ৰ (অঙ্গবস্ত্ৰ>অঙ্গোচ্ছা>গামোছা)। মুছলমান ঐতিহাসিক

কাজিমে অসমীয়া সাধাৰণ মানুহৰ সাজপাৰৰ বিষয়ে উপহাস কৰি উল্লেখ কৰিছে ঃ

The Assamese tie a cloth round their heads and another upon their loins and throw a sheet round their shoulders; but it is not customary to that country to wear turbans, robes, drawers and shoes.

প্ৰাচীন সাহিত্যৰপৰা তিৰোতাই একবস্ত্ৰ শাৰীও পিন্ধিছিল বুলি অনুমান কৰিবৰ থল আছে। অৱশ্যে ধুতি আৰু শাৰী একে বুলি পৰ্য্যায়ৰ পৰিধান। প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱ আৰু বৈষ্ণৱ যুগৰ সাহিত্যৰ নানা ঠাইত শাৰীৰ উল্লেখ আছে (পিন্ধি শাড়ী খোণ্টা জালি)। উজনি নামনি দুয়ো অঞ্চলৰ বিয়ানামত কন্যাৰ সাজ-পাৰ প্ৰসঙ্গত শাৰীৰ উল্লেখ পোৱা যায় ঃ

বাধাই পিন্ধা শাৰীখনত দশাৱতাৰ লেখা।

* * *

যোল্ল হাতৰ শাৰীখনে মেৰ নিব নাটে।

* * *

কৈন্যাৰ মাকৰ শাৰীখনি উপ্তে জালি কটা।

* * *

শাৰী পিন্ধে শাৰী পিন্ধে ভাল মানুহৰ জী।
ভাল কৰি শাৰী পিন্ধে চিকাত গাৰত দি।

মেখলা শব্দ সাধাৰণতে কটিবস্ত্ৰ বুজাবলৈ ব্যৱহৃত হৈছিল ঃ মেখলা শব্দ সাধাৰণতে কটিবস্ত্ৰ বুজাবলৈ ব্যৱহৃত হৈছিল ঃ শিথিল মেখলা খোপা মুখে ঘৰ্ম্মজল। নাচন্তে শৰদ কৰে নূপুৰ মেখল। অথবা, শ্যাম কটি পীত ধতি উৰৱে মেখলা। ৰিহা-মেখেলা এই দুই বস্ত্ৰ তিব্বতী-বৰ্ম্মী অৰ্থাৎ কছাৰী-আহোমৰপৰা অহা বুলি কোনো কোনোৱে ভাবে। কোনো কোনোৱে আকৌ ৰিহা শাৰীৰ ক্ষুদ্ৰ-সংস্কৰণ, আৰু কটিবস্ত্ৰ (মেখলা বা কৰধনি) অধোবাস মেখেলাত পৰিণত হৈছে বুলি অনুমান কৰে। পূৰ্ব্বে ধুতি, ৰিহা, চাদৰৰ

দৰে মেখেলাও নিসীয়া বস্ত্ৰহে আছিল। এইখিনিতে লক্ষ্য কৰিব লগীয়া যে মেখেলাৰ দৰে বস্ত্ৰ অজন্তাৰ নাৰী-চিত্ৰতো দেখা গৈছে। অজন্তাৰ নাৰীৰ দৰে সাধাৰণ অসমীয়া আৰু জনজাতিৰ তিৰোতাই বুকুত মেথনি মাৰি স্তন ঢাকি আঁঠুৰ ওপৰলৈ পেলাই মেখেলা পিন্ধে। এনে ধৰণে পিন্ধা জনজাতীয় তিৰোতাৰ মেখেলাৰ শেল পথালিয়ে নামাৰি দীঘে দীঘে বোৱা হয় ; এই ৰীতি অজন্তা চিত্ৰতো আছে। খামতি তিৰোতাৰ কাপোৰ পিন্ধা প্ৰসঙ্গত Dr. G. S. Ghurye-ও এই সাদৃশ্যলৈ আঙুলিয়াই লিখিছে ঃ

The principal garment is a piece of dark coloured cloth, the mode of wearing which.........reminds one of at least one representation of it in the Ajanta paintings.

উচ্চ শ্ৰেণীৰ তিৰোতাই ভৰিৰ সৰু গাঁঠিলৈকে পেলাই সমুখৰ পিনে দুটামান দীঘল ভাজ ৰখাই মেখেলা পিন্ধে। বুকুৰপৰা কঁকাল-তপিনালৈকে ঘূৰাই ঘূৰাই ৰিহা লয়। ৰিহাই কাঁচলি বা স্তনপট্টৰ কাম কৰে, আৰু ৰিহা লোৱাৰ এই ভঙ্গিমাই পিঠি সম্পূৰ্ণ-ভাৱে আচ্ছাদিত কৰে। পিছ পিনে ৰিহাৰ একাংশই মেখেলাৰ ওপৰত তপিনা টানি ঢাকি ধৰাৰ হেতু বতাহত মেখেলাই ঢৌ খেলিব নোৱাৰে ; তদুপৰি এই প্ৰথাই আধুনিক কৰ্চেটৰ দৰে লাহী কঁকাল আৰু তপিনাৰ বৰ্ত্তুল ৰেখা সুস্পষ্ট কৰে (এই দুয়োটা নাৰীৰ সৌন্দৰ্য্যৰ লক্ষণ বুলি বিবেচিত)। ৰিহাৰ একাঁচল মেখেলাত খুচি সমুখৰ পিনে সামান্যভাৱে ওলোমাই থোৱা হয় (প্ৰায় ধুতিৰ থোৱৰ দৰে)। ফুল বছা অথবা গাঁথি দিয়াৰ হেতু ওলমি পৰা এই আঁচলটোৱে আচ্ছাদনৰ শোভা বঢ়ায়। ৰিহাৰ একাংশ কেতিয়াবা ওৰণীৰ দৰেও ব্যৱহৃত হয়। ৰিহাৰ ব্যৱহাৰত শৰীৰৰ ঋজুতা আৰু বিভিন্ন অঙ্গৰ ৰেখাসমূহ ৰমণীয়ভাৱে উদ্ভাসিত হয়। সাধাৰণতে উৎসৱ-অনুষ্ঠানত ৰিহাৰ ওপৰত চাদৰ বা চেলেং লোৱা হয়। ই সৰ্ব্ব-অঙ্গ আচ্ছাদনৰ বস্ত্ৰ। নাৰী-দেহৰ কোনো

অঙ্গই যাতে লোকদৃষ্টিৰ গোচৰীভূত নহয়, সেই ভাৱৰপৰাই অসমীয়া তিৰোতাই চাদৰ-চেলেং ব্যৱহাৰ কৰে। পুৰণি সাহিত্যত অৱশ্যে কাঁচলি বা স্তনপট্ট ব্যৱহাৰৰ উল্লেখ আছেঃ নসম্বৰে বস্ত্র কতো কুচৰ কাঁচলি। হালৈ কৃশ কঙ্কাল স্তনৰো বস্ত্র লড়ৈ, ইত্যাদি।

কেশ-বিন্যাসৰ সৌন্দৰ্য্য দৰ্শাবলৈকে নাৰীয়ে শিৰবস্ত্র ব্যৱহাৰ নকৰিছিল। চুলি বান্ধোতে কোনোৱে কেশপট্ট আৰু কাঁকৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। অসমীয়া তিৰোতাৰ খোপা বন্ধা ৰীতিৰ অলেখ নিদৰ্শন প্ৰাচীন ভাস্কৰ্য্য আৰু চিত্ৰত দেখা যায়। খোপা ডাঙৰ কৰি দেখুৱাবলৈ আৰু সৌন্দৰ্য্য বঢ়াবলৈ খোপাত ফুলৰ মালা আৰু অলঙ্কাৰ-পাতিও পিন্ধা হৈছিল। অসমীয়াৰ খোপা বন্ধা ৰীতিৰ লগত সৰ্ব্বভাৰতীয় প্ৰাচীন ৰীতিৰ সাদৃশ্য লক্ষ্য কৰিব লগীয়া। খাম্‌তিসকলৰ খোপাৰ প্ৰসঙ্গত Dr. G. S. Ghurye-য়ে লিখিছেঃ

Their (Khamtís) manner of dressing their head is the most remarkable, having evident similarities with those represented in the sculptures of Sanci. The hair is twisted into a knot which projects over the forehead and the white muslin turban is so folded round the head as to leave this projected exposed. The manner of doing the hair adopted by their females too is reminiscent of the sculptures of Mathura, Sanci and Bharhut. Not only do they raise the hair-knot to form the top-knot but also they encircle the roll of hair by embroidered band, the fringed and tasseled ends of which dangle behind.

আহোম যুগৰপৰা অসমীয়া সাজপাৰত বিদেশী প্ৰভাৱ বিশেষ-ভাৱে পৰিলক্ষিত। সম্ভৱতঃ সী লোৱা বস্ত্রৰ ব্যাপক প্ৰচলন এই সময়ৰপৰাই হয়। চোলা (চোলক), এঙ্গা চোলা (আঙ্গিকা), জামা, চোগা-চাপকন, ঘাগ্ৰা (সূত্ৰধাৰীৰ বেশ), জোতা—এইবোৰ ঘাইকৈ আহোম-মোগল দিনৰপৰা চলি অহা সাজপাৰ।

বৃটিছৰ আমোলত ইউৰোপীয় পোছাকৰ প্ৰচলন হ'ল। লগে লগে ইউৰোপীয়, মোগল, ভাৰতীয়, এই তিনিও শ্ৰেণীৰ সাজপাৰৰ

অদ্ভুত সংমিশ্ৰণো ঘটিল। যোৱা মহাসমৰত অসমলৈ অহা আমেৰিকাৰ সৈনিকসকলে অভিনৱ পোছাক, আৰু তাক পিন্ধাৰ নতুন ৰীতিও এৰি থৈ গ'ল।

পূজা-পাৰ্ব্বণ, উৎসৱ-অনুষ্ঠানত ধৌত বস্ত্র অৰ্থাৎ ধোৱা কাপোৰ পিন্ধা নিয়ম। অসমৰ গাঁৱত ধোবা বুলি সুকীয়া শ্ৰেণী নাই। ঘৰ-ঘৰোৱাহ সকলোৱে কাপোৰ-কানি তিৰোতায়েই ধোৱে। পূৰ্ব্বে, এতিয়াও কোনো কোনো অঞ্চলত খাৰণিত সিজাই লৈ—কানি-কাপোৰ ধোৱা হয়। মণি-ছালেৰেও কাপোৰ ধোৱে; গা-মূৰো ধোৱা হয়। তিৰোতাই সাধাৰণতে মাটি মাহ বটি তাত ঔ-বীজ মিহলাই মূৰ, চুলি ধোৱে।

"অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি" গ্ৰন্থত অসমীয়া অলঙ্কাৰৰ বিষয়ে লিখা হৈছে; গতিকে সেই বিষয়ে ইয়াত পুনৰ-আলোচনা কৰা নহ'ল। অৱশ্যে অসমীয়া অলঙ্কাৰৰ কিছু নিদৰ্শন এই পুথিৰ শেষত দিয়া হৈছে।

খোৱা-বোৱা

ভৌগোলিক পৰিৱেশে যে জাতিৰ আহাৰৰ তালিকা নিৰ্ণয় কৰে, আৰু আহাৰৰ বিষয়ত গাৱঁলীয়া মানুহ যে ৰক্ষণশীল,—এই কথা পূৰ্ব্বৰ এক আধ্যাত কোৱা হৈছে। অৱশ্যে পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা জয় কৰা মানুহ মাত্ৰৰে ইচ্ছা। সেই কাৰণে পানী যোগানৰ নানা বাধা-বিঘিনি অতিক্ৰম কৰিও জনজাতিসকলে পৰ্ব্বতৰ ওপৰত ধান-খেতি কৰিছে; তাৰে ফলত তেওঁলোকৰ বহুকলীয়া আহাৰ প্ৰথাৰো পৰিবৰ্ত্তন হৈছে; মাছ, মঙহ, ফল-মূলৰ লগত ভাত প্ৰধান আহাৰ হৈ পৰিছে।

তদুপৰি কেতিয়া কোন বস্তুৱে মানুহৰ মন আকৰ্ষণ কৰে কোৱা টান; কেতিয়াবা অকস্মাতে বাহিৰৰপৰা অহা বস্তু মানুহে সাদৰে গ্ৰহণ কৰে। ব্ৰহ্ম বা তিব্বতৰপৰা অহা গোমধান (ইয়াৰ সৰ্ব্ব-ভাৰতীয় ভুট্টা নামে ভোট দেশৰপৰা প্ৰৱজনৰ ইঙ্গিত দিয়ে) হঠাতে লুচাই পাহাৰৰ প্ৰধান খেতি হৈ মিজোসকলৰ খাদ্য-তালিকাত সোমাল। সেইদৰে ধপাত আৰু চাহ অসমীয়া আহাৰৰ নিত্য সামগ্ৰী। অসমীয়া খাদ্য-তালিকাত যে ওচৰ-চুবুৰীয়া দেশ আৰু জাতি-উপজাতিৰ দান আছে তাক কিছুমান শাক-পাচলিৰ নামৰ-পৰা অনুমান কৰিব পাৰি। তাৰে কেতবোৰ হৈছে—মানকচু,

মানধনীয়া, মানলাই, মানধপাত, মৰাণ-আদা, নৰা-বগৰি, নৰা-তগৰ, নৰা-মাহ, ভোট-জলকীয়া, ভোট-মনোহৰ, ভোট-লাই, ভোট বেঙেনা চেনিচম্পা, নগা-জেনেৰু, নগা-পাণ, নগা-চকলা, নগা-ওদালি, মিৰি-মাহ, মিৰি-আলু, চুটিয়া-লফা, গাৰো মাহ, ডফলা মাহ ইত্যাদি।

আদিম মানুহে আহাৰ পোনপটীয়াভাৱে প্ৰকৃতিৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছিল। প্ৰথমে পশু-পক্ষী, মাছ-কাছ চিকাৰ কৰি বৰ্ত্তিছিল; পিছত বনৰ জন্তুক ঘৰচীয়া কৰি ঘৰতে পুহি তাৰ বংশ বৃদ্ধিৰ কৌশল উলিয়ালে; গাৱঁৰ কাষতে পুখুৰী খান্দি মাছ-পুঠী পোহা হ'ল। ফলমূল আহৰণৰ ক্ষেত্ৰতো নতুন কৌশলৰ সৃষ্টি হ'ল। কৃষি-জ্ঞান লাভৰ পিছত খেতি-বাতি কৰি বিবিধ খাদ্য-শস্য আনকি অবতৰতো উৎপন্ন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল। গাৱঁৰ মানুহৰ মাজত অৱশ্যে খাদ্য সংগ্ৰহৰ এই দুই প্ৰথা সমান্তৰালভাৱে আজিও চলি আছে। পূৰ্ব্বৰ দৰে তেওঁলোকে মঙহৰ কাৰণে আজিও দল বান্ধি হাবিত চিকাৰ কৰে; নৈ জান জুৰিত নানা বুদ্ধি-কৌশলেৰে মাছ ধৰে। সেইদৰে বাৰীৰ শাক-পাচলিৰ বাহিৰেও কচু, ঢেকীয়া, মৰলীয়া, মানিমুনি, মালভোগ, মছন্দৰী, ভতুৱা, কলমৌ আদি বিবিধ শাক হাবি বননিৰপৰা সংগ্ৰহ কৰে। এই প্ৰসঙ্গত কোনো কোনো অসমীয়া শাক-পাচলিৰ দুটা নাম তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ; ইয়াৰে এটা বনৰীয়া, অন্যটো কৃষিজাত। যেনেঃ বন কেৰেলা, বন তিয়ঁহ, বন আদা, বন আফু, বন আম, বন তিল, বন জালুক, বন জলকীয়া, বন নহৰু, বন বগৰী, বন পুৰৈ, বন মালা, বন মেথী, বন সৰিয়হ বন যনী, বন হালধি, বন পিপলি, ইত্যাদি। আকৌ, বিয়নী-সাৰটা, চাল-কুঁৰৰী, উলু-কুঁৰৰী, কুঁৰৰী-আলু, নিলাজী বন, বাঘ-চোৱাত, ৰাই-বাঘিনী, ছাগলী-শিঙীয়া, হাঁহ-ঠেঙীয়া (কাঁথি-কুঁৰৰী), কুকুৰা ঠেঙীয়া (মাটি-কাছুৰি), কেঁকোৰা-শিঙীয়া, হাঁতী-শুঁৰীয়া, যম লাখুটি, যাত্ৰা-সিদ্ধ, কাম-তাল উৰহী, জপা-পেটাৰি, জাপৰি-

আলু,—শাক-পাচলিৰ এনে এশ এটা নাম শব্দতত্ত্বৰ পিনৰপৰা বিশেষ অৰ্থব্যঞ্জক।

খাদ্য সংগ্ৰহৰ এই প্ৰাচীন ৰীতি আজিও চলি থকাৰ হেতু গাৱঁলীয়া মুনিহ-তিৰোতা লৰা-ছোৱালীৰ প্ৰকৃতিৰ লগত ঘনিষ্ঠ পৰিচয় ঘটিছে। তাৰে ফলত প্ৰাণীবিদ্যা, উদ্ভিদবিদ্যা অধ্যয়ন নকৰাকৈয়ে তেওঁলোকে জীৱ-জন্তু, গছ-গছনি, ফল-ফুলৰ বিষয়ে সাধাৰণ জ্ঞান লাভ কৰে। এইবোৰৰ গুণাগুণ আৰু বিভিন্ন ৰোগত তাৰ প্ৰয়োগ-বিধিও তেওঁলোকে জানে; বনদৰৱ স্বৰূপে এইবোৰ সদাসৰ্ব্বদা ৰোগ-ব্যাধিত ব্যৱহাৰো কৰে। প্ৰকৃতিৰ বহু সামগ্ৰী ঘৰুৱা জীৱনত অপৰিহাৰ্য্য হোৱাৰ হেতু প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি গাৱঁলীয়া মানুহৰ সহজ সমাদৰ আৰু সহানুভূতি'

জাতি-বৰ্ণ-নিৰ্ব্বিশেষে অসমীয়া মানুহে আমিষ আহাৰ কৰে। ব্ৰাহ্মণৰ বাহিৰে অন্য বৰ্ণৰ বিধৱায়ো আমিষ ভোজন কৰে। অসমীয়া আহাৰৰ ভিতৰত আৰৈ অখুৱা চাউলৰ ভাতেই হ'ল মূল। অভাৱ অনাটনত খুদ চাউলৰ ভাতো খোৱা হয়। অসমীয়া জীৱনত ধান-চাউলৰ মূল্যৰ বিষয়ে পূৰ্ব্বে আলোচনা কৰা হৈছে। আহু, শালি, বাও—এই তিনিৰূপে অনেক বিধৰ ধান খেতি কৰা হয়। ধানৰ অসংখ্য নামেই এই খেতিৰ প্ৰাধান্য সূচায়। বিভিন্ন অঞ্চলৰ-পৰা সংগ্ৰহ কৰা ধানৰ তলৰ নামবোৰৰ অধ্যয়ন কেৱল মনোৰঞ্জকেই নহয়, তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণও। এইবোৰ হৈছে— বগা জহা, ক'লা জহা, মাগুৰি, জহা, টুনি জহা, শালি জহা, খৰিকা জহা, মাণিকী-মধুৰী জহা, মালভোগ জহা, প্ৰসাদভোগ, নবাবী জহা, কুণকুণি জহা, গোবিন্দ তুলসী, জেঙ্গনি, জাহিঙ্গা, পাৰু জাহিঙ্গা, বোকা জাহিঙ্গা, মঠঙ্গা, বৰ মঠঙ্গা, শিলগুৰি, দলকাছ, কৰচালি, পাখীচকৰি, চৰাইবুলি, বগীতৰা, নেকেৰা, বাটকপাহী, চকোৱা, ধনখোৱা, বৰ সুৱাগমুৰী, সৰু সুৱাগমুৰী, সুৱাগমণি, পাৰচকুৱা, মাগুৰি, ভোগ মাগুৰি, ক'লা মাগুৰি, ধুচুৰি, বগাসাগৰ, ক'লাসাগৰ, আমনা, নেঘেৰী, বৰ

নেঘেৰী, নেঘেৰী টেমা, সৰু গেন্ধেলি টেমা, মলসৰ, কাতিনেউলী, জেংগুৰি, ৰূপহী, মটঙা, বৰ খামতী, মৌগুটীয়া, কটাৰিডবুৱা, কণাই মলখু, সৰু চকুৱা, বৰ চকুৱা, জোৱাই কমলা, বুঢ়ামণি, ইন্দুনাৰায়ণ, অগ্নিশালি, আখিশালি, বৰশালি, লাহিশালি, কলাশালি, বগাশালি, মুগীশালি, ৰঙাশালি, পাখীশালি, হালধৰমৰশালি, চকোৱাশালি, কাতিশালি, হাতীশালি, সাগৰশালি, নগাশালি, আহোমশালি, কছাৰিশালি, গাৰোশালি, ৰমশালি, আহুবৰা, লঠৌবৰা, টাঙোন বৰা, পঁইতাবৰা, চকোৱাবৰা, কলাবৰা, গমিৰিবৰা, মিৰিবৰা, বকুলবৰা, পাখৰিবৰা, কোমল, চিংফৌ কোমল ইত্যাদি।

ধানৰ আকাৰ প্ৰকাৰ, স্বাদ গুণৰ সম্বন্ধে জনোৱাৰ উপৰিও, এই নামবোৰ অসমীয়া মানুহৰ নামৰ সৌন্দৰ্য্য-প্ৰীতিৰ নিদৰ্শক। কিছুমান নামত জনজাতিৰ কৃষি ইতিহাস লুকাই আছে। আৰৈ আৰু অখুৱা চাউলৰ ভিতৰত আৰৈৰ ব্যৱহাৰ ব্যাপক; আৰৈ চাউলক পৱিত্ৰ বুলি গণ্য কৰি পূজা-পাৰ্ব্বণত লগোৱা হয়।

তপত ভাতৰ বাহিৰেও (তপত ভাতক নথবা ৰাখি) বাহী, পঁইতা, কৰ্কৰা বা জকৰা ভাতো খোৱা হয়। কিন্তু "পঁইতা পাল-মৰা, কৰ্কৰা লৰমৰা, তপত দিনটোলৈ গাটো শকত"; পঁইতাই মাকৰ গাখীৰৰ দৰে গা জুৰ পেলায়ঃ আইৰে শপনি পঁইতা পোতনি। পঁইতাৰ লগত পোৱামাছ, পোৰা আলু-বেঙেনা, পকাতেল, কাঁহুদি-খাৰলি, জুতিলগা উপকৰণ।

অসমীয়া জা-জলপানো ধান-চাউলৰপৰাই প্ৰস্তুত কৰা হয়। লোক-সাহিত্য আৰু পুৰণি সাহিত্যত অসমীয়া জা-জলপানৰ মনোৰম উল্লেখ আছে। ইয়াৰ ভিতৰত চিড়া, মুৰি, মুৰিৰ লাড়ু, আখৈ, আখৈলাড়ু বা মোৱা লাড়ু (বৰগীতত আছে, গোট জামুৰিকা আৰু মোৱা লাড়ু), মোদক (নৱনীমোদক ঘৃত দৈলা ভাৰে ভাৰে), সান্দহ, গোটকৰাই, ডেৱাভজা, পিঠাগুৰি, কোমল চাউল আৰু পিঠাই প্ৰধান। বৰগীতত মিঠাইৰ উল্লেখ আছে—"একু গোৱাৰিণী

মাতিয়া হামাকু, দেলহু বুলি মিঠাই।" বিচিত্ৰ স্বাদ আৰু বিভিন্ন সাঁচৰ পিঠাৰ ভিতৰত তিল দিয়া বা খোলাচপৰীয়া পিঠা (খোলাত চপৰিয়াই সজা হয়), ঘিলা পিঠা, টেকেলি পিঠা, ফেনী পিঠা, পানী পিঠা, সুতলী পিঠা, লাওপিঠা, কলপিঠা, উৰহীয়া পিঠা, জকাই পিঠা, নাঙল পিঠা, চুঙাপিঠা (এই নামবোৰত পিঠাৰ গঢ়ৰ ইঙ্গিত আছে)। কল, কঠাল, আম, লাও, কুঁহিয়াৰৰ ৰস মিহলাই অথবা গুৰ দি পিঠা ভজা-পোৰা হয়। গাখীৰ তপতাই ঘন কৰি খীৰ আৰু খীৰৰ লাড় কৰা হয়ঃ খীৰৰ লাড় সাজি দিবো চেনি দৈ মাখি। গাখীৰত চাউল সিজাই কৰা পায়স পৰমান্ন বুলি বিবেচিত। সা-সবাহ আৰু সমূহীয়া ভোজনত পৰমান্ন উৎকৃষ্ট জলপান। গাখীৰ-চেনিৰ লগত কর্পূৰ জাইফল আদি গন্ধদ্ৰব্য পৰমান্নত দিয়া হয় (বহুবিধ সংযোগে সাজিলো পৰমান্ন)। অন্যান্য জলপানো গাখীৰ-দৈৰ লগত সানি-পুতকি খোৱা হয়; বিশেষকৈ কোমল চাউল বা বোকা চাউল আৰু পিঠাগুৰিৰ লগত। গাখীৰ পিঠাগুৰি, আঠীয়া-কলেৰে কৰা লুথৰি কেচুৱাৰ উৎকৃষ্ট খাদ্য। দৈ, কোমল চাউল, গুৰ, বিয়া-সবাহ প্ৰীতি উৎসৱত তৃপ্তিকৰ জলপান। সবাহত কোমল বা বোকা চাউলৰ পৰিবৰ্ত্তে দৈ কল আৰৈ চাউল মিহলাই গোপালভোগ কৰিও আগ বঢ়োৱা হয়।

ফলাহাৰো জা-জলপানৰ ভিতৰুৱা। নামঘৰত আগবঢ়োৱা মাহ-প্ৰসাদৰ শৰাইত জাতীয় বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰিব পাৰি। অন্য প্ৰদেশৰ লোকে পূজা-অৰ্চ্চনাত অসমীয়াৰ দৰে মগু মাটি মাহ নলগায়; তেওঁলোকৰ গাঁজি প্ৰসাদ আগবঢ়োৱাৰ প্ৰথা নাই। অসমীয়া লৰা-ছোৱালীৰ প্ৰিয় কেতবোৰ ফল-মূল হৈছেঃ কল (মালভোগ, মনোহৰ, ভোট মনোহৰ, চেনী চম্পা, সোন্দা, সেন্দুৰীয়া, আঠীয়া কল), কঠাল, আম, লেটেকু পনিয়াল, কৰ্দৈ-কৰ্জ্জা, জৰা-জেনেৰু, ৰবাব, সুমথিৰা, নাৰিকল, টেপৰ, জলফাই, অমৰা, তেঁতেলী, বগৰী, নৰা-বগৰী, আমলখি, পৰামলখি, বকুলৰ

পকা গুটি, চোঁৱা গুটি, কোটকোৰা, জামু, বগী জামু, মধুৰিআম, অমিতা, মৌ-ডিমৰু, মাহী থেকেৰা, খেৰেজু, টোলোঠা পকা, নুনি, ঔ (পকা ঔৰ বখলা নিমখৰ সৈতে অথবা গুৰৰ পাগত সিজাই খায়), তিয়হ, বাঙি-ছিৰাল, মধু-আলু, মিঠা আলু (গৰীয়া আলু), মোৱা আলু, গৰু-খিচ (মাটি কমলা), পদুমৰ চকা, চেচোঁৰ, শিঙৰি, শেলেকু, বিভিন্ন ধৰণৰ মাহ (কটাৰী ডবুৱা, লেছেৰা মাহ), পথাৰৰ পৰা গছে সৈতে তুলি অনা মগু আৰু মাটি মাহ।

ভাতৰ লগত বিভিন্ন ব্যঞ্জন খোৱাৰ ব্যৱস্থা আছে। উপকৰণ আৰু ৰন্ধন অনুযায়ী এই ব্যঞ্জনসমূহক টেঙা, তিতা, খাৰ—এই তিনি পৰ্য্যায়ত ভাগ কৰিব পাৰি। টেঙা আঞ্জাৰ শাক-পাচলিৰ ভিতৰত লফা, চুকা, চাঙেৰি, কচু, কচুশাক, ঢেকীয়া, মাটিকাহুৰি, মধুসোলেং, মৰাশাক, কলমৌ, খুতৰীয়া। ইয়াৰ লগত ঔ, তেঁতেলী, জলপাই, কৰ্দৈ বগৰি, অমৰা, কৰ্জ্জা, কেঁচা থেকেৰা, শুকান থেকেৰা, টেঙাৰ (বহুবিধ) ৰস দিয়া হয়। ইয়াৰ লগত মাছ থাকিবই। সাধাৰণ প্ৰবচনত আছেঃ

মাছে গৰকা পাচলি খাবা।
শাহুৰে গৰকা বোৱাৰী বাবা।

টেঙা শাকৰ লগত কি কি মাছৰ মিল সেই সম্বন্ধীয়া লোকজ্ঞান মানুহৰ মুখে মুখেঃ

চেঙ্গা চেঙ্গেলি জামিৰৰ ৰসে।
কাঁহুদি দিয়া যেবে পৰশে॥
কচ বচ চিতলৰ আদখান।
লেমু লোণ দি বুজি পৰিমাণ॥

* * *

জামিৰ সোলং দিয়া লফাৰ আমোল।

* * *

বগৰী ৰসত চিনি কণ্ড মিসলাইব।
পকা তেঁতেলী গুড় ৰস আনি দিব॥

* * *

বুঢ়া বৰালি পকা তেঁতেলী।

তিতা খোৱাৰ প্ৰসঙ্গত প্ৰাচীন ৰন্ধন-প্ৰকৰণত আছে—“আঠে পখে খাবা তিতা।” অথবা “আঠত তিতা দাঁতত লোণ, উদৰৰ ভৰিবা তিনি কোণ।” শোকোতা, তিতাফুল, দোৰোণ ফুল আৰু আগ, শুকলতি, বেতগাজ, নৰসিংহ, তিতাকেৰেলা, হেলঞ্চি, ভেকুৰি তিতা, শেৱালী ফুল আৰু পাত, হাততে পোৱা তিতা ব্যঞ্জনৰ পাচলি। তিতা ব্যঞ্জনত সাধাৰণতে মাছৰ ব্যৱহাৰ নহয়। এই প্ৰসঙ্গত বহাগ মাহৰ শেষত চেবা-বিহুৰ দিনা সাত তিতা খোৱাৰ প্ৰথা মন কৰিবলগীয়া।

খাবৰ প্ৰতি অসমীয়া মানুহৰ অধিক প্ৰীতি হোৱাৰ কাৰণে 'খাৰ-খোৱা অসমীয়া' বিদ্ৰূপ বাক্যত পৰিণত হৈছে। অসমীয়া প্ৰবাদত আছে ঃ ক বুলিব নেজানে ৰত্নাৱলী চায়, পচলা খাৰৰ জুতি নেজানে ভোজ বান্ধিবলৈ যায়। মুছলমান ঐতিহাসিক আৰু বিদেশী পৰ্য্যটক বাণিয়াৰেও অসমীয়া মানুহৰ খাৰ খোৱাৰ প্ৰথাৰ বিষয়ে বহলাই বৰ্ণনা কৰি গৈছে। খাৰ দুবিধ ঃ—সংখাৰ আৰু কলাখাৰ। সংখাৰ দলনিত হোৱা শাকৰপৰা যুগুত কৰা হয়; কলাখাৰ কলগছৰপৰা কৰা হয়। দুয়োবিধ খাৰ বিবিধ যতনেৰে কাতি মাহত তৈয়াৰ কৰা হয়। সংখাৰৰ ছাই খাৰণিৰ দৰে সৰাই মাটিৰ চৰুত বহী (ৰস) পগোৱাৰ দৰে পগাই কলহত ভৰাই থলে গুৰৰ দৰে গোট মাৰে। সেইকাৰণে ইয়াক ডখৰা খাৰো বোলে। পূৰ্ব্বে এই খাৰ লোণৰ পৰিবৰ্ত্তে ব্যৱহাৰ হৈছিল। অকল খাৰণিৰেও ভাত খোৱা হয় (অমৃতক এৰি কোনে খাৰ পানী খায়)। ইয়াৰ উপৰিও আঠীয়াকলৰ বাকলি শুকুৱাই পুৰিও খাৰ কৰে। মাটিমাহ,

কোমোৰা আৰু বৰালি মাছৰ খাৰৰ ব্যঞ্জন গাৱঁলীয়া ভোজত বিশেষ প্ৰচলন। গিয়াতালি ভোজত মাটিমাহৰ খাৰ পৰিবেশন বিধিসম্মত। পচলা (কলগছৰ) অন্যতম মুখৰোচক খাৰ ব্যঞ্জন। আদখৰীয়াৰ (অৰ্দ্ধ+ক্ষাৰ) খাৰৰ লগত নামৰ সামঞ্জস্য থাকিলেও প্ৰকৃততে ই খাৰ নহয়; ঈষৎ জলা ব্যঞ্জন। আধুনিক জোলৰ দৰে ই অতি সৰবৰহী ব্যঞ্জন। মাছ মঙহ আৰু বহুবিধ খাৰধি-পাচলি মিহলাই এই ব্যঞ্জন ৰন্ধা হয়। সাধাৰণতে এই ব্যঞ্জনত প্ৰয়োগ হোৱা পাচলিৰ ভিতৰত—লাই (সৰিয়হ জাতীয় শাক), পালেং, বাবৰি, মনোৱা, মৰলীয়া, কলমৌ, চোৰাতৰ আগ, পোৰোলা-শাক (পোৰোলা শাক ৰোহিত মাছ, ডাকে বোলে সেহি ব্যঞ্জন সাঁচ), কচু, লাও, কোমোৰা, জিকা, ধুন্দুলি ভোল, বেঙেনা, বিভিন্ন ধৰণৰ আলু (কাঠ আলু, মোৱা আলু, লতা আলু, আহিনা আলু ইত্যাদি) কচু, উৰহী আৰু মাহ (লেচেৰা, কটাৰীডবুৱা ইত্যাদি)। মাছ-মঙহৰ ৰন্ধন ৰীতি কেইটিমান হৈছে ঃ

কচে বচে বেস্থৰাৰি শৌলে মূলে সঙ্গ।
ডৰিকে বেঙ্গনে আড়িমাছত পালঙ্গ॥

* * *

পাৰাৱত আনি কৰিবেক তাল।
কচ্ছপৰ মাংসত দিবেক বৰকাল॥

* * *

হৰিণৰ মাংস সমে হিঙ্গৰ ফোটন।
ৰম্ভামূলে বৰাহৰ মাংস বিতোপন॥

মাহৰ (ডাইল) বেলেগ ব্যঞ্জনো ৰন্ধা হয়। পূৰ্ব্বে মগু মাটি আৰু কলামাহৰেই অধিক প্ৰচলন আছিল; আজিকালি সেই ঠাই মচুৰ ডালিয়ে লৈছে। পুৰণি পুথিত ডাইল ৰন্ধা প্ৰকৰণত আছে ঃ

মগুৰ ডালিত ঘৃত চিনি চুড়া দিল।
আতি ভাল কৰি তাক মসুৰে বান্ধিল।
আদা লোণ যনী জিৰা মৰিচক দিল॥

মাছৰ মূৰিঘণ্টতো ডাইল আৰু চাউল দিয়া হয়ঃ ববালিৰ ঘাণ্টি লাড়ি মৎস্যত মসুৰ।

জাল ব্যঞ্জনত জালুক জলকীয়া প্ৰয়োগ হয়। সন্তানৱতী তিৰোতাক জাল খুওৱা নিয়ম। ডাকৰ বচনত আছেঃ

লোণ জালুকেৰে খুৱাবা জাল।
তেবে স্তন ৰস হৈবে ভাল॥

সন্তান জন্মহোৱাৰ পিচত গাৱঁত এতিয়াও কচুঠোৰত জালুকৰ জাল দি পোৱাতীক খুৱায়। পাৰৰ লগত কচুঠোৰ আৰু জালুক মিহলাই বন্ধা আঞ্জা সন্তানৱতী তিৰোতাৰ নাড়ী-শুকনি ব্যঞ্জন। জালখোৱা প্ৰসঙ্গতঃ

নাগিনীয়ে লৰা পায়।
নগাই জাল খায়॥

—এই বিদ্ৰূপাত্মক যোজনা ফাঁকি মন কৰিবলগীয়া।

'লাতুমণি'ৰ সাধু এটাত শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মাই শাহুৱেকে ন-জোৱাঁইৰ কাৰণে বন্ধা ব্যঞ্জনৰ মনোৰম তালিকা এটি দিছেঃ

......"বেৰা-কাঁহীত মাণিকি-মধুৰি জহা-চাউলৰ ভাত ম-ম কৰে গোন্ধাই আছে; চাবদিয়া গাখীৰৰ থমা-দৈ, ৰহ দিয়া সোন্দাকল গোন্ধত আমোলমোলাই আছে। আমৰ মল, শ'ল মাছৰ জলা আঞ্জা, উঁৰিকে-বেঙেনাই ভজা, মৰঠী পুঠীৰ চৰ্চৰীয়া, পোৰা বেত-গাজ আৰু ভেঁকুৰি-গুটিৰে পাতত দিয়া মোৰা-উঁৰিকণাৰ পিটিকা, ভূতমূলাৰ খাৰণি, মহানিম-শেৱালি ফুলৰ পাতৰ আৰু বৰকলা মাহৰ বৰ—এইবোৰেই কাঁহী-দাঁতিৰ বাটিত ভৰি ভৰি আছে। বানৰ দাঁতিত বাটিয়ে বাটিয়ে ঔ-টেঙা দিয়া

লফাশাক কাৰৈমাছৰ আঞ্জা, পকা-খৰিচা দি বন্ধা লুথুৰী, পাভ-মাছৰ থপথপীয়া জোল আৰু আদাপাত-গান্ধকচু মিহলাই সিজোৱা মাটিমাহৰ টেঙাই মোক-খা মোক-খাকৈ আছে। 'মধুৰেণ সমাপয়েৎ" কৰিবলৈ পায়স-পৰমান্ন এৱাঁ-গাখীৰ মৌজোলো বাটিত চপচপীয়াকৈ যতাই থোৱা আছে।"

ৰোগ-ব্যাধি নিবাৰণ আৰু শৰীৰৰ শক্তি বঢ়াবলৈ বেলেগ বেলেগ শাক-পাচলি, মাছ-মঙহৰ মুখৰোচক ব্যঞ্জন বন্ধা হয়। এইবোৰত ব্যৱহাৰ কৰা শাক-পাচলিৰ ভিতৰত হৈছে ভেদাই, মানিমুনি, পৰ্নৌনৱা, হেলচি, মাটিকাছুৰি, হাঁহঠেঙীয়া শাক, ভূতমূলা, নিমপাত, নৰসিংহ, পোৰোলা শাক, ডিমৰু, পুৰাকল, কুজীথেকেৰা, কৰ্দ্দৈ ইত্যাদি। মাছৰ ভিতৰত কাৰৈ, গৰৈ, শ'ল, মাগুৰ আদি বোকাৰ মাছ বিশেষ উপকাৰী।

পুৰণি অসমীয়া বন্ধন-প্ৰকৰণত পঁচিশ আৰু পঞ্চাশ ব্যঞ্জনৰ তালিকা আছে। একে ধৰণৰ পাচলি-খাৰধি, মাছ-মঙহ কণীৰ (চৰাই আৰু কাছৰ) লগত ভিন ভিন উপকৰণ আৰু বিভিন্ন প্ৰণালীত পঞ্চাশ ব্যঞ্জন বন্ধা হয়। ব্যঞ্জনৰ স্বাদ লোণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰেঃ

হালধি মচলা দিলো বাতি।
লোণ নহৈ কৰিলে মাটি॥

আকৌ—'পাতত যি জনে পৰিশে লোণ। তাইৰ-ঘৰত হৰিব সোণ।' 'শাকত নেখায় লোণ। পিটিকাত যায় তিনি গুণ।' লোণৰ দুষ্প্ৰাপ্যৰ বাবেই এইবোৰ প্ৰবাদৰ সৃষ্টি হৈছে। সোণৰ সলনি লোণদান আৰু নাম-প্ৰসঙ্গত ভকতসকলৰ মাজত লোণ বিলোৱা প্ৰথা আজিও অসমৰ গাৱেঁ-ভূঞে প্ৰচলিত। (যাৰ লোণ খায় তাৰ গুণ গায়।)

অধ্যাপক নিৰ্মলকুমাৰ বসুৱে তেল জাতীয় পদাৰ্থৰ ব্যৱহাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি ভাৰতবৰ্ষৰ আঞ্চলিক সংস্কৃতি নিৰ্ণয় কৰিছে।

অসম, বঙ্গ, উৰিষ্যা, বিহাৰত সৰিয়হ তেল; অন্ধ্ৰ, মাদ্ৰাছ, কেৰেলাত তিল, নাৰিকল আৰু বাদাম তেল; মহাৰাষ্ট্ৰত তিল তেল; পঞ্জাৱ আৰু উত্তৰ প্ৰদেশত ঘিউৰ প্ৰচলন অধিক। অসম-বঙ্গৰ ধৰ্ম্ম আৰু সামাজিক অনুষ্ঠানত (বিবাহত) আৰু মন্ত্ৰাদিত সৰিয়হ আৰু সৰিয়হৰ তেলৰ ব্যৱহাৰ হয় (Culture Zones of India প্ৰৱন্ধ)। লোণ-তেলৰ বাহিৰেও ব্যঞ্জনত সুগন্ধি দ্ৰব্য (মচলা) দিয়া হয়। এইবোৰৰ ভিতৰত হালধি (ব্যঞ্জন চিকণ হালধি), হিং, সৰিয়হ, মেমেধু (ধনীয়া), জিৰা, যনী, জালুক, নহৰু, পনৰু মিথি, কৰ্পূৰ, আদা, আদাৰস দিয়াৰ প্ৰথা। 'ফোৰন মৰা'ৰ উল্লেখো প্ৰাচীন সাহিত্যত আছে। ভাস্কৰবৰ্ম্মাই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠোৱা সুগন্ধি দ্ৰব্যৰ ভিতৰত বাঁহৰ চুঙাত ভৰোৱা সুগন্ধি আমৰ ৰস, শীতল কৰ্পূৰ আৰু কস্তুৰী, পকা কক্কোল ফল আৰু পত্ৰ-লৱঙ্গ পুষ্প, জাইফল আছিল। জনজাতি লোকসকলৰ মাজত তেজপাতৰ প্ৰচলন, আৰু অসমৰ তেজপাত ভাৰতৰ অন্য প্ৰদেশলৈ সৰবৰাহৰ কথা প্ৰাচীন বিদেশী পৰ্য্যটকেও বৰ্ণাই গৈছে। গন্ধদ্ৰব্য পিহিবলৈ পটা আৰু পটাগুটি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ডাকৰ বচনতো আছে ঃ

বন্ধন শালত নবাটে পটা।

*　　*　　*

বোলন্ত ডাকে পাঞ্চো বিড়ম্বনা॥

প্ৰধান ব্যঞ্জনৰ বাহিৰেও ভাজি, পুৰি, খৰিকাত দি, পাতত দি, মাছ মঙহ, পুৰাকল, আলু, ফলৰ গুটি (কঁঠাল গুটি), শাক-পাচলি খোৱাৰ ৰীতি। ভজাৰ ভিতৰত শাকৰ খৰ'লি বিশেষ উল্লেখযোগ্য। অৱশ্যে ভাজিতকৈ পুৰি, পাতত অথবা খৰিকাত দি খোৱাৰ ব্যাপক প্ৰচলন। মাঘ বিহুত পোৰা বস্তু খোৱাৰ নিয়ম।

কাঁহুদি-খাৰলি আধুনিক আচাৰৰ দৰে ভোজনৰ লগত ব্যৱহৃত

হৈছিল। খৰিচা (গাজ টেঙা), থেকেৰা, বগৰী গুৰি, আমগুৰি, মাহগুৰিও (বিশেষকৈ কলামাহৰ) লোণ-তেলেৰে সানি ভাতৰ লগত খোৱা হয়। এইবোৰ বতৰতে ৰদত শুকুৱাই টেকেলি বা বাঁহৰ চুঙাত মুখ বান্ধি (হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ সুগন্ধি গছৰ পাতেৰে মুখ বন্ধা আমৰ ৰসৰ চুঙাকে পঠোৱা হৈছিল) ভবিষ্যতৰ ব্যৱহাৰৰ কাৰণে খোৱা হয়। ডাকৰ ভণিতাত আছে ঃ

ৰৌদ্ৰত কাটিকুটি থৰে শুকায়।
বৰ্ষা চাৰিমাসে বসিয়া খায়॥

ভোজনৰ পিছত মুখ শুদ্ধি বা মুহুদি সাধাৰণতে তামোলেৰেই কৰা হয়। তামোল-পাণৰ অবিহনে ডেৰাচালি খোৱা হয়। কৰ্পূৰ, তাম্বুল, আদা, আমলখি, পিপলি, শিলিখা, মুহুদিৰ অন্যান্য উপকৰণ। পুৰণি লোকোক্তিত আছে ঃ

আদাৰে ভোজন শিলিখাৰে শুদ্ধি
তেবেসে লভিবা আয়ুস বৃদ্ধি॥

আকৌ— ভাতখাই উঠি খাবা তিনি শিলিখা।
কি কৰিব জানা ৰোগ পিলিকা॥

কি শাক-পাচলি কোন সময়ত খাব লাগে, কেতিয়া সংগ্ৰহ কৰিব লাগে, কেনেকৈ কুটিব বাছিব লাগে, সেই সম্বন্ধেও ভালেমান নিয়ম পালন কৰা হয়। ৰাতি তিতা ব্যঞ্জন আৰু দৈ, মাছ-মঙহৰ ব্যঞ্জনৰ লগত গাখীৰ অথবা খাৰ খোৱা নিষিদ্ধ। সেইদৰে কোনো কোনো তিথিতো কোনো কোনো শাক-পাচলি খোৱাৰ নিষেধ আছে—যেনে প্ৰতিপদত কোমোৰা, দ্বিতীয়াত খৰুৱা বেঙেনা, তৃতীয়াত পটল, চতুৰ্থীত মূলা, পঞ্চমীত বেল, সপ্তমীত তাল, অষ্টমীত নাৰিকল, নৱমীত লাও, দশমীত কলমৌ, একাদশীত উৰহী, দ্বাদশীত পুৰৈ, ত্ৰয়োদশীত বেঙেনা, চতুৰ্দ্দশীত কলামাহ,

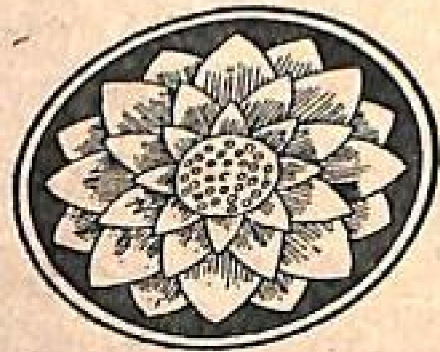
পূৰ্ণিমা, আঁউসী, সংক্ৰান্তিত মাছ-মঙহ খোৱা নিষেধ। 'দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী'ত আছে ঃ

বাত পিত্ত কফ শ্লেষ্মা যেন নলজ্ঘয়।
ভোজনৰ দ্ৰব্য সেহি মতে মিলৱয়॥
যি তিথিত যি ব্যঞ্জন খাইতে নিষেধন।
সবাকে জানয় সুপকাৰ শুদ্ধজন॥

শাক-পাচলি দিনৰ পোহৰতে বাছিব কুটিব লাগে ঃ

শাক শুকলতি দিনত বাছে।
সেই ঘৰত জানিবা লখিমী আছে॥

শাক-পাচলি কুটা পদ্ধতিৰ ওপৰত ব্যঞ্জনৰ সোৱাদ নিৰ্ভৰ কৰে ঃ কুটনে চিকণ খাৰধি। কোনো শাক নখেৰে, কোনো শাক মৈদাৰে কুটিব লাগে। আকৌ টেঙাৰ কাৰণে যিদৰে পাচলি কুটা হয়, খাৰ বা খৰলিৰ কাৰণে সেইদৰে কুটিলে ব্যঞ্জনৰ স্বাদ নষ্ট হয়। বিভিন্ন ব্যঞ্জনৰ কাৰণে মাছ-মঙহ কুটা-বছাৰো নিয়ম সুকীয়া। কাৰৈ মাগুৰ মাছৰ দৰে চিতল বা ৰৌ মাছ কুটা নহয়। মাগুৰ-মাছ কুটোতে ছুটুকুৰা কৰি কাটিব নাপায়। চিৰা, মুৰি, পিঠা ভজা-পোৰাত শিল্প-কৌশল প্ৰকাশ পোৱাৰ দৰে পাচলি-খাৰধি বছা-কুটাটো অসমীয়া তিৰোতাৰ বন্ধন-নিপুণতাৰ পৰিচয় পায়।

বেজ-বেজালি

ভেষজ-বিদ্যাৰ প্ৰথম চৰ্চ্চা গাৱঁলীয়া জীৱনত ; গছ-লতা, বন-পাত, ফল-ফুল, শিয়া-ছালৰ যে বেলেগ দ্ৰব্যগুণ আছে সেই তত্ত্ব সাধাৰণ মানুহেই প্ৰথমে আবিষ্কাৰ কৰে। যুগ যুগৰ অভিজ্ঞতাৰপৰা লাভ কৰা এই জ্ঞান গাৱঁলীয়া মানুহে আজিও ব্যৱহাৰত লগায়। চিকিৎসা-বিদ্যাৰ বৰ্ত্তমান বহু উন্নতি আৰু প্ৰচাৰ হোৱা সত্ত্বেও সাধাৰণ ৰোগ নিৰাময়ৰ কাৰণে গাৱঁলীয়া মানুহে এতিয়াও মন্ত্ৰ-তন্ত্ৰ আৰু বন-দৰৱৰ সহায় লয়। ৰোগ আৰু অপায়-অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ অসমীয়া মানুহে মন্ত্ৰ আৰু যাদু-বিদ্যা যি দৰে ব্যৱহাৰ কৰে, সেই বিষয়ে "অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি" পুথিত আলোচনা কৰা হৈছে ; ইয়াত তাৰ পুনৰুক্তি নিষ্প্ৰয়োজন। মন্ত্ৰ-তন্ত্ৰৰ বাহিৰে দেৱ-দেৱী, গ্ৰহ-নক্ষত্ৰ, ভূত-প্ৰেতক সন্তুষ্ট কৰিও ৰোগ-ব্যাধি গুচাবলৈ চেষ্টা কৰা হয়। এই অৰ্থে কামাখ্যা, নৱগ্ৰহ, শিৱদৌল আদি মন্দিৰত নিৰ্দ্দিষ্ট দিন তিথিত পূজা বলি, দান-দক্ষিণা দিয়া হয় ; আৰু পয়োভৰেৰে যাগ-যজ্ঞও পতা হয়। দৈৱজ্ঞ-জ্যোতিষী, বেজ-বেজিনীৰ নিৰ্দ্দেশমতে মাদুলি-কৱচ আৰু নানা ধৰণৰ ধাতুৰ অলঙ্কাৰ সামৰ্থ্যানুযায়ী মানুহে ধাৰণ কৰে। লোক সংস্কৃতিৰ লগত এই বিশ্বাস আৰু ক্ৰিয়া-কৰ্ম্মৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ আজিও সম্পূৰ্ণভাৱে পৰিলক্ষিত।

ৰোগ-ব্যাধি নিবাকৰণৰ এইবোৰ বিধিৰ বাহিৰেও গাৰঁলীয়া মানুহে সদা-সৰ্ব্বদা বন-দৰব ব্যৱহাৰ কৰে। এই বন-দৰব সকলোৱে নিজ নিজ হাউলিৰ ভিতৰতে পায়। বন-দৰবৰ ভিতৰত জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকতি, পোক-পৰুৱাৰ হাড়-মঙহ, তেজ-তেল, পাখি-নখ, মল-মূত্ৰও পৰে। আশ-পাশৰ গছ-গছনি, বন-লতাৰ বিভিন্ন অংশ যেনে, শিয়া, পাত, ছাল, ফুল, কেশৰ, গুটি, কি কি দ্ৰব্যগুণ সম্পন্ন, সেইকথা গাৰঁৰ প্ৰায়বোৰ মতা-তিৰোতাই জানে। সেইদৰে জীৱ-জন্তুৰ হাড়-মূৰ, তেজ-মঙহৰ দ্ৰব্যগুণৰ বিষয়েও তেওঁলোকৰ স্বভাৱলব্ধ জ্ঞান আছে। সেইকাৰণে ইয়াৰ কেতবোৰ ভবিষ্যত ব্যৱহাৰৰ কাৰণে সাঁচি থোৱাও হয়। পুৰণি ঘিউ, পুৰণি গুড়, পুৰণি কোমোৰা, শোকোটা, আমঠু, শুঙি, বাঘৰ তেল, শিহু-ঘঁৰিয়ালৰ তেল গাৰঁৰ বহু মানুহে আটোম-টোকাৰিকৈ সঞ্চয় কৰে। কোনো-কোনো বন-দৰব নিৰ্দ্দিষ্ট তিথি-বাৰ-নক্ষত্ৰত সংগ্ৰহ কৰিলে তাৰ দ্ৰব্যগুণ সম্পূৰ্ণভাৱে ৰক্ষা হয় বুলি বিশ্বাস ; সেইবোৰ সেই দৰে যথা নিয়মে সংগ্ৰহ কৰা হয়। কোনো কোনোৱে স্বপ্নত অথবা সন্ন্যাসীৰপৰাও ঔষধিৰ দ্ৰব্যগুণ সম্বন্ধে জ্ঞান লভে। এনে উপলব্ধিৰ লগত বহু কিম্বদন্তী-উপকথাৰ সংযোগ আছে ; সেইবোৰ সংগ্ৰহ কৰিব পাৰিলে, তাৰপৰাও লোক বিশ্বাসৰ আভাস পাব পাৰি।

গছ-গছনি আৰু জীৱ-জন্তুৰপৰা প্ৰস্তুত কৰা এই দৰবসমূহ দুই প্ৰকাৰে প্ৰয়োগ হয় ; খোৱা দৰব, নোখোৱা দৰব। নোখোৱা দৰব শৰীৰত ঘঁহা হয় ; তাৰে প্ৰলেপ লগোৱা হয় ; কাষলতিৰ তলত অথবা হাতৰ মুঠিত ধৰি থাকিলেও এই দৰবে গুণ দিয়ে বুলি বিশ্বাস। এই খিনিতে ইয়াকো লক্ষ্য কৰিবলগীয়া যে সাধাৰণ মানুহে প্ৰতিটো দ্ৰব্যৰে কেৱল কি স্বতন্ত্ৰগুণ সেইটোকে যে মাত্ৰ জানে সি নহয়—বিভিন্ন দ্ৰব্যৰ সংমিশ্ৰণত নতুনকৈ কি গুণাগুণৰ সৃষ্টি হয়, তাকো জানে। সাধাৰণ

ৰোগ-ব্যাধিসমূহৰ লক্ষণ কি সেই বিষয়েও তেওঁলোকৰ বহুখিনি জ্ঞান আছে।

গাৰঁৰ ভাষা-সংস্কৃতিৰ সংৰক্ষক তিৰোতাসকলেই বুলি অন্য প্ৰসঙ্গত কোৱা হৈছে। বাহিৰৰ লগত আদান-প্ৰদান, অহা-যোৱা নোহোৱাত তিৰোতাসকলৰ ধৰ্ম্মবিশ্বাস আচাৰ-নীতি সাধাৰণতে সংৰক্ষণশীল। তিৰোতাৰ এই ৰক্ষণশীল স্বভাৱে এপিনে যেনেকৈ আমাৰ লোক-সাহিত্য (সাঁথৰ, যোজনা, নিচুকনি গীত, বিয়ানাম), সাজ-পাৰ, অলঙ্কাৰ আদি প্ৰাচীন সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য জীয়াই ৰাখিছে, সেইদৰে অসমীয়াৰ ভেষজ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰকো ৰক্ষা কৰি আছে। গাৰঁৰ প্ৰায়বোৰ বয়সিয়াল তিৰোতাই গৰ্ভধাৰণৰপৰা সন্তান পালনলৈকে সকলো কথা নিয়াৰিকৈ বুজে ; সময়ত দেখা দিয়া ৰোগ, তাৰ লক্ষণ, প্ৰতিৰোধ আৰু প্ৰতিকাৰৰ বিধি-নিষেধ আৰু দৰব-জাতিৰ বিষয়ে জানে। এই জ্ঞান শাহুৰপৰা বোৱাৰীয়ে অথবা মাকৰপৰা জীয়েকে মুখ পৰম্পৰা যুগ যুগ ধৰি লভি আহিছে।

গাঁৱলীয়া তিৰোতাৰ অস্ত্ৰোপচাৰ সম্বন্ধেও যৎসামান্য জ্ঞান নোহোৱা নহয়। গৰ্ভতে মৃত্যুহোৱা সন্তানৰ প্ৰসৱ, সন্তান ওপজাৰ পিছত বাঁহৰ চোঁচেৰে নাই কটা, পোৱাতীৰ ফুল পৰাত সহায় কৰা কাৰ্য্য গাৰঁৰ বহু তিৰোতাই পাৰদৰ্শিতাৰে সম্পাদন কৰে। লৰা-ছোৱালীৰ খহু, গাঁড় বিহ-ফোঁড়াত পকনি দি (প্ৰলেপ) পকুৱাই তাক কাঁইটেৰে খুচি অথবা তীক্ষ্ণ অস্ত্ৰেৰে ফালি তেজ-পুঁজ উলিয়াই শুকনি দৰব দি শুকুৱাব জানে।

সন্তানৰ সামান্য ৰোগ-ব্যাধিত তেওঁলোকে উধাতু খাই বেজ-কবিৰাজৰ ওচৰ নেচাপে। লৰা-ছোৱালীৰ কাহ-জ্বৰত তিতাবাহক, পান বা কলীয়া তুলসীৰ ৰস, কৃমিৰ দোষত মদাৰ পাত বা ভেদাই লতাৰ জোল বা সোণ-বৰিয়ালৰ শিপাৰ ৰস, কোষ্ঠবদ্ধতাত পাণ বা কচুৰ ঠাৰিৰ প্ৰয়োগ সকলো গাৱঁলীয়া তিৰোতায়ে জানে।

মানুহৰ ৰোগ-ব্যাধিৰ বাহিৰেও গৰু-ছাগলী, হাতী-ঘোৰা, হাঁহ-

কুকুৰাৰ ৰোগৰ প্ৰতিষেধক বন-দৰব আছে; আজিও সেইবোৰ বহু পৰিমাণে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এই সকলোবোৰ জাতিৰ প্ৰজ্ঞা, জ্ঞান-বিজ্ঞান চৰ্চ্চাৰ প্ৰাচীন পৰিচয়।

ৰোগ নিবাকৰণৰ বাহিৰে ৰোগৰ সৃষ্টি কৰিবলৈকো কু-মন্ত্ৰ আৰু বন-দৰব প্ৰয়োগ হয়। শত্ৰু শালিবলৈ অথবা কোনো দুষ্ট অভিসন্ধিৰ অৰ্থে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰা হয়; এয়ে মন্দকৰা, হৰা দিয়া, আহুদি কৰা। পৰৰ অনিষ্ট সাধনত প্ৰয়োগ হোৱা মন্ত্ৰ আৰু বন-দৰব সংগোপনে ৰখা হয়। গাৱঁৰ সকলো মতা-তিৰোতাই এইবোৰ নেজানে; তাৰ কাৰণে বেজ-বেজিনীৰ সহায় লাগে। বেজ-বেজিনী গাৱঁৰ অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ; হিতকৰ ভালেমান কামত তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজন। এওঁলোক কিছু পৰিমাণে প্ৰাচীন ভেষজ বিদ্যা আৰু বিশ্বাস অনুষ্ঠানৰ সংৰক্ষক। বেজ-বেজিনীৰ হাতত এতিয়াও মন্ত্ৰ আৰু সাঁচিপতীয়া বেজালি পুথি আছে। এইবোৰৰ সংগ্ৰহে আৰু বেজ-বেজিনী অনুষ্ঠানৰ আলোচনাই অসমীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ অন্য এটা দিক নিশ্চয় উজ্জ্বল কৰিব। অৱশ্যে স্বৰ্গীয় গঙ্গাৰাম দাস তহচিলদাৰে তেখেতৰ 'বৈদ্য অমৰ' গ্ৰন্থত অসমীয়া বনৌষধি আৰু আসুৰিক চিকিৎসা প্ৰণালী বিষয়ে বহু অমূল্য কথাৰ নিদৰ্শন দি গৈছে। তাৰবাবে স্বৰ্গীয় দাসৰ ওচৰত লোক-সংস্কৃতিৰ সাধক সৰ্ব্বতিকাল ঋণী।

উৎসৱ-অনুষ্ঠান

পঞ্জিকাত বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ পূজা-অৰ্চ্চনা, উৎসৱ অনুষ্ঠান আৰু বছৰৰ পৱিত্ৰ দিনসমূহৰ উল্লেখ আছে। গাৱঁলীয়া মানুহৰ ধৰ্ম্মমূলক আৰু সামাজিক জীৱনৰ লগত এইবোৰ ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত। এইবোৰ পালনৰ আচাৰ-ব্যৱস্থা, ক্ৰিয়া-কাণ্ড, উপবাস, স্নান, দান আৰু দক্ষিণাৰ নিয়মৰ বিষয়ে শাস্ত্ৰৰ বিধি আছে। এইবোৰ মূলতে সৰ্ব্বভাৰতীয়। ইয়াৰ বাহিৰেও ভালেমান আঞ্চলিক পূজা-পাৰ্ব্বণ আৰু লৌকিক উৎসৱ-অনুষ্ঠান গাৱঁৰ মানুহে গোটেই বছৰ পালন কৰে। এই লৌকিক আৰু সামাজিক উৎসৱ-অনুষ্ঠানসমূহ জাতি-ধৰ্ম্ম-নিৰ্ব্বিশেষে সকলো মানুহেই পালে। ধৰ্ম্ম বা সমাজ, যিহৰ লগতেই এই পৰ্ব্ববোৰ সংযুক্ত নহওক, ইবোৰে যে গাৱঁৰ গতানুগতিক জীৱনক আনন্দমুখৰ কৰি তোলে তাত সন্দেহ নাই।

একাদশী, আউসী, পূৰ্ণিমা, চন্দ্ৰগ্ৰহণ, সূৰ্য্যগ্ৰহণ, সংক্ৰান্তি আদি সাধাৰণভাৱে পালন কৰা পৱিত্ৰ দিন। একাদশীৰ ভিতৰত আষাঢ় মাহৰ শয়ন বা বিষ্ণুশয়ন একাদশী প্ৰধান। কাতি মাহৰ উত্থান একাদশী, মাঘৰ ভীম একাদশী আৰু বহাগৰ পাৰ্শ্ব একাদশী উল্লেখযোগ্য। এই দিনবোৰত গাৱঁলীয়া মানুহে হালবোৱা আদি কৃষি-কাৰ্য্যৰপৰা বিৰত থাকে; তিৰোতাই ধান সিজোৱা, ধান বনা আদি সদায় কৰি থকা গৃহস্থালিৰ কামৰপৰা বিশ্ৰাম লয়।

গ্ৰহণত স্নান-দান পুণ্য কাম। মাঘৰ মাঘী-সপ্তমীত আৰু চ'তৰ অশোকাষ্টমীত ব্ৰহ্মপুত্ৰত পুণ্য-সঞ্চয়ৰ অৰ্থে স্নান কৰা হয়। অশোকাষ্টমীত দুখ-শোকৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ অশোক ফুলৰ পাহি চোবোৱা নিয়ম। পুৰাণ আৰু স্মৃতি-শাস্ত্ৰত অসমৰ বহু নদ-নদীক পবিত্ৰ বুলি গণ্য কৰা হৈছে। তাৰে ভিতৰত কৰতোয়া, ব্ৰহ্মপুত্ৰ, স্বৰ্ণশ্ৰী (সোৱণশিৰি), মঙ্গলা, বল্লভা (বৰলিয়া), ভট্টাৰিক (জীয়া ভৰলী), বৃদ্ধগঙ্গা (বুঢ়ী গাং) দিক্কৰবাসিনী (ডিক্ৰৌ) ইত্যাদি প্ৰধান। অমাৱস্যা, পূৰ্ণিমা আৰু অন্যান্য পূজা-পাৰ্ব্বণত এই নদীবোৰত স্নান, দান, তৰ্পণ কৰিলে মহাপুণ্য লাভ হয়। অন্যান্য নদীৰ ভিতৰত দিখৌ আৰু দয়াং নদীক নগাসকলে বিশেষ পৱিত্ৰ জ্ঞান কৰে। দৈয়াং বা টংপু নৈৰ পানীক সাক্ষী কৰি নগাসকলে শপত খায়। কিন্তু "কোনোবাই যদি সেই নদীৰ পানীক সাক্ষী কৰি মিছা শপত খালে—তেন্তে তেওঁ আৰু সেই নদী পাৰো হব নোৱাৰে, তাৰ পানীতো ছুনাই নামিবহি নোৱাৰে। কাৰণ, তেনে কৰিলেই তেওঁৰ মৃত্যু অৱশ্যম্ভাৱী। কেৱল সেয়েই নহয়, সেই নৈৰ পানীৰপৰা মাছ এটা নি খোৱাৰপৰাও তেওঁ ওৰে জীৱনলৈ বঞ্চিত হব; কাৰণ সেই মাছ খালেই তেওঁৰ মৃত্যু ধুৰুপ।"

পূজা-পাৰ্ব্বণবোৰৰ ঘাইকৈ ধৰ্ম্মৰ লগত সম্বন্ধ। গতিকে ভিন ভিন ধৰ্ম্মা-ধৰ্ম্ম-মতাৱলম্বীৰ মাজত ভিন ভিন ধৰ্ম্মানুষ্ঠানৰ ব্যৱস্থা আছে। ধৰ্ম্মানুযায়ী এইবোৰক শৈৱ, শাক্ত, গাণপত্য, বৈষ্ণৱ আদি ভাগত শ্ৰেণী বিভাগ কৰিব পাৰি। কিন্তু গাৱঁত সকলো ধৰ্ম্মৰ মানুহে একেলগে বাস কৰে; তদুপৰি এই পূজা-পাৰ্ব্বণবোৰৰ লগত লৌকিক আনন্দ-উৎসৱ সাঙোৰ খাই আছে। গতিকে বহু ক্ষেত্ৰত শাক্তৰ পূজা-পাৰ্ব্বণত বৈষ্ণৱে যোগ দিয়ে; সেইদৰে বৈষ্ণৱৰ উৎসৱত শাক্তসকলেও সহযোগ কৰে। সমিল-মিলভাৱে এইবোৰৰ পালনত ধৰ্ম্ম-বিদ্ৰোহ বা বিৰোধ নঘটে।

"অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ইতিহাস" নামৰ ইংৰাজী গ্ৰন্থত শৈৱধৰ্ম্ম যে অসমত প্ৰাচীন কালৰেপৰা চলিছিল তাক প্ৰমাণ কৰা হৈছে। যি কোনো কাৰণেই নহওক, শৈৱধৰ্ম্ম অসমত ব্যাপকভাৱে প্ৰচলিত হৈছিল; আৰু এই ধৰ্ম্মই জনজাতিসকলৰ মন অপূৰ্ব্বভাৱে আকৰ্ষণ কৰিছিল। জনজাতিসকলৰ বিশ্বাস-অনুষ্ঠান, আখ্যান-কিম্বদন্তীৰ লগত সানমিহলিৰ ফলত সৰ্ব্বভাৰতীয় শৈৱধৰ্ম্মৰ এক অসমীয়া গ্ৰাম্য সংস্কৰণৰ সৃষ্টি হৈছে। দেৱাদিদেৱ মহাদেৱৰ কল্পনাৰপৰা ভস্মসনা, ভাং-ধুতুৰা সেৱক, তিৰোতাৰ লগত কাজিয়া কৰা, কছাৰী ৰমণীত সম্ভোগ কৰা, এক সাধাৰণ দেৱতাত শিৱ ৰূপান্তৰিত হৈছে। জনজাতিসকলে নানা নামত আৰু নিজা আচাৰ-বিধিৰে শিৱক আজিও পূজা কৰে। কছাৰীসকলৰ বাথৌ ব্ৰাই আৰু সাধাৰণৰ বুঢ়া-বুঢ়ী, খেতৰ-খেতৰণী আদি গাৱঁলীয়া দেৱতা শিৱৰ ৰূপান্তৰ বুলি অনেকে অনুমান কৰে। শিৱ-পূজাত শাস্ত্ৰসম্মত বলি বিধান আৰু উপচাৰৰ বাহিৰেও কুকুৰা-গাহৰি, পকান্ন লাওপানী উচৰ্গি আৰু দেওধনি আদি নৃত্য-গীতেৰে কৰা হয়। দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলীত কছাৰী মতে সদাশিৱৰ পূজা কৰা প্ৰসঙ্গত আছে :

হংস পাৰ মদ ভাত মহিষ শূকৰ।
কুকুৰা ছাগল উপহাৰ নিৰন্তৰ॥
পাতিলা নাচন তথা মাদল বজাই।
সবাৰো মাজত তুলিলন্ত দেওধাই॥

পুৰণি শিৱমন্দিৰৰ বাহিৰেও শিৱথান, বুঢ়াবুঢ়ীৰ থান নামৰ কেতবোৰ পুণ্যস্থানত গোট বা চটা শিল অথবা ঢিপক শিৱজ্ঞান কৰি বিশেষকৈ উৎসৱ পাৰ্ব্বণত পূজা কৰা হয়। শৈৱ উৎসৱৰ ভিতৰত শিৱৰাত্ৰি বিশেষ জনপ্ৰিয়। ফাগুন মাহৰ এই উৎসৱত উমানন্দ, দেৰগাওঁ আৰু শিৱসাগৰৰ শিৱদৌল, তেজপুৰৰ শিঙৰি, মহাভৈৰৱ আদি মন্দিৰত প্ৰদেশৰ নানা ঠাইৰ শিৱভক্ত আৰু

শৈৱ সাধু-সন্ন্যাসী গোট খায়হি। এই উৎসৱৰ লগত মেলা বহে; নাচ-গানৰ ব্যৱস্থা থাকে। এই আনন্দ-অনুষ্ঠানত ভিন্নপন্থী লোকেও যোগ দিয়ে। অসমৰ বহু অঞ্চলত 'শিৱথান' বুলি কেতবোৰ পৱিত্ৰ স্থান আছে। শিৱথানসমূহতো সমাৰোহেৰে শিৱৰাত্ৰি উৎসৱ পালন কৰা হয়।

আষাঢ় মাহৰ অম্বুবাচী কামাখ্যা মন্দিৰৰ প্ৰধান উৎসৱ। এই উৎসৱলৈ সৰ্ব্বভাৰতীয় তীৰ্থযাত্ৰী আহে; তাত সৰ্ব্বভাৰতীয় সাধু-সন্ন্যাসী, আৰু তেওঁলোকৰ ধৰ্ম্ম, চিন্তাধাৰা, জীৱন-যাপনৰ লগত অসমীয়া মানুহৰ পৰিচয় ঘটে। তাৰে ফলত এক সৰ্ব্বভাৰতীয় জীৱনাদৰ্শ আৰু সাংস্কৃতিক ঐক্যৰ সূচনা হয়। এই উৎসৱত আয়োজন কৰা মেলা জাতীয় শিল্প-প্ৰদৰ্শনীত পৰিণত হয়।

প্ৰাচীন শাস্ত্ৰকাৰকসকলৰ মতে অম্বুবাচী মূলতে শস্য উৎসৱ। বাৰিষাৰ বৰষুণৰ লগে লগে পৃথিৱীত শস্য গজি উঠে; সেই কাৰণে অম্বুবাচীত পৃথিৱী ঋতুমতী হোৱা বুলি বিশ্বাস। বিধৱাসকলে উৎসৱৰ দিন কেইটাত উপবাসে থাকি ব্ৰত পালন কৰে। কোনো কোনো অঞ্চলত মাটিৰ চৰুত মাটি পানী থৈ তাত শস্যৰ বীজ সিঁচা হয়। উৎসৱৰ অন্তত গজি উঠা সেই শস্য চৰুৰে সৈতে নদীত উটাই দিয়ে।

বৰতীয়া বিধৱাসকলে সেই কেইদিন মুঠেই ফলাহাৰহে কৰে। অম্বুবাচীৰ পূৰ্ব্বেই আম কঠাল আদি ফল সংগ্ৰহ কৰি পৃথিৱীৰ লগত সম্পৰ্ক নোহোৱাকৈ চাঙৰ ওপৰত তুলি থয়। কোনো কোনো বিধৱাই এই কেইদিন নদী বা নদীৰপৰা পানীও নোতোলে।

শাক্তসকলৰ পূজাৰ ভিতৰত শাৰদীয় দুৰ্গাপূজা বৰ্ত্তমান ব্যাপক-ভাৱে পালন কৰা হয়। অসমত শাক্তপূজা অনুষ্ঠানৰ ঐতিহ্য অতি প্ৰাচীন। কামৰূপ প্ৰাচীন কালৰপৰাই শাক্ত ধৰ্ম্মৰ কেন্দ্ৰ আছিল আৰু কামাখ্যা ইয়াৰ প্ৰধান মন্দিৰ। অসমত শাক্ত ধৰ্ম্মৰ ইতিহাস সুদীৰ্ঘ। বহুতো ধৰ্ম্ম-নিৰপেক্ষ আৰু ধৰ্ম্মমূলক অনুষ্ঠানত

ইয়াৰ স্পষ্ট অৱদান আছে। অসমীয়া সংস্কৃতিত শাক্ত ধৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱ নুই কৰিব নোৱাৰি।

শাক্ত পূজাৰ ক্ৰিয়াকাণ্ড আৰু শাক্ত দৰ্শনৰ বিষয়ে অনেক পুথি সংস্কৃতৰপৰা অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰা হৈছিল। আনকি অসমত কালিকাপুৰাণ, হৰগৌৰী-সম্বাদ, যোগিনীতন্ত্ৰ, কামাখ্যাতন্ত্ৰ আদি শাক্ত ধৰ্ম্মৰ ক্ৰিয়া-পদ্ধতি সম্পৰ্কীয় অনেক পুথি সংস্কৃত ভাষাতে লিখা হৈছিল।

সঙ্গীতৰ ক্ষেত্ৰতো ইয়াৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিকাশ হৈছিল। বৈষ্ণৱ-সকলৰ দৰে শাক্তসকলেও অসমীয়াত এক শ্ৰেণীৰ স্তোত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। এই স্তোত্ৰবিলাক এতিয়াও প্ৰাৰ্থনা সঙ্গীত হিচাবে পূজাৰীসকলে গায়। দুৰ্গাপূজাত গোৱা আগমনী (আদৰণি) আৰু বিজয়া (বিদায়) গীতিসমূহ গভীৰতা আৰু ঐকান্তিকতাৰে গাম্ভীৰ্য্যপূৰ্ণ। শাক্ত দেৱ-দেৱীৰ পূজাৰ ফলত বহুতো বিভিন্ন ছন্দ সম্বলিত অসমীয়া স্তোত্ৰৰ সৃষ্টি হৈছে।

অসমৰ শাক্ত-কলা মূলতঃ সৰ্ব্বভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ অনুগামী। আহোম যুগত নিৰ্ম্মাণ কৰা শাক্ত মন্দিৰসমূহৰ অৱশ্যে কিছুমান নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আছে। ইয়াৰ নিদৰ্শন মন্দিৰ আৰু প্ৰাচীৰৰ মূৰ্ত্তিত দেখা যায়। এই প্ৰসঙ্গত দেউলত ত্ৰিশূল আৰু ময়ূৰ, আৰু দেৱালত শক্তিপূজাৰ লগত জড়িত পক্ষী আৰু জন্তুৰ প্ৰতীক-মূৰ্ত্তি বিশেষ-ভাৱে উল্লেখযোগ্য। কোনো কোনো দেৱ-দেৱী মন্দিৰত কুকুৰাৰ মূৰ্ত্তিও কটা হয়। জনজাতীয়সকলে দেৱীৰ আগত কুকুৰা বলিও দিয়ে। মঙলদৈৰ কুকুৰাকটা থানত নৰকাসুৰে কামাখ্যাক পত্নী-ৰূপে নেপাই কুকুৰাৰূপী ভৈৰৱীক বধ কৰিছিল বুলি লোকশ্ৰুতি আছে। হিন্দুশাস্ত্ৰতো দেৱীৰ লগত কুকুৰাৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে উল্লেখ আছে। চণ্ডীত কুকুৰাই কাৰ্ত্তিকক আৱৰি থকাৰ উল্লেখ আছে:

ময়ূৰে কুক্কুটেবৃতে মহাশক্তিধৰেঽনঘে।
কৌমাৰী ৰূপ সংস্থানে নাৰায়ণি নমস্তুতে॥ (চণ্ডী ১১।১৫)

শিৱাৰ্চ্চন চন্দ্রিকাৰ সুব্রহ্মণ্যমন্ত্র প্রকৰণত ম'ৰা আৰু কুকুৰাক স্কন্দৰ বাহনস্বৰূপে পূজা কৰাৰ বিধান আছে। মহাভাৰতত আছে ঃ

ত্বং ক্রীড়সে ষন্মুখ কুক্কুটেন
যথেষ্ট নানাবিধ কামৰূপী
দীক্ষাসি সোমো মৰুতঃ সদৈৱ
ধৰ্ম্মোসি বায়ুৰচলেন্দ্র ইন্দ্রঃ।

"হে ষড়ানন, তুমি কুকুৰাৰে ধেমালি কৰা ; তুমি নিজৰ ইচ্ছা অনুসৰি ৰূপ ধাৰণ কৰা। তুমিয়েই দীক্ষা, সোম, মৰুৎ, ধৰ্ম্ম, বায়ু, গিৰিৰাজ আৰু ইন্দ্র।"

শাক্তসকলে দেৱী-পূজাত বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰাৰ ফলত বিভিন্ন দেৱী-মূৰ্ত্তিৰ উদ্ভৱ হৈছে। এই দেৱীসকলৰ ভিতৰত প্রধান হ'ল মহিষ-মৰ্দ্দিনী, কামাখ্যা, ভুবনেশ্বৰী, কালী, উগ্রতাৰা, ত্রিপুৰেশ্বৰী, চণ্ডী, চণ্ডিকা (কামৰূপৰ ছয়গাৱঁত এই দেৱীৰ মন্দিৰ আছে), দুৰ্গা, জয়দুৰ্গা, ভৈৰৱী, বসুন্ধৰী, ব্যাঘ্রেশ্বৰী (গোৱালপাৰা), বুঢ়ী গোঁসানী, কেচাইখাতী, চামুণ্ডা। কামাখ্যা আৰু নগাওঁ জিলাৰ ন-ভঙাত পোৱা চামুণ্ডাৰ মূৰ্ত্তি ভাৰতীয় মূৰ্ত্তি-শিল্পৰ ইতিহাসত এটি আপুৰুগীয়া সম্পদ। এই প্রায় সকলো দেৱীৰেই নিজা নিজা মন্দিৰ আছে ; এই দেৱীসকলক বিশেষ পূজা-পাতল আৰু বলি-বিধানেৰে আজিও পূজা কৰা হয়। কেচাইখাতী গোঁসানীৰ আগত নৰবলি হৈছিল। কোনো কোনো দেৱীৰ আগত ফৰিং আৰু কলীয়াকচুও বলি দিয়া হৈছিল। হাজোৰ ওচৰৰ ব্যাঘ্রেশ্বৰীৰ আগত ফৰিং কাটি বলি দিয়াৰ জনশ্রুতি আছে। দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলীত বিশ্বসিংহই দুৰ্গাক ফৰিং কাটি পূজা দিয়াৰ প্রসঙ্গত আছে ঃ

"দুৰ্গাক পূজিবে প্রতি কৰিলেক মন।
গোৰোখীয়াসকলক বুলিলা বচন॥

শুন গোৰখীয়াসৱ মোৰ আজ্ঞা ধৰ।
ফৰিঙ্গ ধৰিয়া আনি দিওক সত্বৰ॥
দুৰ্গাক পূজিবে মোৰ লাগে ভক্তি ভাৱে
পূজা কৰি নমস্কাৰ কৰোঁ তান পাৱে॥
গোৰখীয়াসৱে শুনি প্রচণ্ড বচন।
বনত পশিলা সৱে ফৰিঙ্গক পণ॥
বিচাৰি ফৰিঙ্গ ধৰি অসংখ্যাত পাইলা।
সমস্তে ফৰিঙ্গ আনি বিশুত জোগাইলা॥
উভতাই লৰু আনি তথাতে পুতিলা।
কাকোৱা বাঁহৰ চোচ খড়গ কৰিলা॥
ভক্তিভাৱে উচৰ্গিল ফৰিঙ্গ যতেক।
সমস্তকে কাটি পূজা কৰিলা প্রত্যেক॥

শাক্তসকলৰ পূজাত কেতবোৰ ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তিৰো কল্পনা আছে। এই ভয়াৱহ মূৰ্ত্তি আৰু তাৰ লগত জড়িত পূজা-পদ্ধতি জনজাতীয় উপাখ্যান আৰু লোকবিশ্বাসৰপৰা গ্রহণ কৰা হৈছে বুলি কোনো কোনোৱে অনুমান কৰে। ডক্টৰ ৰমাপ্রসাদ চন্দৰ মতে বিন্ধ্য-বাসিনী, কিৰাটিনী, আনকি দুৰ্গাও শবৰ আৰু পুলিন্দসকলৰপৰা অহা দেৱী। আৰু এটা কথা লক্ষ্য কৰিবলগীয়া যে শাক্তসকলে কোনো কোনো মন্দিৰ পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গ আৰু অগম্য অৰণ্যত প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। ইয়াৰ উদ্দেশ্য আদিবাসী আৰু জনজাতিৰ মাজত হিন্দু-ধৰ্ম্ম আৰু সংস্কৃতিৰ বিস্তাৰ কৰা। শাক্তসকলে এই পূজা-পদ্ধতি আৰু অনুষ্ঠানৰ যোগে বিভিন্ন জাতি আৰু উপজাতিৰ মাজত সাংস্কৃতিক সমন্বয় সাধনৰ চেষ্টাও কৰিছিল। দুৰ্গাপূজাৰ সবৰোৎসৱ আৰু নৱপত্রিকা অনুষ্ঠান এই প্রসঙ্গত তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। অসমীয়া জীৱন আৰু সমাজলৈ শাক্তসকলৰ ই এটা বিশিষ্ট দান।

শাক্তপূজাৰ প্রকাৰ প্রধানতঃ তিনিটা—জপ, হোম আৰু তৰ্পণ। জপ হ'ল পূজাৰ পদ্ধতি ; ইয়াত দেৱীৰ মূলমন্ত্র স্মৰণ

কৰা হয়। হোম হ'ল হোমৰ জুইত আহুতি দিয়া; ষোড়শ উপচাৰেৰে দেৱীৰ পূজাই হ'ল তৰ্পণ। এই উভয় পদ্ধতিৰেই মন্দিৰ আৰু সাৰ্ব্বজনীন মণ্ডপত পূজা-পাৰ্ব্বণ কৰা হয়। ৰাজহুৱাভাৱে কৰা পূজাই সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতি, সামাজিক সহযোগিতাৰ ভাব দৃঢ় কৰিলে। শাৰদীয় পূজাৰ দৰে অন্যান্য পূজাও স্তোত্ৰপাঠ, প্ৰাৰ্থনা, নৈবেদ্য আৰু বলিৰে বাহুল্যকৈ আনন্দ উৎসৱৰ মাজেৰে অনুষ্ঠিত হয়। প্ৰতিমাৰ সম্মুখত ধূপ-দীপ, নৃত্য-গীতেৰে আৰতি হয়। জনসাধাৰণে এই অনুষ্ঠানসমূহ উপভোগ কৰে। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে অসমৰ মন্দিৰত নৃত্যৰ প্ৰচলন পোনপ্ৰথমতে শৈৱ মন্দিৰতে হয়; ইয়াৰ কাৰণে প্ৰত্যেক মন্দিৰতে এক শ্ৰেণীৰ নটীৰ ব্যৱস্থা আছিল। শাক্তসকলেই আৰতি-নৃত্যৰো প্ৰৱৰ্ত্তন কৰে।

শাস্ত্ৰীয় বিধি অনুসাৰে শাক্ত পুৰোহিতে পূজাৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ কাৰণে স্বকীয়া স্বকীয়া সাজ পিন্ধিব লাগে। ভক্তসকলেও আহুতি দিবৰ সময়ত ন-সাজ পিন্ধাৰ নিয়ম। এই প্ৰথাই সাধাৰণ মানুহৰ সৌন্দৰ্য্যবোধ বঢ়ায়; কিন্তু তাতোকৈও ইয়াৰ ফলত, ৰাজকীয় আৰু সৰ্ব্বসাধাৰণৰ সাজ-পাৰতকৈ পৃথক পুৰোহিতৰ সাজ এটাৰ প্ৰচলন হ'ল।

শাক্ত ধৰ্ম্মৰপৰাই গাৱঁলীয়া জীৱনৰ ক্লান্তিকৰ গতানুগতিকতাত বৈচিত্ৰ্য অনা বহুতো ধৰ্ম্মোৎসৱৰ উৎপত্তি হৈছে। মন্দিৰৰ পূজাৰ লগতে এই উৎসৱবোৰে ভাৰতীয় সংস্কৃতি আৰু ধৰ্ম্মক সাধাৰণ মানুহৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰি জাতীয় ঐক্য সাধনত সহায় কৰিছে। কেইবাদিনো জুৰি আনন্দ-উল্লাসত বুৰ গৈ থাকিব পৰা দুৰ্গাপূজাটোৱেই আটাইতকৈ উৎসৱমুখৰ। এই কেইদিন লৰা-বুঢ়া, পূজাত বিশ্বাসী-অবিশ্বাসী, সকলোৱেই ন ন কাপোৰ পিন্ধি আমোদ-আহ্লাদ কৰে। দেৱীক আদৰিবলৈ ন সাজ পিন্ধিব লাগে বুলি কালিকা-পুৰাণতো উল্লেখ কৰা হৈছে। পূজাত পিতা-

মাতা, আন বয়সীয়া আৰু চহকী মানুহে লৰা-ছোৱালীক পুতলা উপহাৰ দিব লাগে বুলিও তাত কোৱা হৈছে।

বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মতকৈ শাক্ত ধৰ্ম্ম কেৱল পূজা আৰু ক্ৰিয়া-কাণ্ডৰ ফালৰপৰাই পৃথক নহয়, শাক্তসকলৰ জীৱন-দৰ্শনো স্বকীয়া। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মই দাৰিদ্ৰ্যত মহত্ব আৰোপ কৰে আৰু বৈষ্ণৱৰ কাৰণে দাৰিদ্ৰ্যত ভয় কৰিবলগীয়া একো নাই। তাতোকৈও, বৈষ্ণৱে বৈৰাগ্য আৰু সহজ জীৱন যাপন কৰিবলৈ জীৱনৰ বহুতো আমোদ-প্ৰমোদ ত্যাগ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে। কিন্তু শাক্ত এজনৰ স্পৃহা তেনে নহয়; তেওঁলোকে ঈশ্বৰে মানুহলৈ বুলি সৃষ্টি কৰা সকলো ভাল বস্তুকে উপভোগ কৰিবলৈ বিচাৰে। দেৱীৰ সমুখত এজন শাক্তৰ সাধাৰণ প্ৰাৰ্থনা হল:

"ৰূপং দেহি. জয়ং দেহি, যশো দেহি, দ্বিষো জহি"
"বিধেহি দেৱি কল্যাণং বিধেহি বিপুলা শ্ৰিয়ম্"
"বিত্তাৱন্তং যশস্বন্তং লক্ষ্মীৱন্তঞ্চ মাং কুৰু"
"ভাৰ্য্যাং মনোৰমাং দেহি মনোবৃত্ত্যনুসাৰিণীম্"

শাক্ত ধৰ্ম্মৰ লগত জড়িত অন্যান্য পূজা হ'ল কালী আৰু চণ্ডী। কাতিমাহৰ অমাৱস্যাত শাস্ত্ৰীয় বিধানেৰে বছেৰেকীয়া কালী পূজা পালন কৰা হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও অপায়-অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ আন আন অমাৱস্যাতো শাক্তসকলে কালীপূজা পাতে। সময়ে সময়ে চণ্ডীপাঠো কৰা হয়।

লক্ষ্মী পূজা, শীতলা পূজা, সত্যনাৰায়ণ সেৱা, ৰাজহুৱাভাৱে কৰাতকৈ ঘৰুৱাভাৱেহে পালন কৰা হয়। আজিকালি লক্ষ্মীপূজা, আইনাম (শীতলাপূজা) ৰাজহুৱা নামঘৰত ঘাইকৈ তিৰোতাসকলে পাতে। এই পূজা-অৰ্চ্চনাত শাক্ত বৈষ্ণৱ দুয়োৰে সংমিশ্ৰণ ঘটিছে।

দেশত নতুন নতুন শিল্পানুষ্ঠান গঢ়ি উঠাত বৰ্ত্তমান চহৰবোৰত ভাদ-আহিনৰ সংক্ৰান্তিত বিশ্বকৰ্ম্মাৰ পূজাও আড়ম্বৰেৰে পালন কৰা হয়। কিন্তু সকলোতকৈ অধিক জনপ্ৰিয় হৈছে মাঘ মাহৰ

বসন্ত-পঞ্চমী বা শ্ৰীপঞ্চমী। বসন্ত-পঞ্চমী পূৰ্ব্বে ঋতু-উৎসৱ আছিল। আজিকালি জ্ঞান-বিজ্ঞান আৰু সুকুমাৰ কলাৰ অধিষ্ঠাত্ৰী সৰস্বতী পূজাত পৰিণত হৈছে।

নৱগ্ৰহ আৰু শনিৰ পূজাও ঘৰুৱাভাৱে কৰা হয়। গুৱাহাটীৰ চিত্ৰাচল মন্দিৰ নৱগ্ৰহ পূজাৰ প্ৰাচীন কেন্দ্ৰ। অসমৰ বহু অঞ্চলত গণেশ বা বিঘ্নেশ্বৰৰ মূৰ্ত্তি সিচঁৰতি হৈ আছে। সাধাৰণ মানুহে এই মূৰ্ত্তিত মাজে-সময়ে ভোগ দি পূজা কৰে। গুৱাহাটীৰ কাষৰ গণেশগুৰিৰ আৰু তেজপুৰৰ গণেশঘাটৰ গণেশ মূৰ্ত্তিত বিশেষভাৱে পূজা দিয়া হয়।

লৌকিক পূজা হৈছে মনসা
শাক্ত ধৰ্ম্মৰ লগত জড়িত অন্য এক
বা মাৰৈ পূজা। শাওণ মাহত বাৰ্ষিক মনসা পূজা শাস্ত্ৰীয় বিধি-
বিধান আৰু ম'হ বলি দি ৰাজহুৱাভাৱে পতা হয়। মাৰি-মৰক
আৰু সৰ্পভয়ৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ অন্যান্য সময়তো ঘৰুৱা অথবা
ৰাজহুৱা হিচাবে মনসাপূজা পালন কৰা হয়। এই পূজা আঞ্চলিক;
বড়ো-কছাৰী সমাজৰ মাজত ইয়াৰ ব্যাপক প্ৰচলন।
শংকৰদেৱৰ পূৰ্ব্বেই অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰ হৈছিল; এই
বিষয়ে A Cultural History of Assam-অত কোৱা হৈছে।
অসমৰ সৰ্ব্বত্ৰ বিষ্ণুৰ পূজা-অৰ্চ্চনাৰ লগত সম্বন্ধ থকা ভালেমান পুণ্য-
স্থান আছে; বিভিন্ন নাম আৰু ৰূপত এই স্থানসমূহত বিষ্ণুক
আজিও যাগ-যজ্ঞেৰে পূজা কৰা হয়। হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ দেৱালয়,
লক্ষীমপুৰৰ বাসুদেৱ থান, তেজপুৰৰ দুলাল-মাধৱ, নগাৱঁৰ
সৌভাগ্য মাধৱ আদি প্ৰধান। প্ৰায় সকলো মাহতে বিষ্ণুক পূজা
অৰ্চ্চনা কৰা হয় যদিও মহা-পুৰুষীয়া বৈষ্ণৱসকলৰ কাৰণে ভাদ
মাহটো পৱিত্ৰ। এই মাহতে তিনিটা প্ৰধান তিথি উৎসৱ হয়;
সেয়ে হৈছে—কৃষ্ণা অষ্টমী তিথিত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মদিন—জন্মাষ্টমী;
শুক্লা দ্বিতীয়া তিথিত শঙ্কৰদেৱৰ তিৰোধান তিথি আৰু কৃষ্ণা
পঞ্চমীত মাধৱদেৱৰ তিথি।

গোটেই ভাদ মাহটোত সত্ৰত আৰু গাৱঁৰ নামঘৰত দুপৰীয়া, আবেলি আৰু গধূলি—এই তিনিপৰত খোল-তালেৰে জোৰা গোৱা হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও সত্ৰসমূহত বেহাৰৰ গীত গায়; নটুৱা নবাক ভঙ্গী (নাচ) শিকায়। গুৰু-কীৰ্ত্তনৰ দিনাই নতুন গায়ন-বায়ন, নাম লগোৱা আদি পতা হয়।

জন্মাষ্টমী তিথি বৈষ্ণৱৰ অন্য এটি উৎসৱ। ঘৰত আৰু গাৱঁৰ নামঘৰত মহা-সমাৰোহেৰে নাম-প্ৰসঙ্গ আৰু কৃষ্ণ-লীলাৰ কীৰ্ত্তন, ভাওনা আদি দিনে ৰাতিয়ে কৰা হয়। জন্মাষ্টমীৰ পিছ-দিনা নন্দোৎসৱ। নন্দই বৃদ্ধবয়সত কৃষ্ণক পুত্ৰ ৰূপে পোৱাৰ কাৰণে সমগ্ৰ গোকুলবাসীৰ আনন্দ-উৎসৱক সুৱঁৰি এই পৰ্ব্ব উদ্‌যাপন কৰা হয়। এই দিনটোত তিৰোতাই গীত গাই পাচঁতি আৰু মতা-মানুহেও বোকা-ভাওনা পাতে।

ৰথযাত্ৰা, ৰাসপূৰ্ণিমা আৰু ঝুলনযাত্ৰা বা দৌলযাত্ৰাও বৈষ্ণৱসকলৰ উৎসৱ। আষাঢ় মাহত জগন্নাথৰ বলৰাম আৰু সুভদ্ৰাৰে সৈতে ৰথত যাত্ৰা কৰা উৎসৱেই ৰথযাত্ৰা হিচাবে পালন কৰা হয়। সঙ্গীত-মুখৰ শোভাযাত্ৰা এই উৎসৱৰ উল্লেখযোগ্য অঙ্গ। ৰাস-পূৰ্ণিমা আঘোন মাহত হয়; আৰু জাকজমকেৰে ইয়াক পালন কৰে। মাজুলিৰ সত্ৰসমূহত এই উৎসৱ অতি পযোভৰেৰে পতা হয়। প্ৰাচীন বসন্ত উৎসৱৰপৰাই দৌলযাত্ৰা, হোলি বা ফাকুৱাৰ উৎপত্তি। বহু পণ্ডিতে এই উৎসৱ আৰ্য্য আৰু আৰ্য্য-পূৰ্ব্ব সকলৰ সংমিশ্ৰণত গঢ়ি উঠিছে বুলি অনুমান কৰে। বৰদোৱা আৰু বৰপেটাৰ দৰে বৈষ্ণৱ সত্ৰবোৰত এই উৎসৱ উৎসাহ-উদ্দীপনাৰে পালন কৰা হয়। এই উৎসৱত বিধৱাসকলে দলবান্ধি বাৰ দেউল দৰ্শন্ কৰা মহা পুণ্য কাম।

জন্মাষ্টমীৰ বাহিৰেও বৈষ্ণৱ গুৰুসকলক সুৱঁৰি পালন কৰা অনেক তিথি-উৎসৱ আছে। গুৰু-কীৰ্ত্তন আৰু মাধৱদেৱৰ তিথিৰ বাহিৰেও গোপালদেৱ, হৰিদেৱ, দামোদৰদেৱ আদি ধৰ্ম্ম-গুৰু সকলৰ

তিৰোধান তিথিও দুজনা গুৰুৰ তিথিৰ দৰেই গাৱঁৰ নামঘৰত নাম-প্ৰসঙ্গ আদিৰে শিষ্য-ভকত সকলোৱে সমাৰোহেৰে পালন কৰে।

ভাদ-আহিনৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা সত্ৰ আৰু অন্যান্য নামঘৰত "নাম সামৰা" উৎসৱ হয়। সচৰাচৰতকৈ বেলেগ বেলেগ সুৰৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ নাম ৰাইজে সমূহীয়াভাৱে গায়। ল'ৰা-বুঢ়া প্ৰত্যেকেই হাতত একোযোৰ তাল লৈ এই নাম গায়। নামৰ লগত নাচো আছে; তাত সকলোৱে যোগ দিয়ে; তাৰ উপৰি "বছৰেকীয়া সেৱা" বুলি পালনাম পাতে। ঘৰে পতি পঁচা বৰঙনি তুলি নাম-কীৰ্ত্তন পতা হয় আৰু সমূহ গঞাই মিলি জা-জলপানো খায়। ওচৰ-চুবুৰীয়া গাৱঁৰ ৰাইজকো নিমন্ত্ৰণ কৰি খুৱায়। এই উৎসৱতে ৰাতি ভাওনা পাতে। কোনো কোনো সত্ৰত বছৰত এবাৰ নামঘৰৰপৰা থাপনা বা মূৰ্ত্তি উলিয়াই মুকলি ঠাইত ৰভা দি কেইবাদিনলৈকে থোৱা হয়। এই কেইদিন নাম-কীৰ্ত্তন, বাৰ খেলৰ ভাওনা আৰু মেলা আদি আনন্দ-উৎসৱৰ আয়োজন হয়।

নীতি-নিয়ম অনুসৰি প্ৰত্যেক সত্ৰতেই সত্ৰৰ

সত্ৰবোৰৰ তিৰোধান তিথিত নানা উৎসৱ প্ৰতিষ্ঠাতাজনৰ বা মৃত অধিকাৰৰ জন্মতিথি পালনৰো উদ্‌যাপন কৰা হয়। আজিকালি গুৰুসকলৰ উপৰিও নিয়ম প্ৰবৰ্ত্তিত হৈছে। ধৰ্ম্মলৈ প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ উপৰিও নিয়ম প্ৰবৰ্ত্তিত হৈছে। ধৰ্ম্মলৈ প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ সহায় কৰে, ৰাজ-এই উৎসৱসমূহে গ্ৰাম্য-জীৱনৰ সঙ্ঘবদ্ধতাত সহায় কৰে, ৰাজ-হুৱাভাৱে গাৱঁৰ কল্যাণকৰ কাম কৰাত সুবিধা যোগাই গঞাঁক সমূহীয়া-ভাবাপন্ন কৰে আৰু গাৱঁৰ সমাজসংগঠন দৃঢ় কৰে। ৰাজহুৱাভাৱে পালন কৰা এই উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ গীত-মাত, শাস্ত্ৰ-আবৃত্তি, নৃত্য-অভিনয়ত অংশ গ্ৰহণ কৰাৰ হেতু গাৱঁৰ মানুহৰ শিল্পানুৰাগ, কলাসুলভ দক্ষতা আৰু যুটীয়াভাৱে কাম কৰাৰ মনোভাৱ সহজেই গঢ়ি উঠে। সংস্কৃত সমাজ-গঠনত উৎসৱ-অনুষ্ঠানে এই দৰে ডাঙৰ বৰঙণি যোগাইছে।

জাতীয় উৎসৱৰ ভিতৰত বিহুৱেই প্ৰধান। বহাগ বা ৰঙালী, মাঘ বা ভোগালী, আৰু কাতি বা কঙালী এই তিনিটা বিহু। চ'ত আৰু বহাগৰ মহাবিষুব সংক্ৰান্তিত ৰঙালী বিহু। ই মূলতঃ কৃষিপ্ৰধান উৎসৱ। সংক্ৰান্তিৰ দিনা গৰু বিহু পালন কৰা হয়। সেইদিনা গৰুক মাহ-হালধিৰে নোৱাই-ধুৱাই গো সেৱা কৰা হয়। দ্বিতীয় দিনা মানুহ বিহু। ৰাতি হুচৰি গায়। ঢোপ খেলা, মালযুঁজ কৰা, তেলদিয়া, বিহুনাম-হুচৰিনাম আদি গোৱা আৰু কড়ি-পাশা খেলা এই বিহুৰ অঙ্গ স্বৰূপ। তৃতীয় দিনা গোঁসাইবিহু, অৰ্থাৎ নামঘৰ বা হৰিমন্দিৰত নাম-কীৰ্ত্তন আদিৰে উৎসৱ পালন কৰা হয়। গোটেই বহাগ মাহ জুৰি আনন্দ-উৎসৱ চলি থাকে। তিৰোতাসকলে বিহুৱান বয় আৰু পৰিয়ালৰ প্ৰত্যেক জনকে আৰু মিতিৰ-কুটুমকো একো সাজ দিয়ে। বহাগৰ বিহুত মঙলদৈ অঞ্চলত বিষ্ণুমূৰ্ত্তি স্থাপন কৰি বৈশাখী দোল উৎসৱ পালন কৰা হয়; পূজাৰ লগত ডাঙৰ মেলাও বহে। এই পূজা আৰু মেলা চাবলৈ বহু দূৰৈৰ গাৱঁৰ মানুহো আহে। হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ মাধৱত আৰু গোৱালপাৰাৰ ভৈৰৱ থানতো বহাগৰ বিহুত মেলা বহে। ব্ৰাহ্মণ-সজ্জনক দান দিয়া বহাগ বিহুৰ এটি অঙ্গ; এই প্ৰথা পুৰণি কালৰপৰা চলি আহিছে। বলবৰ্ম্মাৰ নগাওঁ তাম্ৰ-শাসনত ব্ৰাহ্মণৰ উদ্দেশ্যে চ'তৰ সংক্ৰান্তিত দান দিয়াৰ কথা আছে। ৰত্নপালৰ বৰগাওঁ লিপিত বিষ্ণুপদী সংক্ৰান্তি আৰু কমৌলি লিপিত বহাগৰ একাদশীৰ উল্লেখ আছে।

আহিন-কাতিৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা কাতি বিহু। ইও কৃষি বা শস্য উৎসৱ আৰু খেতি-বাতিৰ মঙ্গলৰ কাৰণে এই বিহুত বিবিধ বিধি-বিধান পালন কৰা হয়। সেইদিনা আলু-কচু আৰু ভেঁট শেলেকু খোৱাৰ নিয়ম। এই দিনত তুলসীৰ তলত বন্তি লগাই নাম গায়; ভঁড়ালৰ গুৰিত বন্তি জ্বলোৱা হয়। কামৰূপৰ কোনো কোনো অঞ্চলত বিশেষকৈ পশ্চিম বৰিগোগ মৌজাৰ দৈ-চপৰা গাৱঁত

কুমাৰী-ছোৱালীয়ে কাতি মাহত পদূলিত কলগছ পুতি তাৰ গুৰিত চাকি জ্বলাই কেইবাদিনো ধৰি শস্যবৃদ্ধিৰ অৰ্থে জগন্নাথৰ নাম গায়। এই উৎসৱৰ কলপুলি উভালি নেপেলাই য'তে বোৰে ত'তে বাঢ়িবলৈ দিয়ে। সেই গছৰ প্ৰথম কলঠোক সৰাহত লগোৱাৰ নিয়ম। কৃষি আৰু উৰ্ব্বৰতাৰ উৎসৱ স্বৰূপে কাতি বিহুৰ লগত ওৰাওঁসকলৰ 'কৰম-গাৰা' পূজাৰ সাদৃশ্য আছে। এই পূজাৰ বিষয়ে W. G. Archer-এ লিখিছে :

The Karam festival occurs in August at the climax of the monsoon when the paddy is standing in the fields but has not yet come into ear. It makes a period of relaxation between the arduous work of transplanting the paddy, and rigours of the harvest ; and is possibly a fecundity festival to help the ripening of the crop.

মাঘ বিহু খেতি-চপোৱাৰ আনন্দ-উৎসৱ ; ই এক প্ৰকাৰ নৱান্ন বা পিঠা-উৎসৱ। মাঘবিহুৰ লগত জড়িত মেজি, মেজিঘৰৰ (ভেৰা ঘৰ, হাবলি ঘৰ) জুইত ন-ধানৰ চাউল, মাহ, তিল উচৰ্গা কৰা হয় ; এই পিনৰপৰা চাবলৈ গ'লে এইবোৰ অগ্নি-তুষ্টিৰ অনুষ্ঠান ; বৈদিক যুগৰ শস্য উৎসৱ আগ্ৰয়ণ-ইষ্টিৰ লগত ইয়াৰ অলপ মিল দেখা যায়। এই যজ্ঞৰ উপহাৰ সম্বন্ধে অধ্যাপক কীথে লিখিছে :

Before partaking of any of the fruits of the fields it is necessary for a man who has established fire to make offerings. The normal offerings are those of rice in Autumn and barley in Spring, alternatives are bamboo seeds in Summer or millet in Autumn or the rains.

শস্য উৎসৱৰ ভিতৰত আহিন মাহৰ লখিমী সৰাহ উল্লেখযোগ্য। আহিন মাহত ধানৰ ঠোক ওলাবৰ সময়ত তিৰোতাসকলে গোট খাই লখিমী নাম গাই এই সৰাহ পাতে। আহোমসকলে লখিমী-উৎসৱ বিশেষ বিধি-অনুষ্ঠানেৰে পালন কৰে। আঘোন মাহৰ পূৰ্ণিমাত "ম'হ-হ' " উৎসৱ। এই উৎসৱত ডেকা-ল'ৰাবোৰে গাৱঁৰ ঘৰে ঘৰে গৈ গীত গাই গাই ম'হ খেদে।

বহাগ মাহত বিশেষকৈ কামৰূপ অঞ্চলত "ভথেলি" উৎসৱ হয়। এই উৎসৱত বাঁহ এডালত কাপোৰ মেৰিয়াই আৰু মালা পিন্ধাই দৰা সাজি মাটিত পোতে, আৰু অন্য কেইডালমান বাঁহক কন্যাৰ সাজ পিন্ধাই তাৰ চাৰিওকাষে পোতা হয়। হাতত গদা ঘূৰাই সেই বাঁহৰ (সাধাৰণতে পাৰ বোলা হয়) চাৰিওকাষে মানুহে ঘূৰি ঘূৰি নাচে। পূৰ্ব্বে এই উৎসৱ কেইবাদিনলৈকে চলিছিল। ইয়াৰ লগত প্ৰাচীন শক্ৰোত্থান বা ইন্দ্ৰধ্বজ উৎসৱৰ সম্বন্ধ অনুমান কৰিব পাৰি। কালিকা পুৰাণত শক্ৰোত্থানৰ বিস্তৃত বিৱৰণ আছে। বঙ্গদেশৰো কোনো কোনো অঞ্চলত এই ইন্দ্ৰ উৎসৱৰ প্ৰচলন আছে। মেদিনীপুৰ জিলাত ভাদমাহৰ শুক্লপক্ষৰ দ্বাদশী তিথিত পথাৰত শালগছ এজোপা পুতি তাৰ ওপৰত এটা বাঁহৰ ছাতি তৰি দিয়া হয়। ছাতিটোৰ ওপৰত আখৈ আৰু দৈ ছটিওৱা হয়। এই গছৰ চাৰিওকাষে মানুহে নৃত্য-গীত-বাদ্যৰ অনুষ্ঠান কৰে। আঠ দিনৰ অন্তত গছজোপা বিসৰ্জ্জন দিয়া হয়।

সামাজিক অনুষ্ঠান হিচাবে বিয়া আৰু মৃত্যু এই দুটা সমানে উল্লেখযোগ্য। সামূহিকভাৱে তাত ৰাইজ গোট খায় আৰু গাৱঁৰ সকলোৱেই এই অনুষ্ঠানত যোগ দিয়ে। বিয়াৰ লগত জড়িত নীতি-নিয়ম, ক্ৰিয়া-কাণ্ডত তিৰোতাসকলে বিশেষভাৱে অংশ গ্ৰহণ কৰে। সেইবোৰৰ ভিতৰত দুৱাৰ মুখত আমপাত আঁৰি দিয়া, গাঁঠিয়ন খুন্দা, নোৱাবৰ কাৰণে বেঙ্গৈ সজোৱা, মৰল সজোৱা, দুৰ্ণড়িত চাউল-বন্তি ভৰোৱা আদি প্ৰধান। বিয়াৰ আগদিনা ৰাতি অধিবাস কৰে, আৰু দোক-মোকালিতে দৈয়ন দিয়ে। বাহী-বিয়াৰ পিছদিনা খোবা-খুবুনি উৎসৱ ; দৰা-কন্যাক সেইদিনা ঢেঁকী দিবলৈ দিয়া হয়। তিৰোতাসকলৰ শিল্পনিপুণতা আৰু কবি-সুলভ দক্ষতা প্ৰকাশ পোৱা আনবোৰ কাম হৈছে—নোৱনি, পানী-তোলা, সুৱাগুৰি তোলা, আগ চাউল দিয়া, দৰা আদৰা আদি। বেলেগ বেলেগ সুৰেৰে এই অনুষ্ঠানসমূহত বিভিন্ন ধৰণৰ বিয়ানাম

গোৰা হয়। অন্য এবিধ বৰ আমোদজনক বিয়ানাম হৈছে— জোৰানাম। কন্যা-ঘৰলৈ দৰা আহি পোৱাৰ পিছত এই নাম হোমৰ গুৰিত গোৱা হয়। দৰা আৰু কন্যাঘৰীয়া ছুয়োদল নামতীৰ মাজত এই জোৰানামেৰে তর্ক আৰু কেতিয়াবা কাজিয়াও লাগে।

ছোৱালী পুষ্পিতা হলে চাৰিদিন বা সাত দিনত তোলনি বিয়া, নোৱাই তোলনি, পুহা-বিয়া বা উঠন-বিয়া পতা হয়। এই বিয়াত মাথোন তিৰোতাসকলেহে অংশ গ্রহণ কৰে। সেইদৰে আগৰ দিনত গোসাঁই-বামুণ আদিৰ আগ-বিয়াৰ পিছত শান্তি-বিয়া পতাৰ নিয়ম আছিল।

জন্মৰ পিছত নামকৰণ, অন্নপ্রাশন, চূড়াকৰণ, কর্ণবেধ আৰু বিদ্যাৰম্ভ আদি অনুষ্ঠান ঘাইকৈ উচ্চ-বর্ণৰ হিন্দুৱে পালন কৰে। ব্রাহ্মণৰ মাজত লগুণদিয়নী বা উপনয়ন ডাঙৰ মাঙ্গলিক অনুষ্ঠান। উপনয়নত গোৱা সুকীয়া গীতো আছে। বিভিন্ন জাতি-বর্ণৰ মাজত মৃত্যুত বিবিধ আচাৰ-অনুষ্ঠান সমূহীয়া ভাৱে পালন কৰা হয়। মৃত্যু সম্বন্ধীয় ভালেমান আচাৰ নীতি আর্য্য-অনার্য্যৰ সংমিশ্রণত গঢ়ি উঠিছে; ইয়াৰে কেতবোৰ সম্পূর্ণ আর্য্যীকৰণৰ ফল।

ঘৰলোৱা, পুখুৰীখন্দা, মাৰি-মৰক, বিপদ-আপদত নানা অনুষ্ঠান, নাম-কীর্ত্তন পাঠ আদি কৰা হয়। এই সকলোবোৰ ৰাজহুৱাভাৱে কৰা হয়, আৰু ইয়াত গোটেই গাওঁৰে নহলেও অন্ততঃ চুবুৰীৰ আত্মীয়-কুটুম্বৰ সহায়-সহযোগ মিলা-প্রীতি ঘটে।

এইবোৰ পূজা-পাৰ্ব্বণৰ বাহিৰেও ঘাইকৈ তিনিটা অনুষ্ঠানে অসমীয়া গাৱঁলীয়া মানুহৰ জীৱন উৎসৱমুখৰ কৰি তুলিছে, সামাজিক সংঘবদ্ধতা, জাতীয় আৰু সাংস্কৃতিক ঐক্যস্থাপনত বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে—সেয়ে হৈছে তীর্থস্থান, সত্র-নামঘৰ আৰু মন্দিৰ-দেৱালয়। শাক্ত-বৈষ্ণৱৰ সৰু-বৰ ভালেমান তীর্থক্ষেত্র অসমৰ বহু ঠাইত আছে। কালিকা পুৰাণ আৰু যোগিনীতন্ত্ৰই এই তীর্থসমূহৰ শ্রেণী বিভাগ কৰি দীর্ঘ তালিকা আৰু বিস্তৃত বিৱৰণ দিছে।

তাৰ ভিতৰত কামাখ্যা, হয়গ্রীৱ, অশ্বক্রান্ত, উর্ব্বশী, মণিকর্ণেশ্বৰ, সিদ্ধেশ্বৰী, অপূর্ণভৱ আৰু পাণ্ডুনাথ প্রধান। কামাখ্যা আৰু পৰশুৰাম কুণ্ড ভাৰত-প্রসিদ্ধ। 'শিৱথান', 'আই গোসানীৰ থান', 'বাসুদেৱ থান', 'বুঢ়া-বুঢ়ীৰ থান' নামৰ অন্যান্য কিছুমান পৱিত্র থানো আছে। দেৱ-দেৱী, ঋষি-মুনিৰ আখ্যানৰ লগত সংযুক্ত লিঙ্গ, শিল, আশ্রম, কুণ্ড, ঘাট আদিক পৱিত্র জ্ঞান কৰি বছৰৰ বিভিন্ন মাহ তিথিত সমূহীয়াভাৱে পূজা-অর্চ্চনা কৰা হয়। ইয়াৰ ভিতৰত বিশ্বনাথ আৰু মণিকর্ণেশ্বৰৰ শিৱলিঙ্গ, শিলঘাটৰ ছুই মুনি-শিলা, বশিষ্ঠাশ্রমৰ অৰুন্ধতী শিল, বশিষ্ঠাশ্রম, কন্যকাশ্রম, পৰশুৰাম কুণ্ড, ভৈৰৱকুণ্ড, গণেশঘাট অধিক পুণ্যস্থান। নানা উৎসৱ-পাৰ্ব্বণত এইবোৰ দর্শন কৰিবলৈ যাত্রীৰ সমাগম হয়। তাৰে ফলত জাতীয় সম্প্রীতি আৰু ঐক্য গঢ়ি উঠে।

সত্র-নামঘৰত নিতৌ নাম-কীর্ত্তন পাঠ আলোচনাৰ ব্যৱস্থা আছে; বাৰ মাহত তেৰটা পৰ্ব্ব হৈয়ে থাকে। সৰু-বৰ সত্রসমূহ অসমৰ সৰ্ব্বত্র স্থাপিত হোৱাৰ হেতু, সমগ্র অসমীয়াৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ ওপৰত এইবোৰৰ বিশেষ প্রভাৱ লক্ষ্য কৰিব লগীয়া।

মন্দিৰ-দেৱালয় সমূহত কেৱল বাৰ্ষিক পূজা-পাতলেই নহয়; নানা বিধি-অনুষ্ঠানেৰে দৈনিক পূজা-অর্চ্চনাও পালন কৰা হয়। এই দৈনিক উপাসনা, পূজা-সেৱাত ভক্ত আৰু সাধাৰণ লোকে যোগ দিয়ে; অৱসৰৰ সময়ত শাস্ত্র-ব্যাখ্যা, উপাসনা সঙ্গীত শুনে।

সত্রসমূহৰ দৰে অসমৰ বহু ঠাইত ভালেমান মঠ-মন্দিৰ আছে; ইয়াৰে বেছিভাগ আহোম ৰজাসকলে নিৰ্ম্মাণ কৰা। অৱশ্যে বহু মন্দিৰ প্রাচীন ঐতিহ্যমণ্ডিত আৰু বহু কালৰেপৰা পৱিত্র জ্ঞান কৰা থানত সজোৱা হৈছিল। এই মঠ-মন্দিৰবোৰৰ কোনো কোনোটো ধ্বংস হৈছে যদিও, সেই ধ্বংসস্তূপতে গাৱঁলীয়া ৰাইজে আজিও পূজা-অর্চ্চনা, দান-দক্ষিণা দি আছে। বছৰৰ বিভিন্ন পূজা-পাৰ্ব্বণত এইবোৰ ঠাইত যাত্রীৰ সমাগম হয়। পূজা-পাৰ্ব্বণৰ

বাহিৰেও এই মঠ-মন্দিৰ, তীৰ্থ-পীঠত গাওঁলীয়া মানুহে অপায়-অমঙ্গল, ৰোগ-ব্যাধিৰপৰা হাত সাৰিবলৈ, বিবাহৰ শুভফল আৰু অন্যান্য মনস্কামনা সিদ্ধিৰ অৰ্থে পূজা-পাতল দিয়ে। নগাওঁৰ সৌভাগ্য-মাধৱ, পলাশবাৰীৰ বাগেশ্বৰী থানত আবিয়ৈ গাভৰুৱে স্বামী পাবলৈ আৰু শিপিনী হবলৈ কামনা কৰি পূজা আগবঢ়ায়।

অসমৰ বিভিন্ন জিলাৰ কেতবোৰ মঠ-মন্দিৰ, পৱিত্ৰস্থানৰ এটি তালিকা তলত দিয়া হ'ল। সেই দেৱ-দেৱীৰ উল্লেখৰপৰাই আমাৰ দেশৰ গাওঁ-ভূঞেঁ শৈৱ, শাক্ত, গাণপত্য, বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম কেনে ভাৱে প্ৰচাৰ হৈছিল আৰু সেই বিভিন্ন ধৰ্ম্মমতে সাধাৰণ অসমীয়া প্ৰজাৰ ওপৰত কি ভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল তাক বুজিব পৰা যাব।

কামৰূপ জিলাৰ মঠ-মন্দিৰ আৰু কেতবোৰ পৱিত্ৰস্থানৰ ভিতৰত হৈছে :

অশ্বক্লান্ত (বৰ্ত্তমান মন্দিৰ শিৱসিংহ ৰজাৰ নিৰ্ম্মাণ), অগ্নি বাণেশ্বৰ (শিৱসিংহ), অম্ৰতকেশ্বৰ (ৰামচা মৌজাত), ঈশ্বৰ পটেশ্বৰী (বপচি), উগ্ৰতাৰা, উমানন্দ (ছুয়োটা শিৱসিংহ), কামাখ্যা, কালী (খাটা মৌজাত), কূৰ্ম্ম-মাধৱ, কূৰ্ম্ম-জনাৰ্দ্দন, গোপেশ্বৰ দেৱালয় (শিৱসিংহ), চণ্ডিকা দেৱালয় (শিৱসিংহ), ছত্ৰাকাৰ দেৱালয় (কমলেশ্বৰ সিংহ), জনাৰ্দ্দন (শিৱসিংহ), জয়দুৰ্গা (হাজো, লক্ষ্মীসিংহ), দক্ৰেশ্বৰ (বৰপেটা), দীৰ্ঘেশ্বৰী (ৰাজেশ্বৰসিংহ), দীপ্তেশ্বৰ (পূব কছাৰিমহল), ধাৰেশ্বৰ (শিৱসিংহ), নৱগ্ৰহ-চিত্ৰাচল (ৰাজেশ্বৰসিংহ), পাণ্ডুনাথ (গৌৰীনাথ সিংহ), পৰিহৰেশ্বৰ (লক্ষ্মীসিংহ), বশিষ্ঠ (ৰাজেশ্বৰসিংহ), বিশ্বেশ্বৰ (ধৰমপুৰ মৌজা), বাণেশ্বৰ (চন্দ্ৰকান্তসিংহ), বাসুদেৱ থান (বৰপেটা), বুঢ়াগোসাঁইথান (ছয়গাওঁ), ভৃঙ্গেশ্বৰ (শিৱসিংহ), মদন কামদেৱ, মাধৱ দেৱালয় (হাজো), মণিকৰ্ণিকেশ্বৰ, ৰুদ্ৰেশ্বৰ (শিৱসিংহ), শুক্লেশ্বৰ (শিৱসিংহ), শ্যামৰাই (হাজো), সিদ্ধেশ্বৰ।

নগাওঁ জিলাৰ পূজা-অনুষ্ঠানৰ প্ৰধান কেন্দ্ৰ হ'ল বৰভগীয়া

মৌজাৰ অম্বিকানাথ, নন্দকেশ্বৰ আৰু সৌভাগ্য মাধৱ, আৰু পূব-থৰিয়াৰ ঢুলাল মাধৱ, বামুণীৰ চিত্ৰমন্দিৰ। শিলঘাটৰ কামাখ্যা মন্দিৰ আৰু চামগুৰি অঞ্চলৰ শিৱ আৰু বুঢ়াবুঢ়ীৰ থান প্ৰসিদ্ধ।

শিৱসাগৰ জিলাৰ প্ৰধান মন্দিৰসমূহ হ'ল দেৰগাওঁৰ ন-দৌল (ৰাজেশ্বৰ সিংহ); নামতিৰ বগী দৌল (লক্ষ্মীসিংহৰ মাতৃ), বৰপাত্ৰ দৌল (হৰিনাথ বৰপাত্ৰ) আৰু ৰাণী প্ৰমথেশ্বৰীয়ে সজোৱা গৌৰীসাগৰ, শিৱ আৰু দেৱীদৌল ; ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে সজোৱা জয়সাগৰ দৌল, মাজুদৌল আৰু দেৱীদৌল। নামতিৰ অন্যান্য দৌলৰ ভিতৰত হৈছে নামতি দৌল (লক্ষ্মীসিংহ); মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহই নিৰ্ম্মাণ কৰোৱা অন্যান্য দৌলৰ ভিতৰত ৰঙ্গনাথ ফাকুৱা, হৰগৌৰী দেৱালয়, শিৱদৌল, বিষ্ণুদৌল আদি।

লক্ষীমপুৰ জিলাৰ পৰশুৰাম কুণ্ড আৰু তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ ভাৰত-প্ৰসিদ্ধ প্ৰাচীন তীৰ্থস্থান। এই জিলাৰ সোৱনশিৰি নৈৰ পাৰত বাসুদেৱ থান, সাৰ্হিদেৱী দেৱালয়, পিছলাৰ পাৰত (চামকৰা নৈ) পূৰ্ব্বৰ মাঘলোৱা দৌল, গহপুৰৰ থাকুই নদীৰ পাৰৰ কলাবাৰী বাসুদেৱ থান ; বিহপুৰীয়া মৌজাৰ কন্দলীপুখুৰীৰ পাৰৰ মোৱামৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ গুৰু অনিৰুদ্ধদেৱৰ থানলৈ বছৰি, বিশেষকৈ খৰালি মাহকেইটাত বিদেশৰপৰাও যাত্ৰীৰ সমাগম হয়। পিছলা নৈৰ পৱিত্ৰতাৰ বিষয়ে পিচ্ছিলাতন্ত্ৰত উল্লেখ আছে ; এই নদীৰ কাষতে তান্ত্ৰিক ধৰ্ম্মৰ এক প্ৰধান কেন্দ্ৰ আছিল আৰু ইয়াৰপৰাই ভালেমান জনজাতিৰ মাজত আনকি তিব্বতলৈকো তান্ত্ৰিক ধৰ্ম্মৰ বিস্তাৰ হোৱাৰ প্ৰমাণ পোৱা গৈছে। আইৰ নামত পিছলা নদীৰ পাৰৰ দেৱী পূজা আৰু চণ্ডীপাঠৰ উল্লেখ আছে :

পিছলাৰ ঘাটে আয়ে পানী তোলে
তামৰে কলসী লৈ,
ছ-অড়া বামুণে চণ্ডীপাঠ কৰিছে
ভৱানীক আগতে থৈ।

তেজপুৰ মহকুমাৰ উল্লেখযোগ্য মঠ-মন্দিৰৰ ভিতৰত হল উমা-দৌল (শিৱসিংহ), চণ্ডী (গদাধৰসিংহ), তিঙ্গেশ্বৰ, ডুলালমাধৱ, নন্দিকেশ্বৰ (ৰুদ্ৰসিংহ), নাগশঙ্কৰ, পূৰ্ব্বশঙ্কৰ, ফুলকৰি (ৰুদ্ৰসিংহ), বাণেশ্বৰ, বৰদৌল, বাসুদেৱ (ৰাজেশ্বৰসিংহ), বুঢ়ামাধৱ (শিৱসিংহ), বিশ্বনাথ (গদাধৰসিংহ), ভৈৰব, মহা-ভৈৰৱ, মুক্তিনাথ, যোগেশ্বৰ (ৰুদ্ৰসিংহ), ৰুদ্ৰপাদ (শিৱসিংহ), শুক্লেশ্বৰ, সিঙ্গৰি, সূৰ্য্যমাধৱ, সৌভাগ্যমাধৱ ইত্যাদি। দৰঙৰ তাম্ৰেশ্বৰ, ৰুদ্ৰেশ্বৰ, বুঢ়াগোসাঁই, বুঢ়ীগোসাঁই আদিয়েই মুখ্য। দৰঙৰ সোণাইগাৱঁৰ ভৈৰবকুণ্ডত দান-দক্ষিণাৰে পৱিত্ৰ দিনত যাত্ৰীয়ে স্নান কৰে।

গোৱালপাৰা জিলাৰ পঞ্চৰত্ন, মহাদেৱ পাহাৰৰ দেৱালয় উল্লেখ-যোগ্য প্ৰাচীন পুণ্যক্ষেত্ৰ। মহাদেৱ পাহাৰৰ শিৱ থানত বহাগ বিহুৰ সময়ত যাগ-যজ্ঞ উৎসৱ-অনুষ্ঠান কেইবাদিন জুৰি পতা হয়; দূৰ ঠাইৰপৰাও ইয়ালৈ যাত্ৰীৰ সমাগম হয়।

ধৰ্ম্মমূলক নৃত্য

নৃত্য সাধাৰণতে আনন্দ আৰু ব্যায়ামৰ মাধ্যম বুলি বিবেচিত হলেও প্ৰাচীন কালৰপৰা ধৰ্ম্মমূলক আচাৰ-অনুষ্ঠান আৰু উৎসৱৰ লগতহে ইয়াৰ সম্বন্ধ। আজি-কালি অৱশ্যে ধৰ্ম্মমূলক আৰু সামাজিক আনন্দ-উৎসৱ আদি ভিন ভিন উদ্দেশ্যে নাচ অনুষ্ঠানৰ লগত ওতঃপ্ৰোতভাৱে সাঙোৰ খাই আছে। তথাপি প্ৰচলিত দুই এটা নাচ-অনুষ্ঠানৰপৰা ইয়াৰ যে মূলতে ধৰ্ম্মৰ লগত সম্বন্ধ সেই কথা প্ৰমাণ কৰিব পাৰি। অসমৰ দেওধনী নাচ-অনুষ্ঠানেই দৃষ্টান্ত। ঘণ্টাৰ পিচত ঘণ্টা নাচ চলি থাকে; দৰ্শকৰ আনন্দ উপভোগৰ সকলো অনুভূতি শেষ হৈ যায়; তথাপি দেওধনীৰ নাচৰ বিৰাম নাই। এই ৰীতিৰপৰা পূজা-অৰ্চ্চনাৰ লগত যে নৃত্যৰ প্ৰধান সম্বন্ধ সি সহজেই অনুমেয়।

ধৰ্ম্ম আৰু ধৰ্ম্মানুষ্ঠানৰ লগত জড়িত নাচ অনুষ্ঠানৰ সংজ্ঞা কিছু ব্যাপক। হাত, ভৰি, বাহু, মূৰৰ তাল লয় সংযোজিত অঙ্গ-সঞ্চালনকেই ধৰ্ম্মমূলক নাচৰ সংজ্ঞাত ধৰিব পাৰি। কোনো কোনো ধৰ্ম্মমূলক নৃত্যত অঙ্গৰ সঞ্চালন নাই বুলিয়েই কব পাৰি; কোনো নাচত গতি অৰ্থাৎ পদ সঞ্চালনো নহয়। কম অঙ্গ-সঞ্চালনৰ ধাৰ্ম্মিক নৃত্যৰ ভিতৰত খাচীসকলৰ নংক্ৰেম নাচ পৰে। এই নাচত কেৱল এবাৰ আগলৈ আৰু এবাৰ পিচলৈ ভৰি চালনা কৰা হয়; কোনো

কোনো মুহূৰ্ত্তত ভৰিৰ গতি বন্ধ কৰি একে ঠাইতে বৈ থকাও এই নৃত্যৰ ৰীতি। দেৱ-দেৱীৰ সমুখত দৰ্শোৱা ভালেমান উপাসনা-নৃত্যত পদ সঞ্চালন একেবাৰেই নহয়; দেৱতাৰ সমুখত বহি অথবা আঠু কাঢ়িয়েই নৃত্যৰ ভঙ্গীত হাত-মূৰ সঞ্চালনেই পদ্ধতি।

বহু বিচাৰ বিশ্লেষণৰ ফলত আদিতে সকলো নৃত্যই ধৰ্ম্ম অথবা দেৱ-দেৱী উপাসনা সম্বন্ধীয় আছিল বুলি পণ্ডিতসকলে সিদ্ধান্ত কৰিছে; আৰু এই নৃত্যৰ সৃষ্টি মানুহৰ অনুকৰণপ্ৰিয় প্ৰবৃত্তিৰপৰা জন্ম হৈছে বুলি অনুমান কৰা হয়। এতিয়া কথা হ'ল—মানুহে কাক অনুকৰণ কৰে? এই প্ৰশ্নৰ সমাধান দিবলৈ গৈ নৃত্যবিদ-সকলে আদিম মানুহৰ মন অধ্যয়ন কৰিব লগাত পৰিছে। আদিম মানুহে (আনকি আজিও সাধাৰণ লোকে) লৰচৰ কৰা যি কোনো বস্তুকেই জীৱ থকা বা প্ৰাণৱান বুলি অনুমান কৰে। বতাহত গছ-গছনিৰ ডাল-পাত লৰে; গতিকে গছ-গছনিৰ জীৱ আছে। বোৱতী নদী অথবা নিজৰাৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে অনুমান; এইবোৰৰ গতি আছে—গতিকে জীৱন্ত। আদিম মানুহৰ কল্পনাৰ মতে কোনো এক অলৌকিক শক্তিয়ে এই সঞ্চালন সম্ভৱপৰ কৰে; কিয়নো গতি হৈছে অলৌকিক শক্তিৰ লক্ষণ (তেওঁলোকৰ উদাহৰণ মেঘ, বৰষুণ, বিজুলী, ধুমুহা, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, ইত্যাদি)। গতিকে নৃত্যত তেওঁলোকে অলৌকিক শক্তিৰ প্ৰধান গুণ 'গতি'ক অনুকৰণ কৰে; আৰু যি দেৱ-দেৱীক অথবা অপদেৱতাক পূজা কৰে তেওঁলোকক সন্তোষ দিবলৈ বা তেওঁলোকৰ লগত মিলন লভিবলৈ এই উপায় (গতি অৰ্থাৎ নাচ) গ্ৰহণ কৰা হয়।

কোনো কোনোৱে এই উপাসনা-নৃত্য জন্তুৰ ভঙ্গিৰ অনুকৰণত উৎপত্তি হৈছে বুলিও ভাবে। কোনো কোনো জন্তুৰ খোজ-কাটলত নৃত্য-ভঙ্গিমা অৱশ্যে আছে; তালৈ লক্ষ্য কৰি অসমীয়াত এনেবোৰ প্ৰৱচন গঢ়ি উঠিছে—হংসিনী গমন; মৰাল গতি; গজ গতি; খঞ্জন খোজ, ময়ূৰ ভঙ্গিমা ইত্যাদি।

অসমৰ বিভিন্ন উপজাতি আৰু সম্প্ৰদায়ৰ মাজত ময়ূৰ-নৃত্য, বাঘ-নাচ, মৎস্য-নৃত্য আদি জীৱজন্তুৰ অনুকৰণত সৃষ্টি হোৱা নাচ এতিয়াও দেখা যায়। আও নগাসকলৰ আঙ্গামালু নৃত্যত নাচোঁতা সকলে চাৰিজন চাৰিজনকৈ মিলি একোটা একোটা শাৰী হৈ ঢোলৰ চেৱে চেৱে দ্ৰুত তালত নাচে। চাৰিজনীয়া এই শাৰীবোৰে মাছে পানীত সাঁতোৰাৰ দৰে চাৰিওপিনে ঘূৰি ঘূৰি মৎস্য-নাচ নাচে।

অসমৰ ভালেমান নৃত্য ধৰ্ম্ম, ধাৰ্ম্মিক অনুষ্ঠান আৰু পূজা-পদ্ধতিৰ লগত যে জড়িত, সেইকথা কেইটামান নাচ অনুষ্ঠানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলেই বুজা যাব। নাচৰ প্ৰথম আৰু সৰ্ব্ব-প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল দেৱ-দেৱী অথবা অলৌকিক শক্তিসমূহক শ্ৰদ্ধা দেখুউৱা। শ্ৰদ্ধা-প্ৰদৰ্শনৰ নৃত্য মাধ্যম হোৱাৰো অনেক কাৰণ আছে। ই প্ৰথমে অনুকৰণ; দেৱতাক অনুকৰণ কৰাৰ কাৰণ হ'ল তেওঁলোকৰ সন্তুষ্টি বিধান (এজনে আনজনক অনুকৰণ কৰিলে যাক অনুকৰণ কৰা হয় তেওঁৰ প্ৰতিপত্তি আৰু আত্মগৌৰৱ বাঢ়ে)। দ্বিতীয়তে, দেৱতাৰ সন্তোষৰ কাৰণে তেওঁৰ সমুখত নিজৰ কৃতিত্ব প্ৰকাশ (সৰু লৰা-ছোৱালীয়ে অঙ্গী-ভঙ্গী কৰি নাচি অথবা আবৃত্তি কৰি মাক-বাপেক বা গুৰুজনক সন্তোষ লগাবলৈ চেষ্টা কৰে)। দেৱতাৰ সমুখত অন্তৰ প্ৰকাশ আৰু দেহ-উৎসৰ্গৰ বিচিত্ৰ ৰীতি সকলো দেশৰ ধৰ্ম্মতে আছে। কালিকাপুৰাণ আৰু অসমৰ মন্ত্ৰ-সাহিত্যত দেৱ-দেৱীৰ বেদীত গাৰ তেজ উৎসৰ্গা কৰাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। সাধকৰ এই কাৰ্য্যই দেৱ-দেৱীক আনন্দ দিয়ে বুলি সাধাৰণ প্ৰজাৰ বিশ্বাস; আৰু সেই কাৰণেই দেৱতাৰ সমুখত অন্তৰৰ নিবেদন অঙ্গ-ভঙ্গীৰ সঞ্চালনৰ মাজেদি প্ৰদৰ্শোৱা হয়।

দেৱ-দেৱী পূজাৰ লগত জড়িত অসমৰ প্ৰাচীন নাচ হ'ল—নটীনাচ। ই দাক্ষিণাত্যৰ দেৱদাসী অনুষ্ঠানৰ সম পৰ্য্যায়ৰ; বিশেষকৈ শৈৱ আৰু শাক্ত মন্দিৰত এই নৃত্য অনুষ্ঠিত হৈছিল প্ৰাচীন তন্ত্ৰ মন্ত্ৰ আৰু আহোম যুগৰ বুৰঞ্জীত এই নৃত্যৰ প্ৰচলনৰ

বিৱৰণ আছে। অসমৰ ধৰ্ম্ম সম্বন্ধীয় নৃত্যৰ বিভিন্ন ৰীতিৰ বিকাশ আৰু প্ৰচাৰৰ ক্ষেত্ৰত শৈৱ-শাক্ত ধৰ্ম্মৰ প্ৰচুৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। এই ধৰ্ম্ম আৰু জনজাতীয় ধৰ্ম্মীয় অনুষ্ঠান সংযোগ হৈ সৃষ্টি হৈছে দেওধনী নৃত্য। এই নৃত্যত দেৱীলৈ উচৰ্গা কৰা জীৱৰ মাংস খাই বা ৰক্ত পান কৰি দেৱীৰ লগত একে হবলৈ প্ৰয়াস কৰা হয়। নাচনী তিৰোতাগৰাকীয়ে দেৱীৰ লগত একীভূত হবলৈ কৰা এই নৃত্য পদ্ধতিত ঘাইকৈ তিনিটা অৱস্থাৰ পৰিচয় প্ৰকাশ পায়। সেয়ে হৈছে, অনুকৰণ, ৰূপ-ধাৰণ, আৰু একীভূত অৱস্থা। দেওধনীয়ে বিৰাম নোলোৱাকৈ বহুপৰ নাচি থাকে; এই দীৰ্ঘ নৃত্য-কালত প্ৰথমে দেখা দিয়ে মূৰ-ঘূৰণি, তাৰ পিছত আহে অৰ্দ্ধ-চেতন অৱস্থা, শেষত অৰ্দ্ধ-প্ৰলাপ আৰু সম্পূৰ্ণ সম্মোহনৰ অৱস্থা। এনে অৱস্থাত দেৱীয়ে দেওধনীক অনুগ্ৰহ কৰি দৈৱশক্তি দান কৰা বুলি দৰ্শক আৰু সাধকসকলে বিশ্বাস কৰে। (এই-খিনিতে "গাত দেওধনী লাগিছে" এই অসমীয়া কথাশাৰীৰ তাৎপৰ্য্য লক্ষ্য কৰিবলগীয়া।) অৰ্দ্ধ প্ৰলাপত দেওধনীয়ে কোৱা কথাবোৰত বিশেষ অৰ্থ সংযুক্ত কৰি দৈববাণী বুলি ধৰা হয়। এই দেওধনী নৃত্য মনসা পূজা, কামাখ্যাৰ কুমাৰী পূজা (কুমাৰী পূজাত পুৰুষেহে নাচি নাচি দৈব শক্তি লাভ কৰে) আৰু বড়ো-কছাৰী-সকলৰ খেৰাই পূজাতে কেৱল অনুষ্ঠিত নহয়; সাময়িক, অপায়-অমঙ্গল, যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ সময়তো এই নৃত্য-অনুষ্ঠান পতা হয়। উত্তৰ কাছাৰৰ কছাৰীসকলৰ মাজত পত্ৰিছ নামৰ পুৰুষ নৰ্ত্তক আছে। এওঁলোকে নাচি নাচি দৈৱশক্তি লাভ কৰে; এই দৈৱশক্তি লাভ কৰিবলৈ নাচৰ লগত খৰমমুৰিৰ (ঢোল আৰু বাঁহী) ব্যৱহাৰ অনিবাৰ্য্য।

ওজাপালি নাচবো আদিতে মনসা বা মাৰৈ পূজাৰ লগতহে ঘাই সংযোগ আছিল। শাক্ত পূজাৰ লগত জড়িত শাস্ত্ৰসম্মত আন আন কলানিপুণ নৃত্য হৈছে আৰতি আৰু পূজাৰী নৃত্য। মধ্য

যুগত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ জাগৰণৰ সময়ত বিবিধ ৰীতিৰ শাস্ত্ৰীয় আৰু লৌকিক নৃত্যৰ সৃষ্টি হৈছিল। শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ চৰ্চ্চাৰ কাৰণে মহা-পুৰুষ শঙ্কৰদেৱে অসমত এক নতুন শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন কৰিছিল। ভাওনাৰ লগত জড়িত নাচসমূহ আৰু গায়ন-বায়ন অনুষ্ঠান—এই দুইৰ তাৰপৰাই উদ্ভৱ। শাস্ত্ৰসম্মত এই নাচবোৰৰ ভিতৰত কৃষ্ণ নাচ, সূত্ৰধাৰী নাচ, চালি নাচ, নটুৱা নাচ আদি আটাইবোৰৰেই মূল আবেদন ধৰ্ম্মৰ। শঙ্কৰী বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মত পূজা-বিধি নাই; কিন্তু আছে নাম-প্ৰসঙ্গ। প্ৰায়বোৰ নাম-প্ৰসঙ্গত—যথা কীৰ্ত্তন পাঠ, থিয় নাম, দিহা নাম, নগৰ সংকীৰ্ত্তন, হুচৰি, বোকা ধেমালি আদিত অঙ্গৰ সঞ্চালন হয়। গতিকে উপাসনা পদ্ধতিৰ এই অনুষ্ঠান-বোৰকো ওপৰত দি অহা সংজ্ঞা মতে নাচৰ পৰ্য্যায়ত ধৰিব পাৰি।

মণিপুৰীসকলৰ লাইহৰৌবা নৃত্য দেৱ-দেৱীক সন্তুষ্ট কৰাৰ নৃত্য। লাইহৰৌবা নৃত্য কেইবা প্ৰকাৰৰো আছে; যেনে নংদন, জাগই, লেইটাই মুংদাই আৰু লেইনেট জাগই। এই নৃত্যবোৰত মাইবা বা পুৰোহিতসকলে নাচে। অন্য পুৰুষ আৰু নাৰীয়ে লাইপৌ নৃত্য নাচে। বৈষ্ণৱ আন্দোলনে মণিপুৰীসকলৰ মাজত আন একধৰণৰ ধৰ্ম্মমূলক নৃত্যৰ বিকাশ সাধিলে—বিশেষকৈ ৰাস-নৃত্যত। ৰাস-নৃত্যবো বহুতো ৰূপ আছে; যেনে ভঙ্গি, খুৰুম্বা, পাৰেং, বৃন্দাবন পাৰেং, চনচেনৱা, আইচেই ইত্যাদি।

বড়োসকলৰ মাজত খেৰাই পূজাই হ'ল আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ ধৰ্ম্মোৎসৱ। বিশদভাবে খেৰাই নৃত্যেৰে এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। এই নৃত্য বাৰ প্ৰকাৰৰ: বাথন গিদিংগ্ৰয় (বেদী প্ৰদক্ষিণ কৰি কৰা নৃত্য), ছাত্ৰালি মোছানয় (গোড়া ধৰ্ম্ম নৃত্য), খফ্রি চিত্ৰয় (জাপি লৈ কৰা নৃত্য), খইজোমা পনয় (পোক-পৰুৱা দূৰ কৰিবলৈ কৰা নৃত্য), গণ্ডোৱালা বননয় (পখিলা ধৰিবলৈ কৰা নৃত্য), ছাগোলন (এই জগতলৈ জীৱন-প্ৰৱাহৰ ধাৰা কিদৰে বৈ আহিল, তাৰ প্ৰদৰ্শন নৃত্য), মইছো জেলেনয় (মহৰ নৃত্য),

নাওবনয় (নাৱৰ নৃত্য), গোবাই দাত্রাই নৃত্য (ধোঁৱাত উঠা নৃত্য), নফুৰ গেলেনয় (ভালুকৰ নৃত্য), দাও থই লংনয় (কুকুৰা কাটি তাৰ ৰক্তপান কৰা নৃত্য), পাপলা মোচানয় (ধীবৰ নৃত্য)।

দেৱতা পূজা সম্বন্ধীয় নৃত্যসমূহৰ ভিতৰত সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, তৰা, ৰামধনু আদিৰ সন্তুষ্টি বিধানৰ কাৰণে কৰা নাচকো ধৰিব পাৰি। আও নগাসকলৰ চন্দ্ৰ-নৃত্য বিশেষকৈ ৰাতি অনুষ্ঠিত হয়। ছোৱালীবিলাকে মুখামুখিকৈ দুশাৰী হৈ শাৰী পাতে। দুয়োটা শাৰীৰে প্ৰত্যেকজনী ছোৱালীয়ে হাতেৰে বিপৰীত শাৰীৰ ছোৱালীৰ কঁকালত ধৰি লয়। এটা শাৰীয়ে নিজৰ পাল পৰিলে দুখোজ গৈ এটা জাপ মাৰে আৰু ইটো শাৰী পিচলৈ যায়।

ভূত, প্ৰেত আৰু ব্যাধি দূৰ কৰিবলৈকো নৃত্য অনুষ্ঠিত হয়। নগৰ সংকীৰ্ত্তনৰ উদ্দেশ্য হ'ল ব্যাধি দূৰ কৰা। অসমীয়াৰ মহ-হো আৰু কছাৰীসকলৰ মোহা হোনয় মহ-খেদা নৃত্য।

দেৱতালৈ উচৰ্গা কৰা বলি পৱিত্ৰ কৰাৰো নৃত্য পদ্ধতি নগা-সকলৰ মাজত প্ৰচলিত। মেথোন বলি দিবৰ সময়ত এই নৃত্য কৰা হয়। এই সময়ত আওবিলাকে কৰা নৃত্যটোৰ নাম হ'ল ৎচুংচেং (Tsungsang)। নাচটো উৎসবৰ যিজন সেৱকী তেওঁৰ ঘৰৰ ভিতৰত পতা হয়।

এই নৃত্যত এজন মুনিহ, এজনী তিৰোতা—এই ক্ৰমত ইজনে সিজনৰ বাহুত ধৰি ধৰি চক্ৰাকাৰভাৱে থিয় হয়—আৰু সুৰ লগাই মন্ত্ৰ মাতে। মন্ত্ৰৰ সুৰে সুৰে ধীৰে ধীৰে অঙ্গচালনা আৰম্ভ হয়।

মন্দিৰ প্ৰদক্ষিণ এটা অতি প্ৰাচীন ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কীয় প্ৰথা। কেতিয়াবা কেতিয়াবা এই প্ৰদক্ষিণ শোভাযাত্ৰা আৰু নিৰ্দ্দিষ্ট পদক্ষেপৰ ভিতৰেদি আৰু কেতিয়াবা নৃত্যৰ যোগেদি অনুষ্ঠিত হয়। এই প্ৰদক্ষিণ, প্ৰতিমা, বেদী, দেৱতালৈ আগবঢ়োৱা বলি, কোনো পৱিত্ৰ গছ বা কোনো নদীৰ চাৰিওকাষে ঘূৰি ঘূৰি কৰা হয়। অসমীয়াৰ ভিতৰতো, ঘাইকৈ বিহুত গাভৰু ছোৱালীয়ে নৈৰ পাৰত

কোনো গছৰ চাৰিও ফালে ঘূৰি ঘূৰি বিহু নাচ নাচে। গছক প্ৰদক্ষিণ কৰি নচাৰ উদ্দেশ্য সম্ভৱতঃ সৰহ শস্য উৎপাদনৰ অৰ্থে বৃক্ষ দেৱতাৰ তুষ্টি সাধন। সকলো জড় পদাৰ্থৰ ভিতৰত বোৱতী পানীৰ লগত থকা অলৌকিক সম্বন্ধই আটাইতকৈ লক্ষ্যণীয়। গতিকে নৃত্যৰ যোগেদি নৈ বা জুৰিক পূজা কৰাটো স্বাভাৱিক। বহাগ বিহুত অসমীয়া ছোৱালীয়ে লুইত, সোৱণশিৰি, জাজী, দিখৌ, কলং আদি নৈৰ পাৰত নচা নাচৰ কথা এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিব পাৰি। খেৰাইপূজাত মহাদেৱক তুষ্ট কৰিবৰ মানসে বড়ো তিৰোতাসকলে চোতালত সিজু গছ কই তাৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি নাচে।

খাচীসকলৰ নংক্ৰেম উৎসৱৰ লগত সম্বন্ধ থকা কিছুমান নাচ বেদীৰ চাৰিওফালে আৰু বিশচট মেই বা পবিত্ৰ স্তম্ভৰ সমুখত নচা হয়। নগাসকলে পূজাৰ খুটা আৰু উৎসৰ্গা কৰিলৈ সেই খুটাত বান্ধি থোৱা মেথোনৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি নাচে।

অসমীয়া বিয়াৰ কেতবোৰ আনুষ্ঠানিক ক্ৰিয়া-কাণ্ডকো নৃত্যৰ বহল সংস্কাৰৰ ভিতৰত ধৰিব পাৰি। নোৱনি, দৰা-আদৰা আদি আনুষ্ঠানিক ক্ৰিয়া-কাণ্ডত নৃত্য-ৰূপ স্পষ্ট। তিৰোতাসকলৰ পানী তুলিবলৈ যোৱাটোৰো সমদল নৃত্যৰ লগত সাদৃশ্য আছে। মিৰি-সকলৰ জন্ম, যৌৱনকাল প্ৰাপ্তি, বিবাহ আৰু মৃত্যু—জীৱনৰ এই আটাইকেইটা দোমোজাতেই নৃত্য অপৰিহাৰ্য্য মাঙ্গলিক অনুষ্ঠান। বিয়াত তেওঁলোকে অনেক প্ৰকাৰৰ নাচ নাচে। মণিপুৰী বিবাহোৎসৱ আৰম্ভ হয় নাট-পালাৰে (সংকীৰ্ত্তন)। এই সংকীৰ্ত্তনত তিন্দন, ৰাজমন, তনচুপ আৰু মেনকুপ গোৱা হয় আৰু নচা হয়। তিন্দনত সাধাৰণতে নৃত্য নাথাকেই বুলিব লাগে। ইয়াত তেওঁ-লোকে বহি বহি গীত গায় আৰু কৰতাল বা পুং বজাই তাৰ ছেৱে ছেৱে মাথোন নাচে। কিন্তু ৰাজমন, তনচুপ, আৰু মেনকুপত অংশ গ্ৰহণকাৰীসকলে নাচিবই। তেতিয়া এই নৃত্যত কন্যাই

আহি যোগ দিয়েহি। কিন্তু কন্যাই নচা মানে হ'ল সংকীৰ্তনৰ গীতৰ তালে তালে দৰাৰ চাৰিওফালে প্ৰদক্ষিণ কৰা। বড়োসকলৰ ভিতৰতো, গাভৰু ছোৱালীয়ে আনকি বুঢ়া-বুঢ়ীয়েও বিয়াত নাচে।

দেৱতা সম্পৰ্কীয় নৃত্য শৱ-সৎকাৰতো অনুষ্ঠিত হয়। কোনো কোনোৱে অপদেৱতা বা ভূত খেদিবলৈও নৃত্য কৰে আৰু মৃতকক সন্মান কৰিবলৈ নাচৰ অনুষ্ঠান পতা হয়। শৱ সৎকাৰৰ সময়ত নচা-প্ৰথা অসমীয়া হিন্দুৰ মাজত প্ৰচলন নাই। জনজাতীয় লোকসকলৰ মাজতহে ইয়াক ঘাইকৈ দেখা যায়। সৎকাৰ নকৰাকৈ বহুদিন মৰা শটো ৰখাৰ নিয়ম মিজোসকলৰ ফৈদ এটাৰ ভিতৰত আছে। শৱটো কেইবাদিনো সম্পৰ্কীয় লোক আৰু বন্ধু-বান্ধৱৰ ঘৰে ঘৰে লৈ ফুৰোৱা হয়। মৰা শটো নিওঁতে গীত গাই নাচি নাচি যোৱা হয়। আকৌ ঘৰৰ ভিতৰত সম্পৰ্কীয় লোক আৰু বন্ধু-বান্ধৱসকলেও মৰা শটোৰ আগত নাচে।

লুচাইসকলৰ মাজত মিট্‌থিৰপ লাম বুলি এটা জাকজমকীয়া উৎসৱ হয়। বাইজৰ এই সমূহীয়া আনন্দোৎসৱৰ লগতে নৃত্যও কৰা হয়। এই নৃত্য জীয়া মানুহৰ নৃত্যতকৈ মৰা মানুহৰ নৃত্য যেনহে লাগে। এই নৃত্যত মৃত উপৰিপুৰুষ আৰু সম্পৰ্কীয়-সকলৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি সাজি নচুউৱা হয়। নাচৰ পিচত প্ৰতিমূৰ্ত্তিবোৰ বিশেষ ধৰণে সজা এখন দোলাৰ ওপৰত থিয় কৰি থোৱা হয় আৰু নাচৰ ভঙ্গীত নাচোঁতাসকলে ইয়াক দোলাই থাকে। গাৰোসকলৰ মৃত্যু অনুষ্ঠান 'মন গোনা'ত নৃত্য অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ।

অসমৰ জনজাতিসকলে যুদ্ধত জয়লাভৰ উদ্দেশ্যে যুঁজাৰুসকলক সহায় কৰিবলৈ আৰু সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতি শক্তিশালী কৰিবলৈ নৃত্যৰ আয়োজন কৰে। বাট্‌লাৰে লিখিছে যে "অতীত কালত কুকীসকলে যুদ্ধত জয়লাভ কৰিলে শত্ৰুৰ মূৰ ঘৰলৈ লৈ আহে আৰু গাওঁ সোমোৱাৰ লগে লগে যুঁজাৰুসকলে যুদ্ধৰ সাজপাৰ পিন্ধি নৃত্য কৰে।" বহুতো নগা ফৈদৰ ৰণ-নৃত্য আছে। কেদোহাহ বা

আঙ্গামী নগাসকলৰ ৰণ-নৃত্য অৱশ্যে আনুষ্ঠানিক নহয়। এই নৃত্যত যাঠি, ঢাল আৰু দাবে সজ্জিত হৈ ডেকা এজনে জপিয়াই জপিয়াই যাঠিডাল ঘূৰায় আৰু সচৰাচৰ শত্ৰুপক্ষক যুঁজাৰুবোৰে চিৎকাৰ কৰি প্ৰত্যাহ্বান জনোৱাৰ দৰে এই ডেকাজনেও চিঞৰি চিঞৰি প্ৰত্যাহ্বান জনায়।

অসমৰ জনজাতিসকলৰ চিকাৰী নৃত্য আমোদ আনন্দৰ কাৰণে আৰু চিকাৰ অনুসৰণৰ দ্বাৰা জন্তুৰ অধিষ্ঠাতা দেৱতাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈও কৰা হয়। চিকাৰত সফলতা লাভ কৰি চিকাৰী গাওঁলৈ উভতি আহিলে লুচাইসকলে আত্মীয়-স্বজনেৰে সৈতে লগ-লাগি চিকাৰত পোৱা জন্তুটোক নৃত্যেৰে অভ্যৰ্থনা জনায় (প্ৰকৃততে মৃত জন্তুৰ আত্মাক পূজা কৰে)। মণিপুৰীসকলৰ মাজতো বিবিধ পদ্ধতিৰ চিকাৰী-নৃত্য আছে। এনেবোৰ চিকাৰী নৃত্যত মণিপুৰীসকলে চিকাৰৰ জন্তুক সন্মোহিত কৰিবলৈ হাতত যাঠি লৈ লাস্যময় গতিত চিকাৰ-যাত্ৰা আৰম্ভ কৰে। মাছ মাৰোঁতেও এডাল দীঘল বাঁহ পথালিকৈ ধৰি তাৰে বিলম্বিত আৰু দ্ৰুত তালত পানী কোবাই কোবাই নাচিবলৈ ধৰে।

সাধাৰণতে কল্যাণময় শক্তিসমূহক আহ্বান কৰি আৰু অনিষ্ট-কাৰী অপদেৱতাক দূৰ কৰি জীৱনৰ প্ৰধান অৱলম্বন খাদ্যশস্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি কৰা হয়। গতিকে দেৱতা-পূজা সম্পৰ্কীয় নৃত্যৰ আন এটা উদ্দেশ্য হ'ল শস্য বৃদ্ধি কৰা বা দেৱতাক তেনে কৰিবলৈ সহায় কৰা বা খোচামোদ কৰা। এফালৰপৰা চালে এনে নৃত্য এই ক্ষেত্ৰত এটা অনুকৰণীয় যাদু। এইদৰে ওখ ওখ জাপ মাৰি যি নৃত্য কৰা হয় সেই নৃত্যবোৰৰ ফলত শস্যবোৰো ওখ জাপৰ দৰেই লহপহকৈ বাঢ়ি আহিব বুলি বহুতে বিশ্বাস কৰে। অনুকৰণীয় যাদুৰ কাম হিচাবেই এই উপাসনা-নৃত্যৰ উদ্দেশ্য হ'ল সূৰ্য্যক তাৰ নিজ কক্ষ-পথত ঘূৰিবলৈ সহায় কৰা। বহাগ বিহুৰ বিহু-নাচবোৰো আচলতে উপাসনা নৃত্যই। এই নৃত্যবোৰৰ যোগেদি

ভাল শস্য প্ৰচুৰ পৰিমাণে হবলৈ দেৱতাৰ মন যোগোৱা হয়। মাঘ বিহুৰ নিশা মেজী আৰু হাবলী ঘৰত ভোজ-ভাত খাই হাঁহি ফূৰ্ত্তি কৰি নচা নাচবোৰো উপাসনা নৃত্য। এনে নৃত্যবোৰৰ যোগেদি ভাল খেতি হোৱাৰ কাৰণে দেৱতাসকলক ধন্যবাদ জ্ঞাপন আৰু সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰা হয়।

গাৰোসকলৰ মাজত মি গি অ' বা ভূঁইবোৱা নৃত্যৰ চলন্তি আছে। কঠীয়া কেনেকৈ সিঁচা হয় আৰু পথাৰত কেনেকৈ ভূঁই বোৱা হয় তাৰ অনুকৰণত নৃত্য কৰা হয়। যেই কোনো বয়সৰে মুনিহ আৰু তিৰোতা উভয়েই এই নৃত্যত যোগ দিব পাৰে। নাচোঁতাসকল দুশাৰী হয়; আগৰ শাৰীত তিৰোতা, পিচৰ শাৰীত মুনিহ। পুৰুষসকলে বাদ্য বজায় আৰু তিৰোতাসকলে ভূঁইবোৱাৰ অনুকৰণত বাদ্যৰ ছেৱে ছেৱে নাচি থাকে।

গাৰোসকলৰ জা মোগাপা বা বংচুগালা আৰু ওৱাংগালা বুলি দুটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কৃষি-নৃত্য আছে। জা মোগাপা কৃষি-দেৱতালৈ (বোকিমে) খেতিৰ প্ৰথম শস্য উচৰ্গা কৰা উৎসৱ। ওৱাংগালা পালন কৰা হয় খেতি চপোৱাৰ ঠিক পাচতেই, সচৰাচৰ অক্টোবৰ মাহত। দুয়োটা উৎসৱতেই তিৰোতাসকলে মনৰ হেঁপাহেৰে নাচে। এই নাচবোৰক নোকজাং চিও বা 'ঘৰৰ মাজৰ নাচ' বুলি কোৱা হয়। এই নাচতো দেৱতাক প্ৰাৰ্থনা কৰি গোৱা হয়—"হে দেৱতা, উঠা; আমি ঘৰৰ মাজত নাচিছোঁ; তুমি আমাৰ প্ৰতি সদয় হোৱা" ইত্যাদি। মণিপুৰীসকলৰ ফৌগৌৰবা নৃত্যও কৃষি-নৃত্যই। এই নৃত্য মইবা বা পুৰুহিতে কৰে। বড়োসকলে খেৰাই পূজা পাতে কাতিমহীয়া আৰু গোছ উঠাৰ পিচত। খেতি যাতে প্ৰচুৰ পৰিমাণে হয় তাৰ কাৰণে শিৱক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ খেৰাই পূজাত মুনিহ-তিৰোতা উভয়েই নাচে। মিকিৰসকলেও নৃত্যৰ যোগেদিয়েই লখিমী-চপোৱা (হং) উৎসৱ পালন কৰে।

নগাসকলৰ বিভিন্ন ফৈদৰ মাজত বিবিধ ৰীতিৰ নাচ আছে।

এই নাচবোৰ কৃষিক কেন্দ্ৰ কৰি কৰা দেৱতা পূজা সম্বন্ধীয় নাচ। লখিমী চপোৱা উৎসৱ বেংমা নগাসকলৰ প্ৰধান উৎসৱ। এই উৎসৱত অত্যন্ত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হয় আৰু ই অনেক দিন ধৰি চলে। উৎসৱৰ চতুৰ্থ দিনটোৰ নাম হ'ল কুনী হুংজং বা নৃত্য-দিৱস। এইদিনাৰ নাচটো ভাল সাজপাৰ পিন্ধি নচা হয়; আৰু এইদিনা গোৱা গীতবোৰত অতীতৰ মহাপুৰুষসকলৰ গুণানুকীৰ্ত্তন কৰা হয়।

শস্য ভাল বেয়া হোৱাটো দেৱতাৰ কৃপাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে বুলি লাখেৰসকলেও বিশ্বাস কৰে। সেইকাৰণে কৃষি-কৰ্ম্মৰ বিভিন্ন পৰ্য্যায়সমূহত পাহাৰ আৰু পথাৰৰ দেৱতাসকলৰ সন্তুষ্টি বিধানৰ কাৰণে বলি আগবঢ়াই নৃত্য কৰা হয়। প্ৰথমতে দিয়া বলিটোক কোৱা হয় ৰায়ালংছি আৰু ঝুমখেতি আধা-আধি দোৱা হওঁতে সকলো গঞা ৰাইজ গোট-খাই এই বলি দান কৰে। ঝুমখেতি দোৱা শেষ হৈ গলে পখুপিলা নামেৰে এটা নৃত্য কৰে। গাৱঁৰ আলিত ডেকা গাভৰুৱে পখুপিলা নাচে। ডেকাসকল চক্ৰাকাৰে থিয় হয়; প্ৰত্যেক ডেকাৰ কাষত এগৰাকী গাভৰু থাকে। এই চক্ৰাকাৰ দলটোৰ কেন্দ্ৰত সোমাই এজন পুৰুষে গং বজাই নৃত্য আৰু গীত পৰিচালনা কৰে। নাচনী-নাচনিয়াৰসকলে এইদৰে গোটেই গাৱঁতে ঘূৰি ঘূৰি গীত গায় আৰু নাচে। এই সময়ৰ বাহিৰে অন্য সময়ত পখুপিলা নচা নিষিদ্ধ। গোম-ধানৰ খেতি চপোৱা উৎসৱ পালনাৰ্থে কোনো কোনো লাখেৰ গাৱঁত পাজু-তাওলা নামৰ নৃত্য অনুষ্ঠিত হ'য়। গোমধান খেতি চপোৱাৰ বাহিৰে অন্য প্ৰসঙ্গত এই নৃত্য অনুষ্ঠিত নহয়। কুকীসকলৰ লামগং আৰু অনল বোলা লখিমী চপোৱা উৎসৱ নৃত্য আৰু গীতেৰে পালন কৰা হয়। খাচীসকলৰ সকলো উৎসৱতেই নৃত্য প্ৰধান আৰু খাচী-সকলৰ নংক্ৰেম অনুষ্ঠানকো কৃষিৰ লগত জড়িত নৃত্য বুলি ধৰিব পাৰি। এই ক্ষেত্ৰত প্ৰধান পুৰোহিত আৰু বিভিন্ন লিংডো বা পুৰোহিতসকলৰ সহায়ত খিৰিমৰ চিয়েমে (বা নংক্ৰেমে)

কৃষিৰ সমৃদ্ধি হবৰ কাৰণে আৰু ৰাজ্যৰ সকলো লোকৰে উজ্জ্বল ভবিষ্যতৰ সংকল্প যাতে কৃতকাৰ্য্য হয় তাৰ কাৰণে অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী কাচক্লেই চিন শ্চৰক সন্তুষ্ট কৰে।

মাছ মৰা, খেতিৰ কাৰণে ন-মাটি ভঙা, ঘৰ উভা, পূজাৰ কাৰণে প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ শিল বগৰাই অনা, নতুন পুখুৰী বা কুঁৱা খন্দা আদি অন্যান্য কাৰ্য্যকলাপৰ ক্ষেত্ৰটো পূজা সম্বন্ধীয় নৃত্য অনুষ্ঠিত হয়।

বাদ্য-যন্ত্ৰ

ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ দৰে প্ৰাচীন অসমতো সঙ্গীতৰ যথেষ্ট চৰ্চ্চা হৈছিল; সঙ্গীতৰ লগত নানাবিধ বাদ্য-যন্ত্ৰৰো সংযোগ আছিল। আমাৰ দেশত অ'ত ত'ত সিচঁৰতি হৈ থকা পুৰণি ভাস্কৰ্য্য আৰু বৈষ্ণৱ-যুগৰ চিত্ৰাঙ্কিত সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহৰ চিত্ৰৰপৰা এইবোৰৰ বিষয়ে জানিব পাৰি। পঞ্চদশ শতিকাত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ ভক্তি-আন্দোলন সঙ্গীত আৰু নাটক-ভাওনাৰ যোগেদি দেশৰ ইমূৰৰপৰা সিমূৰলৈকে বিয়পি পৰিছিল। বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ লগত জড়িত সত্ৰ আৰু নামঘৰ, এই দুই জাতীয় অনুষ্ঠানে, সঙ্গীত আৰু ভাওনা আজিলৈকে অসমত প্ৰাণবান কৰি ৰাখিছে। এই বিষয়ে আমাৰ ধাৰ্ম্মিক আৰু সামাজিক উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰো দান কম নহয়। পূজা-পাৰ্ব্বণ আৰু বিয়া-বিহুত গীত আৰু বাদ্য অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ।

ভাৰতীয় শাস্ত্ৰ মতে অসমৰ বাদ্য-যন্ত্ৰসমূহ তত-যন্ত্ৰ, ঘন-যন্ত্ৰ, সুষিৰ-যন্ত্ৰ, আনদ্ধ-যন্ত্ৰ আদি বিভিন্ন পৰ্য্যায়ত ভাগ কৰিব পাৰি। তত-যন্ত্ৰৰ ভিতৰত তাঁৰৰ বাদ্য-যন্ত্ৰসমূহ পৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত বীণ বা বীণাই অতি প্ৰাচীন; ই ভাৰতত জাতীয় বাদ্য-যন্ত্ৰ ৰূপে পৰিগণিত। A Cultural History of Assam পুথিত তেজপুৰ, শিৱসাগৰ, কামাখ্যা মন্দিৰৰ পুৰণি মূৰ্ত্তিৰ হাতত থকা বীণাৰ উল্লেখ

কৰা হৈছে। প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যত বিপঞ্চি, দোতাৰা, ৰিলাস, কৰিলাস বা ৰুদ্ৰৰিলাস, ৰীণা, ৰুদ্ৰৰীণা, ৰামৰীণা, ৰবাব, স্বৰমণ্ডল, চাৰিন্দা, টোকাৰী, ৰুদ্ৰক টোকাৰীৰ উল্লেখ আছে। টোকাৰীৰ গ্ৰাম্য-সংস্কৰণ হ'ল লাও-টোকাৰী। বিশেষকৈ দেহ-বিচাৰৰ গীত গাওঁতে বৰাগীয়ে লাও-টোকাৰীৰ ব্যৱহাৰ কৰে। মাধৱদেৱৰ বৰগীতত ইয়াৰে কেইখনমান বীণৰ উল্লেখ আছে ঃ

বিপঞ্চি ৰবাব
ৰুদ্ৰ কৰিলাস
শবদ স্বৰমণ্ডলে।
মন্দিৰা উপাঙ্গ
মধুৰ মৃদঙ্গ
বহু বাদ্য সুমঙ্গলে ॥

কাঁহ, তাল, ঘণ্টা আদি ঘন-যন্ত্ৰৰ শাৰীৰ। তাল অনেক প্ৰকাৰৰ। শব্দৰ মাধুৰ্য্য আৰু গাম্ভীৰ্য্য অনুযায়ী বিভিন্ন প্ৰসঙ্গত বিভিন্ন তাল ব্যৱহাৰ কৰা হয়। আকাৰত ডাঙৰ তালৰ ভিতৰত হ'ল ৰামতাল বা ভোৰতাল। ভোৰতাল ভোটদেশৰপৰা অহা বুলি অনুমান হয় (ভোট∠ভোড়∠ভোৰ)। তিব্বতী বৌদ্ধ-সঙ্গীতত এই তালৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰ আছে। সৰু বিধৰ ভিতৰত খঞ্জৰি, খঞ্জৰিকা, মন্দিৰা, খুটিতাল আদি। বাঁহৰ শালেৰে সজা এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰৰ নাম কৰতাল। ধৰ্ম্ম-সঙ্গীতৰ লগত ইয়াক বজোৱা হয়।

এই শাৰীৰ অন্য এক প্ৰকাৰৰ বাদ্যযন্ত্ৰ হ'ল কাঁহ। ইয়াৰে এবিধ হ'ল বৰকাঁহ আৰু আনবিধ সৰুকাঁহ। তাৰোপৰি মঞ্জৰ, ঝঞ্জৰ বা ঝঞ্জিৰিকা নামৰ কাঁহৰ বাদ্যৰ উল্লেখ পোৱা যায়। অন্য এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ হ'ল ঘণ্টা। হিন্দু সঙ্গীত আৰু পূজা-অৰ্চ্চনাত অতীতৰপৰাই ঘণ্টাৰ ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। আজিও ভক্তই পুণ্য আৰ্জ্জিবলৈ মন্দিৰত প্ৰৱেশ কৰি ঘণ্টা বজায়। কিঙ্কিণী আৰু নুপূৰকো বাদ্যযন্ত্ৰৰ ভিতৰত ধৰিব পাৰি।

মুখেৰে ফু দি বজোৱা বাদ্য-যন্ত্ৰসমূহেই হ'ল সুষিৰ-যন্ত্ৰ। ফু দি বজোৱা পুৰণি বাদ্যযন্ত্ৰৰ ভিতৰত শিঙাই প্ৰধান। গাৱঁলীয়া

অঞ্চলত আৰু জনজাতীয়সকলৰ মাজত ম'হৰ শিঙৰ শিঙাৰ এতিয়াও প্ৰচলন আছে। প্ৰয়োগ অনুসৰি শিঙাৰ বিভিন্ন নামকৰণ কৰা হৈছে ; ৰাম শিঙা, খং শিঙা, ৰণ শিঙা। অসমীয়া সাধুকথাত খং শিঙা আৰু ৰণ শিঙাৰ উল্লেখ মন কৰিবলগীয়া। বহু জনজাতিয়ে মন্ত্ৰৰ লগত শিঙা বজাই ভূত-প্ৰেত, আপদ-অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ বিচাৰে। পেপাঁও অন্য এটি সাধাৰণতে প্ৰচলিত বাদ্য-যন্ত্ৰ। ভাৰতীয় ধৰ্ম্মমূলক আৰু সামাজিক মাঙ্গলিক অনুষ্ঠানত শঙ্খৰ প্ৰাচীন কালৰেপৰা সম্বন্ধ ; যুদ্ধক্ষেত্ৰত শঙ্খৰ প্ৰয়োগ হৈছিল। ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ ইতিহাসত বাঁহী, বেণু বা মুৰুলীৰ স্থান অতি চিত্তাকৰ্ষক আৰু ঐতিহ্যমণ্ডিত। বাঁহীৰ নিদৰ্শন নানা স্থানত আৱিষ্কৃত হোৱা অসমৰ প্ৰাচীন ভাস্কৰ্য্যত পোৱা গৈছে। পুৰণি সাহিত্যত কীচক-বেণুৰ উল্লেখ আছে। কোনো কোনো পণ্ডিতে কীচক বেণু আৰু কীচক শব্দটো চীন দেশৰপৰা অহা বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। বাঁহীৰ গ্ৰাম্য সংস্কৰণ পেঁপা। বড়ো-কছাৰীসকলৰ মাজত দীঘল চিফুং বাঁহীৰ ব্যাপক প্ৰচলন। অসমত কালি বা কালিয়াৰ ব্যৱহাৰ যে বহুদিনীয়া সেই কথা তেজপুৰৰ এটি পুৰণি ভাস্কৰ্য্যই প্ৰমাণ কৰে। ইয়াক ধাতু আৰু কাঠ দুয়োটাৰে নিৰ্ম্মাণ কৰা হয় ; আৰু বিশেষকৈ বিৱাহ উৎসৱত বজোৱা হয়। পুৰণি পুথিত কালি, কালিয়া, জয় কালি, বীৰ কালিৰ উল্লেখ আছে। এই শাৰীৰ অন্য এক বাদ্য-যন্ত্ৰ ভেৰী সম্ভৱতঃ তিব্বতৰপৰা আহিছে। ৰামভেৰী বা ৰণভেৰী সম্ভৱতঃ ৰণবাদ্য। মহৰি আৰু গগণা লৌকিক উৎসৱ-অনুষ্ঠানত বজোৱা হয়। গগণাৰ ঘাই সম্বন্ধ বিহুগীত আৰু বিহু-নৃত্যৰ লগত। বিহু-নামত তিৰোতায়ো গগণা বজায়।

আনদ্ধ যন্ত্ৰৰ ভিতৰত ঢোল জাতীয় বাদ্যৰ স্থানেই সৰ্ব্বপ্ৰথম। ঢোল জাতীয় বাদ্য অসমৰ অন্যতম প্ৰধান গুৰুত্বপূৰ্ণ বাদ্যযন্ত্ৰ। অসমত প্ৰচলিত ঢোলজাতীয় বাদ্য অনেক প্ৰকাৰৰ ; আকাৰ, গঢ় আৰু নিৰ্ম্মাণৰ উপাদান ভেদে সেইবোৰৰ নামো ভিন ভিন। ডাঙৰ

ডাঙৰ ঢোলবোৰৰ নাম হ'ল—দামা বা দামামা, গোমুখ, কহালা বা কহালি, নাগাৰা আৰু পটহ। দস্কা, ডিণ্ডিম, দুন্দুভি, জয়ঢাক আদি হ'ল ৰণবাদ্য। ৰামায়ণত যুদ্ধ-প্ৰসঙ্গত আছে—

কহালি মুহোৰি ভেৰী শবদ তুমুল।
দুন্দুভি মৃদঙ্গ দাম বাজে ঢাক ঢোল॥

কালিকাপুৰাণত আছে—

অৱাদয়ন্ত তে শঙ্খান্ পটহান্ পৰিৱাদিনঃ।
মৃদঙ্গাণ্ডিণ্ডিমাংশ্চৈব গোমুখান্ পণৱাংস্তথা॥

এই জাতীয় অন্য এবিধ বাদ্য হ'ল দবা। ই আকাৰত ডাঙৰ। নামঘৰ, মন্দিৰৰ অনুষ্ঠানত ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰা হয়। মন্দিৰ বা নামঘৰত দবাই গাৱঁৰ মানুহক দৈনন্দিন বিভিন্ন কামৰ সময়-সংকেত দিয়ে। দবা কোবালে ভূত-প্ৰেত আদি অমঙ্গল বিদূৰ হয় বুলি সাধাৰণৰ বিশ্বাস। ধুমুহা-বৰষুণ, ভূমিকম্প, অগ্নি-সংযোগ আদি প্ৰাকৃত দুৰ্য্যোগবোৰৰ সময়ত দবা কোবাই ৰাইজক সজাগ কৰা হয়। ভাৰতীয় আনদ্ধ যন্ত্ৰৰ ভিতৰত প্ৰাচীনতম বাদ্যযন্ত্ৰৰ এবিধ হ'ল মৃদঙ্গ। মৃদঙ্গ নামটোৱেই ই যে মাটিৰে (মৃৎ) নিৰ্ম্মিত সেই কথা সূচায়। গায়ন বায়নৰ মূল বাদ্য-যন্ত্ৰই হ'ল মৃদঙ্গ। প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যত মহিলাই মৃদঙ্গ বজোৱাৰ উল্লেখ আছে। মৃদঙ্গৰ আধুনিক ৰূপ হ'ল খোল। চৰিত পুথিৰ মতে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে কপিলীমুখৰ কুমাৰৰ হতুৱাই প্ৰথমে খোল নিৰ্ম্মাণ কৰোৱাইছিল। ঢোলৰ ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ ডম্বৰুৱে শিৱৰ বাদ্য-যন্ত্ৰ স্বৰূপে অসমীয়া প্ৰাচীন মূৰ্ত্তিকলাত বিশেষ মৰ্য্যাদা লাভ কৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত ঢোল, ঢোলক, খুমুচি আৰু মাদলৰ নাম পোৱা যায়। তেজপুৰত পোৱা প্ৰাচীন ভাস্কৰ্য্যত ঢোল বা ঢোলকৰ চিত্ৰ আছে। লোক-সঙ্গীততেই ঢোল বা ঢোলকৰ প্ৰচলন অধিক। সামাজিক উৎসৱত ঢুলীয়া-খুলীয়াই ঢোল আৰু পাতিঢোল ব্যৱহাৰ কৰে।

মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণত বাদ্য-যন্ত্ৰৰ এটি তালিকা আছে ঃ

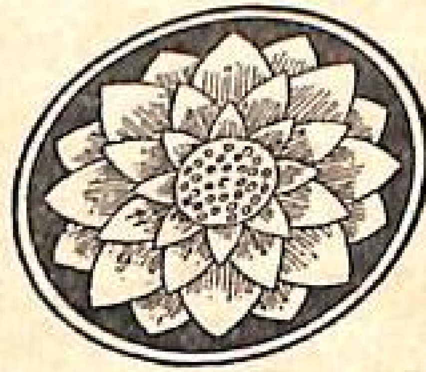
বীৰ ঢাক ঢোল বাজে তৰল ডগৰ দণ্ডি
শৱদ শুনিয়া কোলাহল
ভেমচা কৈমচা চয় ঝাঝাৰ ৰেমচি বাজে
ৰামতাল আৰু কৰতাল॥
টোকাৰি কেন্দৰা, ৰুদ্ৰ বিপঞ্চি দোতাৰা বাজে
ৱীণা ৱাঁশী দোশৰি মোহৰি।
জিজিৰা কাহালি শিঙ্গা ভেৰি ডাকে নিৰন্তৰ
স্বৰ্গ ভুবনকো গৈলা পূৰি॥

আন এজন অসমীয়া কবি সূৰ্য্যখৰি দৈৱজ্ঞই তেওঁৰ দৰং ৰাজ-বংশাৱলীত কেতবোৰ বাদ্যৰ নাম উল্লেখ কৰিছে ঃ

শঙ্খ ঘণ্টা কৰতাল, দুন্দুভি বজাৱে ভাল,
ঢাক ঢোল ডগৰ নাগাৰা।
ৰামবেনা কবিলাস, যাহাৰ মধুৰ ভাষ,
খঞ্জৰীক মোহৰী দোতাৰা॥
ৰবাব সাৰিণ্ডা বাঁশী, ঝিলি ঝিঞ্জিৰিকা ৰাশি
ৰুদ্ৰ টোকাৰী বাৱে তুড়ি।
মৃদঙ্গ মন্দিৰা খোল, ধোমচিৰ শুনি ৰোল,
গোগোনা যে বজাৱে মুৰুৰী॥
উপাঙ্গ যে ৰৰকাশ্চ, মচুৰই বাৱে জম্ফ,
জয়কালি বজাৱয় ভেৰী।
ৰাম শিঙ্গা ৰাম তাল, ঝোঞ্জৰা বজাৱে ভাল,
গোমুখ বজাৱে উচ্চ কৰি॥

বীৰ কালি সিংঘবান, তবল বজাৱে ঘন,
পূৰয় অম্বৰু বাদ্যচয়।
পালি ৰণ শব্দ আতি, দোচৰি ঢোলোক জাতি
আনো বাদ্য অসংখ্য বাজয়॥

এইবোৰ বাদ্যযন্ত্ৰৰ বাহিৰেও প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যত ভামৰি, ভাণ্ডি, বেনা, বেনী, ভেমেচি, দণ্ডি, দিণ্ডি, দোচৰি, ধোমচি, মচুৱৈ, মুকুয়া, পনৱ, বেমচি, শিঙ্গৰান, টকা, তৱলা, টুপেচি, তূৰ্য্য, আদি বাদ্যযন্ত্ৰৰ উল্লেখ আছে।

লোক-শিল্প

গাৱঁলীয়া জীৱনৰ সুকুমাৰ-কলা-প্ৰীতিৰ পৰিচয় ফুটি ওলায় হস্ত-শিল্প আৰু লোক-শিল্পত। কেৱল দৈনন্দিন প্ৰয়োজনৰ সা-সজুলিতে নহয়, ধৰ্ম্মমূলক ক্ৰিয়া-অনুষ্ঠানৰ লগতো লোক-শিল্পৰ সম্বন্ধ মন কৰিবলগীয়া। এই লোক-শিল্পৰ প্ৰাচীন নিদৰ্শন হ'ল মৃৎ-শিল্প বা কুমাৰৰ শিল্প। গাৱঁৰ মানুহৰ নিত্য ব্যৱহাৰৰ কাৰণে তৈয়াৰ কৰা এই সামগ্ৰীসমূহত কুমাৰৰ শিল্পনিপুণ ব্যক্তিত্বৰ মনোৰম ছাপ প্ৰকাশ পায়। বাৰ্ড্‌উডে ঠিকেই কৈছে, "ৰূপ আৰু ব্যৱহাৰিক সুবিধা, আৰু অনাড়ম্বৰতাৰ পিনৰপৰা ভাৰতবৰ্ষৰ মৃৎ-শিল্প প্ৰকৃতিৰ লগত ৰজিতা খাই পৰিছে; কলাৰ ক্ষেত্ৰতো, ঘৰুৱা আৰু কম খৰচী সকলো হস্ত-শিল্পৰ ভিতৰত মৃৎ-শিল্প সৰ্ব্বাঙ্গসুন্দৰ।"

প্ৰাচীন মৃৎ-শিল্পৰ চানেকী অসমত সৰহ নাই। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ মাটিৰ বস্তু বহুদিন নিটিকে। তাৰোপৰি মাটিৰ পাত্ৰ সহজতে অশুচি হয় বুলি এবাৰ ব্যৱহাৰৰ পিছতে তাক নষ্ট কৰি পেলোৱা হয়। গুৱাহাটীৰ ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত কেইটিমান বিভিন্ন চানেকীৰ মাটিৰ পুৰণিকলীয়া পাত্ৰ সংৰক্ষণ কৰা হৈছে। ইয়াৰে ভগা কলহ আৰু ধূনা জ্বলোৱা পাত্ৰটিয়ে শিল্পীৰ শিল্পাদৰ্শৰ

সুন্দৰ পৰিচয় দিছে। কলহটোৰ গাৰ অঙ্কন-ৰেখা আৰু চাক-চিক্যই দৰ্শকৰ দৃষ্টি সহজে আকৰ্ষণ কৰে।

দৈনন্দিন প্ৰয়োজনৰ বস্তুৰ বাহিৰেও কুমাৰে বিলাস আৰু আনন্দ-উৎসৱৰ পুতলা আদি সামগ্ৰীও গঢ়ে। গাৱঁৰ কুমাৰ আৰু খনিকৰে নানা দেৱ-দেৱীৰ প্ৰতিমাও গঢ়ে। কুমাৰ আৰু কুমাৰণীৰ বস্তুৰ ভিতৰত মানুহ, জীৱ-জন্তু, গছ-গছনি অঙ্কিত পোৰা-মাটিৰ কেইবাখনো প্ৰাচীন ফলক সদিয়াৰ তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ আৰু শিৱ-সাগৰৰ দৌল-দেৱালয়ৰ কাষত পোৱা গৈছে। উচ্চ-স্তৰৰ শিল্প নহলেও, এইবোৰত মানুহ আৰু প্ৰকৃতিৰ মনোৰম ব্যঞ্জনা ফুটি উঠিছে।

পুতলাৰ প্ৰসঙ্গত কামৰূপৰ পুতেলি বিয়াৰ উল্লেখ বিশেষ প্ৰয়োজন। বহাগ মাহত পুত্ৰহীনা বিধবাই পৰিয়ালৰ ঘাইকৈ বন্ধ্যা তিৰোতাৰ পুত্ৰ কামনা কৰি কেইবাযোৰাও পুতলাৰ দৰা-কন্যা সাজি পুতলা-বিয়া পাতে। বিবাহ-অনুষ্ঠানৰ পিছত এই পুতলাৰ দৰা-কন্যাবোৰ কলগছৰ ভূৰত তুলি কেইটামান হাঁহ-কণীৰে সৈতে নদীত উটাই দিয়ে।

প্ৰাচীন কালৰপৰা অসম শৈৱ আৰু শাক্ত ধৰ্ম্মৰ প্ৰখ্যাত কেন্দ্ৰ। শৈৱ আৰু শাক্ত দেৱ-দেৱীৰ অলেখ শিলৰ মূৰ্ত্তি অসমৰ বহু ঠাইত আবিষ্কৃত হৈছে। সাময়িক পূজা-অৰ্চ্চনাৰ কাৰণে কুমাৰেও পোৰা মাটিৰ মূৰ্ত্তি, চক্ৰ আৰু মণ্ডল সাজিছিল। এনে কেইটিমান মূৰ্ত্তি গুৱাহাটীৰ সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত কৰা হৈছে। এই মূৰ্ত্তি সমূহৰপৰা শৈৱ-শাক্ত ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰ আৰু পূজানুষ্ঠানৰ বিষয়েও জানিব পাৰি।

মাটিৰ পিছতে শিল্প-সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত সহজতে পোৱা উপকৰণ হৈছে বাঁহ, বেত আৰু কাঠ। অসমৰ বাঁহ-বেতৰ কাম অতীতৰে-পৰা সুবিখ্যাত। কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্ম্মাই মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠোৱা উপহাৰৰ ভিতৰত বিচিত্ৰ ৰঙৰ বেতৰ জপাত (বেত্ৰকৰণ্ড) কুণ্ডলী পকাই ভৰাই নিয়া উত্তৰীয়-বস্ত্ৰ, প্ৰিয়ংগু মঞ্জৰীৰ বেতৰ আসন, সহকাৰ ৰসেৰে পৰিপূৰ্ণ বাঁহৰ চুঙা, বেতৰ সজাত ভৰোৱা মাত লোৱা শুক-সাৰিকা আদিয়েই প্ৰধান। ফাটিয়া-ই-ইব্ৰাহিয়ে অসমৰ কাঠৰ কামৰ বিশেষ প্ৰশংসা কৰিছে। মোগলৰ বুৰঞ্জী-লিখকসকলে ব্ৰহ্মপুত্ৰত বেগাই যাব পৰা বিভিন্ন ধৰণৰ নাৱৰ বিৱৰণো দি গৈছে। অসমৰ সত্ৰসমূহৰ হেঙুল হইতালেৰে বোলোৱা চৰা-নাও বিশেষ উল্লেখযোগ্য। অসমৰ পুৰণি লিপি আৰু মধ্যযুগৰ সাহিত্যত বিশেষকৈ মনসা-কাব্যত, সোণ-খটোৱা আৰু বিভিন্ন ধৰণৰ বেপেৰুৱা নাৱৰ বৰ্ণনা আছে।

পুৰণিকালৰ যানবাহনৰ ভিতৰত দোলা প্ৰধান। আভি-জাত্যৰ স্তৰ অনুসৰি বিভিন্ন আৰ্হি আৰু কাৰুকাৰ্য্যমণ্ডিত দোলাৰ প্ৰচলন আছিল। স্বৰ্গদেৱসকলৰ, সত্ৰাধিকাৰৰ, বিষয়াৰ, বিবাহ আদি উৎসৱত ব্যবহৃত হোৱা সাধাৰণ প্ৰজাৰ আৰু বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ তিৰোতাৰ স্বকীয়া স্বকীয়া আৰ্হিৰ দোলা আছিল।

সত্ৰৰ কৰপাট আদি ঘৰ-দুৱাৰ আৰু গাৱঁৰ নামঘৰেও গাৱঁলীয়া বাইজক কাৰু-শিল্পৰ চৰ্চ্চাত সুযোগ আৰু প্ৰেৰণা যোগাইছে। সত্ৰীয়া কীৰ্ত্তন ঘৰৰ ডাঙৰ ডাঙৰ ঘূৰণীয়া খুটাত, চ'তিত, দুৱাৰত বিবিধ মূৰ্ত্তি কটা হয়। সিংহাসন, থাপনা, ঠগী আৰু গছাতো জীৱ-জন্তু, ফুল-লতা—বিশেষকৈ পদুম ফুল কাটি হেঙুল হাইতালৰ সংমিশ্ৰণত চকুৰোৱাকৈ গঢ়া হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও সিংহ, গৰুড়, হনুমান, জয়-বিজয় আৰু প্ৰহ্লাদৰ কাঠৰ মূৰ্ত্তিৰে নামঘৰ সজায়। কীৰ্ত্তিমুখ, মগৰ আৰু সিংহই পিছপিনৰপৰা হাতীক আক্ৰমণ কৰা মূৰ্ত্তি অসমৰ শিল্পত সৰবৰহী হৈ পৰিছে। এনে মূৰ্ত্তি সাধাৰণ মানুহৰ ঘৰ-দুৱাৰৰ বাহিৰেও তাঁত আৰু ঢেকীশালৰ সা-সজুলিতো কটা হয়।

মন্দিৰত আৰু নামঘৰৰ বেৰত সজাবলৈকো কাঠত মূৰ্ত্তি

কটা হয়। কোনো কোনো অঞ্চলত বছেৰেকীয়া পূজাৰ দেৱ-দেৱীৰ মূৰ্ত্তি কাঠত কটা হয়। পুৰণি মূৰ্ত্তিৰ ওপৰতে বছৰে বছৰে নকৈ ৰহণ বোলাই পূজা কৰে।

বাঁহৰ কাঠী আৰু তুলাপাতৰ বাহিৰে কাঠত কটা মুখাও আছে। ভাওনাৰ মুখাবোৰ ঘাইকৈ তিনিশ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি ঃ দেৱতা-দানৱৰ মুখা, পৌৰাণিক আৰু বাস্তৱ জীৱজন্তুৰ মুখা আৰু বহুৱাৰ মুখা। ইয়াৰে কেতবোৰ মুখত পিন্ধা হয়, কিছুমানে ভৰিৰপৰা মূৰলৈকে ঢাকি ধৰে।

কাঠৰ ঘৰুৱা সা-সজুলিৰ ভিতৰত ফুলজালি কটা পীৰা, বৰ পীৰা, চাল পীৰা, পেৰা, বৰপেৰা আদি সচৰাচৰ ব্যৱহৃত হয়। এইবোৰৰ গাত চৰাই-চিৰিকতি, ফুল-লতা, জ্যামিতিক চিত্ৰ কটা হয়। ধুনীয়াকৈ লতা-ফুল কটা উৰল এটি গুৱাহাটীৰ চৰকাৰী বয়ন-বিভাগে সংগ্ৰহ কৰিছে; ই যি কোনো দেশৰ শিল্প-সংগ্ৰহালয়ৰে সৌন্দৰ্য্য বঢ়াব।

বাঁহ-বেতৰ বস্তু ঘাইকৈ গৃহস্থালিৰ প্ৰয়োজনৰ কাৰণেই সজা হয়। ইয়াৰ সৰহভাগৰে সম্বন্ধ ধানৰ লগত। সেইবোৰ হৈছে সৰু বৰ, ঘন-সেৰেঙা নানা প্ৰকাৰৰ চালনী, খৰাহী, পাচি, ডুলি, ডলা, কুলা; জোখ-মাপৰ দোণ আৰু তুলাচালনী। কাপোৰ-কানি বয়-বস্তু থবলৈ গাৱঁৰ মানুহে বেত-বাঁহৰ জপা সাজে। ভাস্কৰবৰ্ম্মাই এনে জপাতে কাপোৰ ভৰিয়াই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠাইছিল। অসমীয়া পুৰণি-সাহিত্যৰ ঠায়ে ঠায়ে বিচনীৰ মনোৰম বৰ্ণনা আছে। জাপি লোক-শিল্পৰ উচ্চতম সৃষ্টি। ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজনৰ বাহিৰেও আহোম যুগত জাপি আভিজাত্যৰ নিদৰ্শন আছিল। কোনো কোনো পণ্ডিতে জাপি তিব্বতী-বৰ্ম্মী ভাষী দেশৰপৰা অহা বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। গাৱঁলীয়া তিৰোতাই বেত-বাঁহৰপৰা নাক-কাণৰ অলঙ্কাৰ-পাতিও গঢ়ায়। মূৰ আছোৰা আৰু চুলিত গোজা নানা আৰ্হিৰ ফুল-লতা কটা কাকৈ-ফণীও বাঁহ-বেতেৰে সজা হয়। কাকৈ

আনকি প্ৰেম নিবেদনত উপহাৰ দিয়া হয়, পূজা-অৰ্চ্চনাতো ইয়াৰ প্ৰয়োগ আছে। এই সম্বন্ধে লোকগীতত উল্লেখ আছে ঃ

তোৰে মূৰ চাই ফণীখন গাঁথিলো,
লগাই ৰাঙলীয়া বেত।

খাৰু লোৱা মণি লোৱা কুণ্ডল সাতেসৰী।
তেল সেন্দূৰ ফণি ফালি লোৱা শৰাই ভৰি॥

তাঁতশালৰ লগত সম্বন্ধ থকা যঁতৰ, নেওঠনি, নাচনী, ৰাচ, ব-তোলা চুঙাতো কাৰুকাৰ্য্য কৰা আৰু ৰং-বোলোৱা হয়। শিৱসাগৰৰপৰা পোৱা তাঁতশালৰ কেইটিমান ধুনীয়া সা-সজুলিৰ চিত্ৰ এই পুথিত সংযোগ কৰা হৈছে। গাখীৰ খীৰোৱা বাঁহৰ চুঙা আৰু কাঠৰ কঁৰীয়াতো নানা চিত্ৰ কটা হয়। দৈনন্দিন ব্যৱহাৰৰ এই বস্তুবোৰ সাধাৰণ মানুহৰ সৌন্দৰ্য্যপ্ৰীতি আৰু শিল্পায়ন প্ৰতিভাৰ পৰিচায়ক।

ঘৰুৱা জীৱন আৰু ধৰ্ম্মানুষ্ঠানত বহা-আসনৰ প্ৰয়োজন। এইবোৰ বেত কুঁহিলাৰে সজা হয়। এইবোৰৰ মোৰত বৰ্গ, ত্ৰিকোণ, বক্ৰৰেখা, সৰলৰেখাৰ ৰূপ ফুটি উঠে। কোনো কোনোৰে এই চিত্ৰৰ সম্বন্ধ তান্ত্ৰিক চক্ৰ, মণ্ডলৰ লগত থকা বুলি অনুমান কৰে।

ধাতুৰ শিল্পৰ ক্ষেত্ৰতো অসমীয়া মানুহৰ শিল্প-নিপুণতাৰ পৰিচয় ওলাইছে। কাঁহী, বাণ-কাঁহী, মাইহাং, পান-ধোৱা, বাটি, বাণ-বাটি, লোটা, চৰিয়া, বটা আদিৰ চাকচিক্য, গঢ়, মনোৰম কাৰুকাৰ্য্যই কহঁাৰৰ শিল্প-চাতুৰ্য্যৰ পৰিচয় দিয়ে। এইবোৰ বস্তুৰ গঢ়-ৰূপৰ (যেনে, মাইহাং, বাণ-বাটি) মাজেদি বিভিন্ন জাতিৰ শিল্প-সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণো হৈছে।

পিতলৰ বস্তুৰ নিৰ্ম্মাণ সাধাৰণতে মৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ মাজতে আৱদ্ধ। মৰীয়াসকলে কেৱল সাধাৰণৰ প্ৰয়োজনীয় টৌ, চৰিয়া, কলহ, গাগৰিকেই নগঢ়ে, তেওঁলোকে হিন্দুৰ ধৰ্ম্মানুষ্ঠানত সদা-

সৰ্ব্বদা লাগি থকা শৰাই, গছা, চাকিও গঢ়ে। এইবোৰৰ বাহিৰে পিতলৰ গহনা-গাঁঠৰি গাৱঁলীয়া তিৰোতাই আজিও পিন্ধে। বিহুগীতত আছে, "চকা পিতলৰে আঙঠি গঢ়াই দিম, গলপতা গঢ়াই দিম গলত।"

অৱশ্যে এইবোৰ সামগ্ৰীত শিল্প-সৌন্দৰ্য্যতকৈ পুৰণি ঐতিহ্যহে সংৰক্ষিত হৈছে। শিল্পীসকলৰ সৃজনধৰ্ম্মী কল্পনা আৰু অভিনৱ ৰূপ দিয়াৰ ক্ষমতা নোহোৱাত ইয়াৰ সমাদৰ দিনে দিনে হ্ৰাস হৈছে। তদুপৰি এলুমিনিয়াম, এনামেল, চীনামাটি, প্লাষ্টিকৰ সস্তীয়া বস্তুৰ প্ৰচলনৰ লগে লগে এইবোৰৰ ব্যৱহাৰ কমি আহিছে; অৱশ্যে এই শিল্পক, কিছুদিনলৈ গাৱঁৰ ধাৰ্ম্মিক আৰু সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানে জীয়াই ৰাখিব বুলি আশা কৰিব পাৰি। গাৱঁলীয়া জীৱনৰ পূজা-পাৰ্ব্বণ, বিবাহ-মৃত্যুৰ অনুষ্ঠানত এতিয়াও এইবোৰৰ ব্যাপক প্ৰচলন।

অসমৰ হাতীদাঁতৰ শিল্পই মহাভাৰতৰ যুগৰপৰাই খ্যাতি লাভ কৰি আহিছে। ভগদত্তই যুধিষ্ঠিৰলৈ পঠিওৱা উপহাৰৰ ভিতৰত অন্যতম আছিল হাতীদাঁতৰ নালৰ তৰোৱাল (শুদ্ধ দন্তত্সৰুসীন্)। ভাস্কৰবৰ্ম্মাই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ হাতীদাঁতৰ কুণ্ডল আৰু গজমুক্তা পঠিয়াইছিল। আহোম যুগত হাতীদাঁতৰ আঙঠি, ফণী, টেমা, তৰোৱালৰ নাল, কটাৰীৰ ডাবৰ বিশেষ প্ৰচলন আছিল। গাৱঁলীয়া শিল্পী আৰু গাৱঁলীয়া মানুহৰ প্ৰয়োজনতে এই শিল্প এতিয়াও জীয়াই আছে।

গাৱঁলীয়া খনিকৰে জন্তুৰ শিঙৰপৰাও দুই এপদ বস্তু গঢ়ে। গাৱঁলীয়া খনিকৰে জন্তুৰ শিঙৰপৰাও দুই এপদ বস্তু গঢ়ে। জনজাতি কাঠৰ মূৰত হৰিণৰ শিং লগাই ধুনীয়া শিল্পৰ বস্তু গঢ়ে। জনজাতি সকলে মহৰ শিঙত ৰং চৰাই ঘৰৰ সমুখত সজাই থয়। ই গৃহস্থৰ স্বচ্ছল অৱস্থাৰ চিনাকি দিয়ে। মহৰ শিঙৰ পেঁপা, ফণীও গঢ়া হয়। গাৱঁলীয়া জীৱনৰ লগতে এইবোৰৰ ঘাই সম্বন্ধ আৰু গাৱঁৰ সংস্কৃতিত এই শিল্প বৰ্ত্তি আছে।

সোণাৰী-শিল্প অন্য এটি প্ৰাচীন শিল্প। সময়ৰ লগে লগে এই শিল্পৰ প্ৰয়োজন আৰু প্ৰচাৰ বাঢ়িছে যদিও অসমীয়া সোণাৰী ব্যৱসায়চ্যুত হৈছে; গাৱেঁ-ভূঞে আন দেশৰ সোণাৰীয়ে তেওঁ-লোকৰ স্থান দখল কৰিছে। এসময়ত অৱশ্যে অসমীয়া সোণাৰীৰ শিল্প ভাৰত-বিখ্যাত আছিল। হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ ভাস্কৰবৰ্ম্মাই পঠোৱা অলঙ্কাৰৰ তালিকাৰপৰা অসমীয়া সোণাৰীৰ শিল্প-দক্ষতা উপলব্ধি হয়। অসমীয়া সোণাৰীৰ সোণ-গলোৱা প্ৰণালী, অলঙ্কাৰ-পাতি গঢ়া শালৰ স্বকীয় পদ্ধতি আছিল। তালপতা, বিৰী, ঢোল-বিৰী, গেজেৰা, ডুগডুগী, কেৰু-কৰীয়া, লোকাপাৰ, কাণফুল, খাৰু, গামখাৰু, আঙঠি আদি অসমীয়া গহণা-গাঠৰিৰ স্বতন্ত্ৰ ৰূপ লক্ষ্য কৰিব লগীয়া। এইবোৰ ফুল, লতা, শেন, ভাটৌ আদি অসমৰ প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন সামগ্ৰীৰ অনুকৰণত গঢ়া হয়। আজিও গাৱঁলীয়া তিৰোতা-গাভৰুৰ মাজত অসমীয়া আৰ্হিৰ গহনা-গাঠৰিৰহে অধিক সমাদৰ। তিৰোতাৰ জীৱনত অলঙ্কাৰৰ কি মৰ্য্যাদা সেই কথা আঙঠি-পিন্ধোৱা, খাৰুমণি পিন্ধোৱা অনুষ্ঠানৰপৰাই বুজিব পাৰি।

ৰামায়ণ মহাভাৰতৰ যুগৰপৰাই পাটশিল্পৰ কাৰণে অসমে খ্যাতি লাভ কৰি আহিছে। ৰামায়ণত অসমক 'পলু-পোহাৰ' দেশ বুলি কোৱা হৈছে। ভাস্কৰবৰ্ম্মাই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠোৱা উপহাৰৰ ভিতৰত শৰৎকালৰ চন্দ্ৰৰ সদৃশ ক্ষৌম বস্ত্ৰ (শৰচ্চন্দ্ৰমৰীচিৰুঞ্চি শৌচক্ষমানি ক্ষৌমাণি), ভূৰ্জ্জপত্ৰৰ দৰে কোমল, যুতিফুল বৰণীয়া পাট কাপোৰ (ভূৰ্জত্বকোমলাঃ স্পৰ্শৱতীঃ জাতীপট্টিকাঃ) মুখ্য আছিল। মুছলমান ঐতিহাসিকে অসমৰ পাট অতি উৎকৃষ্ট আৰু চীনৰ পাট কাপোৰৰ সমকক্ষ বুলি লিখি গৈছে। বিদেশী পৰ্য্যটক বাৰ্ণিয়াৰে অসমৰ পাট-শিল্পৰ ভূয়সী প্ৰশংসা কৰিছে। আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত পাট-শিল্প আৰু বয়ন-বিদ্যা অপূৰ্ব্বভাৱে শ্ৰীমণ্ডিত হৈছিল। আহোমসকলেই কিংখাপ, মেজাঙ্কৰী আৰু সোণালী ৰূপালী গুণাৰ কামকৰা কাপোৰৰ ব্যৱহাৰ ব্যাপক কৰে।

বিধৱাৰ বাহিৰে অসমীয়া জীয়াৰী-বোৱাৰীয়ে সাধাৰণতে উকা সাজ নিপিন্ধে। ফুলবছা নহলেও শেল দিয়া ৰিহা মেখেলা চেলেংহে সধৱা তিৰোতা আৰু জীয়ৰী-বোৱাৰীয়ে ব্যৱহাৰ কৰে। আনকি, সদায় ব্যৱহাৰ কৰা গামোছা এখনতো তেওঁলোকে ফুল বাছি সহজ সৌন্দৰ্য্য-প্ৰীতিৰ চিনাকি দিয়ে। প্ৰকৃতিৰ ৰূপ-ৰঙৰ প্ৰতিও অসমীয়া তিৰোতা সমানে সজাগ। চৰাই, পখিলা, ভোমোৰা, লতা ফুল পাত জোন বেলি তৰাৰ ৰূপ অসমীয়া বোৱনীয়ে স্বাভাৱিকভাৱেই কাপোৰত বাছিব পাৰে। তেওঁলোকৰ কাপোৰত জ্যামিতিক ৰেখাও প্ৰকাশ পায়। কোনো কোনোৱে এই চিত্ৰ-সমূহৰো শাক্ত-তান্ত্ৰিক পূজা-পদ্ধতিৰ লগত সংযোগ কল্পনা কৰে। চক্ৰপূজা বা চীনাচাৰৰ লগত সম্বন্ধ থকা কাপোৰত বছা এই ৰেখাবোৰে শত্ৰু আৰু অপদেৱতাৰ ভয় দূৰ কৰি সৌভাগ্যক আদৰণি জনায় বুলি সাধাৰণৰ বিশ্বাস!

গাৱঁলীয়া তিৰোতাৰ শিল্প-ৰুচিৰ পৰিচয় তেওঁলোকৰ পিঠা-পনাতো ফুটি উঠে। পিঠা-পনা কেৱল সুস্বাদু, মুখৰোচক আৰু ভোজন-বিলাসৰে সামগ্ৰী নহয়, এইবোৰ লোকশিল্পৰো সৌৰভময় নিদৰ্শন।

গাওঁ

অসমীয়া গাওঁ কোনো আৰ্হি বা নিৰ্দ্দিষ্ট আঁচনি অনুযায়ী পতা নহয়; গাৱঁৰ ৰূপটো জ্যামিতিৰ কোনো চিত্ৰৰ লগতো মিলাব নোৱাৰি। গাওঁ স্থাপনত ঘাইকৈ স্থান নিৰ্ব্বাচনৰ ওপৰতহে অধিক মন দিয়া হয়। ইয়াৰ কাৰণে ওখ বৰি মাটি, ৰাজ-আলিৰ কাষ, পুখুৰী, নৈ, নিজৰা আদিৰ পাৰ উপযুক্ত। গাওঁ পতা প্ৰসঙ্গত পুৰণি প্ৰবাদ এফাঁকি মন কৰিবলগীয়া: "কূল ল কূল ল নদীৰ কূল ল, সঙ্গ ল সঙ্গ ল জ্ঞাতিৰ সঙ্গ ল।" বিশেষকৈ আগৰ দিনত যাতায়াতৰ সুবিধা আছিল নদীয়েদি; সেই দেখি প্ৰায়বোৰ পুৰণি নগৰ, গাওঁ নদীৰ পাৰত পতা হৈছিল। বাট-পথৰ সুচল হোৱাত আহোম যুগৰপৰা আমাৰ দেশত গাওঁবোৰ ঘাইকৈ ৰাজ-আলিৰ কাষত স্থাপন কৰাৰ ব্যৱস্থা হ'ল। লেজুৰ দৰে দীঘলীয়াকৈ আলিৰ কাষে কাষে গাওঁখন সচৰাচৰ বাঢ়ি যায়। এশাৰীকৈ ঘৰ বহুৱাৰ সুবিধাৰ নিমিত্তেই গাওঁবোৰ দীঘলীয়াকৈ পতা হয়। দুশৰীয়া ঘৰ থকা অৰ্থাৎ এশাৰী ঘৰৰ পিছ পিনে অন্য এশাৰী ঘৰ থকা গাওঁ সততে চকুত নপৰে। কেতিয়াবা কেইবাখনো গাওঁ লানি নিছিগা-কৈ একেপিনেই গঢ়ি উঠে; এখনৰপৰা সিখনক পাৰ্থক্য কৰাই টান। সাধাৰণতে বহল ধাননি পথাৰ, নৈ, নিজৰা, পুখুৰী, হাবি-বাঁহনিয়ে দুখন গাৱঁৰ মাজত ব্যৱধানৰ সৃষ্টি কৰে। প্ৰতিখন গাৱঁৰে এক ভৌগোলিক সীমাৰ বাহিৰেও সুকীয়া সুকীয়া নাম আছে। এই নামবোৰৰপৰা স্থান-বৈশিষ্ট্য (যেনে গাখীৰ খোৱা), স্থান-মাহাত্ম্য, (শিৱথান) প্ৰকৃতি পৰিচয় (তামোল বাৰী),

কোনো জাতিৰ প্ৰাধান্য (গণক পুখুৰী) আদি বুজিব পাৰি। গাঁৱৰ মানুহৰ ঘৰবোৰ, আলিবাট, পুখুৰী, নৈ জানৰ কাষে কাষে থূপ খুৱাই সজা হয়। পূৰ্ব্বে উল্লেখ কৰা হৈছে অন্য প্ৰদেশৰ দৰে অসমৰ গাঁৱৰ ঘৰবোৰ কাণে-বাৰে অকণো ঠাই নৰখাকৈ সজা নহয়; অন্য প্ৰদেশৰ দৰে সুকীয়া বাৰী পাতি আম-কঁঠালৰ খেতি কৰাও নহয়। এঘৰৰপৰা আন ঘৰৰ মাজত যথেষ্ট ব্যৱধান ৰাখি চৌহদত নানা তৰহৰ লাগনী গছ-গছনি ৰোৱা হয়; ইয়ে কাষৰ ঘৰৰপৰা ইয়াক আঁৰ-বেৰ কৰি ৰাখে। প্ৰত্যেক গৃহস্থৰ পিচপিনে আনকি আগপিনেও তামোল-পাণ, কলনি বাঁহনিয়ে আবৰি থাকে। সমুখৰ লুংলুঙীয়া বাটেদিহে গৃহস্থৰ ঘৰলৈ অহা-যোৱা কৰা হয়। গাঁৱৰ চাৰিওপিনে ধাননি পথাৰ। এই পথাৰত গাঁৱৰ মানুহৰ খেতিৰ মাটি; এই উমৈহতীয়া পথাৰত সকলোৱে নিজৰ মাটি কেডৰা উমানতে বিচাৰি উলিয়াব পাৰে।

প্ৰত্যেক গাঁৱৰে জীৱন ধাৰণৰ প্ৰণালী কিছু সুকীয়া; অন্য গাঁৱৰ লগত, সাধাৰণতে দূৰৈৰ গাঁৱৰ লগত, কিছু অমিল। এই অমিল চাল-চলন, সাজ-পাৰ পিন্ধাৰ ৰীতি, খোৱা-বোৱা, উৎসৱ-অনুষ্ঠান, ক্ৰীড়া-কৌতুকত প্ৰকাশ পায়। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত মাত-কথা অৰ্থাৎ ভাষাৰো তাৰতম্য হয়। এই সাংস্কৃতিক পাৰ্থক্য বিশেষকৈ তিৰোতাসকলৰ মাজতহে দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে ব্ৰাহ্মণ গাঁৱৰ মহিলাই সাজটোৰ তিনিওখন নহলেও অন্ততঃ দুখন পিন্ধিবই; কিন্তু কোচ-কেঁওটৰ গাঁৱৰ তিৰোতাই মেখেলা খনকে বুকুত মেথনি মাৰি পিন্ধে; কোনো গাঁৱঁত তিৰোতাই ক'লা বোলৰ কাপোৰ বেছি ভাল পায়; কোনো গাঁৱৰ তিৰোতা আৰু ছোৱালীয়ে নাক-ফুল পিন্ধে। সকলো শ্ৰেণীৰ মাছ সকলো গাঁৱঁতে নেখায়। ৰন্ধা-বঢ়াৰ নিয়ম আৰু খাদ্য-তালিকাৰ শাক-পাচলি, মাছ-মঙহো গাওঁভেদে সুকীয়া। বিয়া-সবাহত গোৱা বিয়া-নাম, আই-নাম আদিৰ সুৰো বিচিত্ৰ।

প্ৰত্যেক গাৱঁেই সৰু সৰু কেইবাটাও থূপৰ একগোট বা সম্প্ৰদায়; এই সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰত্যেকৰে লগত প্ৰত্যেকৰ পৰিচয়। গাঁৱৰ মতা-তিৰোতা, লৰা-ছোৱালীৰ মাজত গঢ়ি উঠা একতা-বোধৰ গুৰিত এই একেলগে থূপ খাই থকাই মূল কাৰণ; প্ৰাকৃতিক, সামাজিক আৰু ধাৰ্ম্মিক কাৰণসমূহে এই ঐক্যবোধ দৃঢ়তৰ কৰি ৰাখিছে।

সাধাৰণতে একে গাঁৱঁতে ভিন ভিন জাতৰ লোকে বাস কৰে; অৱশ্যে প্ৰত্যেক জাতৰে বসতি অঞ্চল বেলেগ; এই সৰু সৰু অঞ্চল হৈছে চুবুৰী, চুক, পাৰা, কুছি। পাচ-দহ ঘৰ মানুহ গোট খালেই এটা চুবুৰী বা চুক হয়। চুবুৰীত থকা সম্প্ৰদায়টোৰ নামেৰেই চুবুৰীটোৰ নামঃ বামুণকুছি, গণককুছি, কলিতাচুক। কোনো গাঁৱঁত একে জাতৰ মানুহৰে বসতি প্ৰধান; ব্ৰাহ্মণ, কোচ, কছাৰী, লালুঙৰ সম্পূৰ্ণ নিজা গাৱঁো আছে।

ব্ৰাহ্মণসকলেই সমাজত সৰ্ব্বোচ্চ শ্ৰেণী; এই ব্ৰাহ্মণ পৰিয়াল-সকল বিভিন্ন শ্ৰেণীত ভাগো হয়। কোনো কোনো পুৰোহিত; সন্তান জন্মত, বিবাহত, মৃত্যুত, ধৰ্ম্মানুষ্ঠানত যজমানী কৰায়ে এওঁ-লোকৰ কাম। কোনো কোনো পৰিয়ালত প্ৰাচীন কালৰেপৰা টোল আছে; এই টোলত ব্ৰাহ্মণৰ ছাত্ৰক শিক্ষা দিয়া হয়; অব্ৰাহ্মণসকলৰ অৱশ্যে ইয়াত প্ৰৱেশ নিষেধ। ব্ৰাহ্মণসকল সাধাৰণতে শাস্ত্ৰীয় জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ; ধৰ্ম্মসম্বন্ধীয়, আধ্যাত্মিক, নৈতিক, সামাজিক সকলো প্ৰকাৰ উপদেশৰ কাৰণে গাঁৱৰ তেওঁ-লোকৰ ওচৰ চাপে। দৈবজ্ঞ বা গণকশ্ৰেণীৰ ব্ৰাহ্মণে গ্ৰহপূজা কৰে, ধৰ্ম্মানুষ্ঠানৰ দিন গণনা কৰে, অন্নপ্ৰাশন আদিৰ শুভদিন-ক্ষণ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰে, দুষ্টগ্ৰহৰ কু-দৃষ্টিৰপৰা সাৰিবৰ বিবিধ বিধান দিয়ে। গৰু হেৰোৱা, মঙ্গল চোৱাৰপৰা ছোৱালী বিচৰালৈকে জীৱনৰ প্ৰায়বোৰ সৰু-বৰ সমস্যাৰ সমাধানৰ কাৰণে দৈবজ্ঞৰ প্ৰয়োজন। বংশানুক্ৰমিক কুল-পুৰোহিতৰ দৰে প্ৰত্যেক পৰিয়ালৰ দৈবজ্ঞও

থাকে ; তেওঁলোকে গৃহস্থৰ ঘৰত, অন্ততঃ বছৰেকত এবাৰ ঘাইকৈ বহাগ মাহত সাক্ষাত দিয়ে। পুৰোহিতসকলৰ গাৱঁৰ বাহিৰে চহৰতো শিষ্য থাকে। কামৰূপৰ ব্ৰাহ্মণৰ কোচবিহাৰ, জলপাই-গুৰিতো শিষ্য আছে। ইয়াৰ ফলত ব্ৰাহ্মণসকলৰ যোগে গাৱঁৰ লগত বাহিৰৰ সংযোগ ঘটে, নতুন ধৰণ-কৰণ গাৱঁলৈ আহে।

কেৱল যজমানী কৰিয়েই ব্ৰাহ্মণসকলে জীৱিকা উপাৰ্জ্জন নকৰে ; তেওঁলোকৰ মাটি-বাৰী ভূ-সম্পত্তিও আছে। শ্ৰাদ্ধ আদিত ব্ৰাহ্মণক মাটি দান দিয়াৰ প্ৰথা এতিয়াও আছে। ব্ৰাহ্মণে হাল নধৰে ; শিষ্য আৰু গঞাৰ সহায়-সহযোগিতাত তেওঁলোকে খেতি কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়।

গাৱঁৰ অন্যান্য সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰত কায়স্থ, কলিতা, কোঁচ, কেঁওট, সূত আদিয়েই প্ৰধান। কৰ্ম্ম-অনুসৰি এওঁলোকৰ মাজত বিভিন্ন উপজাত আছে ঃ কুমাৰ-কলিতা, কঁহাৰ-কলিতা, হালোৱা-কেঁওট, জালোৱা-কেঁওট আদি। আকৌ একোটা জাতৰ মাজতে উচ্চ-নীচ প্ৰভেদো আছে ঃ বৰ-কলিতা, সৰু-কলিতা ; বৰ-কোচ, সৰু-কোচ। অৱশ্যে অসমীয়া গাৱঁত জাত-প্ৰথা সিমান কট্-কটীয়া নহয়। বহু জাত-উপজাতে একেখন ৰভাৰ তলতে আৰু একে চৰুতে বন্ধা পকান্ন গ্ৰহণ কৰে। ব্ৰাহ্মণ আৰু উচ্চ কুলৰ লোকে একে লগে বহি কেঁচা সাজ খোৱাত বাধা নাই। এইবোৰ বৈষ্ণৱ-ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰত সৃষ্টি হোৱা সুফল। এই বিষয়ে ব্ৰাহ্মণ তিৰোতা-সকল অৱশ্যে অলপ গোড়াপন্থী ; তেওঁলোকে আন জাতৰ মানুহৰ চোৱা-গজা নেখায় ; সাধাৰণতে নিজতকৈ তলৰ জাতৰ মানুহৰ ঘৰলৈ অহা-যোৱা নকৰে। তেওঁলোকে পথাৰত ৰুবলৈ, ধান কাটিবলৈ অথবা জাকৈ লৈ মাছ মাৰিবলৈকো নেযায়।

বিভিন্ন জাত উপজাত থাকিলেও, এক সম্প্ৰদায়ে আন সম্প্ৰ-দায়ৰ ওপৰত বহু বিষয়ত নিৰ্ভৰ কৰি চলিব লাগে। দৈনন্দিন জীৱনৰ কাৰ্য্যত আৰু ধাৰ্ম্মিক সামাজিক অনুষ্ঠানত এই কথা

বঢ়িয়াকৈ প্ৰকাশ পায়। বিবাহ আদি উৎসৱত গাৱঁৰ সকলো জাতৰ লোকেই সহায় সহযোগ কৰে। ব্ৰাহ্মণে পূজা হোম কৰে ; গঞাই ৰভা সাজি দিয়ে ; তিৰোতাই চাউল-চিৰা খুন্দি দিয়ে, আয়তীসকলে পানীতোলা, নোৱনি, সুৱাগুৰি তোলা, দৰা-আদৰা আনুষ্ঠানিক কামসমূহ মিলিজুলি কৰে। কুমাৰে চৰু-মলা আৰু সোণাৰীয়ে গহনা-গাঁঠৰি গঢ়ি দিয়ে। কৈৱৰ্ত্ত লৰাহঁতে ঢুলীয়া-খুলীয়াৰে বাদ্য সঙ্গীতৰ যোগান ধৰে।

ব্ৰাহ্মণৰ বাহিৰে অন্য সম্প্ৰদায়ৰ জীবিকা আৰ্জ্জনৰ ঘাই উপায় হ'ল কৃষি। ধানৰ বাহিৰে মাহ, সৰিয়হ, তিল, মিঠা-আলু, ৰঙা লাও আদিৰ খেতি নদী কাষৰীয়া মাটিত কৰা হয়। আজি কালি কোনো কোনো অঞ্চলত ব্যাপকভাৱে মৰাপাটৰ খেতিও হৈছে। ইয়াৰ বাহিৰেও বাৰীত শাক-পাচলি, লাও-কোমোৰা, বেঙেনা-জলকীয়া, উৰহী-মাহ আদিও কৰা হয়। এইবোৰ ওচৰৰ হাট-বজাৰলৈ বেচিবলৈ নিয়ে। খাদ্য-সামগ্ৰী, খাদ্য-শস্য আৰু অন্যান্য দৈনন্দিন প্ৰয়োজনৰ বাহিৰে হাটবোৰত হাঁহ-পাৰ, কুকুৰা-গাহৰি, গৰু-ছাগলীবো বেচা-কিনা হয়। কেতিয়াবা কোনো এক বিশেষ দ্ৰব্যৰ বেচা-কিনাৰ বাবে কোনো হাটে প্ৰসিদ্ধি লভে ; যেনে, উজনিৰ মেলেঙৰ হাট গৰু বেচা-কিনাৰ কাৰণে চুবুৰীয়া অঞ্চলত জনাজাত। এই হাটবোৰে চুবুৰীয়া গাৱঁৰ মাজত চা-চিনাকি আৰু মিলা-প্ৰীতিৰ ভাৱ গঢ়ি তোলে ; গাৱঁৰ মানুহৰ বহিৰ্জ্জগতৰ লগত সম্বন্ধ ঘটুৱায়।

ব্যৱসায়িক আৰু আৰ্থিক সম্বন্ধৰ বাহিৰেও এখন গাৱঁৰ লগত আনখনৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু ধাৰ্ম্মিক সম্বন্ধও হয়। সাধাৰণতে নিজৰ গাৱঁতকৈ আন গাৱঁৰ লৰা-ছোৱালীৰ লগত বৈৱাহিক সম্বন্ধ বিচৰা হয়। কেতিয়াবা চল্লিছ পঞ্চাশ মাইল দূৰৈৰ গাৱঁলৈকো লৰা বা ছোৱালী বিচাৰি যাব লাগে। কোনো কোনো গাওঁ ধুনীয়া আৰু কাম-কাজত পাকৈত ছোৱালীৰ কাৰণে

প্ৰখ্যাত। এনে গাৱঁৰ ছোৱালী বিচাৰি বহু দূৰৰপৰা লৰাৰ বাপেক
অথবা আত্মীয়-স্বজন আহে। কোনো গাৱঁৰ ডেকা-লৰাৰ অকামিলা,
ধোদৰ-পচলা, চৰিত্ৰহীন বুলি কুখ্যাতি আছে; এনে ডেকাৰ কাৰণে
ওচৰ-চুবুৰীয়া গাৱঁৰ ছোৱালী পাবলৈ টান; সেই কাৰণে দূৰৈৰ
গাৱঁৰ ছোৱালীৰ লগত এই ডেকাবোৰৰ বিয়াৰ সম্বন্ধ বিচাৰিব লগা
হয়। এনেকৈ বিবাহৰ যোগে দূৰ গাৱঁৰ মাজত ওচৰ-আত্মীয়
সম্বন্ধ গঢ়ি উঠে।

গাৱঁৰ বিভিন্ন জাত-উপজাতৰ মাজত উমৈহতীয়া খেল আছে;
গাৱঁৰ বিভিন্ন জাত-উপজাতৰ মাজত উমৈহতীয়া খেল আছে;
কোনো কোনো অঞ্চলত প্ৰত্যেক জাত উপজাতৰে স্বকীয়া খেল
থাকে। সমগ্ৰ গাৱঁৰ মুখিয়াল সকলেৰে গঠিত হোৱা খেলে
পঞ্চায়তৰ দৰে কাম কৰে। গাৱঁৰ সমস্যা, বাদ-বিসংবাদ, নীতি-
নিয়মৰ এই খেলেই বিচাৰ কৰে। ব্যক্তি বা দলে যি দায়-জগৰ
লগায় সেই সকলোকে খেলে শাস্তি বিহে; কেতিয়াবা সমাজচ্যুত
বা এঘৰীয়া কৰে। খেলে মাৰ্জ্জনা নকৰালৈকে এঘৰীয়াৰ লগত
গঞাক জুই-পানী নিষেধ কৰি দিয়া হয়; আৰু এঘৰীয়াৰ ঘৰৰ
সন্মুখত টাবচিলিঙি পোতে।

নামঘৰকে কেন্দ্ৰ কৰি খেলৰ মেল-মিটিং বহে। নামঘৰত
বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ কাৰণে স্বকীয়া স্থান থাকে। ওজৰ-আপত্তি নকৰি
চলি অহা প্ৰথা অনুসৰি সকলোৱে নিজ নিজ নিৰ্দ্দিষ্ট স্থানত বহে।
গাৱঁৰ ঐক্য সাধনত নামঘৰৰ দান অতুলনীয়। প্ৰায়বোৰ
উৎসৱেই হয় নামঘৰত নহয় গাৱঁৰ মুকলি ঠাইত ৰভা, সাজি খেলৰ
তত্ত্বাবধানত উমৈহতীয়া ভাবে পতা হয়।

গাৱঁৰ ঐক্যসাধনত পাল পাতি গৰু চৰোৱা প্ৰথায়ো সহায়
কৰে। গাৱঁৰ লৰাহঁতে পাল পাতি গৰু চৰোৱা কৌটিকলীয়া
নিয়ম। কোন ঘৰৰ পাল কেতিয়া, সেইটো খেলেই ঠিক কৰি
দিয়ে। মুনিহ-তিৰোতা সকলোৱে মিলি উলাহেৰে ধান-দোৱা,
ধান-কটা আৰু সমাৰোহেৰে মাছ মাৰিবলৈ যোৱা ক্ৰিয়া-কৰ্ম্ময়ো

গাৱঁত সমিলমিলৰ ভাৱ দৃঢ় কৰে। অসমত উচ্চকুলৰ মতা-তিৰোতাই নিজৰ খাবৰ কাৰণে মাছ মৰা জাতচ্যুত কথা নহয়। এইখিনিতে ইয়াকো উল্লেখ কৰিব পাৰি যে অসংখ্য নৈ-নলা, খাল-ডোং, বিল-জলাহৰ কাৰণে অসমত সৰু ডাঙৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাছ আছে। সেই কাৰণে ডাঙৰ নৈত মাছ ধৰাতকৈ বিল-খালত মাছ ধৰাত অসমীয়া মানুহ অধিক পাকৈত। মাছ ধৰাৰ বহু কন্দি-কৌশল তেওঁলোকে জানে; তাৰ বাবে নানা বাঁহ-বেতৰ সা-সজুলি সাজি লয়। মাছ মৰাৰ কেতবোৰ উপায় হ'ল—যাঠি, বৰ্শী, জাল, বৰশী, জোৰ, চালনী, চাকি (ৰাতি মাছ মাৰোঁতে); বিষ প্ৰয়োগ (জনজাতিসকলৰ); বিল-খালৰপৰা নলা কাটি পানী উলিওৱা (খোকা, চেপা পাতি); গাঁত খান্দি মাছ উলিওৱা; ভেটা দিয়া, চাং পতা (ডেৱা দি), জাকৈ, পলৰ সহায়ত।

গাৱঁৰ একতাত সাধাৰণতঃ তিৰোতাসকলেও যোগান ধৰে। গাৱঁৰ তিৰোতাই ঘৰ-পথাৰ উভয়তে পৰিয়ালক সহায় কৰে। ৰন্ধা-বঢ়া, সন্তান আৰু পৰিয়ালৰ আলপৈচান ধৰা সাধাৰণ গৃহস্থালি কামৰ বাহিৰেও তিৰোতাৰ অন্য প্ৰধান কাম হ'ল তাঁতশাল। বাটি কৰাৰপৰা শালত লগোৱালৈকে তাঁতশালৰ কাম কেইবাগৰাকীও তিৰোতাই লগলাগি কৰিব লাগে। সেইদৰে ছিৰা-সান্দহ খুন্দাতো চুবুৰীৰ এগৰাকীক আন গৰাকীৰ সহায় লাগে। পথাৰত ভূঁই ৰুবলৈ বা ধান দাবলৈ যোৱাৰ বাহিৰেও প্ৰতিদিন পুৱা গধূলি দুই চাৰি গৰাকীয়ে লগলাগি মেল মাৰি মাৰিহে নদী পুখুৰীত গা ধুবলৈ বা পানী আনিবলৈ যায়; দুই চাৰি গৰাকীয়ে মিলি-জুলি শাক তুলিবলৈ যায়। কামৰূপত বহাগৰ দোমাহীত কেইবাজনীয়ে মিলি শাঠেক তোলা অৰ্থাৎ শাক তোলা উৎসৱ পালন কৰে। সবাহত গোপীনীসকলৰ আৰু বিয়া-উৎসৱত আয়তীসকলৰ সহযোগ অপৰিহাৰ্য্য। সমিলমিলভাৱে কৰা এই সৰু-বৰ কাৰ্য্য আৰু অনুষ্ঠানৰ যোগে প্ৰীতিৰ বান্ধোন অলক্ষিতে টান হয়।

এইদৰে লগ লাগি অথবা দল বান্ধি কাম কৰাৰ ফলত গাওঁৰ প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকৰ ঘৰ-ঘৰোৱাহক জানে ; ইজনে সিজনৰ বাৰী-পথাৰ গৰু-ছাগলীক নাম আৰু বৰ্ণেৰে চিনি পায়। বয়সিয়াল-সকলে প্ৰত্যেক পৰিয়ালৰে আঁতিগুৰি, বংশ, পুৰুষনামা জানে ; কোন পৰিয়াল কোন যুগত গাওঁলৈ আহিছিল তাৰো বুৰঞ্জী মনত ৰাখে। নকৈ আহি বসতি কৰা সকলতকৈ আদিৰেপৰা থকা পৰিয়ালৰ গাওঁত মৰ্য্যাদা অধিক। উচ্চ জাতৰে হওক বা নীহ কুলৰেই হওক প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকক সম্বন্ধ ধৰি মাতে। ব্ৰাহ্মণ বা কলিতা লৰা বা ছোৱালীয়ে তেওঁলোকতকৈ নীহকুলৰ জ্যেষ্ঠজনক আনকি বেটী-বন্দীকো মোমাই, ককাই, দদাই, মাহী, পেহী, বাই সম্বন্ধ ধৰিহে মাতে। বিভিন্ন জাত-উপজাতৰ মাজত এই মধুৰ সম্বন্ধ যুগ যুগ ধৰি বংশানুক্ৰমে চলি আহিছে।

লৰাৰপৰা বুঢ়ালৈকে সকলোৱে নিজৰ গাওঁখন অন্তৰেৰে ভাল পায়। নিজৰ গাওঁৰ গুণ-যশ-গৌৰৱ আৰু ওচৰৰ গাওঁৰ বিৰূপ সমালোচনাৰ মাজেদি নিজৰ গাওঁৰ প্ৰতি অকৃত্ৰিম প্ৰীতি প্ৰকাশ পায়। গাওঁৰ ন পুৰণি সকলো বস্তুৰ প্ৰতি গঞাৰ গভীৰ শ্ৰদ্ধা। গাওঁৰ কোলাৰ সন্তানৰ দৰে গাওঁৰ প্ৰকৃতি তেওঁলোকৰ প্ৰিয়। গাওঁৰ গছ-গছনি, হাবি-বননি, ঢাপ-ঢাপলিকা, নদী-নলাৰ লগত গাওঁলীয়া লৰা-ছোৱালীৰ জ্ঞান হোৱাৰপৰা অন্তৰঙ্গ পৰিচয়। গাওঁৰ ওখ টিলা, বুঢ়া-গছ, থান-সত্ৰ, দেউল-দেৱালয়, কালিকা লগা বিল-খাল—সকলো, তেওঁলোকৰ সমানে শ্ৰদ্ধা আৰু পূজাৰ পাত্ৰ।

ভাষা

লোক-সাহিত্য প্ৰসঙ্গত লোক-ভাষা সম্বন্ধে আলোচনা কৰা হৈছে। অঞ্চল বিশেষে অসমীয়া ভাষা-সম্প্ৰদায়ৰ মাজত বিভিন্ন কথ্য-ভাষা প্ৰচলিত ; এয়ে লোক-ভাষা। শিষ্ট বা সাধু-ভাষাৰ লগত এই লোক বা উপভাষাৰ ধ্বনি অৰ্থাৎ উচ্চাৰণ-ৰীতি, শব্দৰ প্ৰয়োগ আৰু অৰ্থৰ কিছু পাৰ্থক্য। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমৰ কোনো অঞ্চলত অ-ৰ ঠাইত আ, ও-ৰ ঠাইত অ, ও-ৰ ঠাইত উ, ঐ-ৰ ঠাইত এ উচ্চাৰিত হয়। ডক্টৰ কাকতিয়ে কামৰূপী উপ-ভাষাৰপৰা দিয়া কেতবোৰ উদাহৰণ ঃ কাণা, ৰাজা, খৰা (খোৰা), কাপুৰ, তুমাৰ, চুৰ (চোৰ), কদ্দে (কদ্দৈ), আখে (আখৈ) ইত্যাদি। লোক-ভাষাৰপৰাই ভকতি, মুকুতি, শোলোক, মেলেছ আদি সংস্কৃতৰ যুক্তবৰ্ণৰ অসমীয়াত সহজ উচ্চাৰণ হৈছে ; এনে ধৰণৰ এশাৰী শব্দ হৈছে ঃ সইত, পুইন, ধইন, কইনা। কেইটা-মান জটিল বিদেশী শব্দ লোক-মুখত পৰি হৈছে ঃ ইচ্কুল (স্কুল), বেবেঞ্চি (বেঞ্চ), গিলাচ (গ্লাচ)। কেম্বেল আৰু গ্ৰেগৰি চাহাবৰ নাম হৈছে কম্বল আৰু গেৰ্গৰি।

বিভিন্ন অঞ্চলৰ লোক-ভাষাত অলেখ মনোৰম শব্দ আছে ; এইবোৰৰ সংগ্ৰহে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ-ভাণ্ডাৰ আৰু সৌষ্ঠৱ বঢ়াব। অসমৰ প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন পদাৰ্থৰ নামাকৰণত লোক-ভাষাৰ অতুলনীয় দান মন কৰিবলগীয়া। নদ-নদী, গছ-গছনি, ফল-মূল, জীৱ-জন্তুৰ ভালেমান অৰ্থপূৰ্ণ চিত্ৰধৰ্ম্মী নাম সাধু অসমীয়া ভাষাই লোক-মুখৰপৰাই সংগ্ৰহ কৰিছে। খোৱা-বোৱা আধ্যাত লোক-ভাষাৰপৰা পোৱা ধান আৰু শাক-পাচলিৰ নামৰ উল্লেখ কৰা

হৈছে। লোক-মুখত প্ৰচলিত গছ-গছনি, মাছ-পুঠী, চৰাই-চিৰিকতিৰ কেইটামান চিত্ৰব্যঞ্জক নাম দৃষ্টান্ত স্বৰূপে উল্লেখ কৰা হ'ল ঃ সঁফুৰি কঁঠাল, মৌ-ডিমৰু, কেতেকী-সোন্দা (কল), শিমলু মনোহৰ (কল), শ'ল-জুকীয়া-আলু; সেন্দুৰী-পুঠী, খালৈ-ভাঙী, শিল-ঘৰিয়া, বালি-সুন্দৰী, কুকুৰ-চটিয়া (মাছ), শিল-কেঁকোৰা, বামুণী কাছ, বাঘীয়া কাছ, শালিকী ঠোঁটীয়া (সাপ), শামুক-ভঙা (চৰাই), বেজীয়া-ঘোঁক (চৰাই), বাৰী-সুন্দৰী, পাকৈ-ঢোঁৰা, এৰা-খাতী।

ডক্টৰ উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে কামৰূপী লোক-ভাষাৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা এনে কিছুমান নাম হৈছেঃ মইদ্ফল (অমিতা), মৌউকা (ভেঁট), সক্ৰি (পখিলা), তেল-হুকুম টেঙা (ৰবাব), ভালুকি (পঁইতা-চোৰা)। বিভিন্ন অঞ্চলৰ লোক-ভাষাত প্ৰচলিত এই নামবোৰৰ সংগ্ৰহ ভাষা-চৰ্চ্চাৰ পিনৰপৰাও মূল্যৱান।

এই প্ৰসঙ্গত ভেকো, পদো, কলীয়া, কানীয়া, কাতীয়া, মঘাই, বগী, পাহী পহুমী, আঘোণী, ফুলেশ্বৰী আদি গাৱঁলীয়া মতা তিৰোতাৰ নামবোৰৰ সবলতা, স্বতন্ত্ৰতা আৰু বৈশিষ্ট্যও মন-কৰিবলগীয়া।

লিখিত ভাষাতকৈ স্বতঃস্ফুৰ্ত্ত লোক-মুখৰ ভাষা অধিক হৃদয়-গ্ৰাহী। ই কেৱল সবল আৰু চিত্ৰধৰ্ম্মী শব্দৰ প্ৰয়োগ হেতুৰেই নহয়, উচ্চাৰণ আৰু কথন ভঙ্গিমাই ইয়াক সঙ্গীতৰ দৰে সুললিত কৰে। অঞ্চল আৰু সম্প্ৰদায় বিশেষে আনকি স্ত্ৰী-পুৰুষ ভেদেও লোক-ভাষাৰ সুৰ ভিন। ইয়াৰ লগতে হাত-মুখ, চকুৰ নৃত্য-ভঙ্গীয়েও কথিত-ভাষাক ভাৱ-দ্যোতনাত সহায় কৰে। অঙ্গ-সঞ্চালন লোক-ভাষাৰ পৰিপূৰক; গতিকে কাণেৰে নুশুনিলে অথবা চকুৰে নেদেখিলে লোক-ভাষাৰ সম্পূৰ্ণ মাধুৰ্য্য উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰি। আনন্দত, শোকত, খঙত, গালিত গাৱঁৰ মতা-তিৰোতাই সুৰ ধৰি আৰু হাত-মুখ-মূৰ জোকাৰি মনৰ কথা প্ৰকাশ কৰে। মাৰ্জ্জিত

ৰুচিৰ বক্তাই আৰু অধ্যাপকেও কেতিয়াবা নিজৰ বক্তব্য স্পষ্ট আৰু হৃদয়গ্ৰাহী কৰিবলৈ এনে পদ্ধতিৰ অনুসৰণ কৰে।

লোক-ভাষা চিত্ৰসম্পন্ন। যথাযোগ্য আৰু বহু শব্দ প্ৰয়োগ কৰি ভাৱ প্ৰকাশৰ অক্ষমতাৰ হেতু সাধাৰণ লোকে উপমা-উদাহৰণৰ সহায়ত বক্তব্য চিত্ৰধৰ্ম্মী কৰে। এই চিত্ৰসমূহ সদায় চকুৰ আগত দেখি থকা বস্তুৰপৰা আহৰণ কৰা; গতিকে বাস্তৱ-ধৰ্ম্মীও। যেনে ঃ—টিকা ফটা ৰ'দ; চোতাল চিৰাচিৰ হোৱা ৰ'দ; কলহৰ কাণেৰে ঢলা বৰষুণ; তৰা-নৰা ছিঙা লৰ।

খেতি-বাতি, তাঁত-বোৱা, ৰন্ধা-বঢ়া, মাছ-মৰা আদি গাৱঁলীয়া জীৱনৰ লগত জড়িত অলেখ প্ৰবাদ, জতুৱা ঠাঁচ অসমীয়া ভাষাত গঢ়ি উঠিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ঃ মাহৰ মাৰ দেখি তিলে বেঁত মেলা, কথা ওখোনিয়া, বুকুয়ে ধান বনা, ধান-খেৰৰ জুই,পকা-থেকেৰা (বৰ্ণত), কোমল ধুন্দুলিত চিকুট, বেতনিত ঔ পৰিল বাসুদেৱায় নমঃ, ধান পকে মানে টুনিৰ মৰণ, ধান বঢ়োৱা দি বঢ়োৱা, পতান ধানেৰে ভৰাল ভৰোৱা, ফাল কাটোতেই মাহৰ বতৰ যোৱা, হোলোঙাৰে কাণ বিন্ধোৱা, চালি-জাৰি থকা, কঠিয়াহে চুটি জেঠতে পৰা, অঁকৰা মৈত উঠা, কণ কঠিয়া মৰা, উলুৰ লগত বগৰি পোৱা, নল মাৰি গজালি উঠা, শলমাৰি ভঙ্গা, ভেকুৰি তলৰ কথা, (খেতি-বাতি সম্বন্ধীয়); মাকো মৰাদি মৰা, যঁতৰ ঘূৰাদি ঘূৰা, টাকুৰী ঘূৰা, তুলা ধুনাদি ধুনা, ছিৰৌচটা যেন চেহেৰা, টোলোঠা মূৰীয়া (তাঁতশালৰ শব্দ); কথাত ফোৰণ, ঢেকুৰা-শাক সিজোৱা, ৰান্ধনী উচটাই জোলখোৱা, কাৱৈমাছ বছা দি বছা, শ'ল ঠেকত পেলোৱা, শ'লৰ মাজত শিঙি, শালক শিঙিয়ে হঁহা, সান্দহ খোৱা বালি, চৰুক সুধি চাউল সিজোৱা, কথাত আখৈ ফুটা, আৰৈতকৈ উখুৱাৰ খচ্ খচনি, এই অনা দেওৱা, আধা খুন্দা, খুদ খাই পেট নষ্ট কৰা, ধোদৰ পচলা, পঁইতা ভাতত খৰিকা মৰা, দোৱা ভজা ছিৰা, পচলা কটা দিয়া, পচলাত দাত

ভঙা, তপত ভাতৰ ধোঁৱাই খোৱা, অধিক মাছত বগলি কণা, অলপ পানীৰ মাছ, আঁৰিৰ মূৰ চিতলৰ গদা, ওচৰৰ পুঠী খলিহনা, জনাৰ ভাত মাছ, কান্ধুলি লুটিয়ালুটি, সাত ঘাটৰ চেঙেলি, দুৰৈৰ বৌ বৰালি, গেলা বৰালিও হাত পৰা, বৰশীৰ মাছ, ইত্যাদি (বন্ধা-বঢ়া, মাছ-মৰা সম্বন্ধীয়)।

গাৱঁলীয়া মানুহে মনৰ ভাৱ যিদৰে সহজ সৰলভাৱে প্ৰকাশ কৰে, সেইদৰে কোনো বহন নেসানি অকৃত্ৰিম অথবা অসাধু ৰূপতে শব্দবোৰ প্ৰয়োগ কৰে। তেওঁলোকে 'কাছুটি নাই' নুবুলি 'নাঙঠ' বোলে।

এই বিষয়ে শৰীৰৰ অঙ্গ আৰু জীৱ-জন্তুৰ নামৰ সংযোগত গঢ়ি উঠা সমাসসিদ্ধ শব্দ-ৰাজি বিশেষ উল্লেখযোগ্য। পোকৰ-এৰা (অসাৱধান), টিকাত কিলোৱা (সম্পূৰ্ণভাৱে), নোম-টেঙৰ, দাঁত-ছেলা (নিৰাশ), গৰু-খুন্দা (নীচ), পঘা-খাঁতী (দুষ্ট তিৰোতা), বোন্দা-ঠেকেচা (কঠোৰ শাস্তি), বোন্দাপৰ (অপেক্ষা)—শব্দ-বোৰ অমাৰ্জ্জিত হলেও সম্যক ভাৱব্যঞ্জক।

সুৰ-সঙ্গীত প্ৰীতিৰ হেতু গাৱঁলীয়া মানুহৰ মুখৰপৰাই যুৰীয়া আৰু ধ্বন্যাত্মক শব্দ-সমূহৰ উৎপত্তি হৈছে ; লোক-ভাষাৰ মাজতে এই শব্দবোৰ সজীৱ হৈও আছে। আটি-মুটি, আচুৰি-পিচুৰি, চেৰেউ-টকচ্-কচ, কাঁও-বাঁও, চেলেং-পেতেং, চিতলং-পাতলং, চেৰেউ-চৰেউ, জলো-জপো, টিকচি-বিকচি, থেকেচ-নেকেচ, ফেদ-ফেদা, ফেচ-ফেচা, আদি লোক-মুখৰপৰা উৎপত্তি হোৱা এই অলেখ শব্দমালাই অসমীয়া ভাষাক ৰসসমৃদ্ধ কৰি তুলিছে। দুটা বিশেষ্য পদক লগ লগাই নতুন শব্দসৃষ্টিৰ কৌশল লোক-ভাষাৰপৰাই আহিছে : নাম-ঘৰ, সূতা-সাপ, শিল-কপৌ, লতা-পনিয়ল (এই-বোৰ প্ৰকৃততে তৎপুৰুষ সমাস-সিদ্ধ পদ নহয়)। দুটা বিশেষ্য অথবা বিশেষণক গোট খুৱাই বহুবচন কৰা প্ৰথাও লোক-ভাষাৰ : ভাই-ভাই, ঠাই-ঠাই, ডাঙৰ-ডাঙৰ গছ, ৰঙা ৰঙা ফুল।

গাৱঁৰ মানুহৰ ভাষাৰপৰাই ভালেমান জঁতুৱা ঠাচ আৰু ফঁকৰা-যোজনাৰ জন্ম হৈছে বুলি পূৰ্ব্বে কোৱা হৈছে। লোক-ভাষাৰ মাজত জীয়াই থাকি এইবোৰে মাৰযোৱা গাৱঁলীয়া চিত্ৰক চিৰ-স্মৰণীয় কৰি ৰাখিছে ; লগে লগে বিজাতীয় ৰচনা-ৰীতিৰপৰা অসমীয়া ভাষাক স্বতন্ত্ৰতা দান কৰিছে। শিক্ষাৰ বিস্তাৰ, বাট-পথৰ সুবিধা, চিনেমা-থিয়েটাৰৰ প্ৰসাৰৰ ফলত সৰ্ব্বজন-ব্যৱহৃত এক সাধুভাষাই আজি-কালি প্ৰাধান্য লভিছে যদিও লোক-ভাষা সম্পূৰ্ণ বিলোপ হোৱা নাই। সাহিত্যিকে এই লোক-ভাষাৰ পৰা মনোৰম চিত্ৰধৰ্ম্মী শব্দ চয়ন কৰি সাধু-ভাষাৰ সম্পদ আৰু প্ৰকাশিকা শক্তি বঢ়াইছে।

বহুল প্ৰচাৰ আৰু লোক-চিত্ত জয় কৰিবলৈ সাহিত্যই লোক-ভাষাৰ সহায় লোৱা কৰ্ত্তব্য। এই প্ৰসঙ্গত ৰবীন্দ্ৰনাথে সাধুকথাৰ লাগী আৰু এলাগী কুঁৱৰীৰ লগত সাধু আৰু লোক-ভাষাক তুলনা কৰি কৰা মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য। কবিগুৰুৱে কৈছে—"এলাগী কুঁৱৰীৰ দৰে ইমানদিন লোক-ভাষাৰ ঠাই আছিল জুপুৰিত, বান্ধনিঘৰত, গোহালিত, গোবৰৰ ভেৰৰ ওচৰে-পাজৰে, চোতালৰ তুলসীতলত। ......কিন্তু মোৰ বিশ্বাস লাগী কুঁৱৰীয়ে বিদায় লব লাগিব ; আৰু এলাগী আহি ৰাজ-আসনত বহিব।" লোক-ভাষাক অনাদৰ আৰু বৰ্জ্জন কৰিলে সাহিত্য এমুঠি মাথোন মানুহৰ মাজতে সংকীৰ্ণ আৰু সীমাবদ্ধ হৈ থাকিব।

সামৰণি

সংস্কৃতি শব্দইনো কি সূচায় সেই কথা এই পুথিত আলোচনা কৰা বিষয়সমূহৰপৰাই বুজিবলৈ সহজ হব বুলি এই শব্দটোৰ ব্যাখ্যা পুথিৰ শেষলৈ থোৱা হৈছিল। কেৱল অসমীয়াতে নহয় অন্যান্য আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাতো সংস্কৃতি শব্দটো নতুন। সম্ভৱতঃ সৰ্ব্বপ্ৰথম মৰাঠী ভাষাতেই ইংৰাজী 'কালচাৰ' শব্দৰ প্ৰতিৰূপ স্বৰূপে সংস্কৃতি শব্দৰ প্ৰয়োগ হয়। কবিগুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথে প্ৰথমে 'কালচাৰ' অৰ্থত কৃষ্টি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কিন্তু এই বৈদিক শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ আছিল 'কৃষকৰ দল' (তুলনা ঃ পঞ্চকৃষ্টয়ঃ)। কিন্তু সংস্কৃতি শব্দটোত সংস্কাৰ সাধনৰ ভাৱ থকাত আৰু ই ব্যাপকভাৱে জাতিৰ কৃতি সৃষ্টি ধ্যান ধাৰণা আচাৰ শিষ্টাচাৰ সকলো সূচায় বুলি কবিগুৰুৱে পিছলৈ কৃষ্টিৰ ঠাইত সংস্কৃতি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰে। এইখিনিতে কোৱা উচিত যে দুই এজন মানুহে জাতিৰ সংস্কৃতি প্ৰকাশ কৰিব পাৰে যদিও তাক সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে। সংস্কৃতিৰ জন্ম জাতিৰ জীৱনত; ব্যক্তিৰ ধ্যান ধাৰণা আচাৰ নিয়ম জাতিয়ে পৰীক্ষা আৰু পৰিশোধন কৰিহে গ্ৰহণ কৰে। সেই কাৰণেই সংস্কৃতি শব্দত সংস্কাৰ আৰু সুন্দৰৰ ভাৱ নিহিত বুলি অনুমান কৰা হয়।

অধ্যাপক সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত সংস্কৃতিৰ ঠাইত কৃতি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে। প্ৰতিভাদেৱী সোঁৱৰণী বক্তৃতা শাৰীৰ তেওঁ নামাকৰণ কৰিছে ঃ কিৰাতজন কৃতি। অন্যান্য পণ্ডিতৰ দৰে অধ্যাপক চট্টোপাধ্যায়েও সংস্কৃতিৰ অৰ্থ জাতিৰ জীৱন-যাত্ৰাৰ পদ্ধতি বুলি ব্যাখ্যা কৰিছে। জাতিৰ এই জীৱন-যাত্ৰাৰ পদ্ধতি এজন-দুজনৰ দ্বাৰা অথবা কোনো এক যুগত

সৃষ্টি নহয়। ইয়াৰ জন্ম সমূহীয়া জীৱনত; আৰু ইয়াৰে এক ধাৰ নিছিগা সোঁত জাতিৰ জীৱনত বহু শতাব্দী ধৰি বৈ থাকে। অৱশ্যে ভৌগোলিক ৰাষ্ট্ৰীয় ধাৰ্ম্মিক সামাজিক বিপ্লৱ উপপ্লৱত জাতিৰ সংস্কৃতিৰ পৰিবৰ্ত্তন নহয় বুলিবও নোৱাৰি। কিন্তু ভাৰতীয় লোক জীৱনত কুৰি শতিকাৰ মাজ ভাগলৈকে এনে পৰিবৰ্ত্তন লাহে লাহে আৰু মণিব নোৱাৰা ভাৱেহে ঘটিছে। গতিকে আজিৰ লোক-জীৱনৰ থকা-মেলা, খোৱা-বোৱা, পিন্ধা-উৰা, পূজা-অৰ্চ্চনা, আনন্দ-উৎসৱ, গীত-কাহিনীৰ লগত শ শ বছৰৰ পূৰ্ব্বৰ লোক-জীৱনৰ পদ্ধতিৰ পাৰ্থক্য অধিক নহয়।

ভাষাতাত্ত্বিক আৰু নৃতত্ত্ববিদসকলে সংস্কৃতি বিষয়ৰ চৰ্চ্চাত প্ৰধানতে তিনিটা উপাদানৰ উল্লেখ কৰিছে। প্ৰথম, খাদ্য-সংগ্ৰহৰ কৌশল, আশ্ৰয়-স্থান নিৰ্ম্মাণৰ নিপুণতা, প্ৰকৃতিক নিজৰ উপযোগী কৰাৰ ক্ষমতা। দ্বিতীয়, সমাজ-ব্যৱস্থা, ব্যক্তিৰ লগত ব্যক্তিৰ সম্বন্ধ, ব্যক্তিৰ লগত সমাজৰ সম্বন্ধ স্থাপনৰ ব্যৱস্থা। তৃতীয়, মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক উপাদান——ধ্যান-ধাৰণা, বিনয়-সদাচাৰ, সৌন্দৰ্য্যবোধ, সাহিত্য-সুকুমাৰকলা-প্ৰীতি।

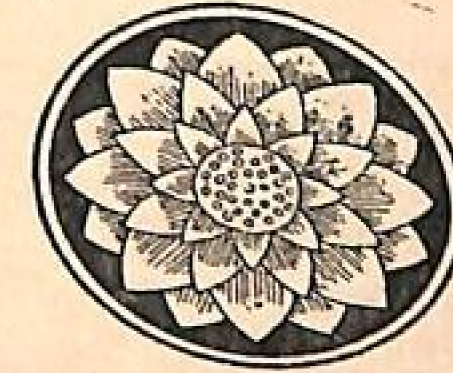
A Cultural History of Assam গ্ৰন্থৰ প্ৰথম খণ্ডত পুৰণি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বিষয়ে কিছু আলোচনা কৰা হৈছে। ঘাইকৈ তামৰ-ফলি, শিলালেখ, সংস্কৃত-অসমীয়া প্ৰাচীন পুথিৰ বৰ্ণনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি এই বুৰঞ্জী ৰচিত হৈছে। কিন্তু পুৰণি প্ৰমাণ-পঞ্জীত লোক-জীৱনৰ দীঘল বৰ্ণনাৰ অভাৱ। তদুপৰি জাতিৰ সম্পূৰ্ণ সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জী দুই চাৰিখন শিলালিপি আৰু লিখিত সাহিত্যৰ ক্ষুদ্ৰ পৰিসৰৰ মাজত পাব নোৱাৰি। জাতিৰ সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জীৰ পৰিসৰ জাতিৰ সমগ্ৰ জীৱন ব্যাপ্তি থাকে। জাতীয় সংস্কৃতিৰ ইতিহাস সংকলনত সেই কাৰণেই সমগ্ৰ লোক-জীৱন অপৰিহাৰ্য্য।

এইখিনিতে কোৱা উচিত যে প্ৰাচীন পুথি-পত্ৰত ঘাইকৈ

আৰ্য্য-ধৰ্ম্মৰহে ব্যাখ্যা-বিৱৰণ আছে। কিন্তু লোক-জীৱনত বেদ-গ্ৰাহ্যতকৈ বেদ-বাহ্য আচাৰ-বিচাৰৰ প্ৰাধান্য। সদা-সৰ্ব্বদা গাৱঁলীয়া মানুহে যি বোৰ নীতি-নিয়ম ধ্যান-ধাৰণা চিন্তা-বিশ্বাস পূজা-পাতল উৎসৱ-অনুষ্ঠান বাচ-বিচাৰ মানি চলে তাৰ সৰহ ভাগেই সংস্কৃত সাহিত্য আৰু হিন্দু ধৰ্ম্মৰ বহিভূৰ্ত। এইবোৰৰ কোনো কোনো নিষাদ-কিৰাত জাতি-উপজাতিৰ পৰা অসমীয়া জীৱনত প্ৰৱেশ কৰিছে বুলি 'অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি' গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰা হৈছে। তন্ন তন্নকৈ লোক-জীৱন অনুসন্ধান আৰু অধ্যয়ন নকৰিলে অসমীয়া সংস্কৃতিত ইয়াৰে কোনোটো আৰ্য্যৰ আৰু কোনোটো আৰ্য্যেতৰ উপাদান নিৰ্ণয় কৰা কঠিন। গতিকে এই দৃষ্টিকোণৰপৰাও লোক-সংস্কৃতিৰ চৰ্চ্চাৰ প্ৰয়োজন।

কিন্তু অসমৰ জনজাতিসমূহৰ বিষয়ে বিজ্ঞান-সন্মতভাৱে গ্ৰন্থৰাজি ৰচনা হৈছে যদিও অসমীয়া লোক-জীৱন সম্বন্ধে এতিয়া-লৈকে কোনো পুথি সংকলন হোৱা নাই। বৰ্ত্তমান অৱস্থাত অসমীয়া লোক-জীৱনৰ গবেষণা-আলোচনাৰ বিশেষ প্ৰয়োজন; কিয়নো বিজ্ঞানৰ প্ৰসাৰৰ ফলত অসমৰ ভৌগোলিক আৰু প্ৰাকৃতিক অৱস্থাৰ পৰিবৰ্ত্তনৰ লগে লগে লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-জীৱনবো বহু পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। আগেয়ে য'ত গাওঁ আছিল সেই ঠাইত এতিয়া বিশ্ববিদ্যালয়, তেলশোধানাগাৰ আদি অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত নগৰৰ সৃষ্টি হৈছে। কেতিয়াও বহিৰ্জগতৰ লগত সম্বন্ধ নোহোৱা গাৱঁৰ মাজত আজি বিমান-কোঠ নিৰ্ম্মাণ হৈছে। ইয়াৰ ফলত লোক-জীৱনৰ সামাজিক-মানসিক সকলো দিশতে দ্ৰুত পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। পুৰণি জীৱন-পদ্ধতি সম্পূৰ্ণ বিচ্ছিন্ন নোহওঁতেই তাৰ সংগ্ৰহ আৰু সংকলনৰ দৰ্কাৰ। এই পুথিত অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ সামান্য আভাষ এটিহে দিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে; গতিকে প্ৰমাণ-পঞ্জীৰে ভাৰাক্ৰান্ত কৰি ইয়াক বিদ্বান-বিশেষজ্ঞৰ কাৰণে ৰচনা কৰা হোৱা নাই।

যোগ্যজনৰ মন যাতে এই বিষয়লৈ আকৰ্ষিত হয়, সেই উদ্দেশ্যেহে 'অসমৰ লোক-সংস্কৃতি' সংকলন কৰা হ'ল। দুই চাৰিজন উৎসাহী ছাত্ৰই জাতীয় জীৱনৰ এই মনোৰম বিভাগৰ সংগ্ৰহ-গবেষণাৰ প্ৰতি মন দিলে এই পুথিৰ প্ৰকাশ সাৰ্থক হব।

পৰিশিষ্ট

১। সংযোজন

১। 'অসমৰ প্ৰকৃতি' নামৰ আধ্যা এটিও এই পুথিত সংযোগ কৰাৰ ইচ্ছা আছিল ; আলোকচিত্ৰৰ অভাৱত সেই অধ্যায়টি দিব পৰা নগল।

২। অন্য এটি আধ্যা আছিল 'লোক-মন' ; কিছু কথা সংগ্ৰহ কৰিব নোৱাৰাত সেই আধ্যাটিও বাদ পৰিল। অসমীয়া গাৱঁলীয়া মানুহৰ মনটো কেনেকুৱা সেই বিষয়ে তথ্য-পাতি সংগ্ৰহ কৰিবলৈ কেইবাজনো নৃতত্ত্বৰ অধ্যাপকক অনুৰোধ কৰা হৈছে।

৩। ভাষা আধ্যাত লোক-ভাষাৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা কিছু শব্দ, জতুৱা ঠাচ সংযোগ কৰাৰ ইচ্ছা আছিল। পুথিৰ আকাৰ শকত হোৱাৰ ভয়ত ভৱিষ্যতলৈ থোৱা হ'ল। বিভিন্ন অঞ্চলত প্ৰচলিত তলত উল্লেখ কৰা বিষয়ৰ শব্দ সংগ্ৰহ কৰি কোনোৱে আমাক সহায় কৰিলে উপকৃত হ'ম—

১। পৰ্ব্বত পাহাৰৰ নাম
২। নদ-নদীৰ নাম
৩। গছ-গছনি, ফল-ফুলৰ নাম
৪। শাক-পাচলিৰ নাম
৫। জীৱ-জন্তু, পোক-পৰুৱাৰ নাম
৬। মাছৰ নাম
৭। চৰাই-চিৰিকতিৰ নাম
৮। কৃষি সম্বন্ধীয় শব্দ
৯। মাছ-মৰা সম্বন্ধীয় শব্দ
১০। চিকাৰ সম্বন্ধীয় শব্দ
১১। বান্ধনি ঘৰৰ লগত জড়িত শব্দ
১২। তাঁতশাল সম্বন্ধীয় শব্দ
১৩। ঢেঁকীশালৰ শব্দ

১৪। এড়ি-মুগা-পাট সম্বন্ধীয় শব্দ
১৫। কঁহাৰ, কুমাৰ, কমাৰশাল সম্বন্ধীয় শব্দ
১৬। খেল-ধেমালি বিষয়ক শব্দ
১৭। ৰোগ-ব্যাধি বিষয়ক শব্দ
১৮। ভূত-প্ৰেতৰ নাম
১৯। গৃহস্থালিৰ লগত সম্বন্ধ থকা শব্দ
২০। বন্ধা-বঢ়া সম্বন্ধীয় শব্দ
২১। সম্বন্ধ বুজোৱা শব্দ
২২। উৎসৱ-অনুষ্ঠানত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দ
২৩। গালি-শপনিত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দ
২৪। ফঁকৰা-যোজনা, জতুৱা ঠাচ

৪। 'স্ত্ৰী-আচাৰ' সম্পৰ্কে সংগ্ৰহ কৰা প্ৰৱন্ধটিও দিব পৰা নহল। এই বিষয়ে স্বকীয়া এখনি পুথি যুগুত কৰাৰ ইচ্ছা থাকিল। তাৰ কাৰণে কোনোৱে তলত দিয়া দৰে সমল যোগালে কৃতজ্ঞ হ'ম।

১। ছোৱালীৰ নাক-কাণ বিন্ধোৱাত পালন-কৰা আচাৰ
২। কঁকালত প্ৰথম কাছুটি পিন্ধা সম্বন্ধীয় কথা
৩। প্ৰথম ঋতুমতী হোৱা আৰু নোৱাই-তোলনী বিয়া সম্পৰ্কীয় আচাৰ
৪। ঋতুস্ৰাৱ-কালত পালন কৰা আচাৰ
৫। সখী-পতা অনুষ্ঠান
৬। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বিবাহৰ বৰ্ণনা
৭। বিবাহত পালন কৰা স্ত্ৰী-আচাৰ (ভিন অঞ্চলৰ ভিন-আচাৰ)
৮। প্ৰথম স্বামীৰ ঘৰলৈ যাওঁতে পালন কৰা আচাৰ
৯। প্ৰথম সন্তান জন্মত পালন কৰা আচাৰ
১০। তিৰোতাসকলৰ স্বকীয়া উৎসৱ অনুষ্ঠান পূজা-সেৱা আছে—তাৰ বিৱৰণ
১১। ঘৰ-ঘৰোৱাহ আৰু আত্মীয়-কুটুম্বৰ লগত পালন কৰা আচাৰ
১২। মৃত্যুত পালন কৰা আচাৰ

২। শুধৰণী

আহি কাকত শুধবোৱাৰ অসাবধানতাৰ ফলত আখৰ জোঁটনিত ঠায়ে ঠায়ে ভুল ৰ'ল। ইংৰাজী গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধৰপৰা উদ্ধৃত কৰা কেতবোৰ ব্যক্তি, জাতি অনুষ্ঠানৰ নাম বিকৃতৰূপে ছপা হৈছে। কোনো ক্ষেত্ৰত একে নামেই দুই ভিন্ন ৰূপত ছপা হৈছে। মূল উচ্চাৰণ নজনাত এইবোৰৰ আখৰ জোঁটনিত ভুল-ভ্ৰান্তি ৰ'ল। পাঠকসকলে এইবোৰ সহজে শুধৰাই লব পাৰিব। কিন্তু ২০ পৃষ্ঠাত বিজয়ভূষণ ঘোষচৌধুৰীৰ ঠাইত কিয় বিজয়চন্দ্ৰ অধিকাৰী হ'ল—সেই ভুলৰ জগৰীয়া প্ৰেছৰ ভূতক কৰিবলৈকো সাহস নহল।

এই সকলোবোৰ অমাৰ্জ্জনীয় দোষত্ৰুটীৰ বাবে মাৰ্জ্জনা বিচৰা হ'ল।

৩। চিত্ৰসূচী

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
	মাটিৰ পাত্ৰ আৰু মূৰ্ত্তি	
১.	সোণালী ৰহন চৰোৱা মাটিৰ পুৰণি কলহ	ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়, গুৱাহাটী
২.	মাটিৰ পুৰণি ধূপদানি	
৩.	পোৰা মাটিৰ প্ৰাচীন নটৰাজ-মূৰ্ত্তি	
৪.	পোৰা মাটিৰ প্ৰাচীন দশভুজা	
৫.	পোৰা মাটিৰ দেৱ-দেৱীৰ পুৰণি মূৰ্ত্তি	
৬.	পোৰা মাটিৰ প্ৰাচীন দুৰ্গা মূৰ্ত্তি	
৭.	জয়সাগৰত পোৱা আহোম যুগৰ টেৰাকটা	শ্ৰীভুবনচন্দ্ৰ সন্দিকৈৰ সৌজন্যত
৮.	নৱগ্ৰহত পোৱা প্ৰাচীন ঘট-কলহ	শ্ৰীমাধৱচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সৌজন্যত
	কাঠ, বাঁহ, বেতৰ সা-সঁজুলি	
৯.	কাঠৰ মূৰ্ত্তি	বয়ন বিভাগ, গুৱাহাটী
১০.	কাৰুকাৰ্য্য মণ্ডিত কাঠৰ শৰাই	
১১.	কাৰুকাৰ্য্য মণ্ডিত কাঠৰ শৰাই	
১২.	ঠগা	
১৩.	বিভিন্ন ৰূপৰ কাঠৰ শৰাই আৰু বটা	
১৪.	সিংহাসনৰ একাংশ	
১৫.	চিত্ৰমণ্ডিত উৰাল (প্ৰাচীন)	
১৬.	আহোম যুগৰ কেঁকোৰা-দোলা	ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
১৭.	আহোম যুগৰ চিত্ৰশোভিত ব-তোলা চুঙা, ফণী আৰু নাচনী	শ্ৰীভুবনচন্দ্ৰ সন্দিকৈৰ সৌজন্যত
১৮.	বাঁহৰ চুঙা (জনজাতীয়)	নৃতত্ত্ব বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
১৯.	চিত্ৰ-শোভিত বেতৰ চক-ঢৰা	বয়ন বিভাগ, গুৱাহাটী
২০.	বেতৰ বিচনী	
২১.	বাঁহ বেতৰ খাং ; জপা (জনজাতীয়)	
২২.	বেতৰ জপা	
২৩.	বংকৰা পহুৰ শিং	

কাঁহ পিতলৰ পাত্ৰ

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
২৪.	অসমীয়া আৰু মণিপুৰী বটা	
২৫.	বটা	
২৬.	দুৰ্ণৰি	
২৭.	বেৰা-কাঁহী ঃ পিতলৰ শৰাই	শ্ৰীভুবনচন্দ্ৰ সন্দিকৈৰ সৌজন্যত
২৮.	আহোম যুগৰ ভোগজৰা আদি	

দা

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
২৯.	জনজাতীয় বলিকটা দা আৰু তৰোৱাল	নৃতত্ত্ব বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
৩০.	বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ দা	
৩১.	পুৰণি বলিকটা দা	

মাছমৰা আৰু খেতিৰ সঁজুলি

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৩২.	ডিঙৰা, প'ল', জুলুকি, জকাই, চুকি, দাবকি	নৃতত্ত্ব বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
৩৩.	পৰং, লোহি, চেকে, চহৰা, চকলেট, অদিল, পৰি, বানা	
৩৪.	কাঁইটীয়া মাছধৰা সঁজুলি, দাবকি, প'লো, বিভিন্ন ধৰণৰ জোৱাৰ, কাপ, চহৰা	
৩৫.	খেতিৰ সঁজুলি	

সাজ-পাৰ

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৩৬.	আহোম স্বৰ্গদেৱৰ কিংখাপৰ সাজ	ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়
৩৭.	আহোমৰ সাজ-পাৰ (সম্ভ্ৰান্ত)	পুৰণি চিত্ৰৰ পৰা
৩৮.	ধুতি পিন্ধাৰ বিভিন্ন ৰীতি	পুৰণি চিত্ৰৰ পৰা
৩৯.	অজন্তাৰ চিত্ৰত নাৰীবেশ	ইয়াৰ লগত অসমৰ জন-জাতীয় নাৰীবেশৰ সাদৃশ্য আছে। এই পুথিৰ ১৭০ পিঠিত দিয়া অজন্তাৰ চিত্ৰৰ লগত অসমীয়া তিৰোতাৰ বুকুত মেথনী বান্ধি মেখেলা পিন্ধা ৰীতি মন কৰিবলগীয়া।
৪০.	নৰ্ত্তক-নৰ্ত্তকীৰ বেশ	চিত্ৰ ভাগৱত
৪১.	শিৰোবেষ্টন আৰু খোপা বন্ধা ৰীতি	পুৰণি পুথিৰ চিত্ৰৰপৰা
৪২.	নাৰী-পুৰুষ, সন্ন্যাসীৰ খোপা বন্ধা ৰীতি	পুৰণি পুথিৰপৰা
৪৩.	কিৰিটি, পাগুৰি, মূৰত বন্ধা	পুৰণি পুথিৰপৰা

সাজ-পাৰৰ ফুল আৰু চানেকী

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৪৪.	মেখেলাত তোলা গছ	
৪৫.	চাদৰৰ ফুলতৰা, জ্যামিতিক চিত্ৰ	
৪৬.	মেখেলা	
৪৭.	মেখেলা	
৪৮.	মেখেলা	
৪৯.	মেখেলা	
৫০.	মেখেলা	
৫১.	গোঁসাই কাপোৰ	
৫২.	বিহা	
৫৩.	মেখেলা	
৫৪.	মেখেলা	
৫৫.	মেখেলা	
৫৬.	চাদৰ	
৫৭.	চাদৰ	
৫৮.	চাদৰ	
৫৯.	মেখেলা	
৬০.	মেখেলা	
৬১.	জ্যামিতিক চিত্ৰ	
৬২.	গামোছা	
৬৩.	গামোছা	

অলঙ্কাৰ-পাতি

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৬৪.	হাত, নাক, কাণৰ অলঙ্কাৰ	পুৰণি পুথিৰ চিত্ৰৰপৰা
৬৫.	অলঙ্কাৰ পিন্ধাৰ ৰীতি	পুৰণি পুথিৰ চিত্ৰৰপৰা

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৬৬.	বিভিন্ন ধৰণৰ মণি আৰু মালা	বয়ন বিভাগ, গুৱাহাটী
৬৭.	বিভিন্ন ধৰণৰ খাৰু	বয়ন বিভাগ, গুৱাহাটী
৬৮.	বিভিন্ন ধৰণৰ অলঙ্কাৰ	বয়ন বিভাগ, গুৱাহাটী
৬৯.	কাঠ-বাঁহৰ কাকৈ-ফণী	নৃতত্ত্ব বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ঘৰ

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৭০.	সাধাৰণ ঘৰৰ বিভিন্ন অংশ	
৭১.	সাধাৰণ ঘৰৰ বিভিন্ন অংশ	
৭২.	সাধাৰণ ঘৰৰ বিভিন্ন অংশ	
৭৩.	সাধাৰণ ঘৰৰ বিভিন্ন অংশ	
৭৪.	সাধাৰণ ঘৰৰ বিভিন্ন অংশ	
৭৫.	টঙি	শ্ৰীমাধবচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সৌজন্যত

নৃত্য আৰু বাদ্যযন্ত্ৰ

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান
৭৬.	বড়ো নৃত্য	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৭৭.	লুচাই নৃত্য	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৭৮.	বিহু নৃত্য	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৭৯.	মণিপুৰী নৃত্য	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৮০.	মণিপুৰী নৃত্য	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৮১-৮২.	নগা নৃত্য	
৮৩.	জন-জাতীয় ঢোল	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৮৪-৯০.	অসমৰ বাদ্য যন্ত্ৰ	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৯১.	বাজনৰ ৰীতি	অসমবাণীৰ সৌজন্যত
৯২-৯৩.	মুখা, ভাওনাৰ মুখা	অসমবাণীৰ সৌজন্যত

ক্ৰমিক সংখ্যা	বৰ্ণনা	সংগ্ৰহ-স্থান

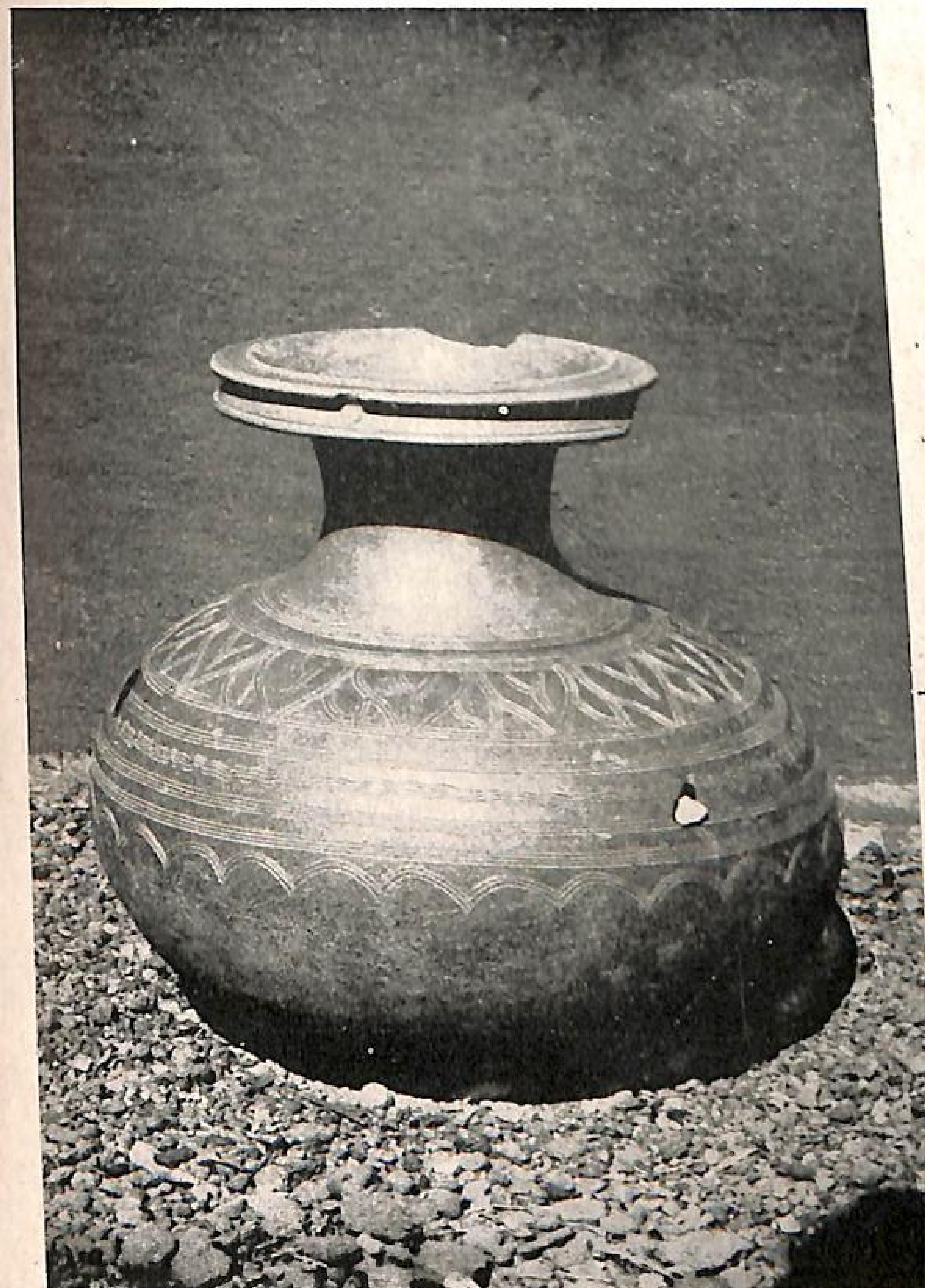
গাৱৰ দৃশ্য

৯৪.	গাওঁ	
৯৫.	পথাৰ	
৯৬.	পথাৰ	
৯৭.	মাছমৰা	
৯৮.	তাঁত-বাতি	
৯৯.	তাঁতশাল	
১০০.	তাঁতশাল	
১০১.	চোতালৰ দৃশ্য	
১০২.	তাঁতশাল	
১০৩.	এৰি কটা	ৰাজ্যিক ৰেচম বিভাগৰ সৌজন্যত
১০৪.	পলু পোহা	
১০৫.	মুগা কটা (হাজো)	
১০৬.	পিতলৰ কাম (হাজো)	
১০৭.	সাধাৰণ দৃশ্য	
১০৮.	প্ৰাকৃতিক দৃশ্য	

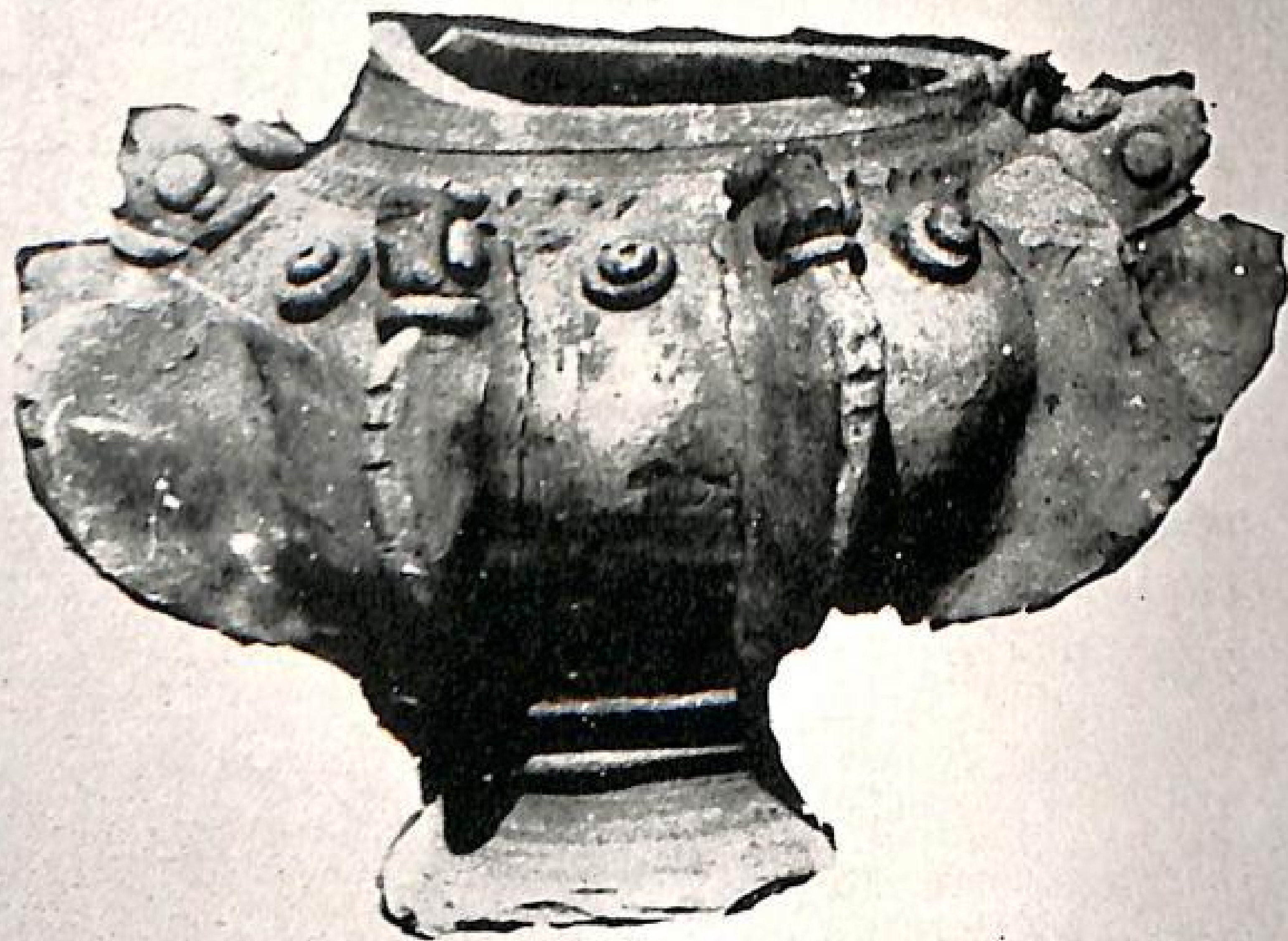
বন্য জন্তু

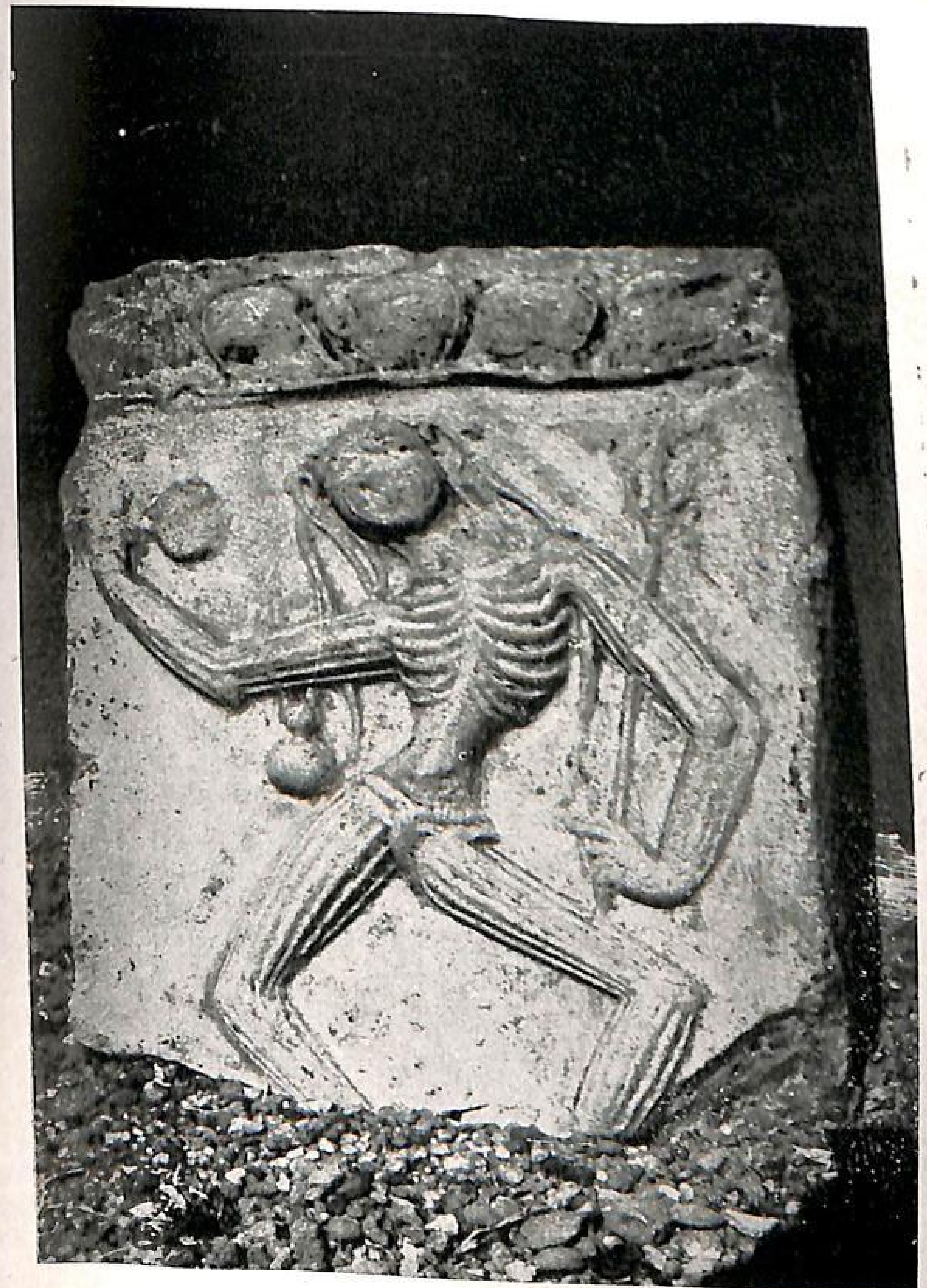
১০৯.	লাজুকী বান্দৰী	শ্ৰীনৰেন্দ্ৰনাথ গাঙ্গুলীৰ সৌজন্যত
১১০-১১২.	বনৰীয়া হাতী	
১১৩.	অসমৰ সম্পদ	
১১৪	কাজিৰঙা	

মাটিৰ পাত্ৰ আৰু মূৰ্ত্তি

১

৩

৬

৮

কাঠ-বাহ-বেতৰ সা-সজুলি

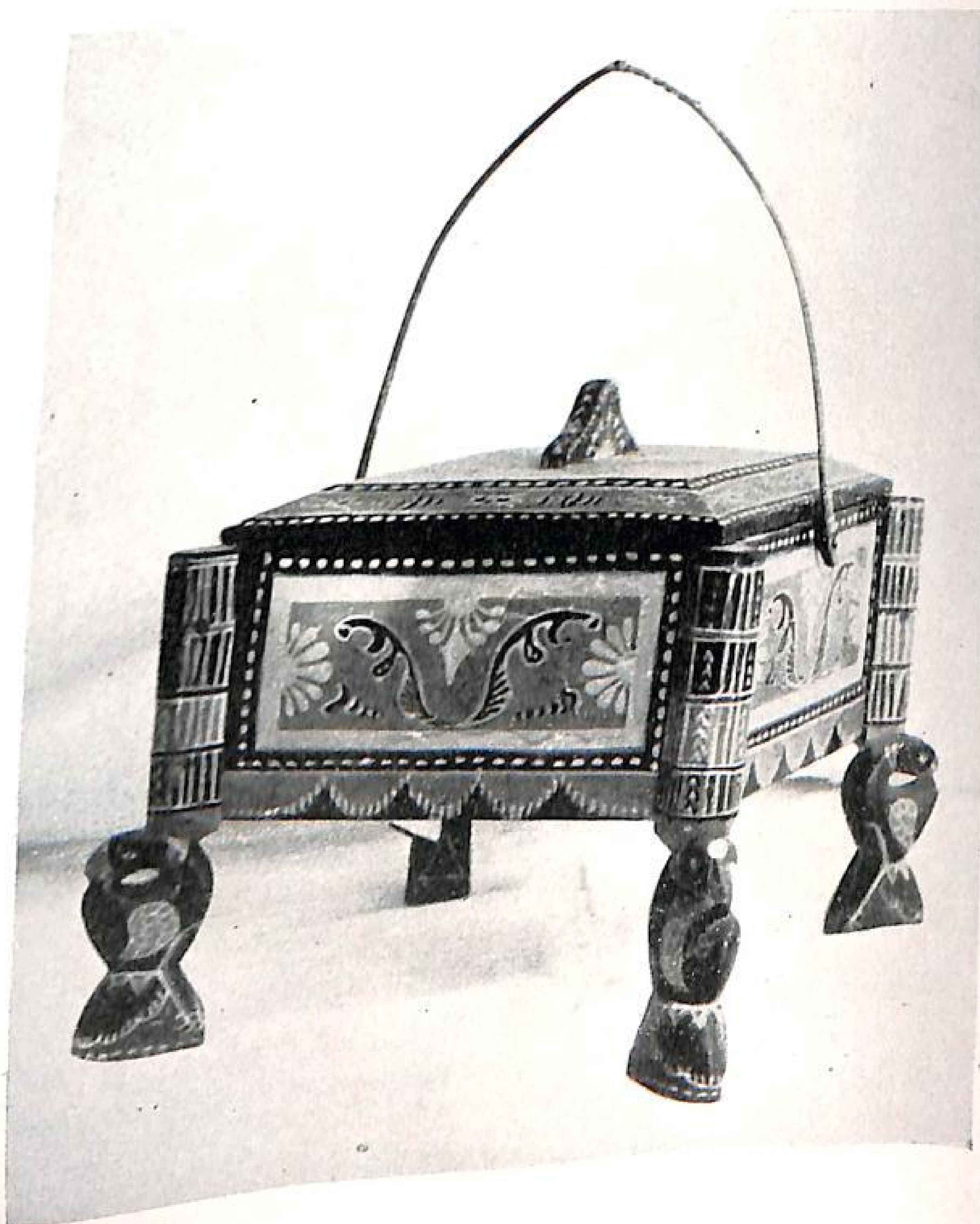
৬

১০

১১

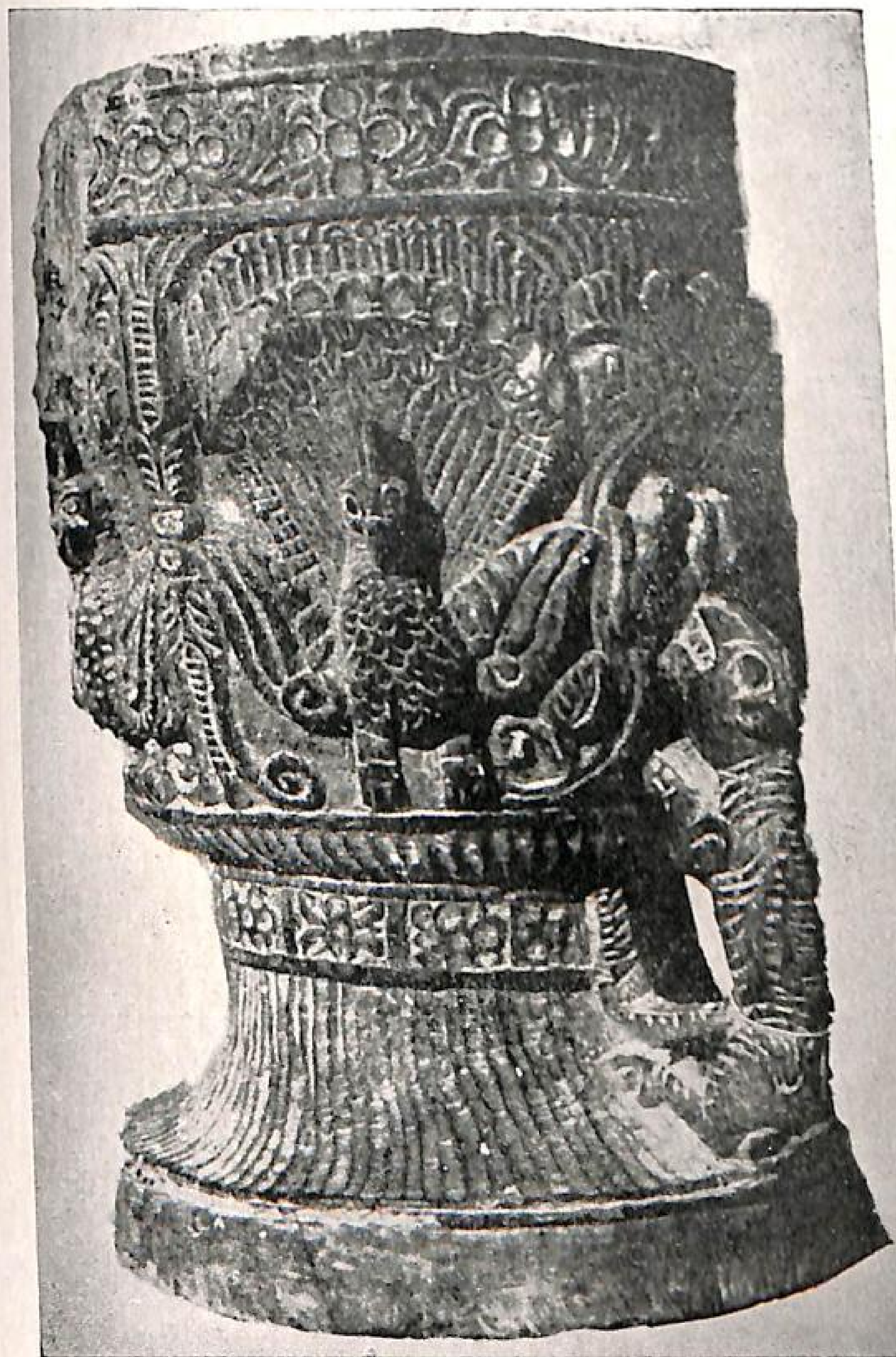

১২

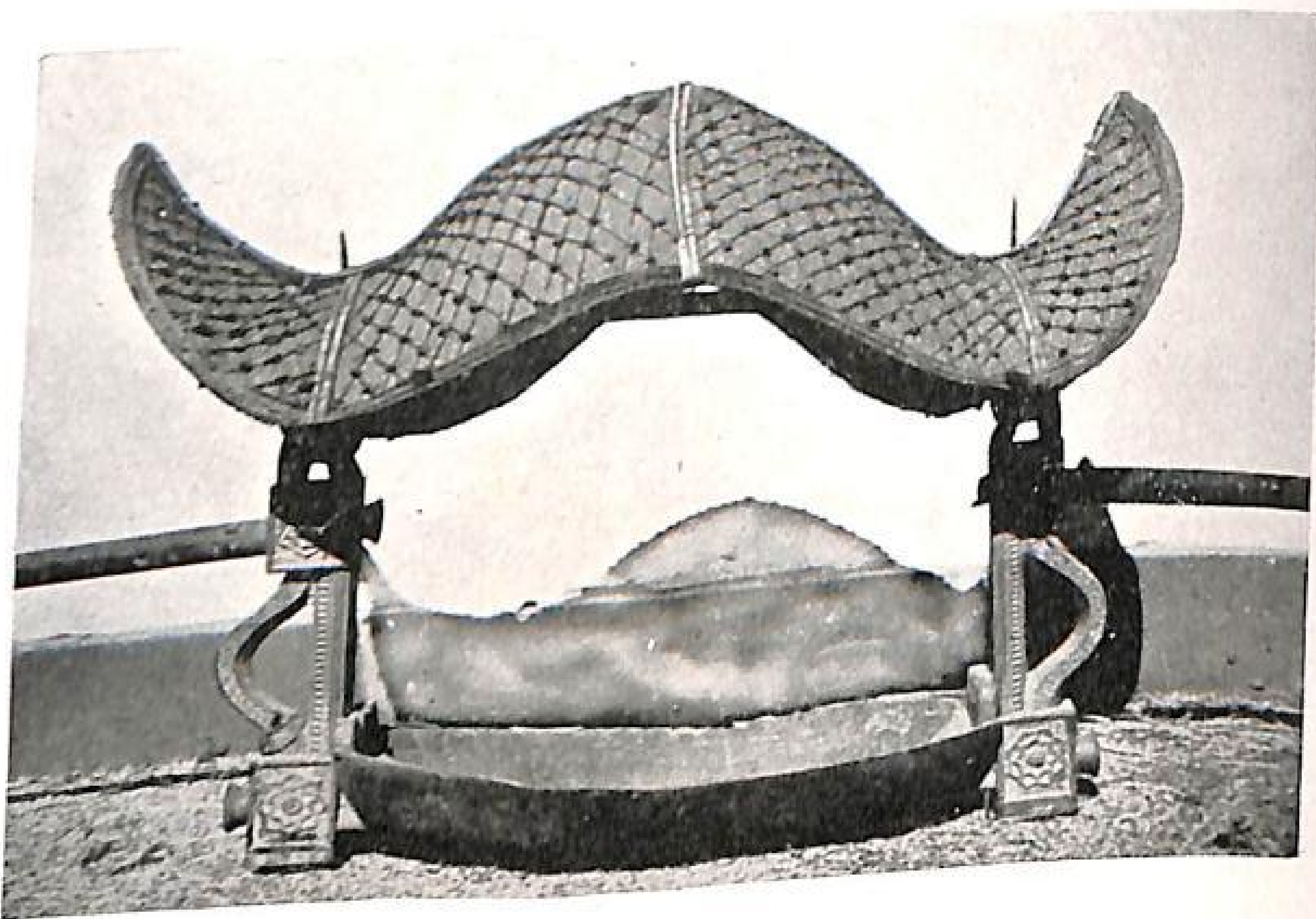
১৩

১৪

১৫

১৬

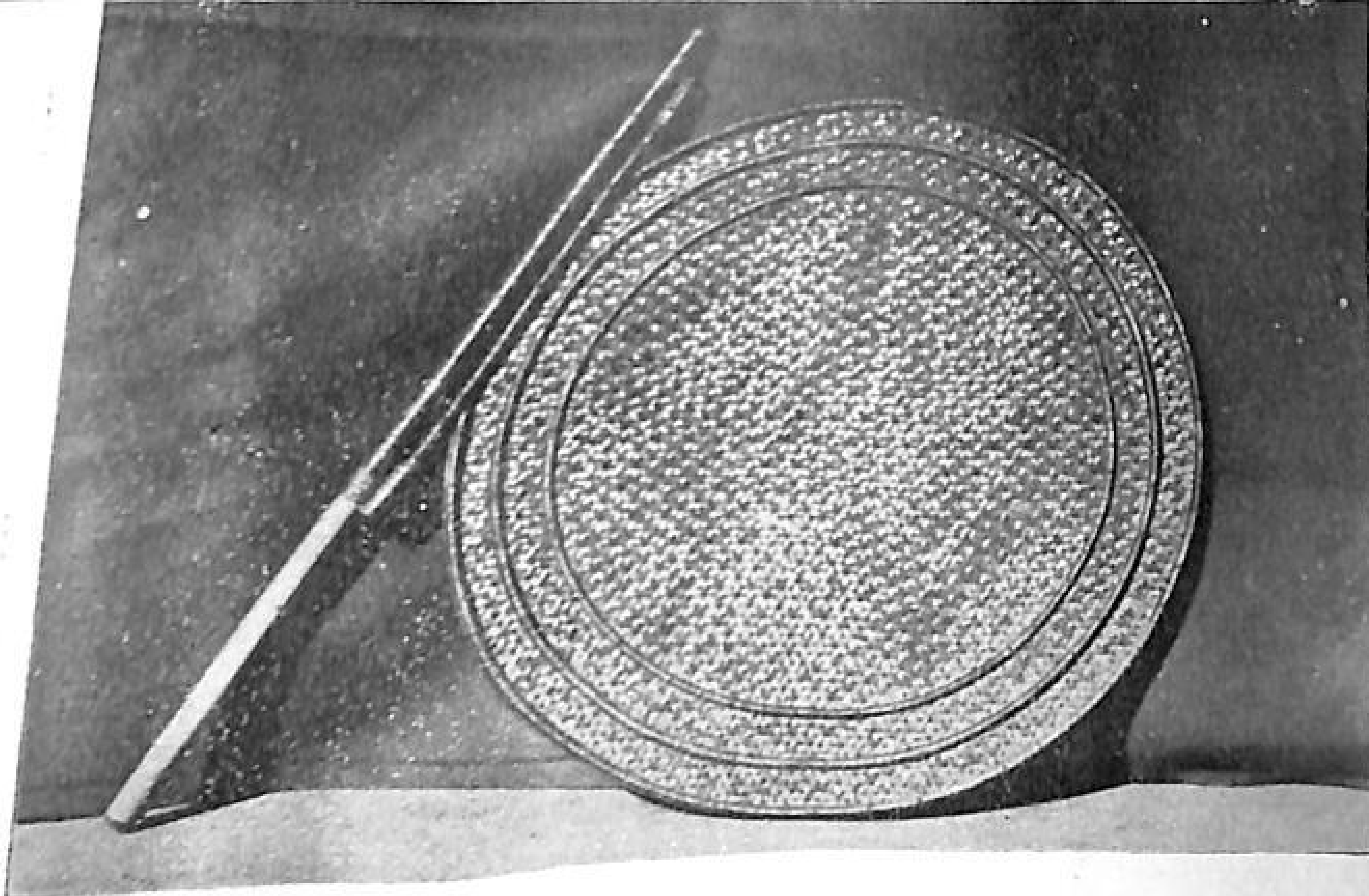
১৭

১৮

১৯

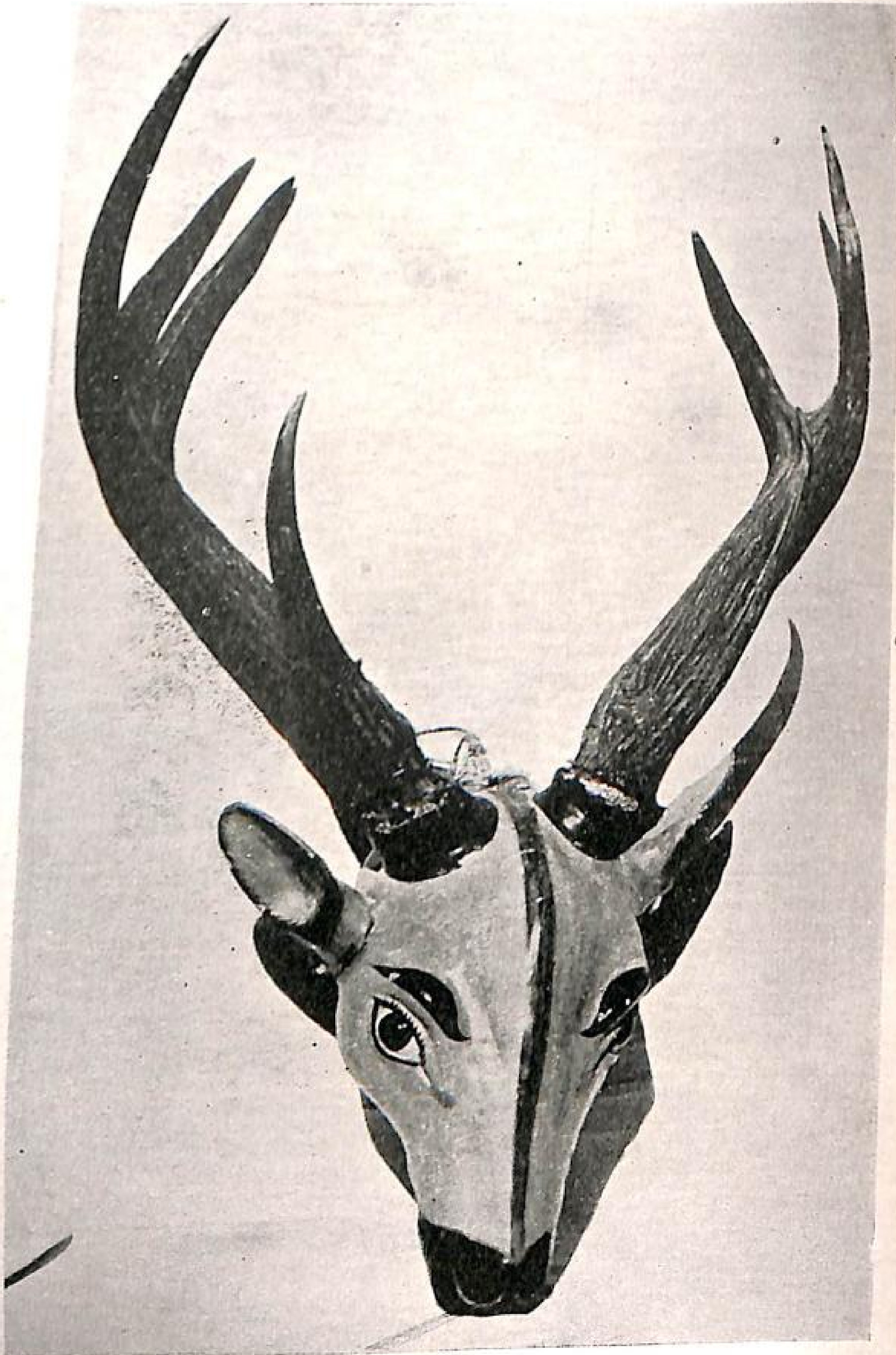

২০

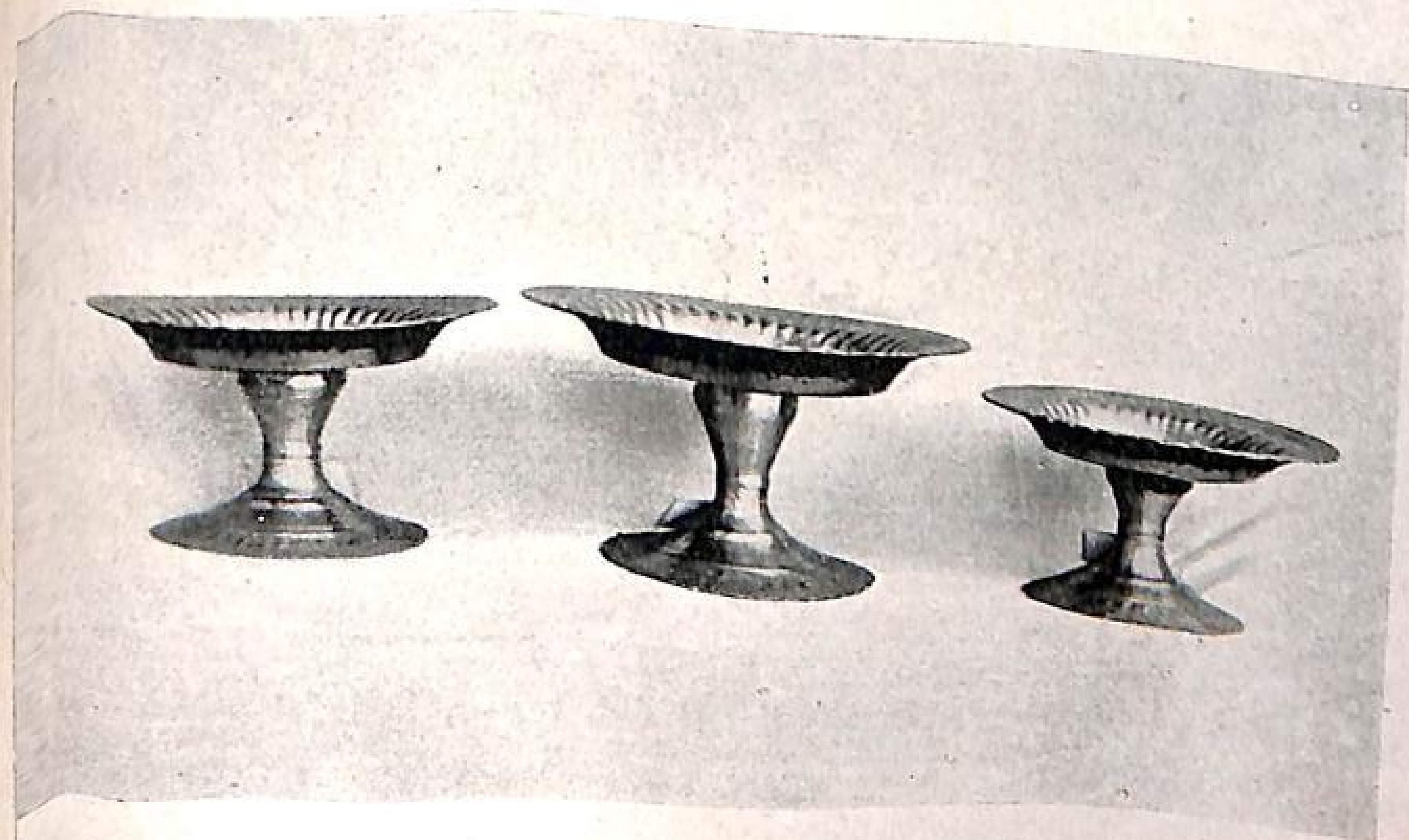

২২

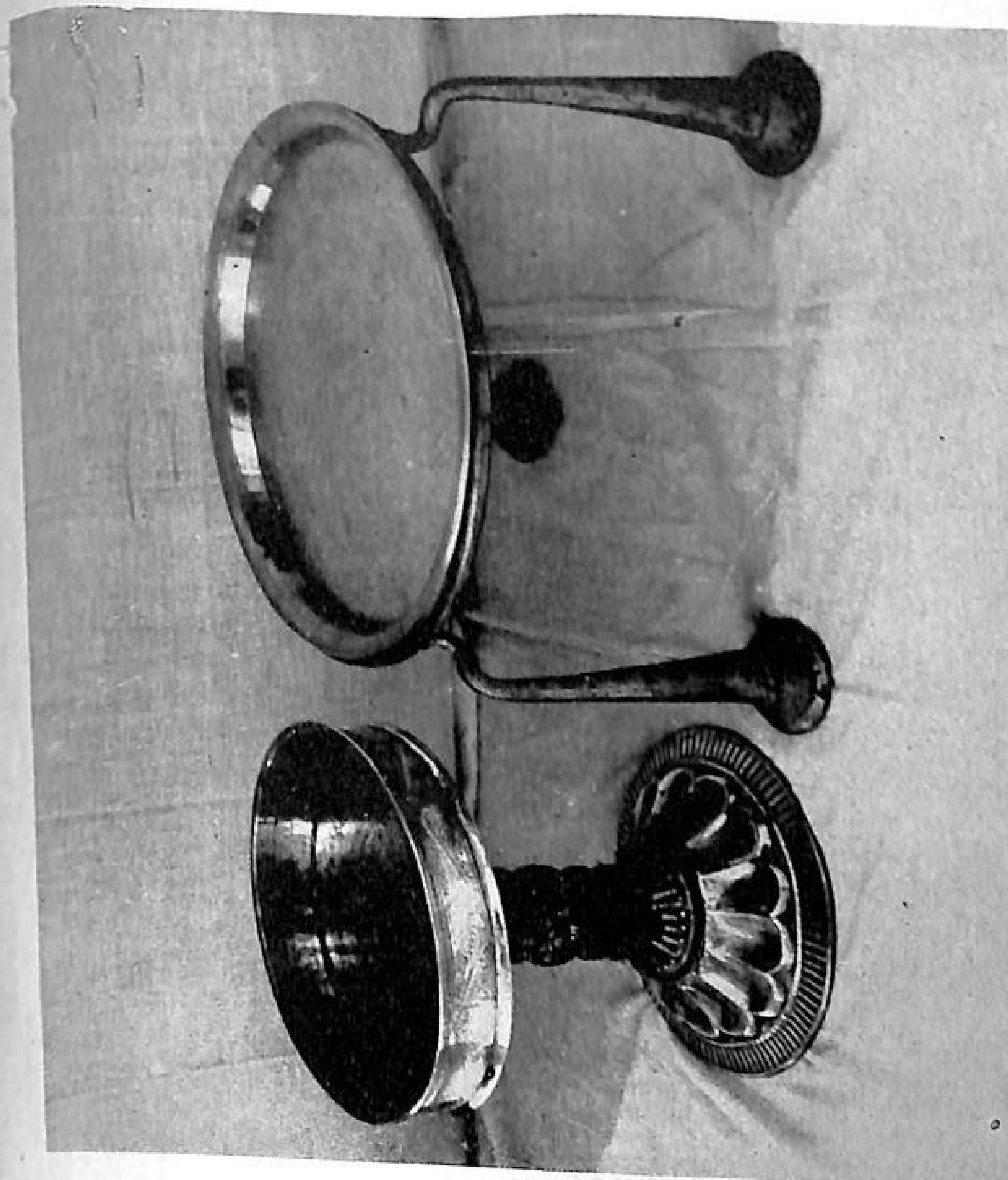
কাঁহ-পিতলৰ পাত্ৰ

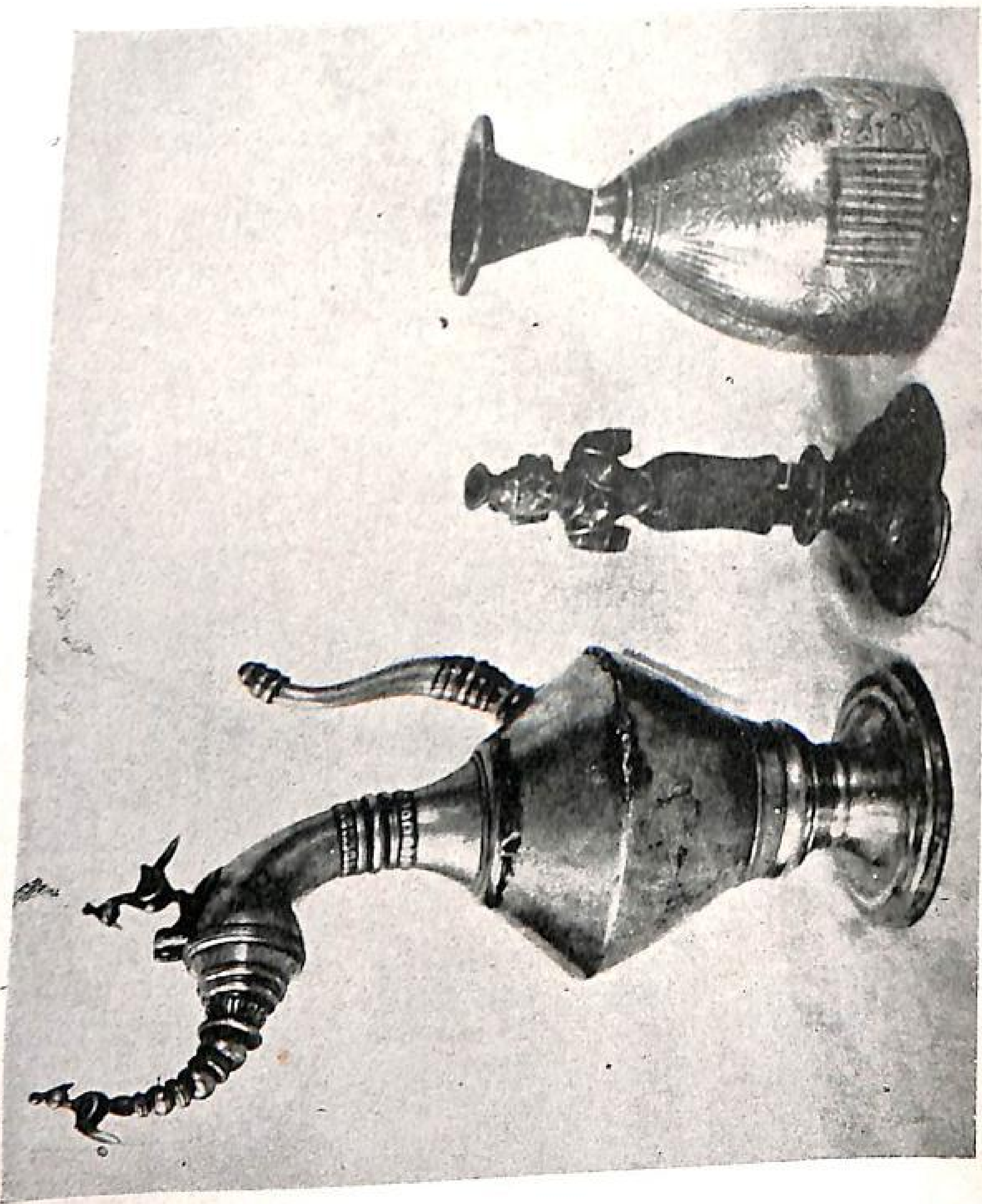

২৬

২৭

৭৮

দা

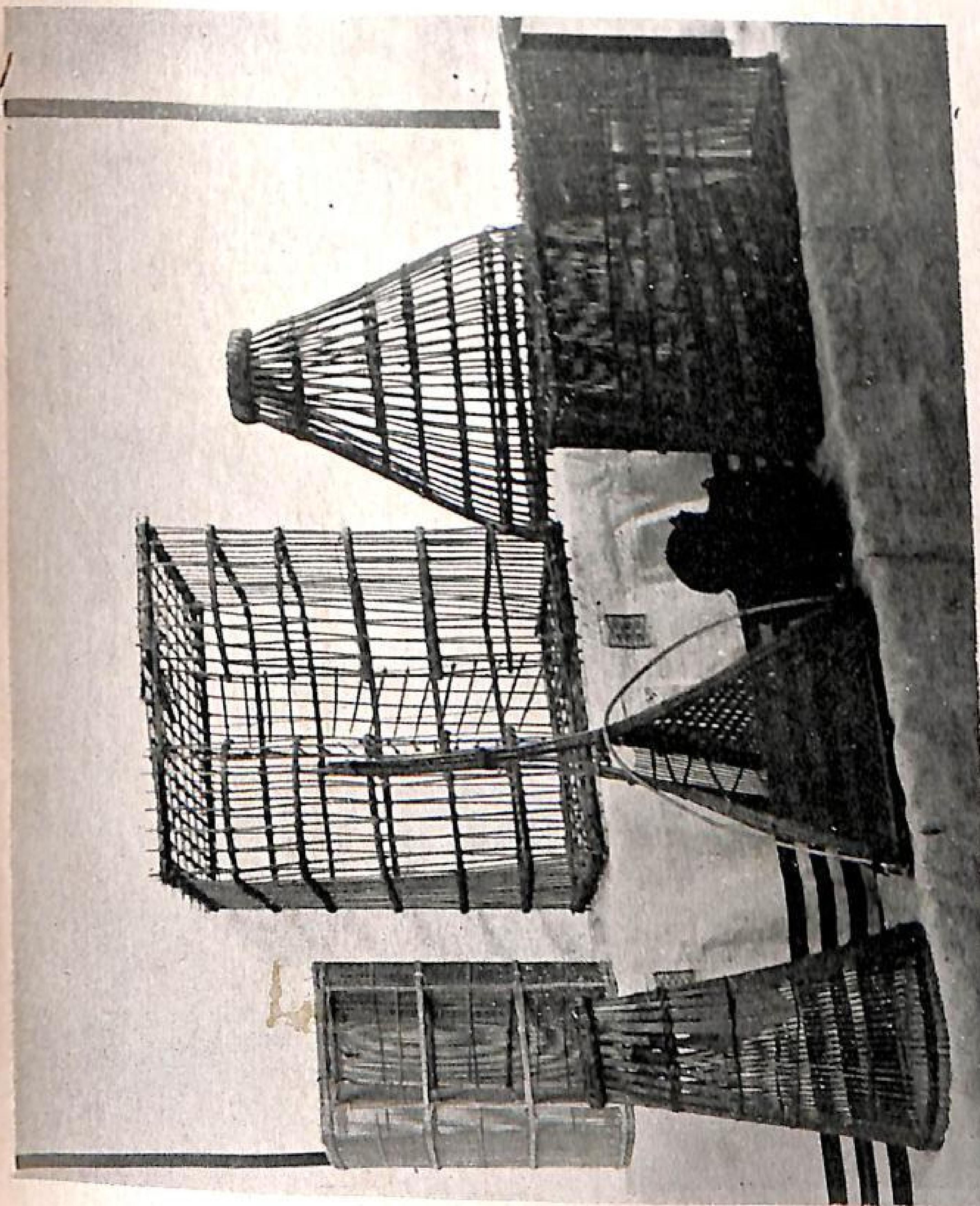

২৬

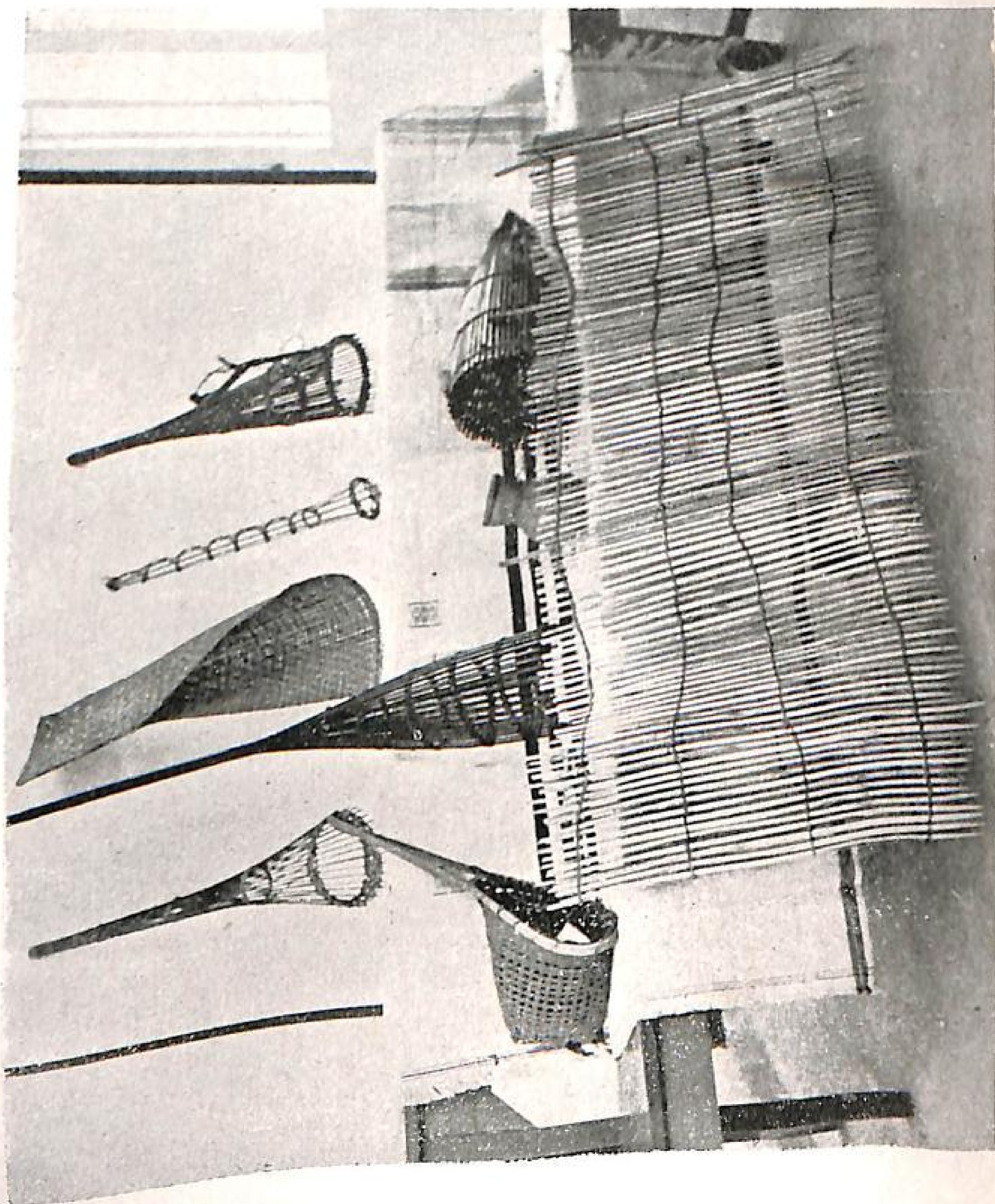

৩০

মাছ মৰা আৰু খেতিৰ সজুলি

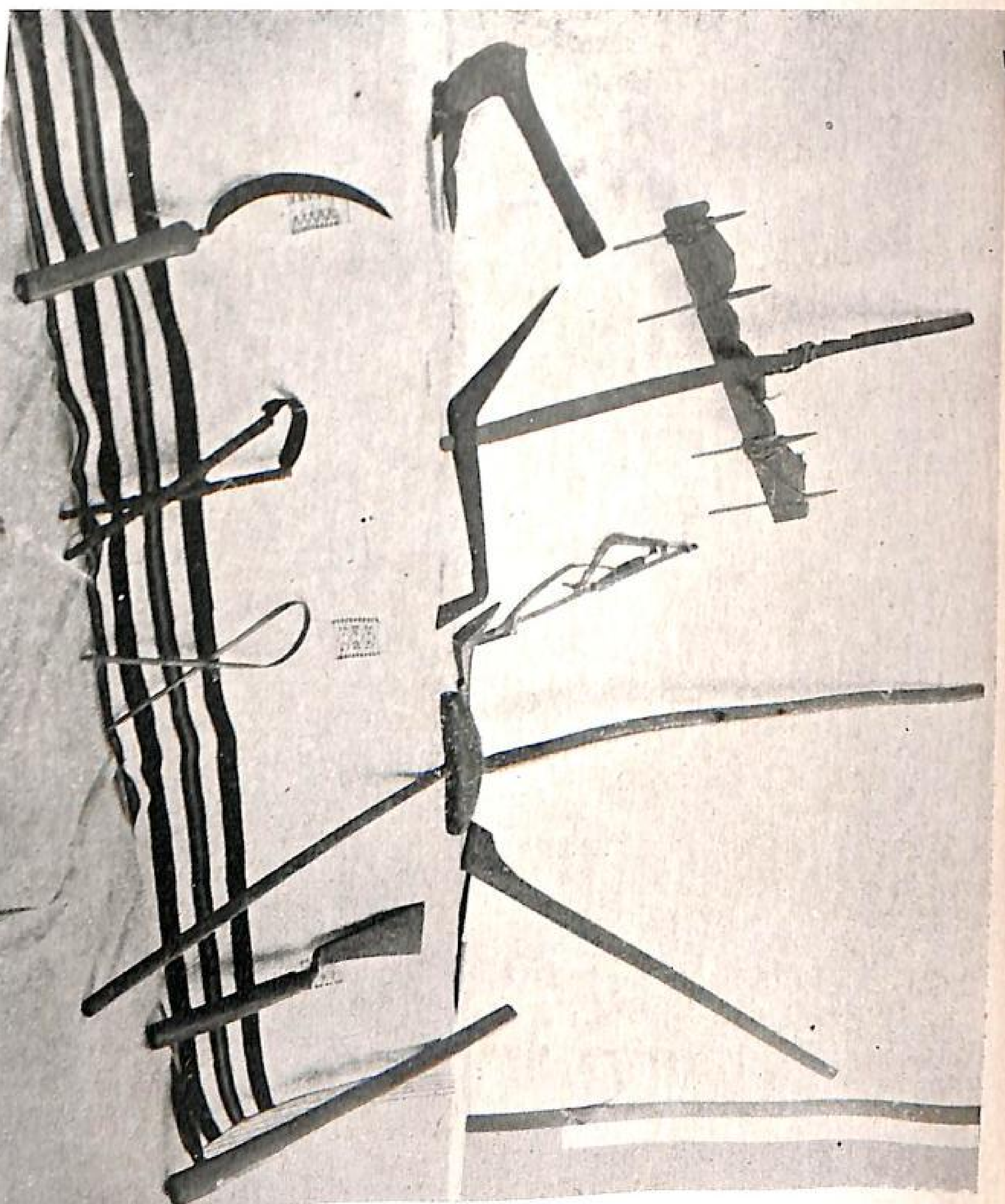

৩২

৩৩

৩৪

৩৫

সাজ-পাৰ

৩৬

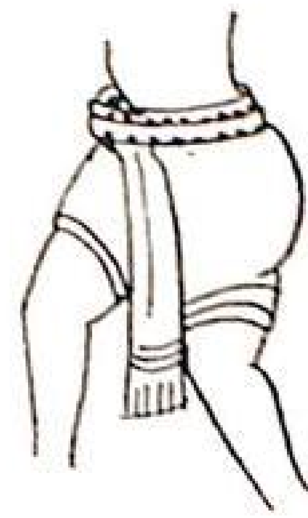

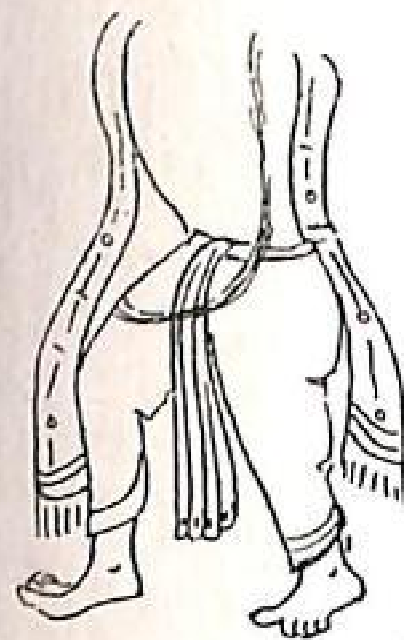

৩৭

৩৮

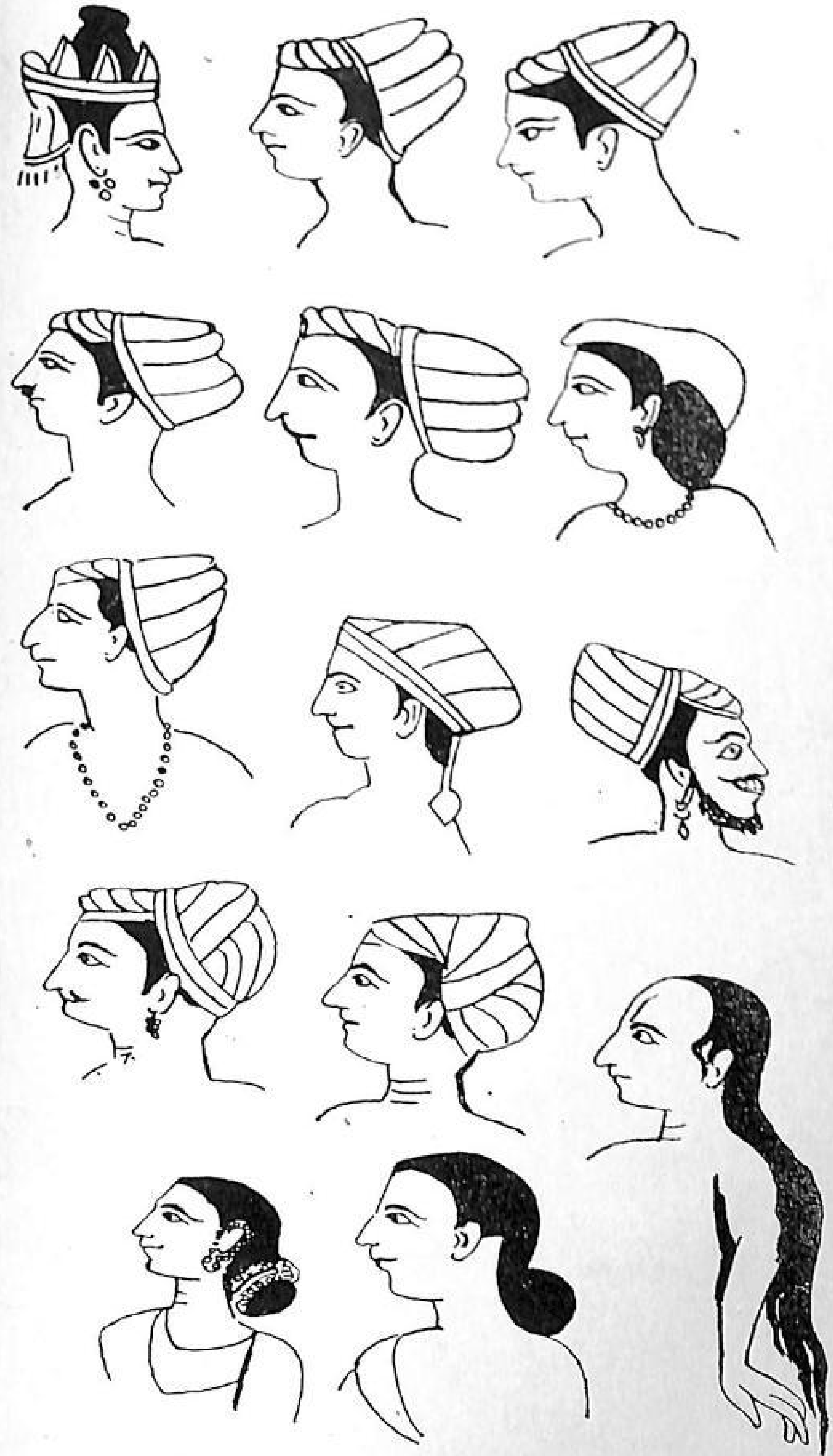

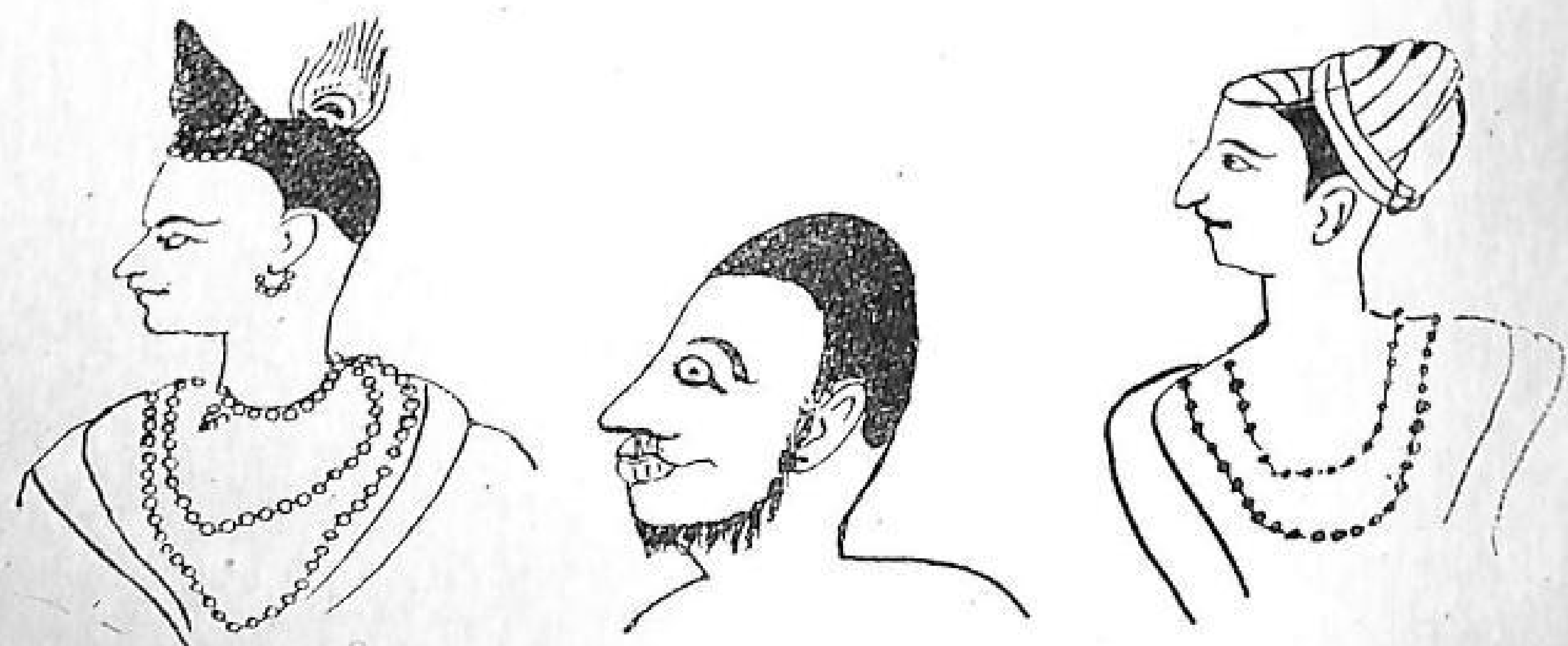
৪০

৪১

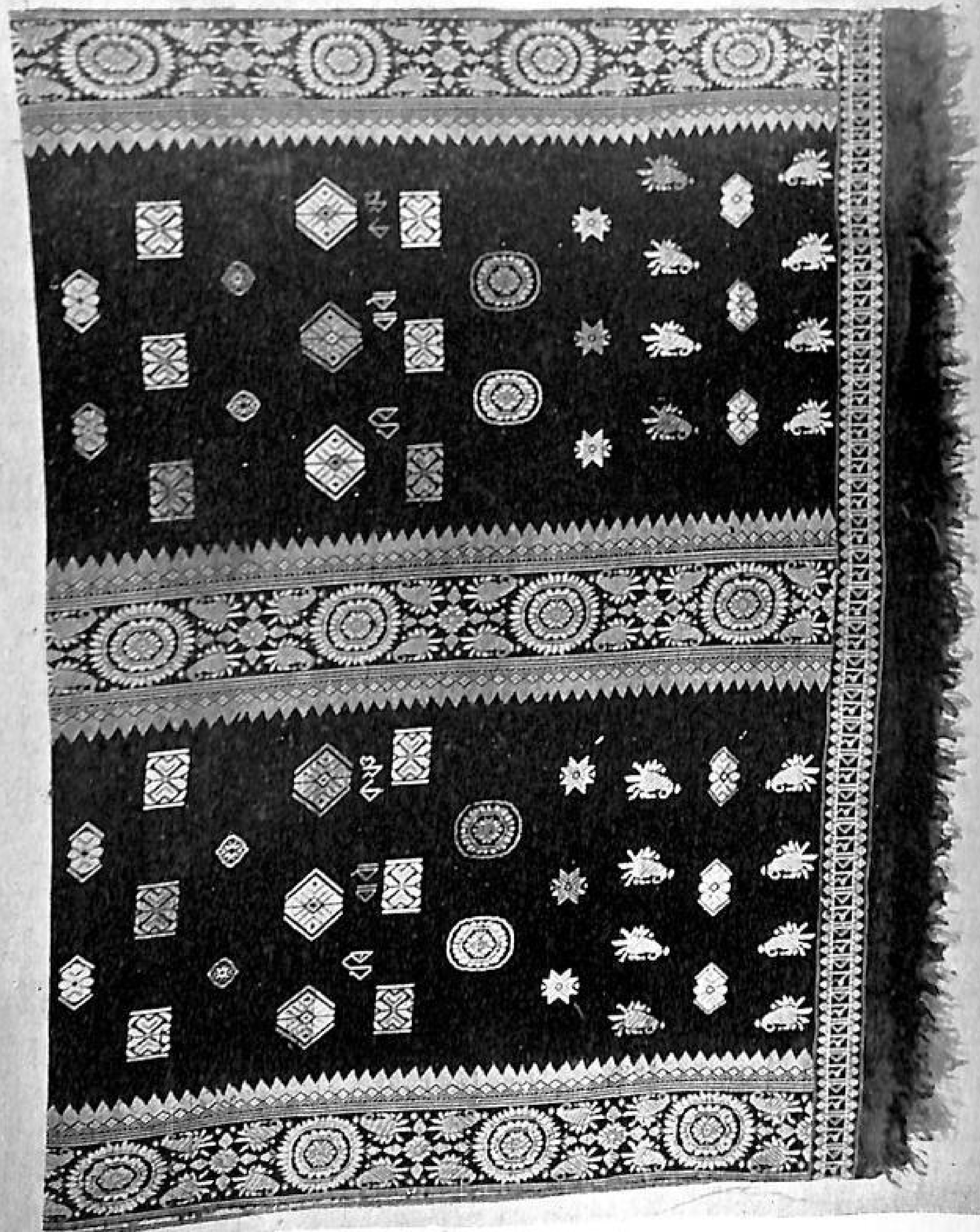

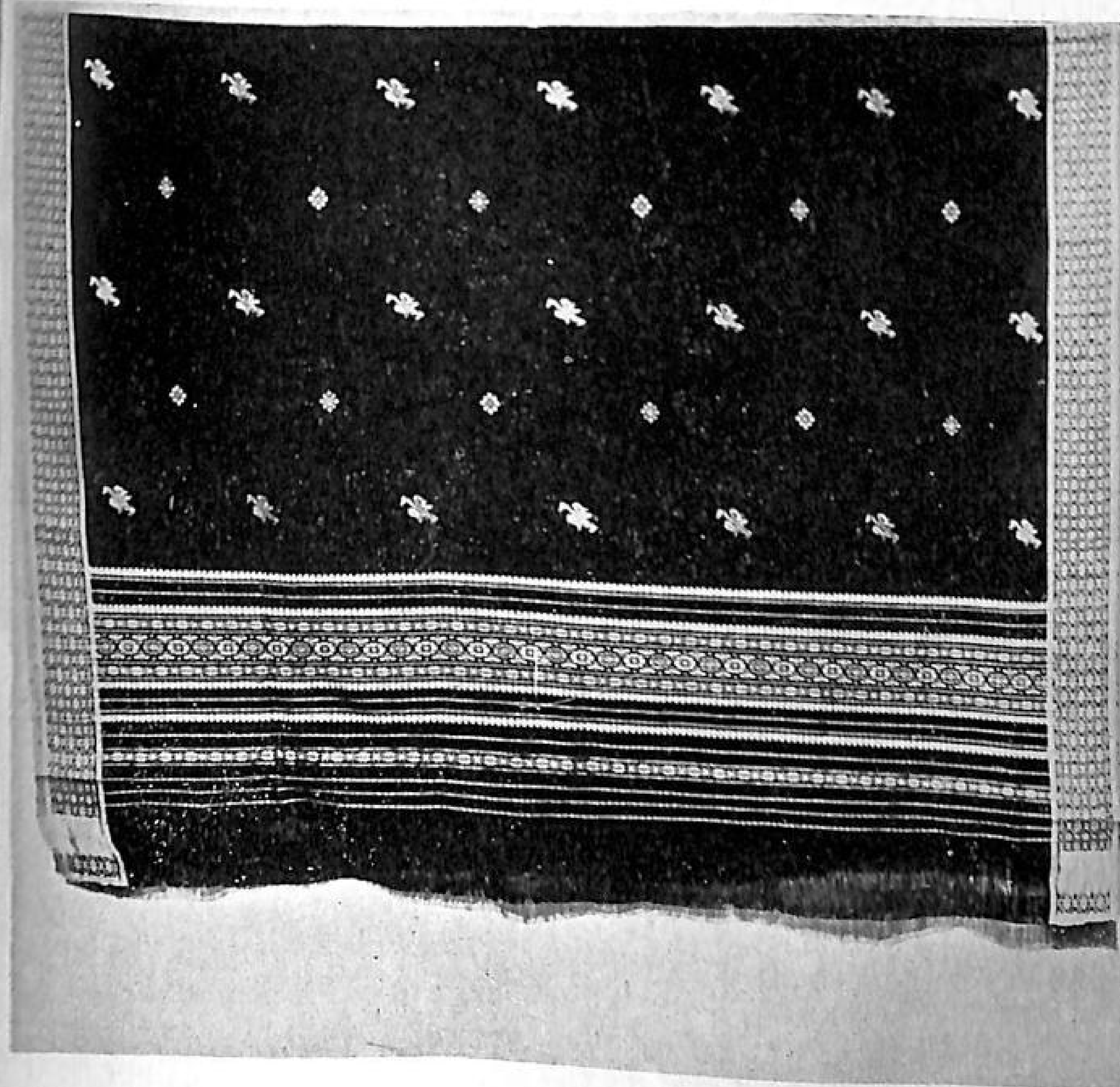
সাজপাৰৰ ফুল

৪৪

৪৫

৪৬

৪৭

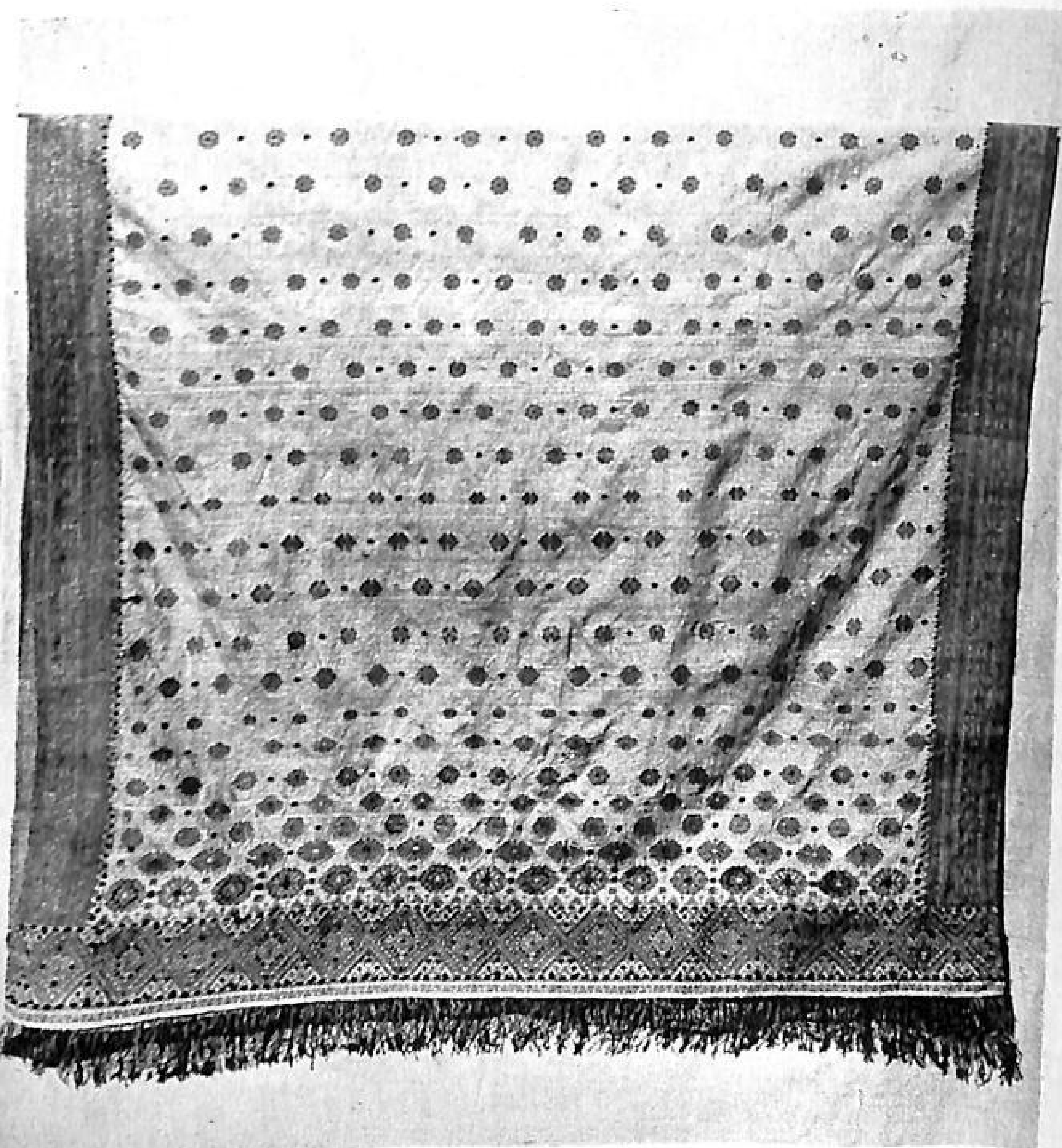
৪৮

৪৯

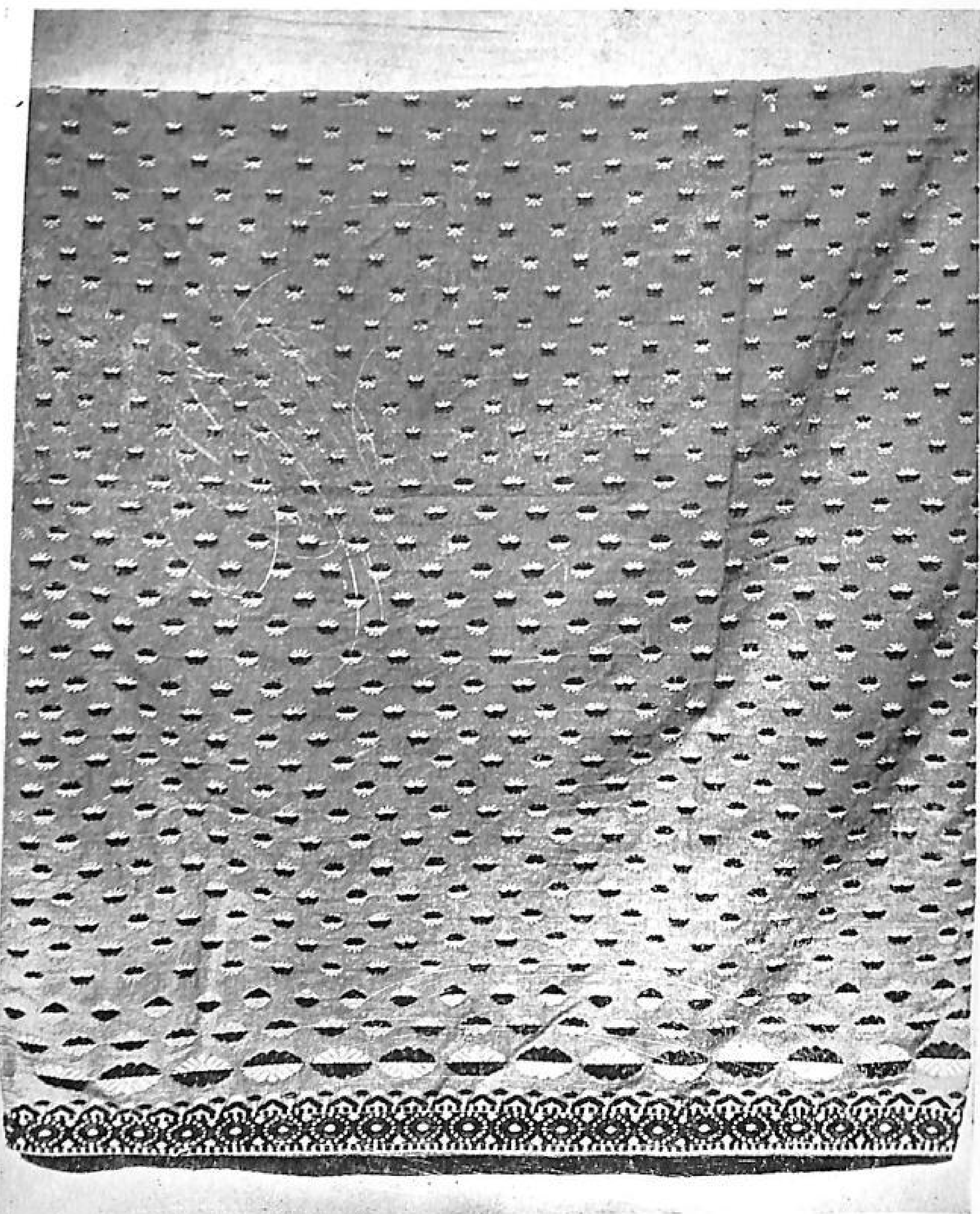
৫১

৫২

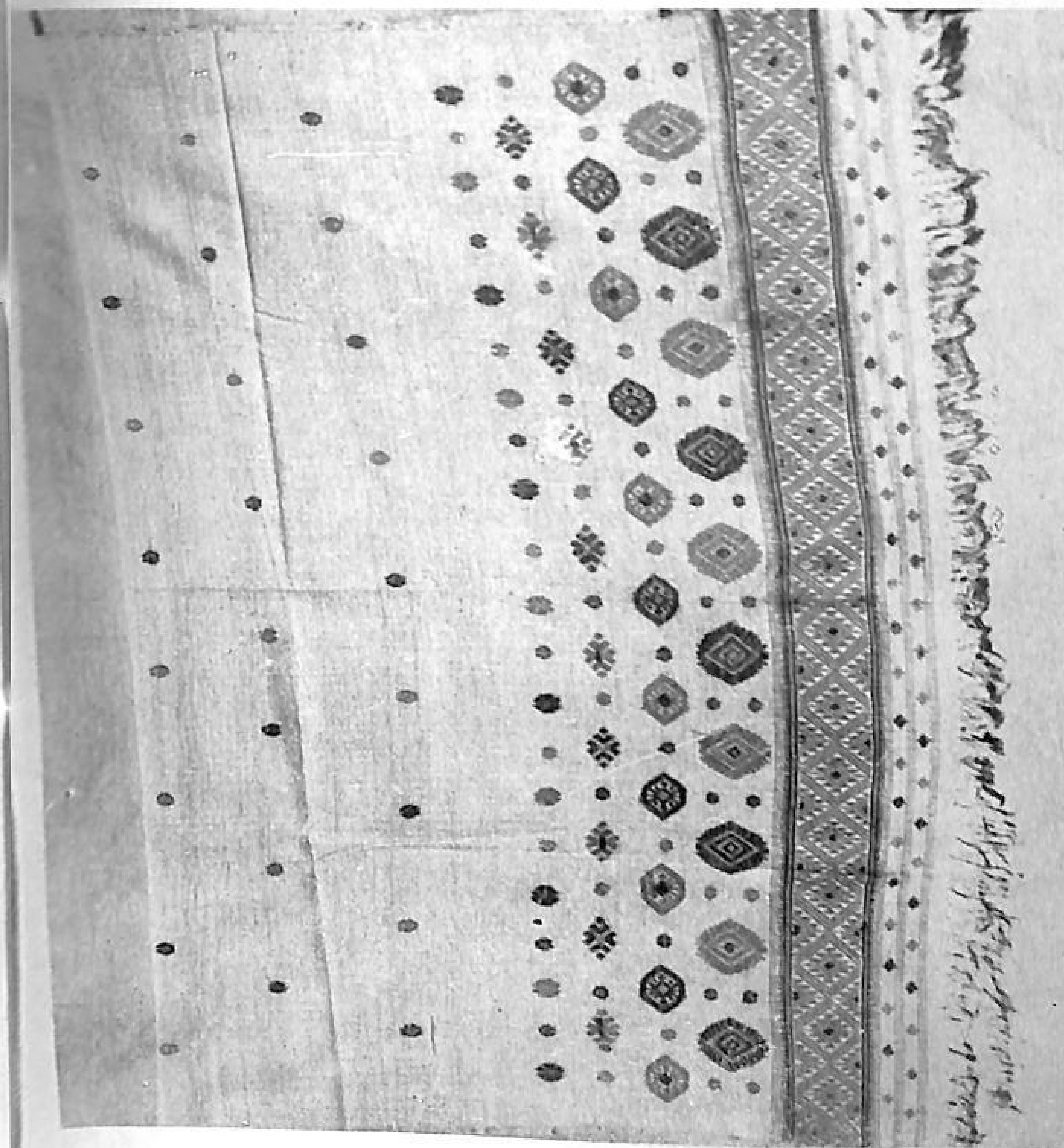

৫৩

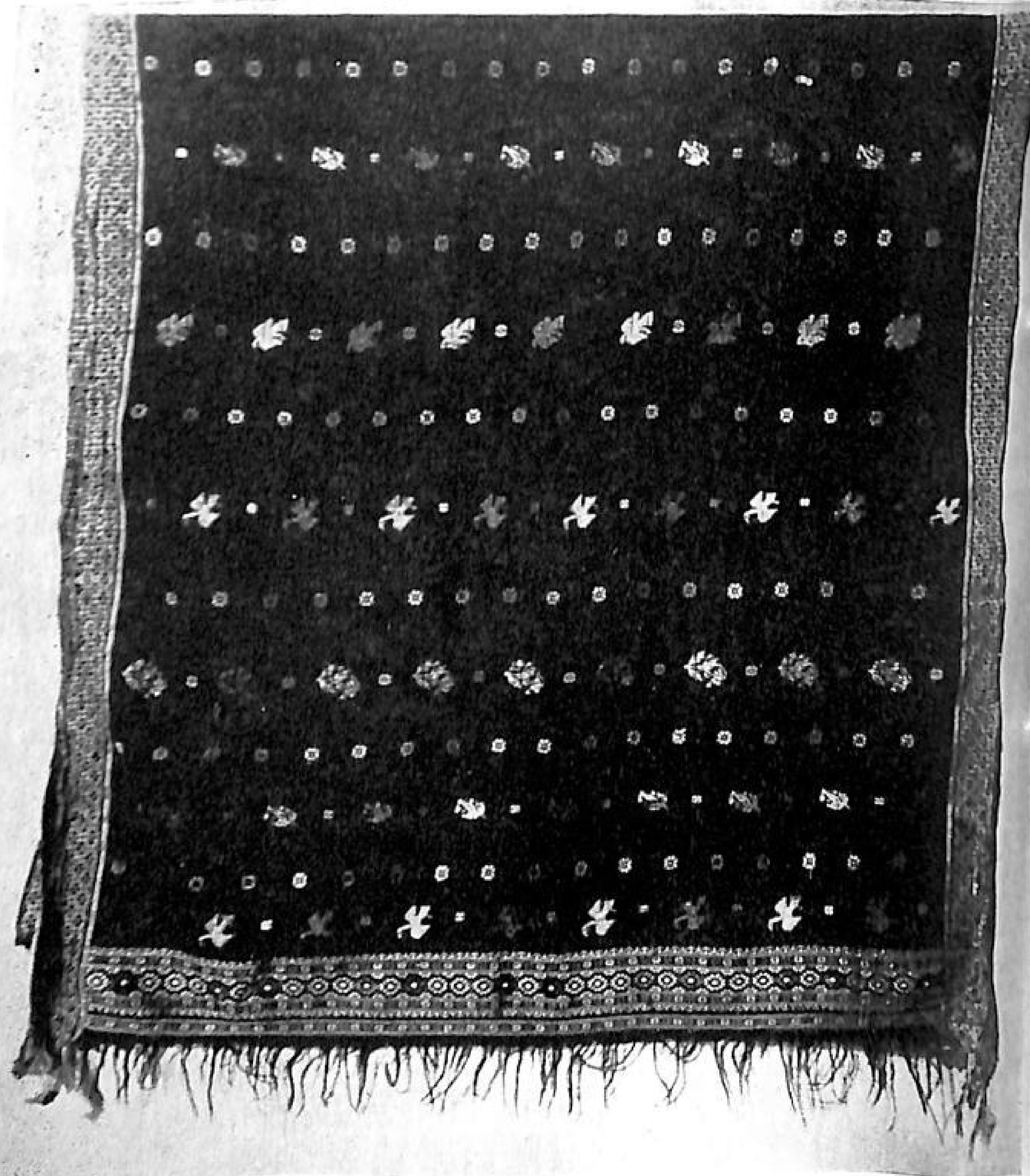
৫৪

৫৫

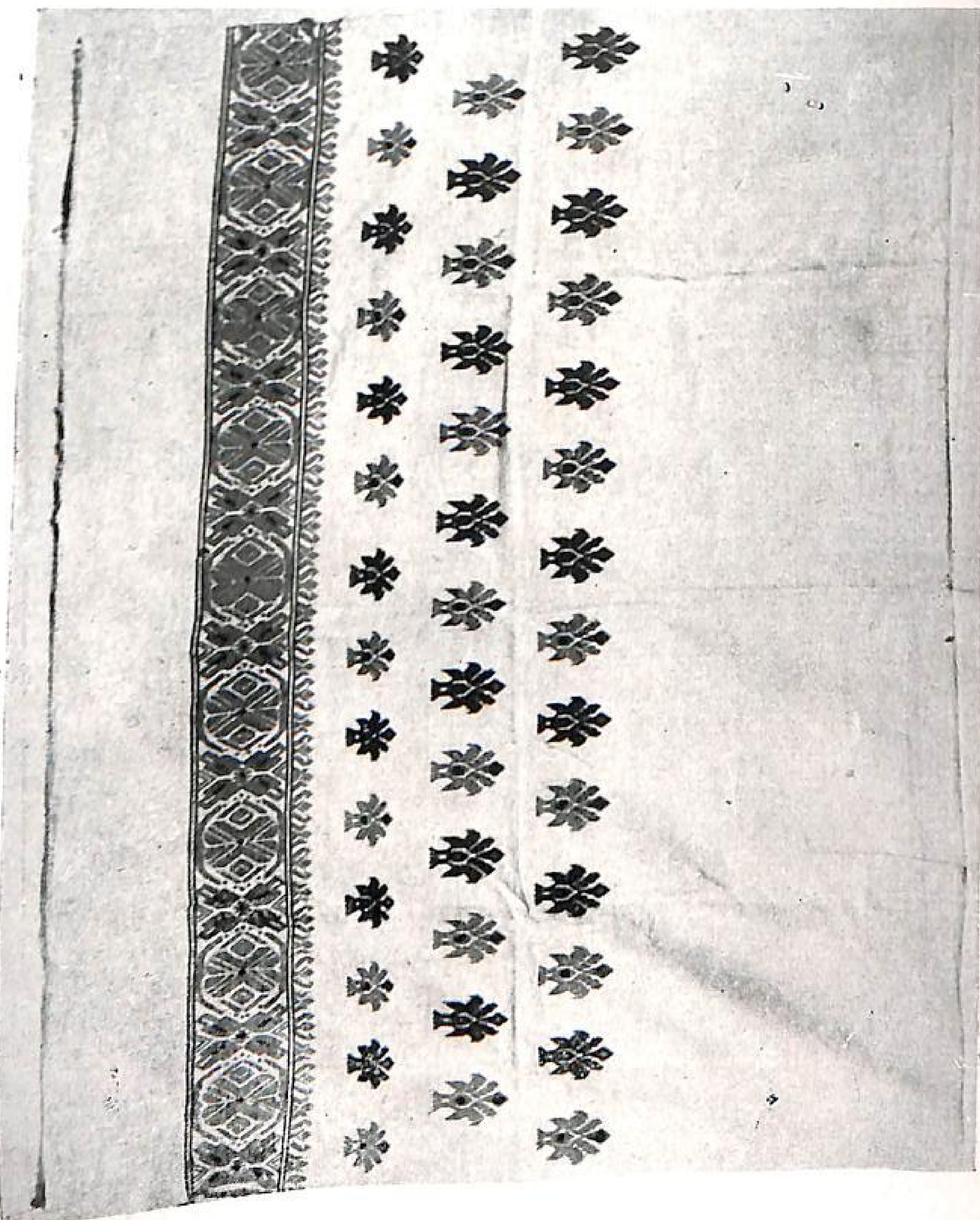
৫৬

৫৭

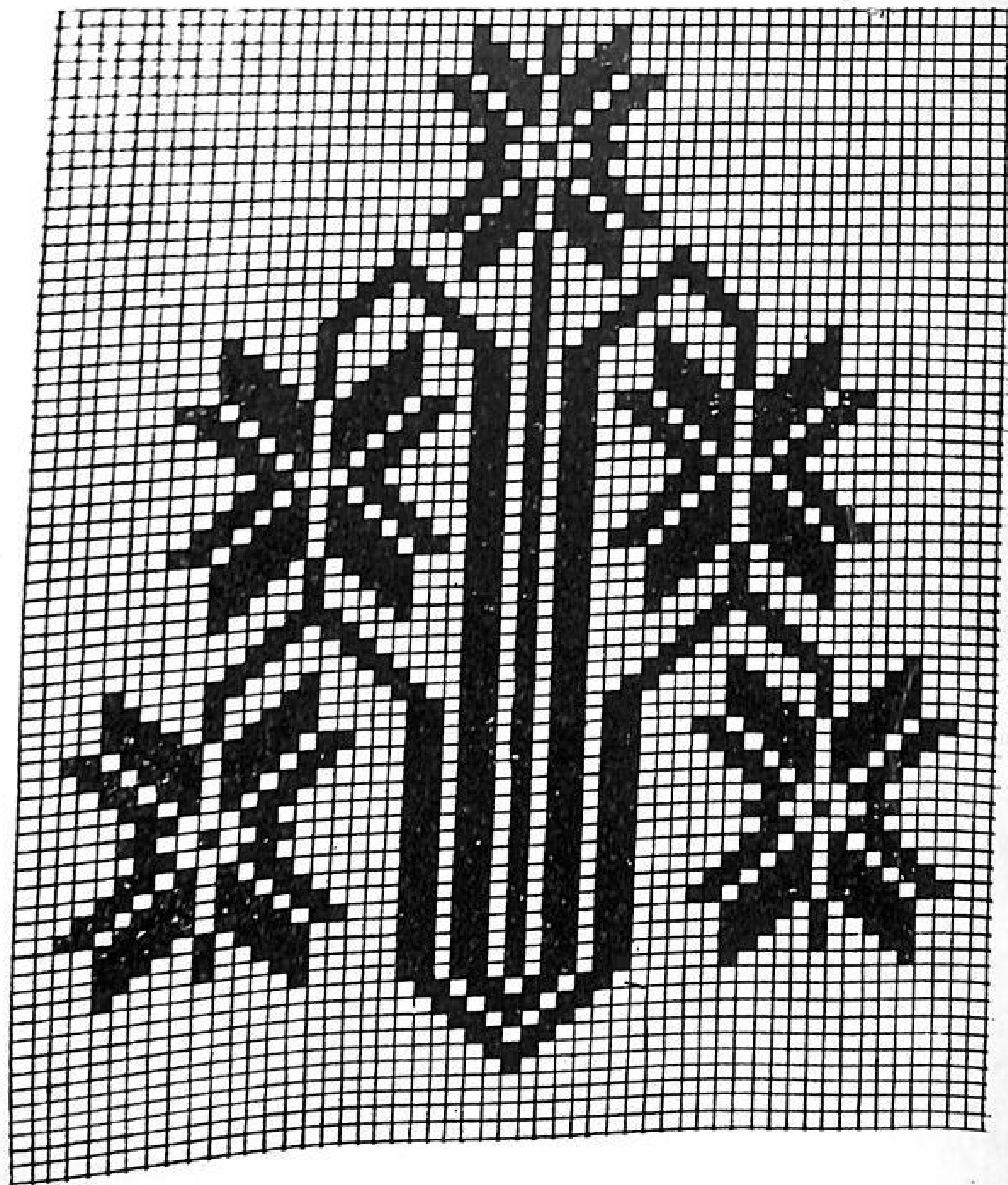
৫৮

৫৯

৬০

৬১

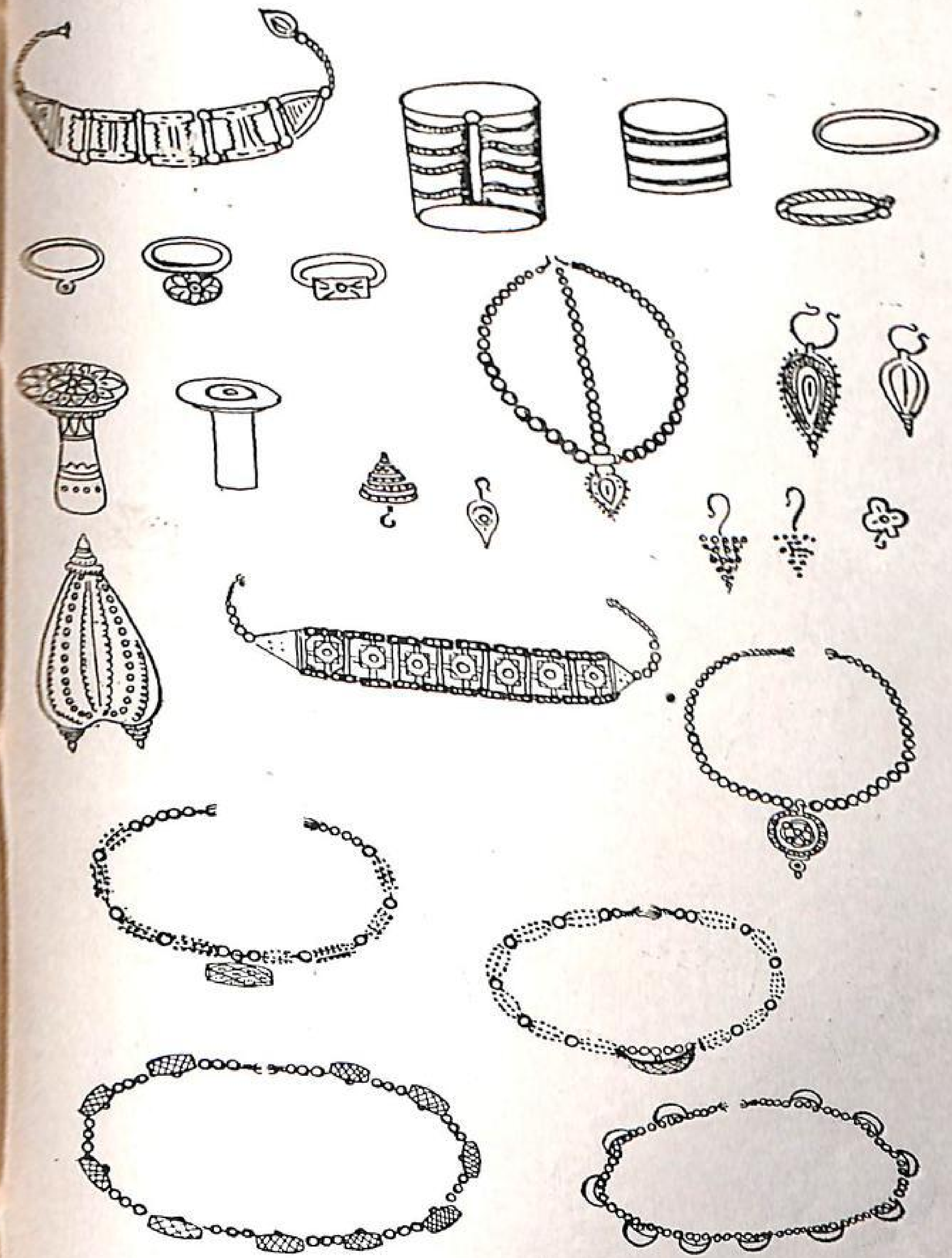

৬২

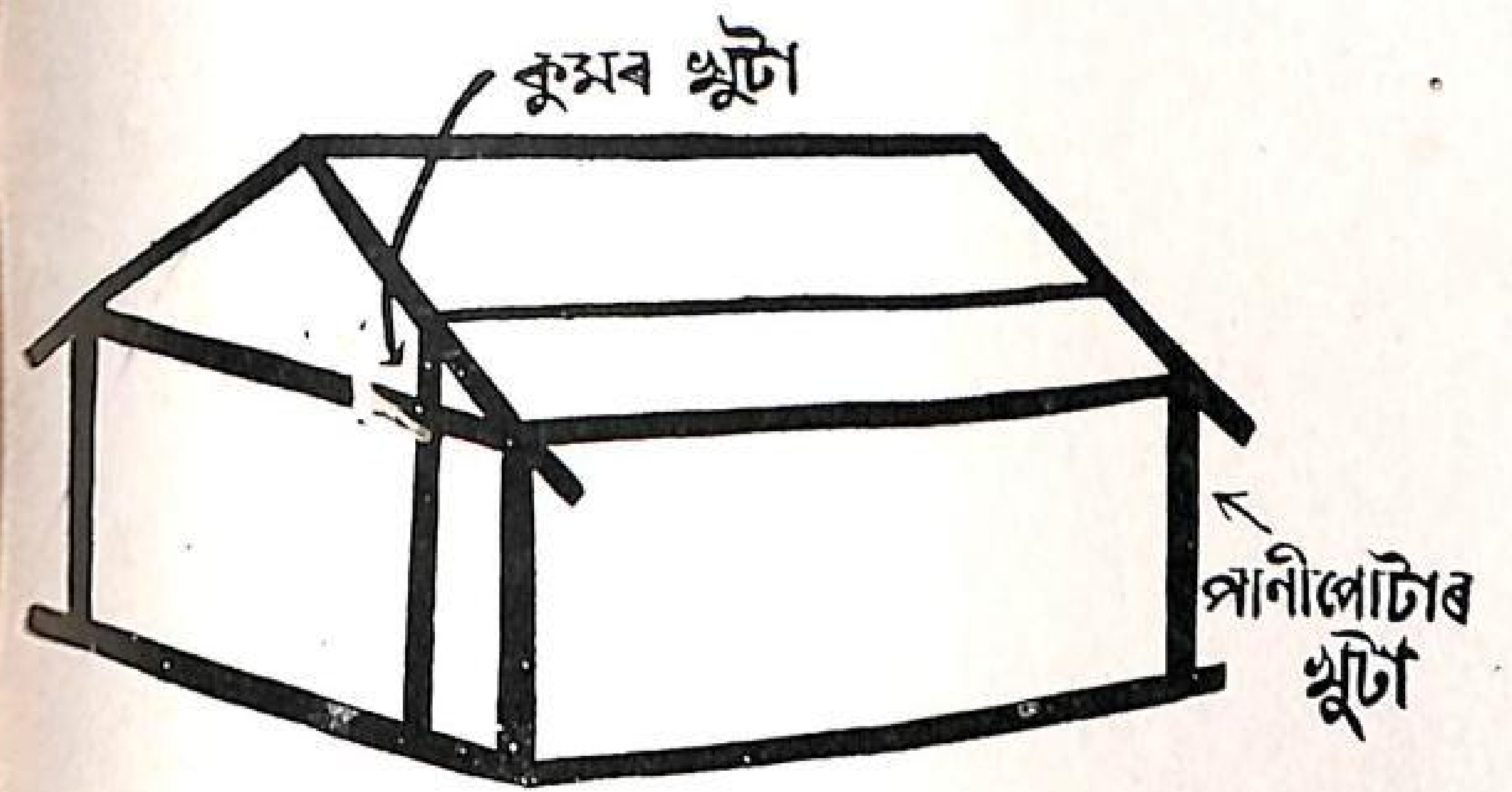
৭৯

অলঙ্কাৰ-পাতি

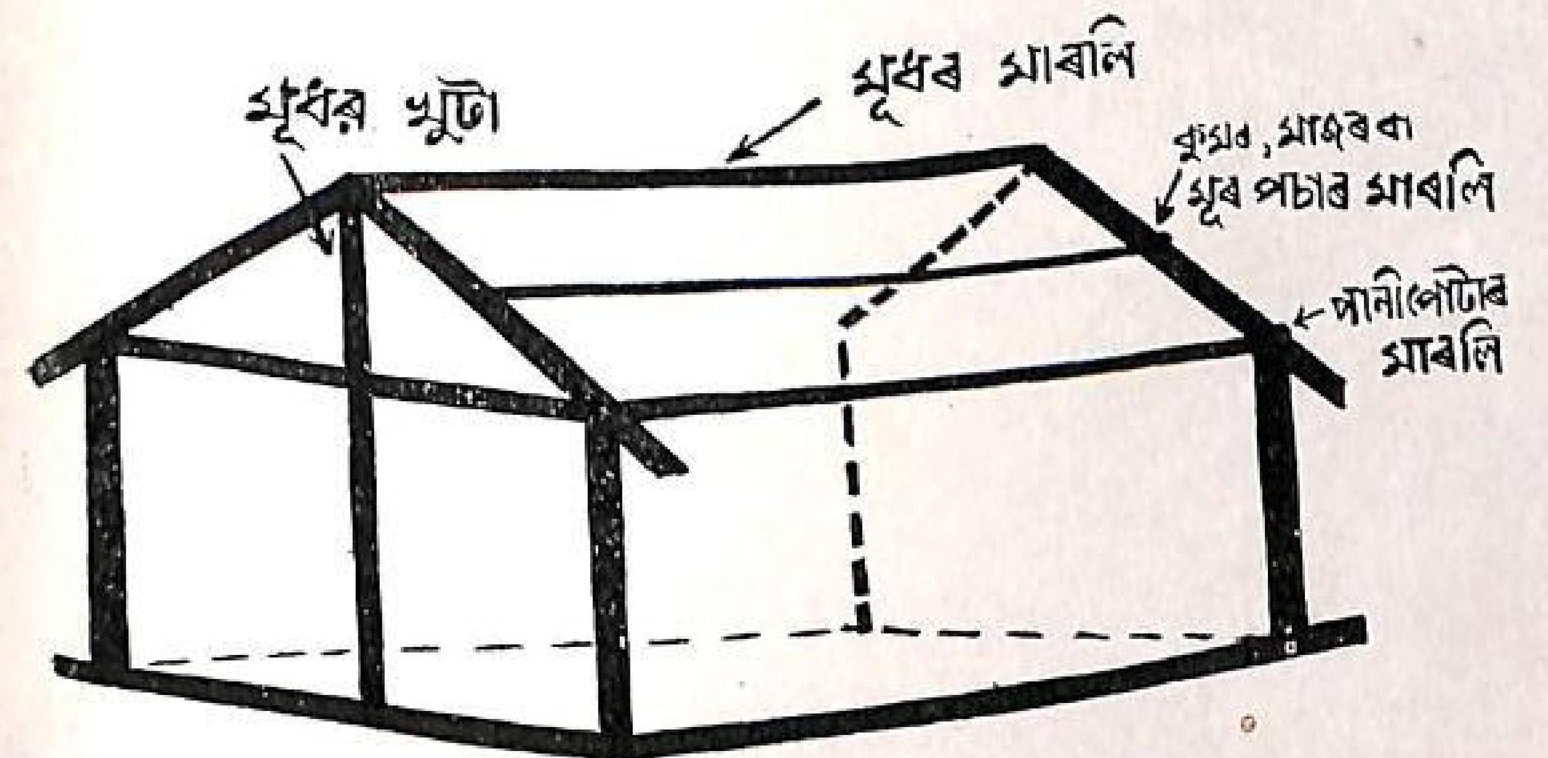

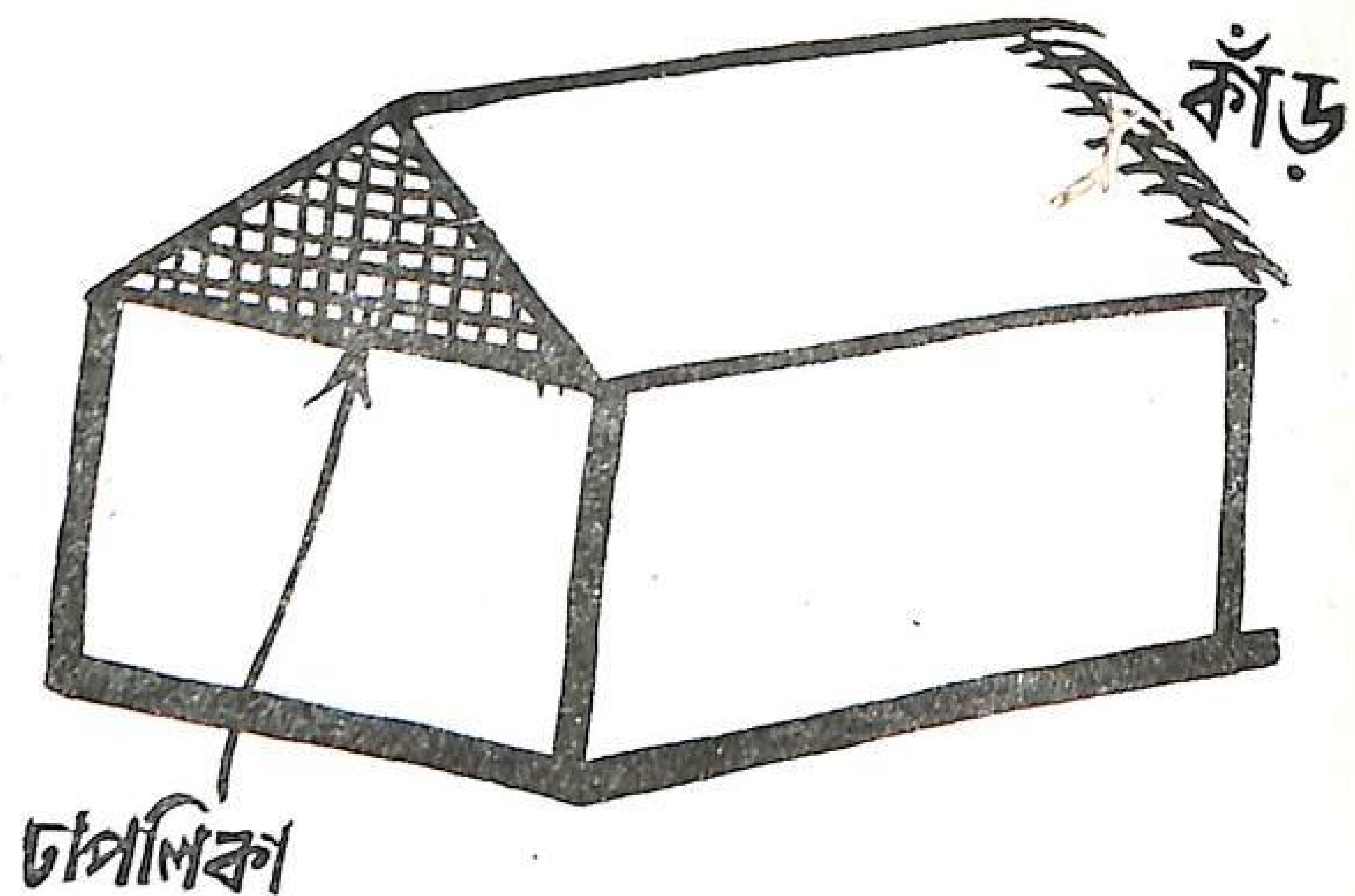
২২

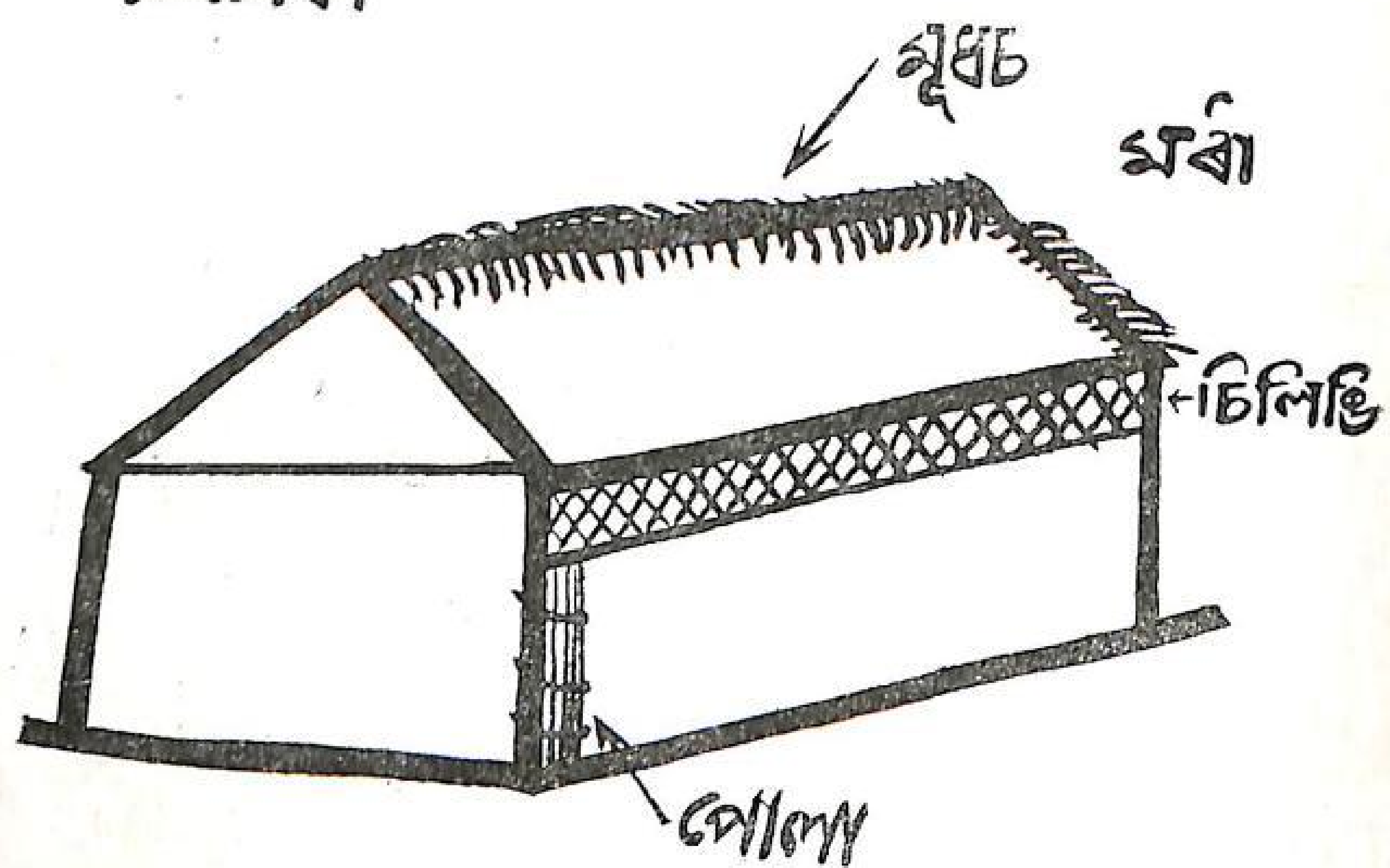
ঘৰ

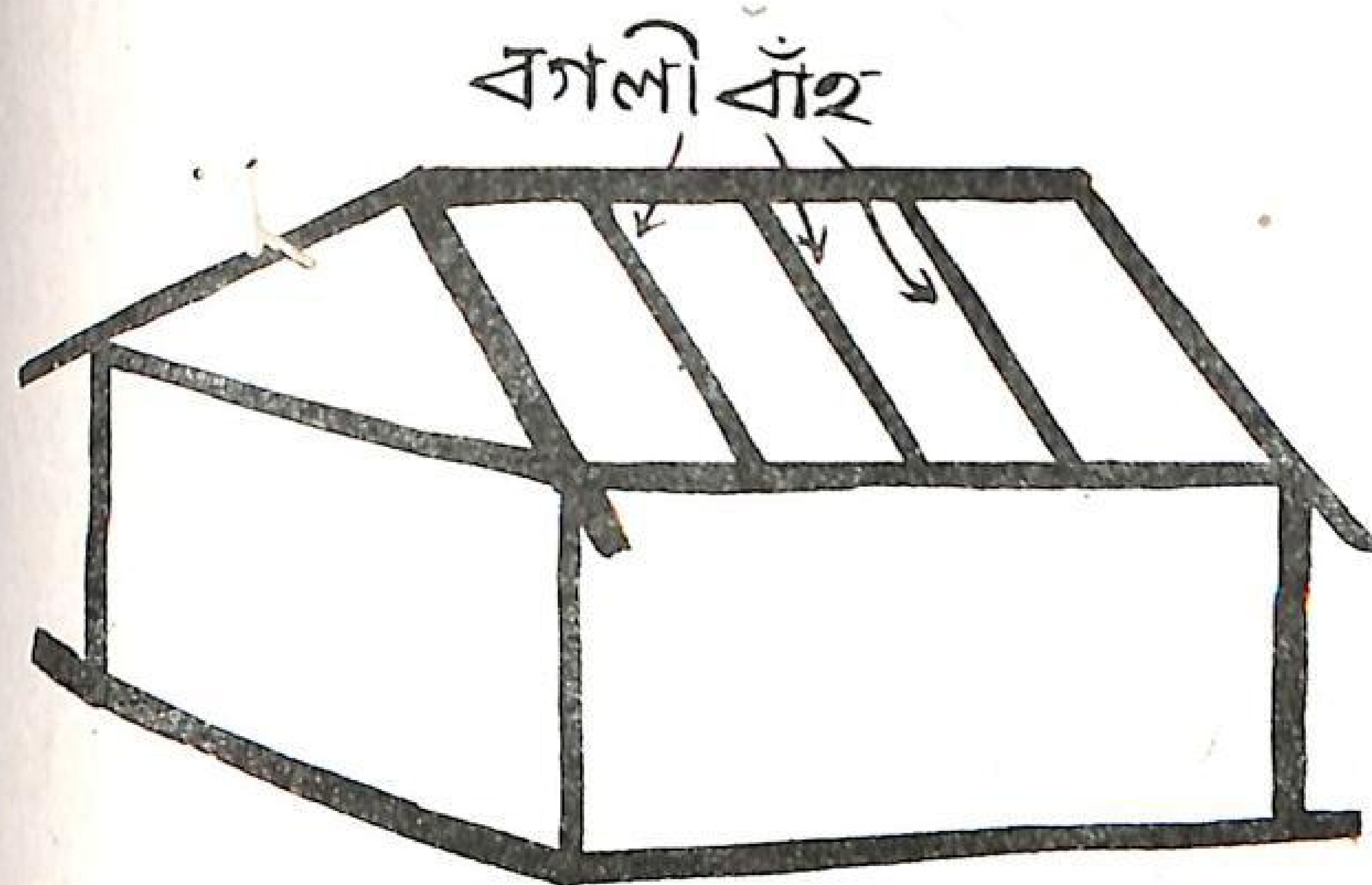

কুমৰ খুটা
পানীপোটাৰ খুটা

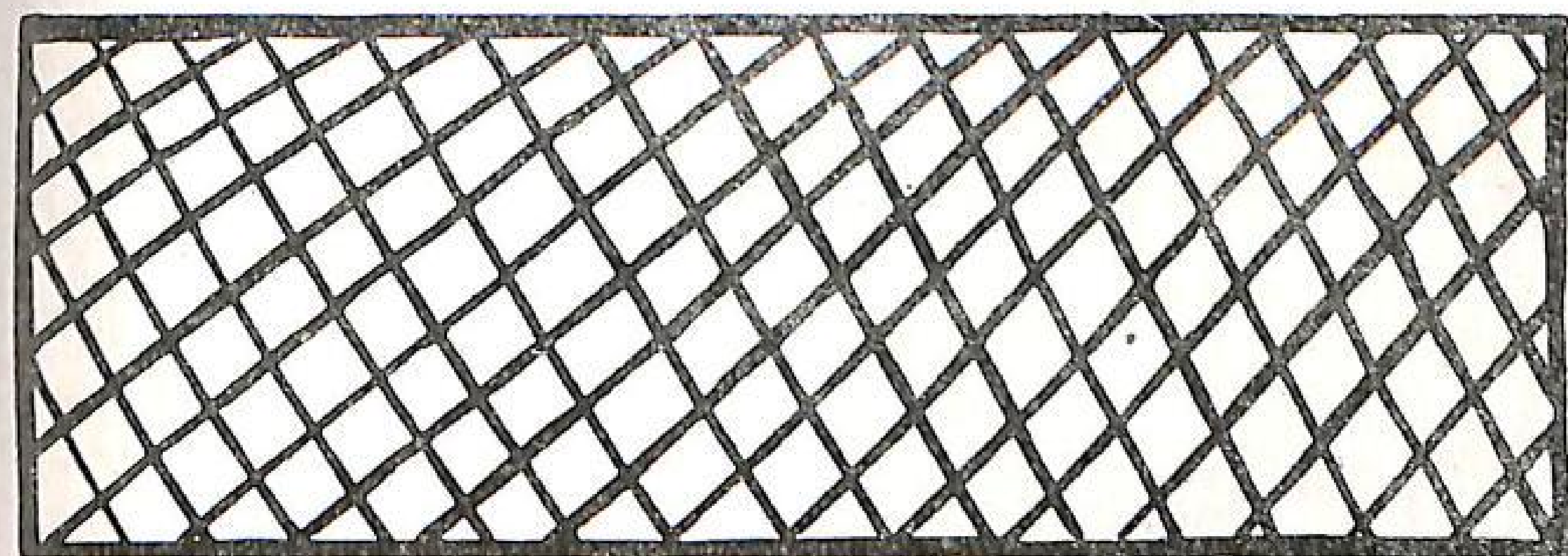

দমধা বা বহিখোৰা
পালিক পাৰিৰ খুটা

মূধৰ খুটা
মূধৰ মাৰলি
কুমৰ, মাজৰ বা
মূৰ পচাৰ মাৰলি
পানীপোটাৰ মাৰলি

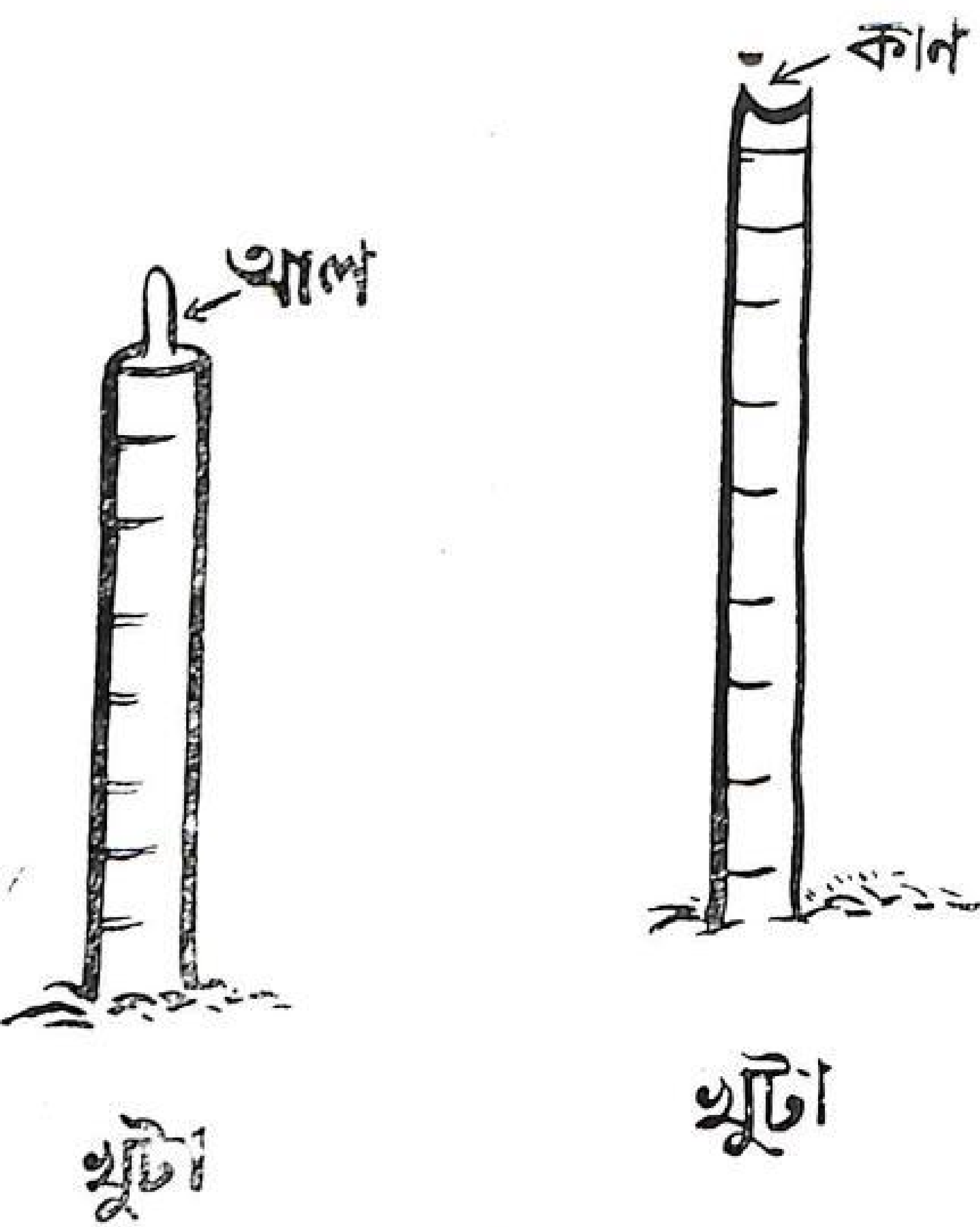

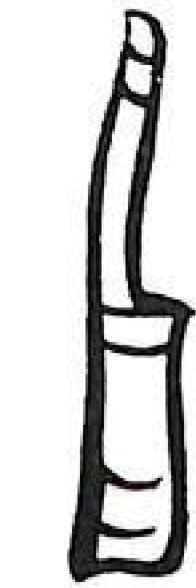

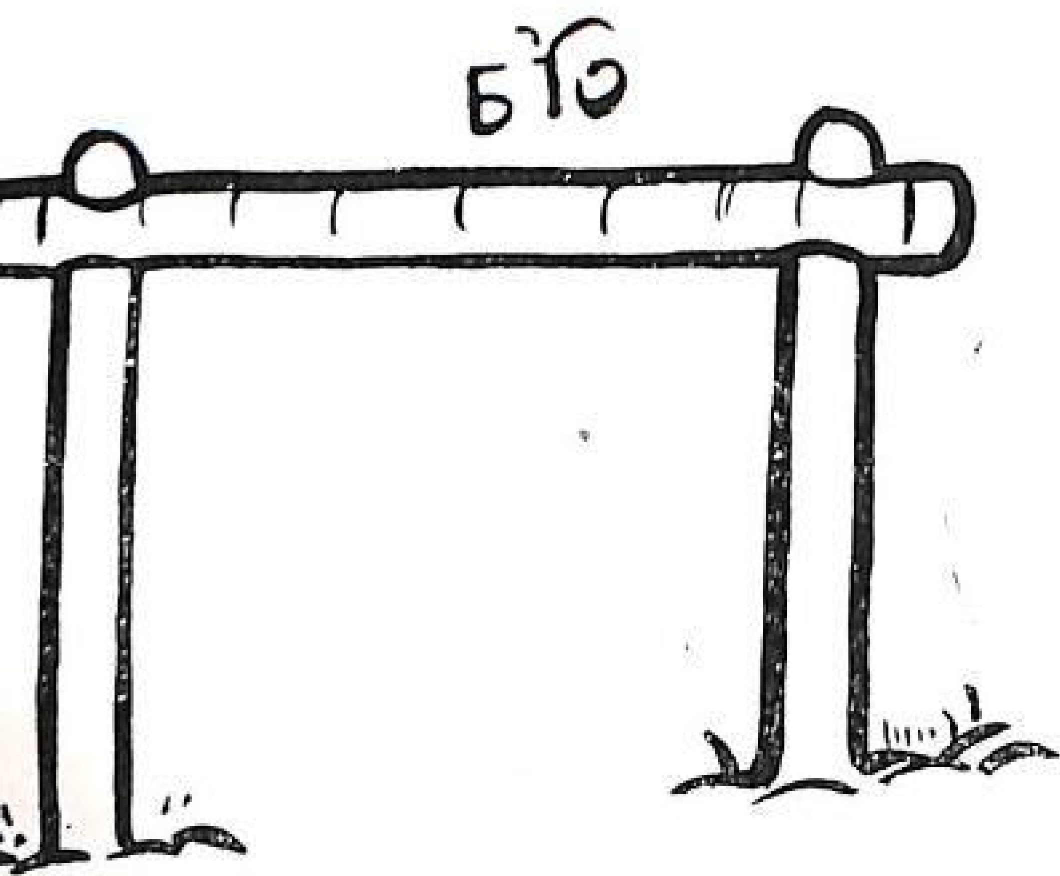

শিয়াল টাটি

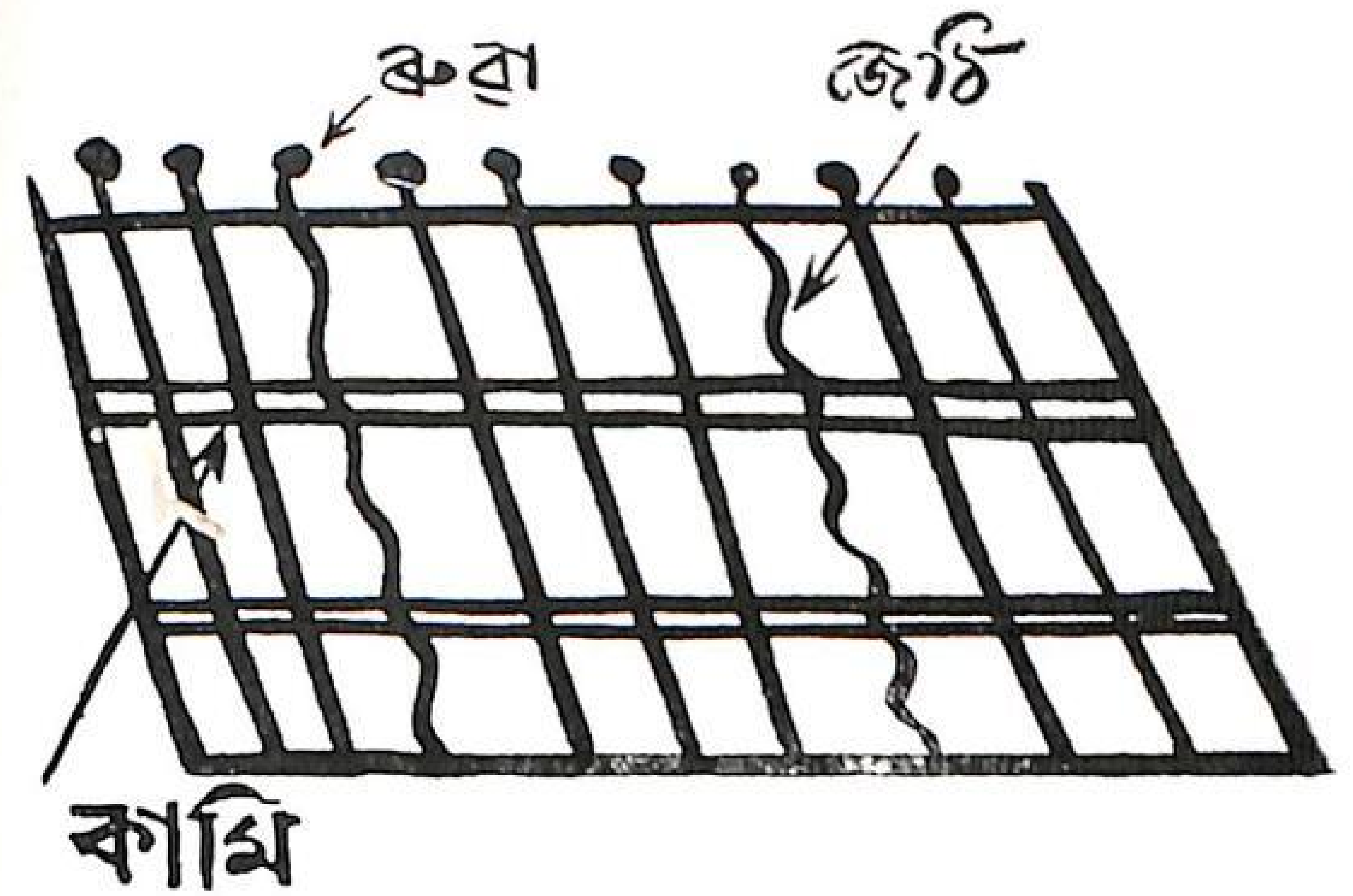

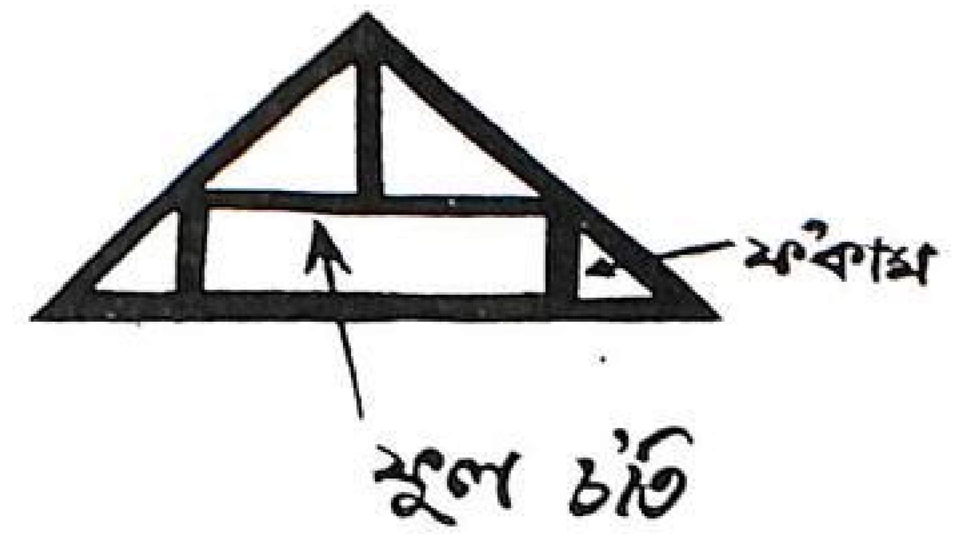
আলদিয়া খুটাৰ চাঁতি

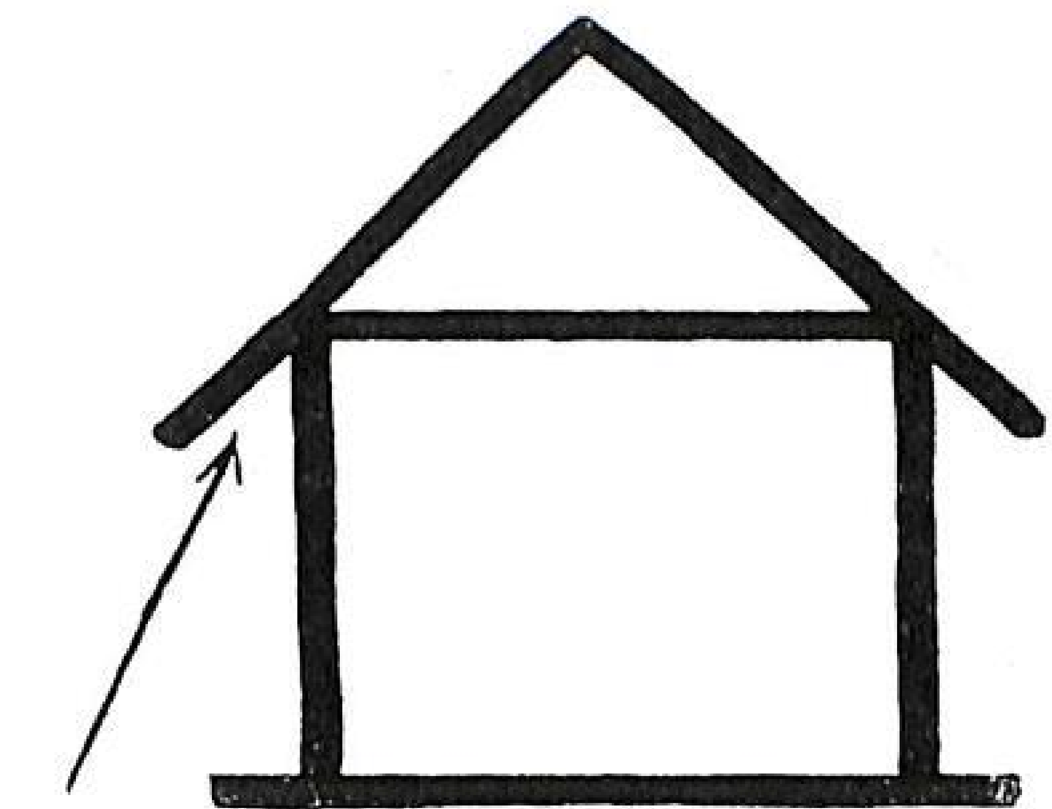
বান্ধনি-গাঠি

ভৰলুৱা চাঁতি

আওলা বা পানীপোটা

৭৫

নৃত্য আৰু বাদ্যযন্ত্ৰ

৭৬

৭৭

৭৮

৭৯

৮০

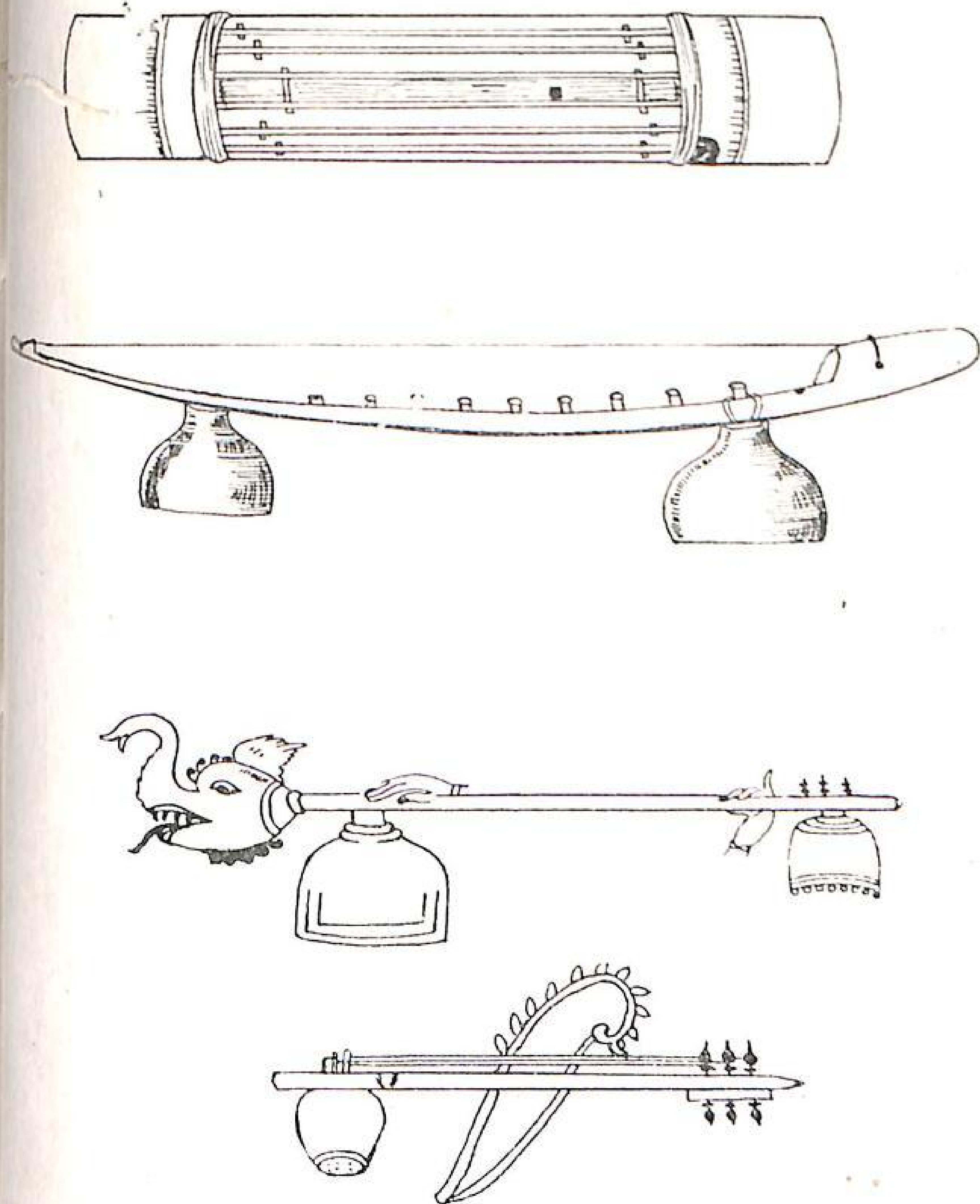
৮১

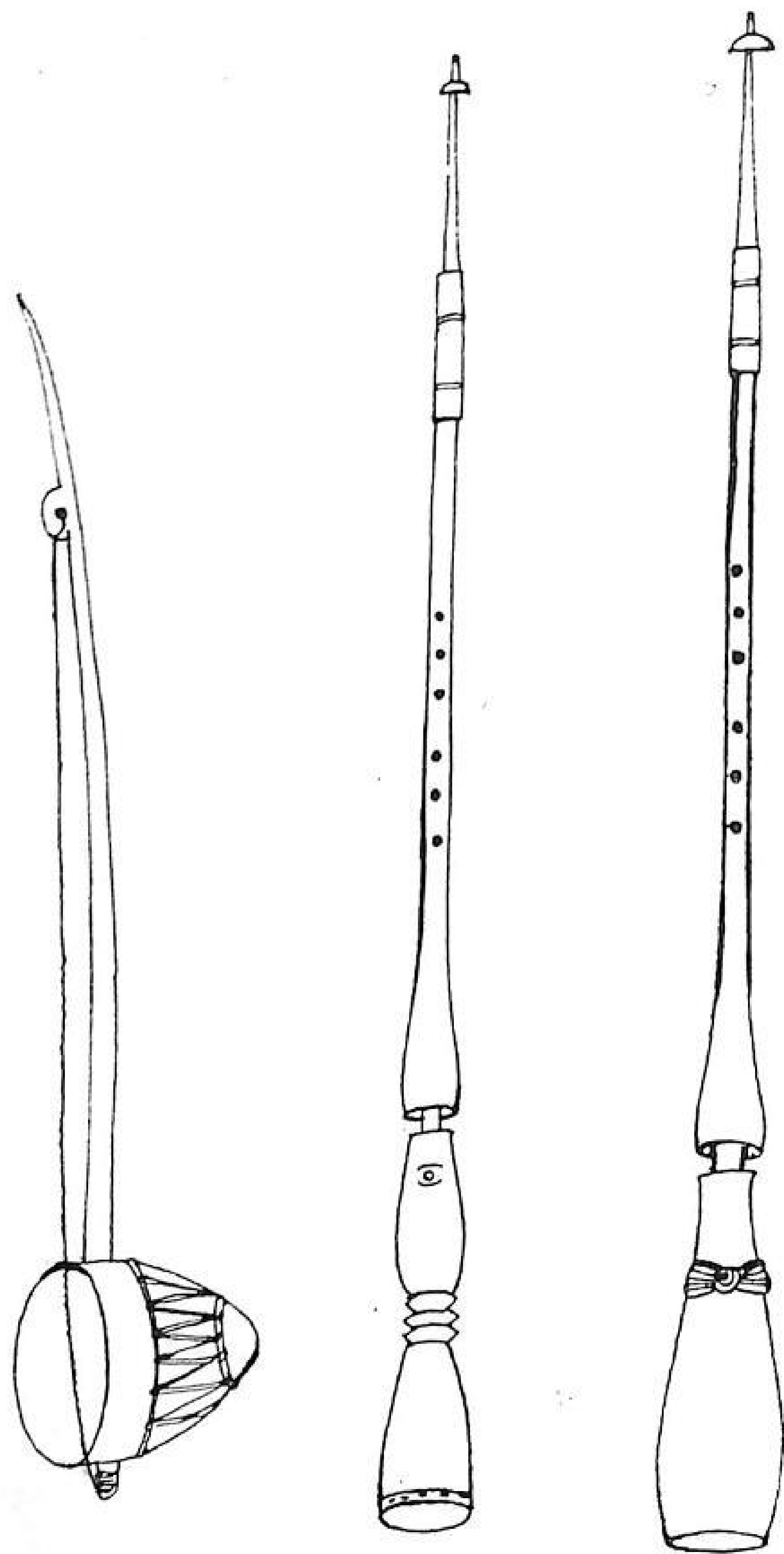
৮৩

৮৪

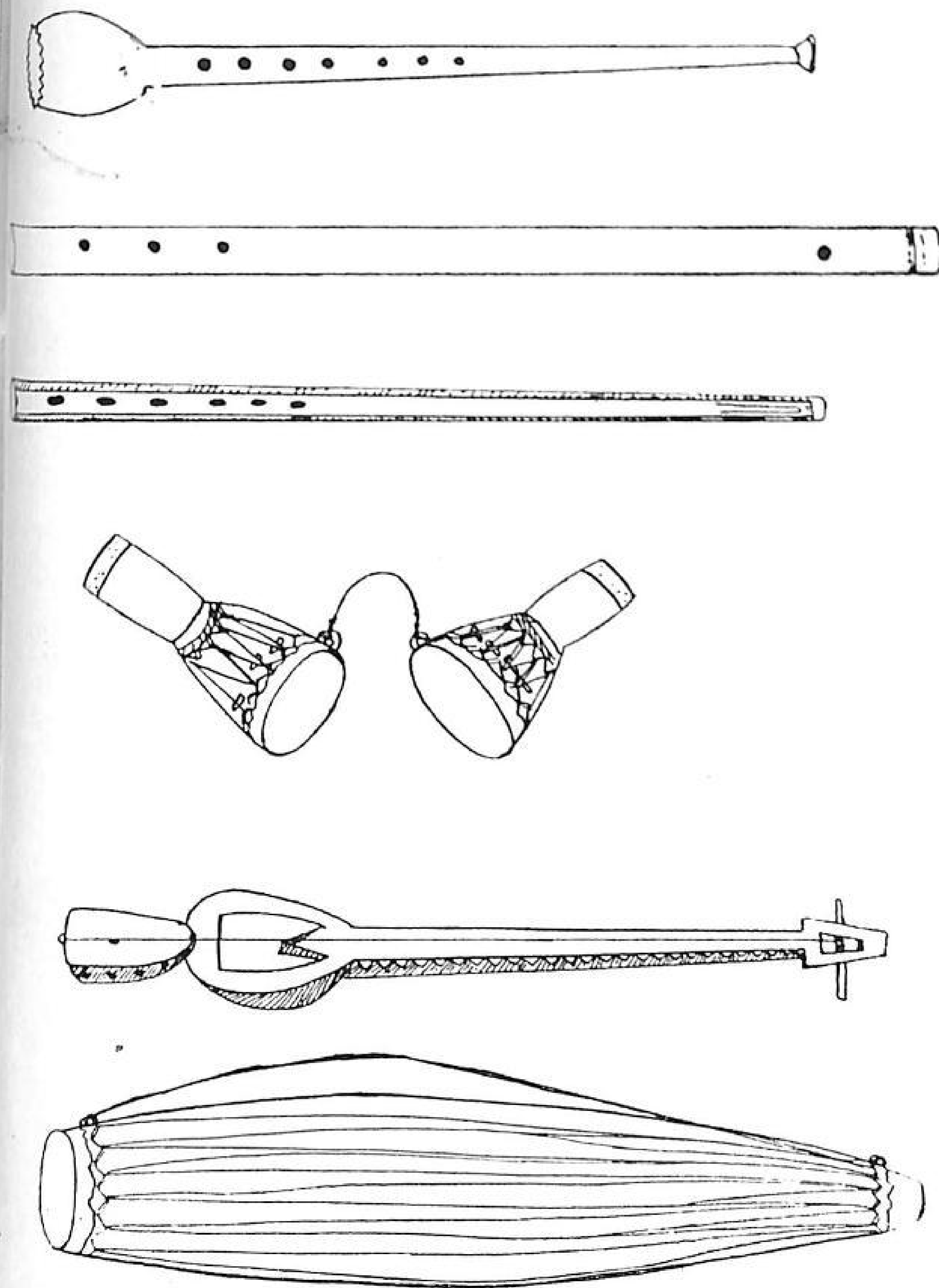
৮৫

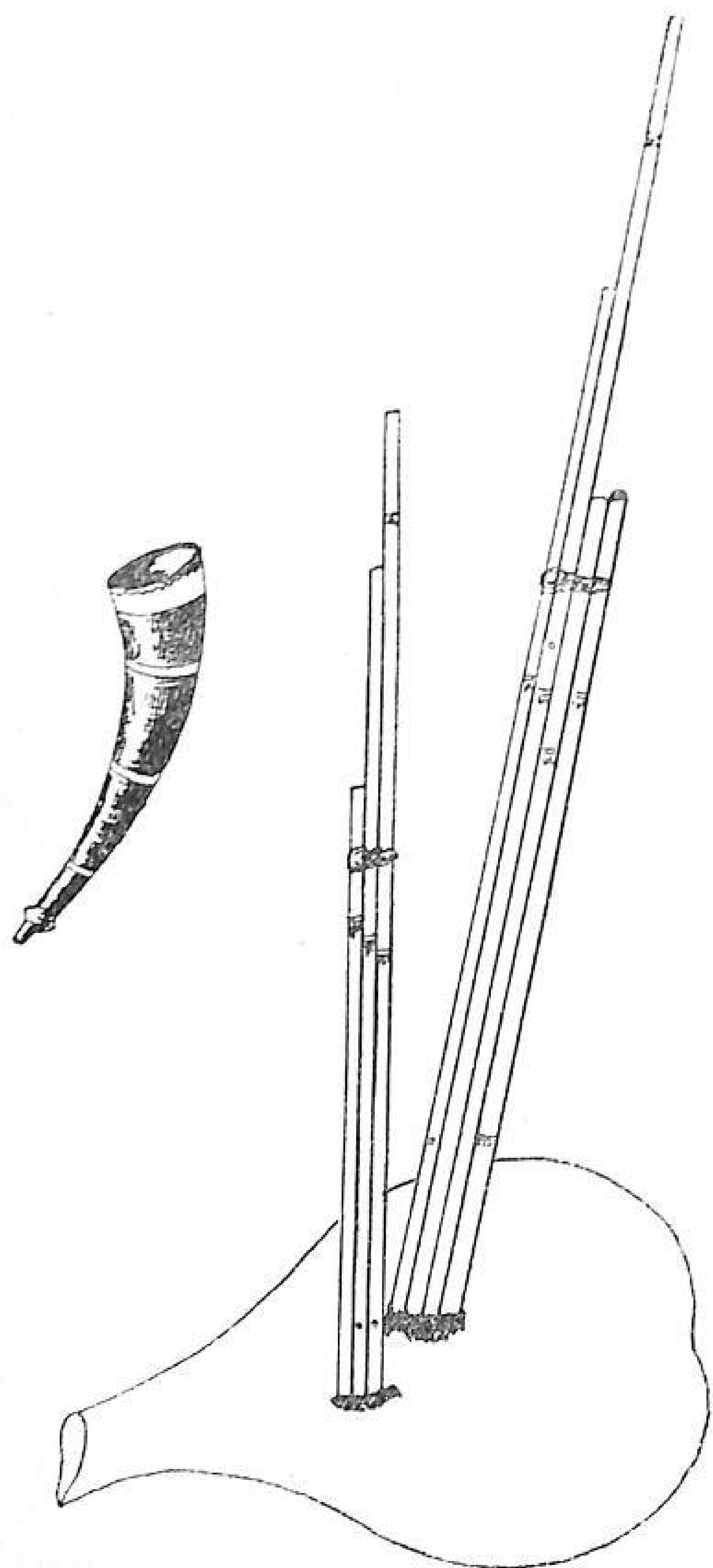
৮৬

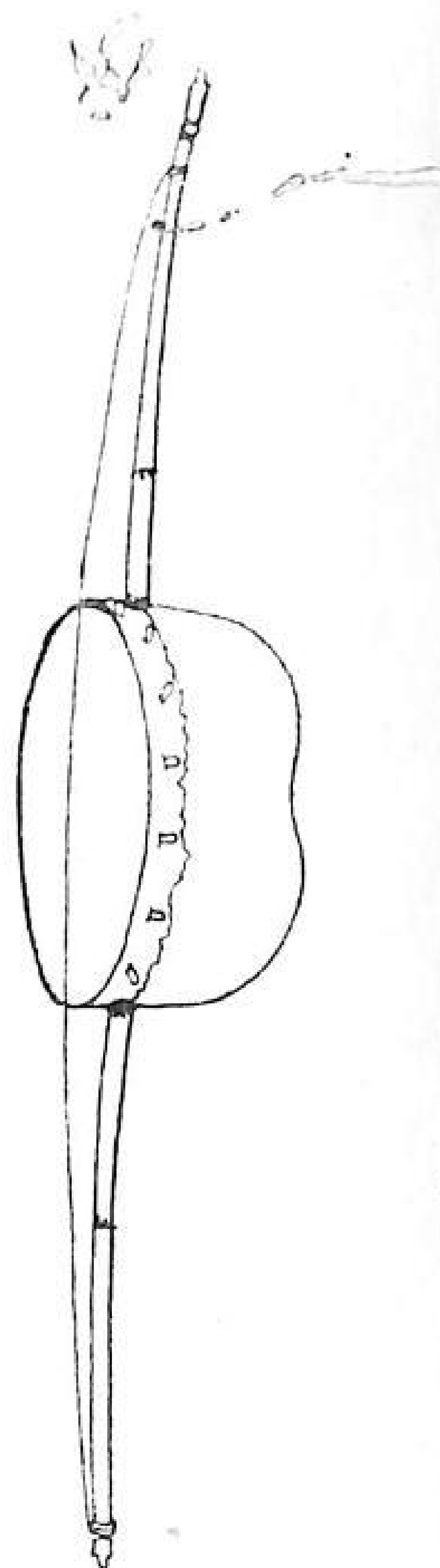

৮৭

৮৮

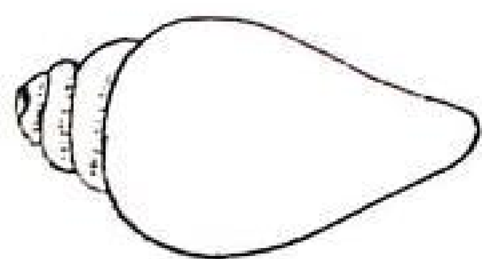

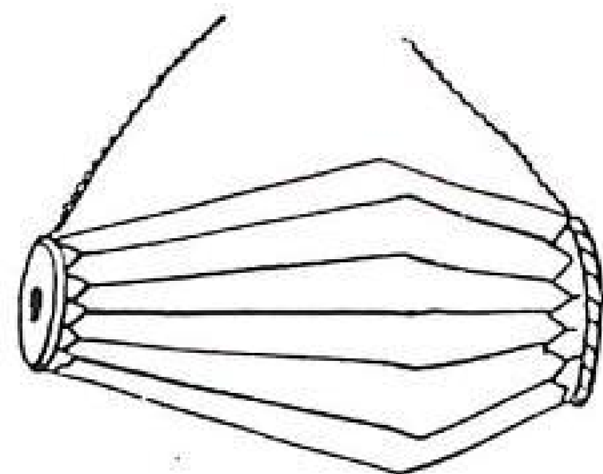
৮৯

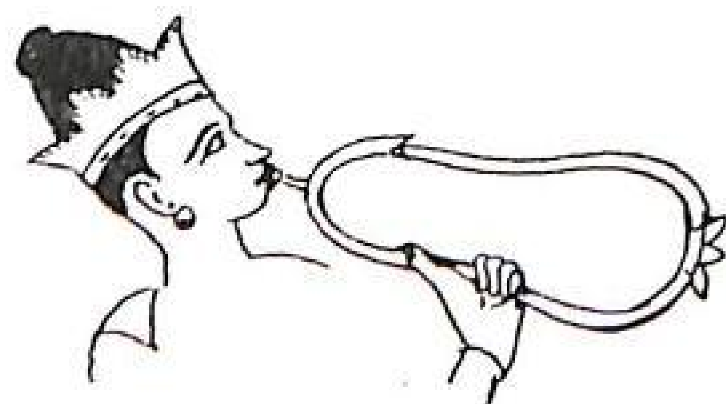
৯০

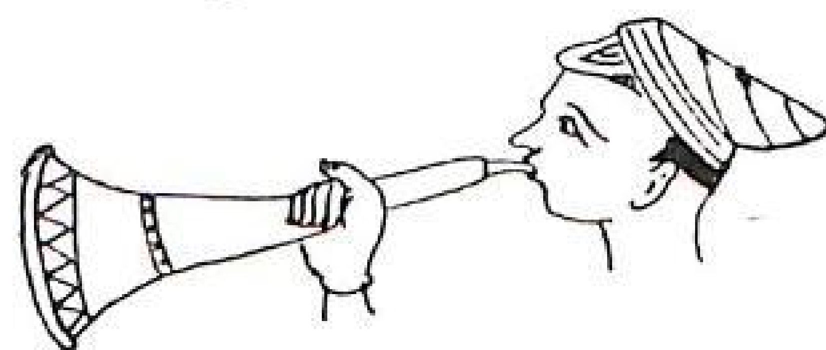

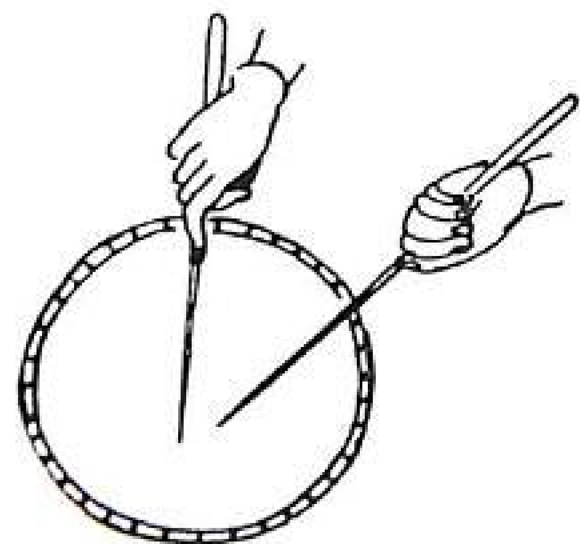

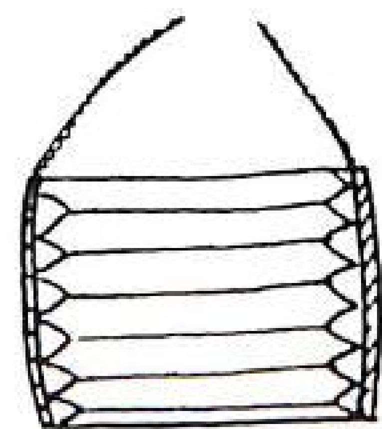

মুখা

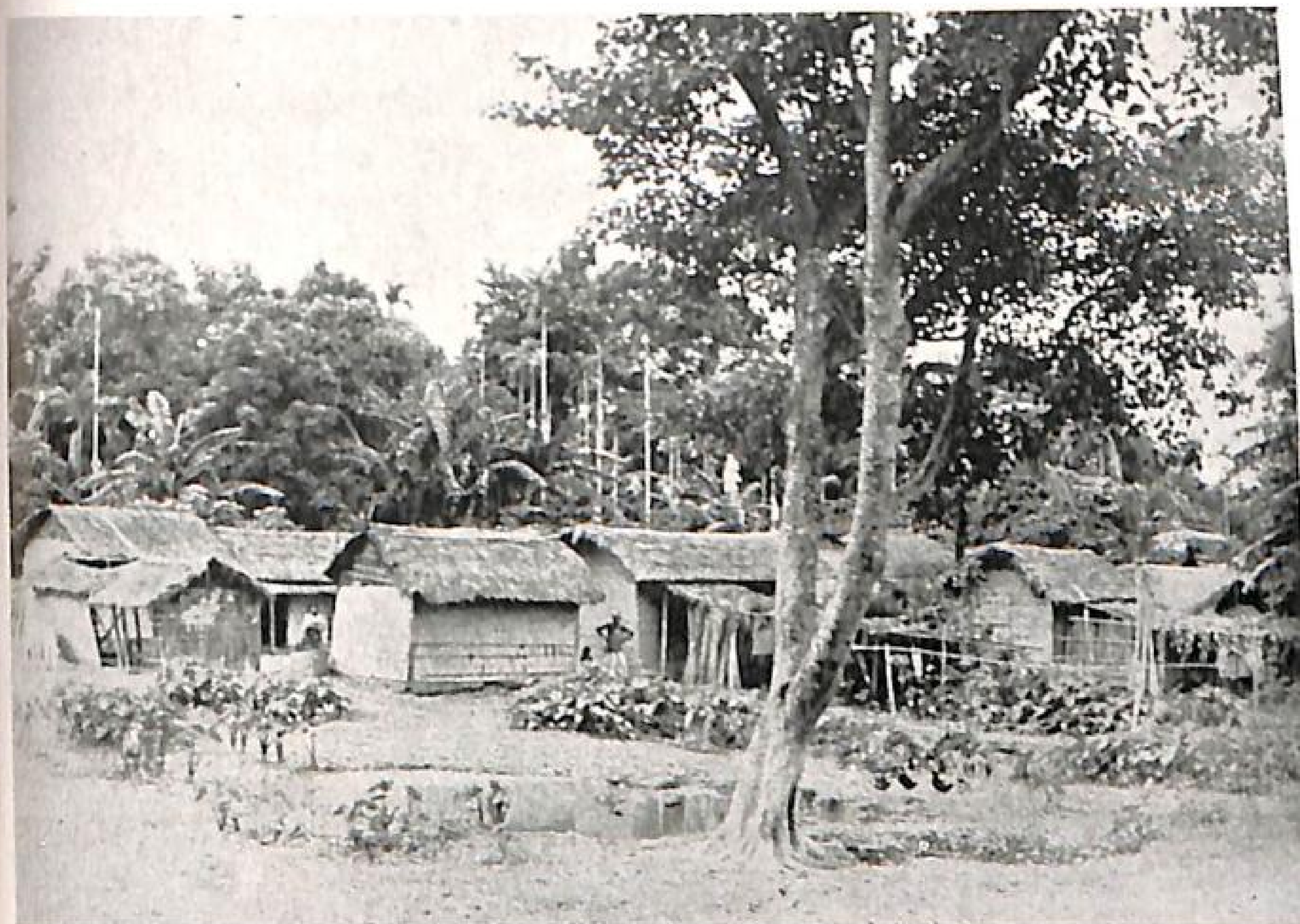

৯১

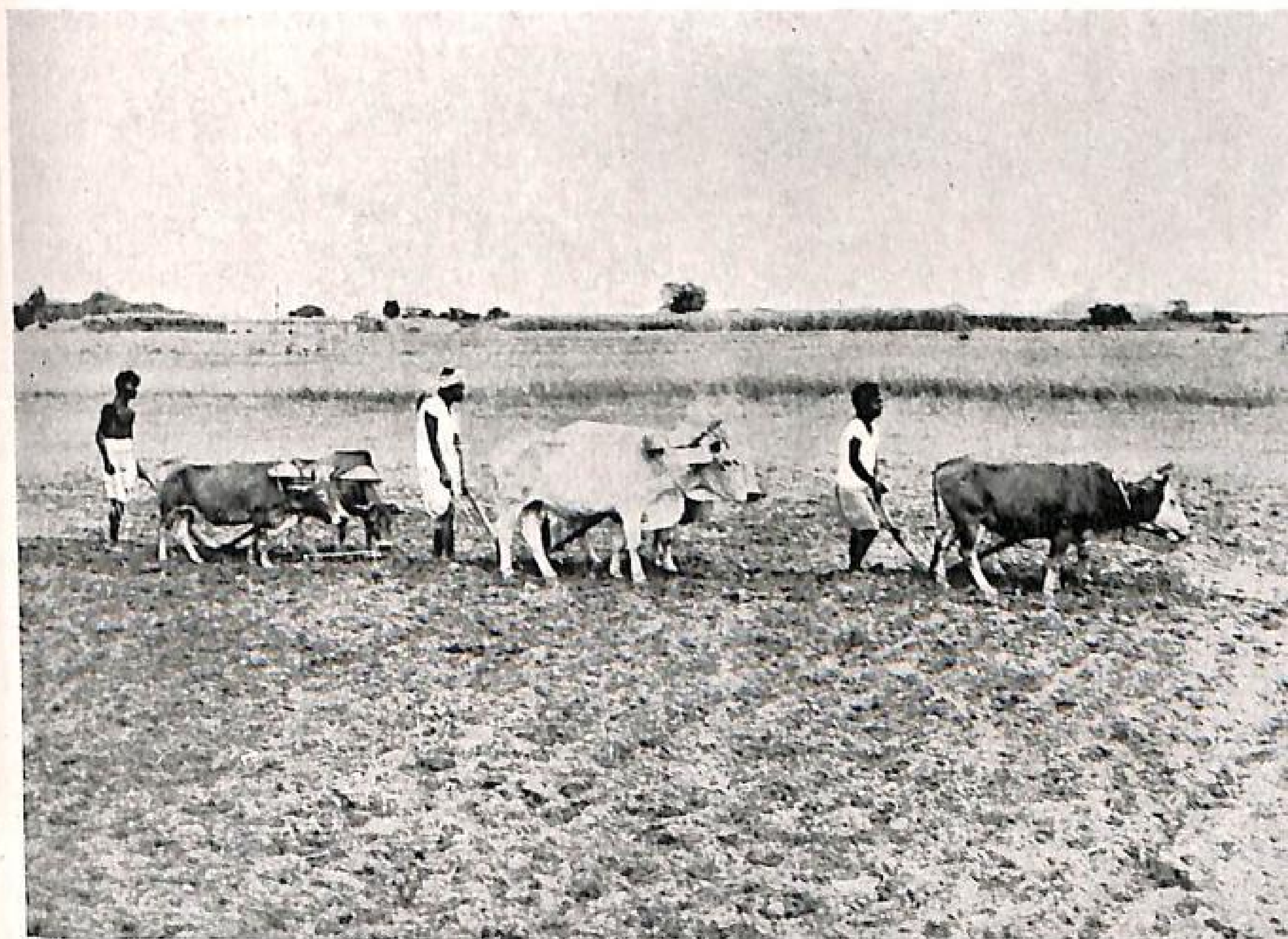
৯২

৯৩

গাঁৱৰ দৃশ্য

১৪

১৫

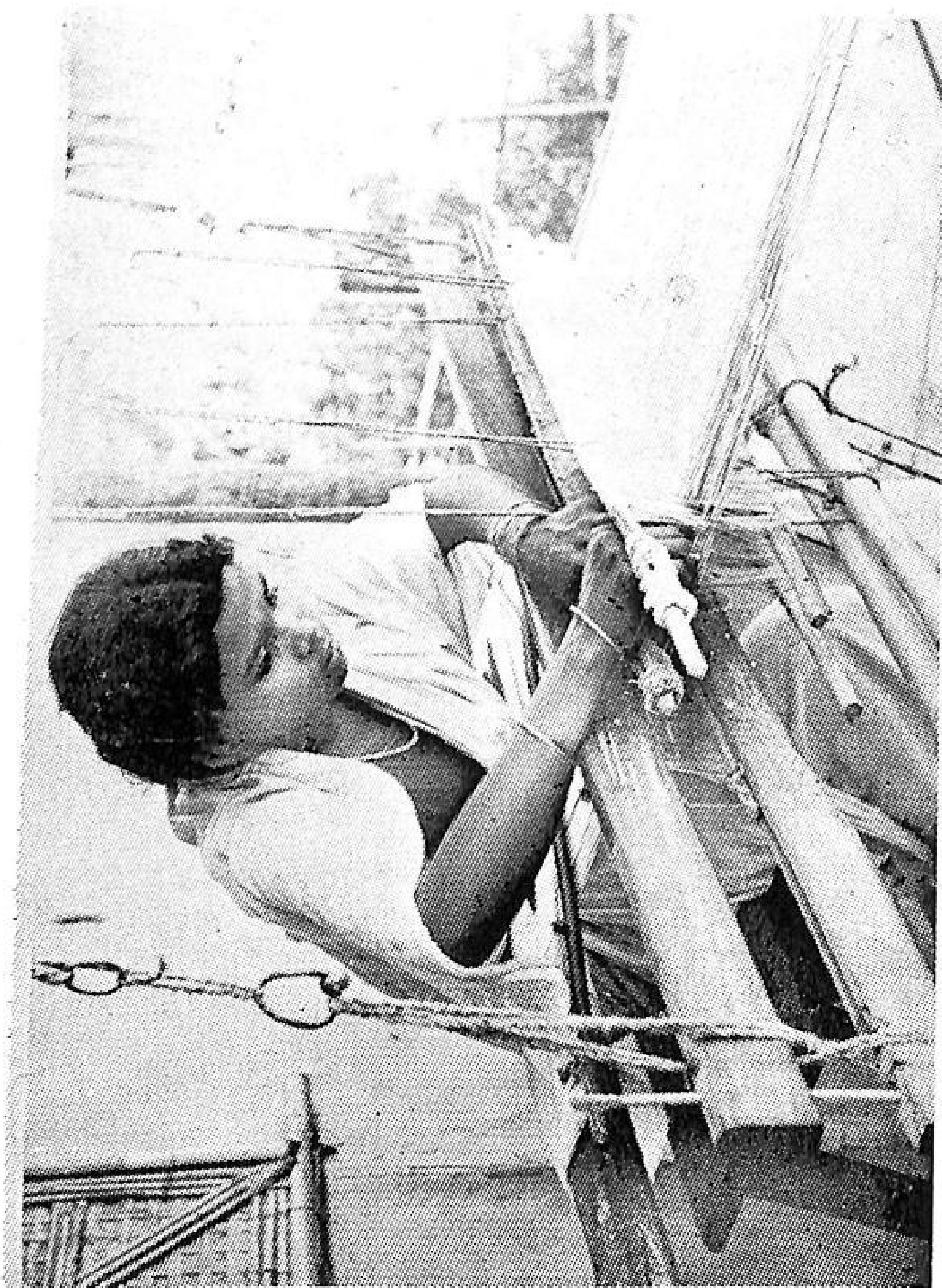

৯৬

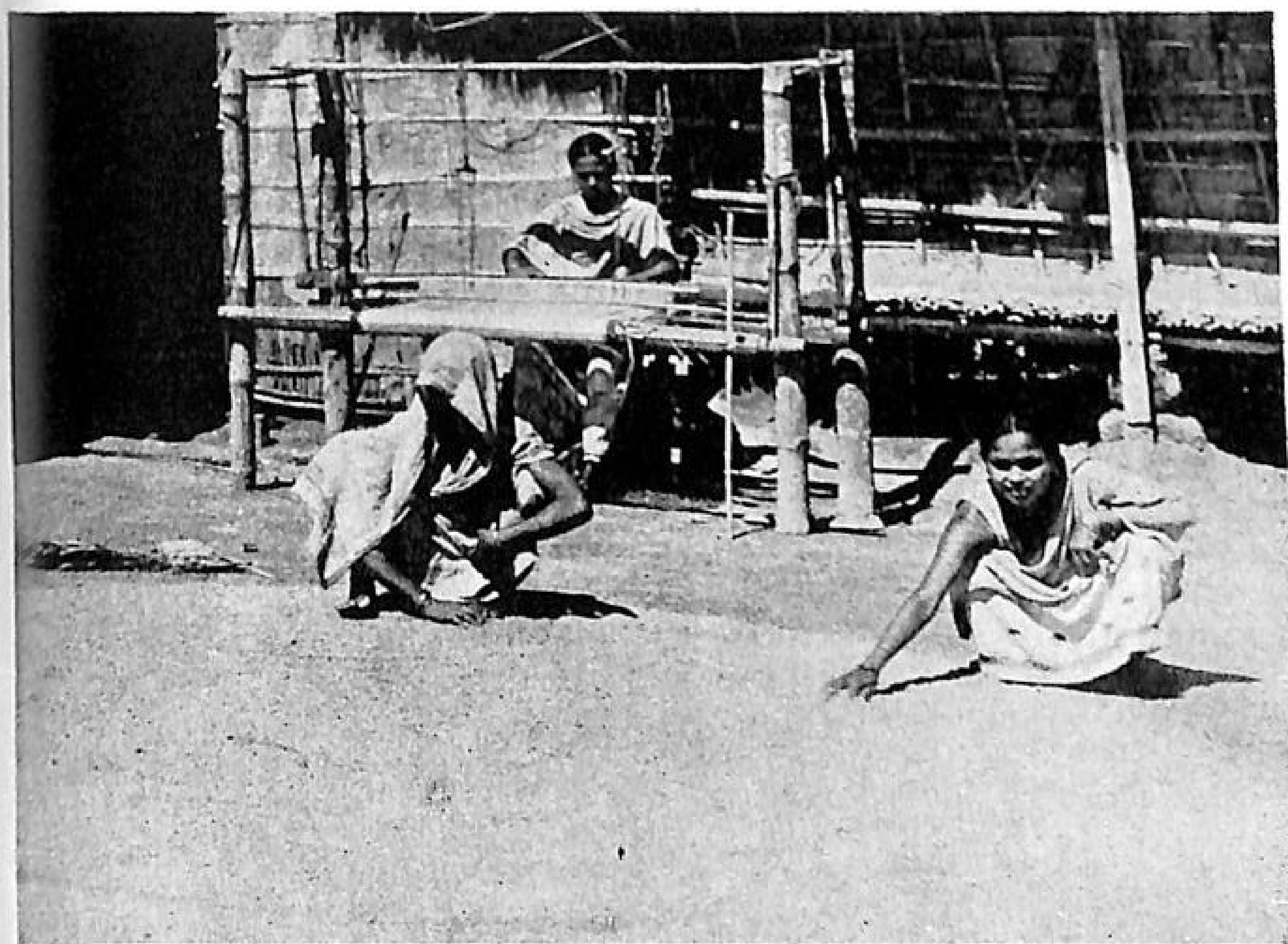

৯৭

১০০

১০১

১০২

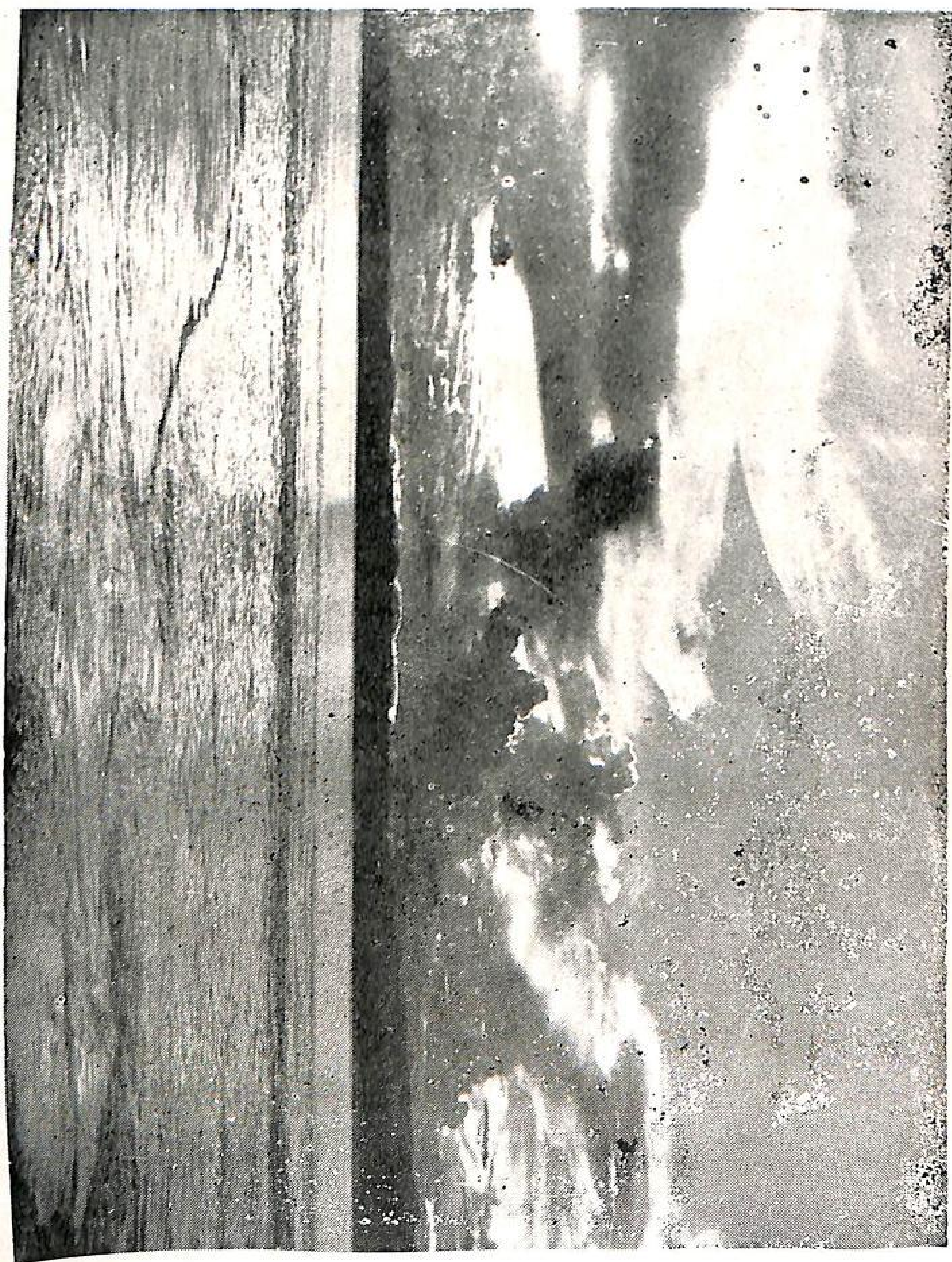
১০৪

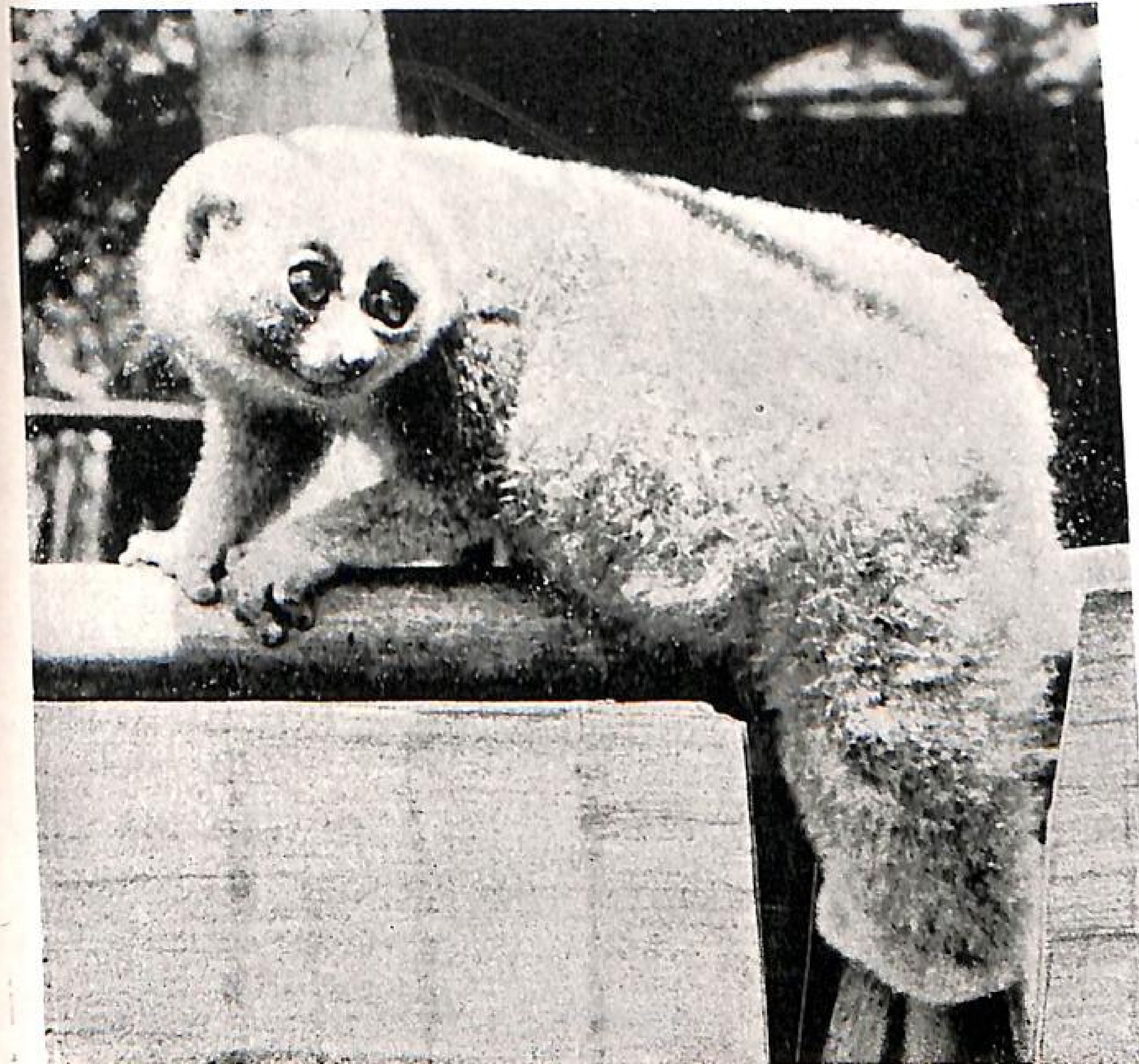
১০৫

১০৬

বন্য জন্তু

১০৯

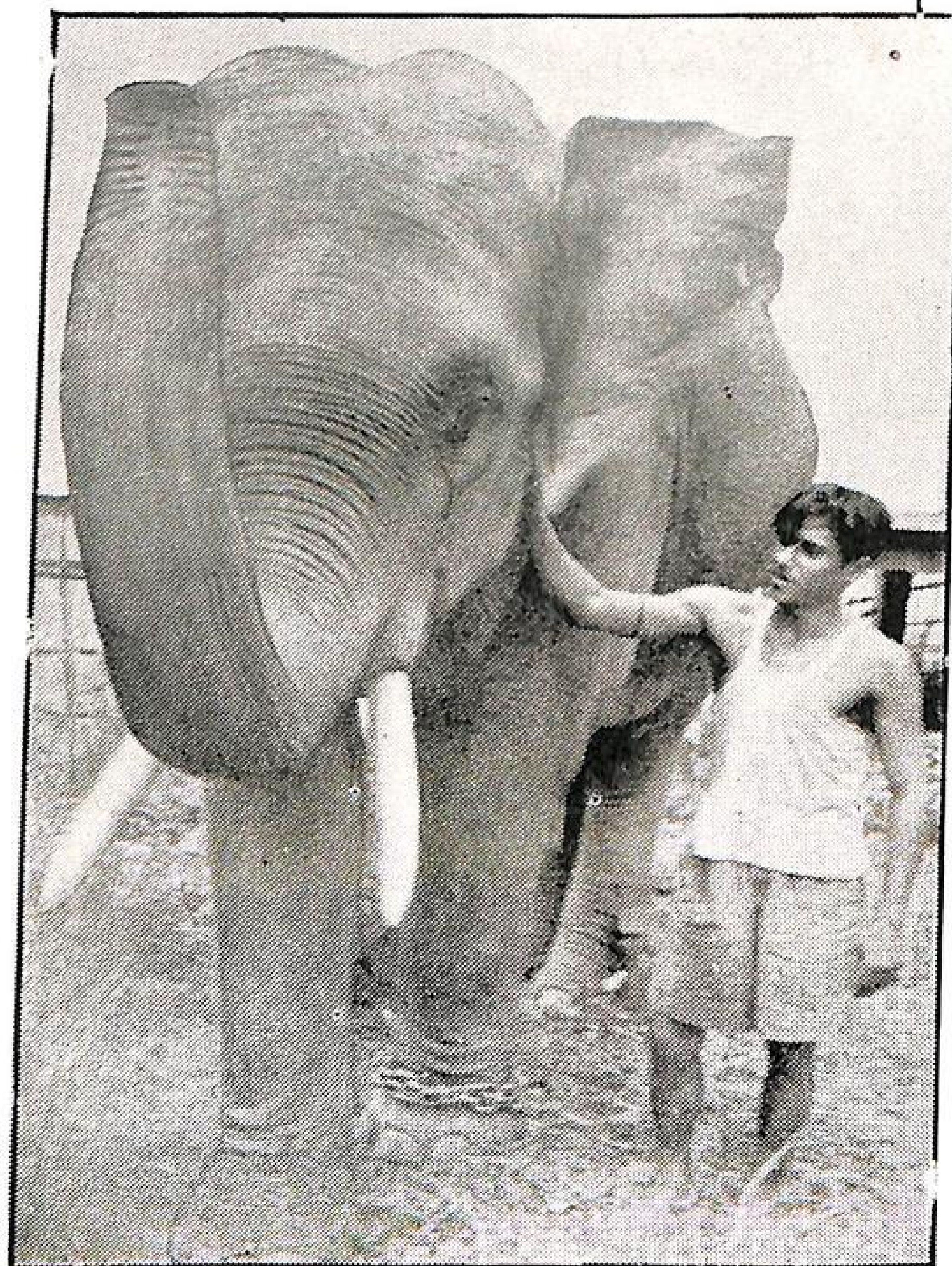
১১০

১১১

১১২

১১৩

১১৪

শ্ৰীবিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ৰচিত গ্ৰন্থ

A Cultural History of Assam.
Early Geography of Assam.
Assamese Literature (P. E. N. Publication).
Study on Early Assamese Literature.
Modern Assamese Literature.
Assamese Literature
(To be published by Sahitya Akademy).
Sankaradeva : Vaisnava Saint of Assam.
অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি
পুৰণি অসমীয়া কথা-সাহিত্য
ভাৰত বুৰঞ্জী
কাব্য আৰু অভিব্যঞ্জনা
এবেলাৰ নাট (নাটক)
জীৱনৰ বাটত (উপন্যাস)
সেউজী পাতৰ কাহিনী (উপন্যাস)
আঘোণী বাই (গল্প)
পট পৰিবৰ্ত্তন (গল্প)
জাতকৰ সাধু (শিশু-পাঠ্য)
দেশবিদেশৰ সাধু (শিশু-পাঠ্য)
চুইজাৰলেণ্ড ভ্ৰমণ (শিশু-পাঠ্য)

সম্পাদিত গ্ৰন্থ

অঙ্কীয়া নাট
মহামোহ কাব্য
শ্ৰীৰাম আতা আৰু ৰামানন্দৰ গীত
বভ্ৰুবাহনৰ যুদ্ধ (যুটীয়া সম্পাদন)
মধুমালতী (যুটীয়া সম্পাদন)
মনসা কাব্য (যুটীয়া সম্পাদন)
কৱিতা কুঞ্জ (কবিতাৰ সংগ্ৰহ)
বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম আৰু সাহিত্য
A History of Assam
by Sir Edward Gait (in Press)